ANII URII

HORIA-ROMAN PATAPIEVICI

ebook HUMANITAS

H.-R. Patapievici – născut la 18 martie 1957 (Bucureşti). Studii de fizică (1977–1981; diplomă de specializare 1982), cercetător ştiinţific (1986–1994), asistent universitar (1990–1994), director de studii (1994–1996), membru în colegiul Consiliului Naţional pentru Studierea Arhivelor Securităţii (CNSAS, 2000–2005), preşedinte al Institutului Cultural Român (ICR, 2005–2012). Preşedinte Artmark (din 2015). Cercetător privat în istoria ideilor. Scriitor. Realizator TV. Director al revistei ID – *Idei în Dialog* (2004–2009). A susţinut cursuri de istoria ştiinţei şi de istoria ideilor (Universitatea Bucureşti). Membru al Grupului pentru Dialog Social (GDS); al Uniunii Scriitorilor din România (USR); al PEN Club. Membru fondator al Societăţii Academice Române (SAR) şi al Grupului de Cercetare a Fundamentelor Modernităţii Europene (Universitatea Bucureşti şi New Europe College). Membru de onoare al Institutului Ludwig von Mises – România.
Debut în presă – 1992 (*Contrapunct*). Colaborări la *22*, *LA&I*, *Dilema*, *Orizont*, *Vatra*, *Secolul 20*. Rubrici permanente la *22* (1993–2003), *LA&I* (2003–2004) şi *Dilema Veche* (2004–2005), ID – *Idei în Dialog* (2004–2009). Editorialist la *Evenimentul Zilei* (2006–2010).
Cărţi publicate: *Cerul văzut prin lentilă*, Nemira, 1995 (Premiul pentru eseu al Editurii Nemira, 1993; Premiul pentru debut al Uniunii Scriitorilor, 1995); Polirom, 2002. *Zbor în bătaia săgeţii*, Humanitas, 1995; traducere în engleză: *Flying against the Arrow*, CEU Press, 2002. *Politice*, Humanitas, 1996. *Nézz vissza haraggal. A románokról – roman szemmel* (Az előszót Konrád György írta), Pont/Kiadó, Budapest, 1997. *Omul recent*, Humanitas, 2001 (Premiul Uniunii Scriitorilor pentru eseu; Premiul revistei *Cuvântul*; Premiul AER pentru eseu); traducere în spaniolă: *El Hombre reciente*, Áltera, Madrid, 2005. *Ochii Beatricei*, Humanitas, 2004 (Premiul Uniunii Scriitorilor pentru eseu); traducere în italiană: *Gli occhi di Beatrice. Com'era davvero il mondo di Dante?*, Bruno Mondadori, Milano, 2006; traducere în spaniolă: *Los ojos de Beatriz. ¿Cómo era realmente el mundo de Dante?*, Siruela, Madrid, 2007.

Discernământul modernizării, Humanitas, 2004; *Despre idei şi blocaje*, Humanitas, 2007 (cu o nouă prefață, reluat cu titlul *De ce nu avem o piață a ideilor*, Humanitas, 2013); *Ultimul Culianu*, Humanitas, 2010; *O idee care ne suceşte mințile* (în colaborare), Humanitas, 2014; *Partea nevăzută decide totul*, Humanitas, 2015; *Două eseuri despre paradis şi o încheiere*, Humanitas, 2018 (Premiul Scriitorul anului 2018).

Traduceri (în colaborare): David Bohm, *Plenitudinea lumii şi ordinea ei* / *The Wholeness and the Implicate Order*, Humanitas, 1995.

Emisiuni TV realizate: *Idei în libertate*, pentru TVR Cultural, 2002–2005 (Premiul Consiliului Național al Audiovizualului, CNA, pentru cea mai bună emisiune culturală a anului 2003; Marele Premiu al Asociației Profesioniştilor de Televiziune, APTR, 2004); *Înapoi la argument*, pentru TVR Cultural, 2006–2012.

HORIA-ROMAN PATAPIEVICI

ANII URII

ISBN: 978-973-50-6537-9 (epub)

EDITURA HUMANITAS
Piața Presei Libere 1, 013701 Bucureşti, România
tel. 021/408 83 50, fax 021/408 83 51
www.humanitas.ro

Comenzi online: www.libhumanitas.ro
Comenzi prin e-mail: vanzari@libhumanitas.ro
Comenzi telefonice: 021.311.23.30

Omul care are un leu, spunea Diogene, *este un om stăpânit de un leu*. Lucrul la care se referea Diogene este sclavia. Nimeni până acum nu a reuşit să numească şi să descrie natura acestei sclavii.

Guy Davenport

PREFAȚĂ
Există undeva o minciună
(2012–2018)

În 1946, Orwell spunea că scrie pentru că există minciuni pe care vrea să le denunțe şi fapte asupra cărora vrea să atragă atenția; în primul rând, spunea el, doresc să fac să se audă o voce.[1]

Am scris multe dintre articolele cuprinse în această carte cu acelaşi sentiment: că există undeva o minciună şi că sunt dator, față de cei care nu o văd ori se complac în ea, să o scot la iveală – sau, mai bine spus, să o dau în vileag.

Devenită prin mistificare şi distorsiune ortodoxia morală a unor politici din ce în ce mai agresive, minciuna asta ne-a marcat viețile atunci şi continuă să ni le infecteze acum. Atunci propovăduia eliberarea de o dictatură care nu exista, acum profesează eliberarea de o conspirație, a statului paralel, care nu există.

Scopul, atunci şi acum, era controlul statului. Ocuparea lui era numai o etapă. Pentru a fi permanentă, ocuparea trebuia urmată de transformarea sistemului legal într-un sistem de legalizare a ilegalității. În *Faust* II, Goethe vorbea de o fărădelege impusă în mod legal.[2] Este chiar fenomenul de transformare a justiției care se petrece de câțiva ani sub ochii noştri uluiți şi neputincioşi şi al cărui mecanism constă în aducerea justiției la nivelul intereselor de partid şi legalizarea abuzurilor derivate din ele prin scoaterea în afara legii a sancțiunilor legale prevăzute împotriva lor.

Ca întotdeauna când ajung psihoze colective, minciunile au nevoie de limbajul politicii pentru a se recomanda ca adevăr şi pentru a putea conferi respectabilitate fărădelegilor pe care le promovează. Dar, pentru a deveni psihoze, minciunilor nu le ajunge doar limbajul politicii. Le mai trebuie ceva, un alibi emoțional mai puternic decât politica, cum ar fi frica sau amenințarea sau sentimentul unei mari nedreptăți.

În acei ani, pe care i-am denumit anii urii, amenințarea cu dictatura a

fost transformată, prin alimentarea ei cu terori închipuite[3] şi cu insecurităţi reale[4], în sentimentul unei mari nedreptăţi sociale, care, prin exersare, a preschimbat temerile legate de insecuritate într-o insaţiabilă şi agresivă justificare de sine a urii. Noi toţi trăiam pe atunci în urgenţa pe care ne-o impunea zilnic alianţa dintre politică şi televiziuni, de parcă am fi fost clipă de clipă rechiziţionaţi pe câmpul de luptă de o forţă de ocupaţie a sufletelor noastre, care ne soma, ne soma, ne soma, ne soma. Ura faţă de duşmanul desemnat de complexul politico-mediatic era elementul emoţional de iniţiere, mobilizare şi solidaritate, care îşi găseau sensul şi împlinirea în lupta pentru eliminarea şi exterminarea lui. Presiunea morală a înrolării şi excluderii era enormă. Mulţi i-am căzut victimă, îmbrăţişând ura ca pe o salvare a viitorului şi o justificare a prezentului.

Aceasta este minciuna pe care m-am simţit dator să o denunţ.

*

Zece ani am cunoscut libertatea (1990–1999), treisprezece serviciul public (2000–2012), iar opt ani ura publică (2007–2014).

*

Am descoperit ura veritabilă, care e ura faţă de tine ca om, odată cu primul scuipat în faţă. Era în 1996, o zi după denunţul făcut de Cristian Tudor Popescu împotriva mea, pe prima pagină a cotidianului *Adevărul*, unde mă acuza că nu simt româneşte şi că de fapt îmi batjocoresc mama (izolând el primul citatul ritual din *Politice*, de la p. 63, care apoi avea să fie reluat de toţi intransigenţii, devenind ulterior viral pe internet).

Cine nu a fost scuipat, urmărit, calomniat, ameninţat cu moartea nu ştie ce este ura. Când te duci la mormântul părinţilor tăi şi descoperi că crucea tatălui tău a fost profanată cu inscripţii care reproduc minciunile spuse despre tine, te clatini pe picioare, eşti năucit: pe moment, neputinţa depăşeşte durerea; sentimentul de pângărire covârşeşte indignarea; iar gustul de cenuşă al zădărniciei dizolvă dorinţa de a face ceva.

Ca atare, nu am ştiut ce este ura până nu am simţit-o pe pielea mea. Ura, la fel ca iubirea, nu poate fi înţeleasă din cărţi sau din relatări. Dar între ură şi iubire există o diferenţă notabilă: nu ştii ce este ura până nu eşti

urât; în schimb, nu ştii ce este iubirea până nu iubeşti. Astfel, iubirea îşi dezvăluie ființa în sens invers cu ura: ca să cunoşti ura trebuie să devii obiect; ca să cunoşti iubirea trebuie să fii subiect. Ura te transformă în obiect, iubirea face din tine un subiect.

*

Ura înseamnă agresiune. Înseamnă sete de nimicire. Înseamnă convingerea că dreptatea ta are tot dreptul să suprime dreptatea celui urât. Omul urât nu este doar un om detestat: este un om pe care decăderea din îngăduințele la care au dreptul oamenii normali îl condamnă să nu mai aibă dreptul la nici un recurs. Omul urât este şi judecat, şi condamnat, şi executat dintr-o singură mişcare a sentimentului. Este omul căruia i se refuză fără drept de apel dreptul la orice apel.

Orice ură este dată la pachet cu certitudinea care o asigură că nu are nevoie de nici un argument pentru a avea dreptate împotriva celui urât. Ura nu are nevoie de temeiuri, are nevoie numai de prilejuri – nu pentru a se manifesta, ci pentru a lovi.

*

Dacă ar fi să detaliez etapele urii publice, de la prima flegmă la ultima interpelare, la metrou, le-aş însoți de acest citat din Aleksander Wat: „De ce mă urau atât de mult? Nu fiindcă eram evreu, nici din cauza reputației mele de comunist, de multă vreme şi în mod evident absurdă: nu le era teamă de mine. […] Certați de moarte între ei, față de mine […] se simțeau dintr-odată o colectivitate. În mine urau colectivitatea lor. Nu doreau un martor. Dacă ar fi fost *urki*, m-ar fi asfixiat cu pătura.“[5] Aceste cuvinte, în domeniul moralei, sunt de o mare precizie *tehnică*.

*

O căutare pe internet după „patapievici“ scoate imediat la iveală că cele mai frecvente moduri de căutare legate de numele meu sunt asocierile „patapievici evreu“, „patapievici eminescu“, „patapievici politice“. Românii sunt obsedați, când vine vorba de mine, de faptul că aş fi evreu (şi dacă aş fi, ce ar fi?! – dar nu sunt), că aş fi un denigrator al lui Eminescu (nu sunt; dar dacă l-aş fi criticat în fel şi chip, atunci ce, ar

trebui să fiu omorât?!), că am batjocorit poporul român în cartea mea *Politice* (nu am făcut-o; dar dacă aş fi făcut-o, ce?! – ar trebui să fiu asasinat, aşa cum a fost asasinat Yitzak Rabin de un naționalist şi un fundamentalist evreu şi cum a pretins Nicolae Breban că ar trebui să fiu, dacă poporul român ar fi demn precum cel polonez? Aşa ar trebui?!). Dar nu numai atât. Oricare dintre aceste căutări ar fi selectată, link-urile care domină, adică cele mai accesate când e vorba de mine, sunt cele în care sunt zugrăvit ca monstru, ca jidan, ca lichea, ca antiromân, ca plagiator, ca băsist, ca sinecurist, ca pornograf, ca ponei roz, ca zvastică etc. Calomniile, adică stigmatizările, uciderea în efigie, construcțiile fantasmatice ale urii. Cineva care ar dori să afle ceva despre mine tastând pe Google numele meu ar afla, în primul rând, ce spun calomniatorii mei că sunt. Cele mai numeroase căutări după numele meu, de fapt, au încetat să mai trimită la ce am spus sau făcut eu, ci trimit la calomniatorii mei. E portretul lor, substituit chipului meu, pe care îndârjirea lor (şi politica Google a ocurențelor) l-a înlocuit cu al lor. În ce mă priveşte, prin frecvența acestor căutări şi acestor postări, ei, cei care mă urăsc şi mă calomniază, fac legea. Ce spun eu nu se mai aude, nu se mai postează, nu se mai cotează şi nu mai contează. În ce mă priveşte, eu nu mai am voce. Referitor la mine, vocile care se aud sunt ale detractorilor mei, care îşi construiesc o imagine publică de intransigență morală pe ura revărsată împotriva mea şi a altora.

*

Când sunt confruntat cu o nouă dezlănțuire spontană de ură sunt de fiecare dată consternat. Prospețimea ei, felul genuin în care îmi e aruncată în față, faptul că se iveşte din simpla mea identificare vizuală pe stradă sau în magazin, şi că țâşneşte irepresibilă, fără să poată fi oprită de politețe, de uzanțele sociale ori de sfiala față de scandal, îndârjirea cu care se agață de mine pentru a mă sfâşia şi anihila, toate astea mă lasă de fiecare dată mut. La asta se adaugă felul zgomotos şi agresiv cu care aceşti oameni îşi manifestă convingerea nestrămutată că ştiu totul despre mine, pur şi simplu în virtutea faptului că mă detestă. E un fenomen general, de care mă ciocnesc ori de câte ori sunt agățat pe stradă ca să mi se comunice că

aş face mai bine să dispar: cei care mă detestă cred că ştiu totul despre mine. Ura îi face şi sapienţi, şi omniscienţi. E uluitor. A şti ceva rău despre cineva (sau a crede că ştii) îţi dă, la noi, un straniu aer de superioritate faţă de semenul tău. Simplul fapt de a-l detesta te ridică deasupra lui. E ca şi când numai ştiind lucrurile cele mai rele despre semenii noştri ne-am putea dovedi superioritatea faţă de ei. Aşa se explică probabil sensibilitatea noastră bezmetică faţă de bârfă şi înclinarea de a o practica nemăsurat, inclusiv (sau mai ales) faţă de prietenii noştri cei mai buni. Viciul românesc *par excellence* e plăcerea de a ne înmuia limba în sângele aproapelui.

*

Mi-am făcut mulţi duşmani. Nu toţi sunt de calitate. De fapt, *majoritatea* sunt de cea mai proastă calitate. Dar fenomenul tipic, care defineşte temperatura morală sau caracterul vremurilor pe care le trăim, constă în faptul că tonul e dat, în societate, de această majoritate sordidă. Nu existenţa Antenei 3 este problema: audienţa ei este problema. Şi, dacă ar fi doar audienţa de rating, încă ar mai fi ce ar mai fi. Dar Antena este *trendsetter*, ea fixează standardul jurnalistic: toţi o imită, toţi emulează cu metodele ei, toţi vor să ajungă să facă la fel de bine tot ceea ce face ea foarte bine în rău. Aşa cum toţi jurnaliştii l-au imitat pe Cristian Tudor Popescu timp de cincisprezece ani după Revoluţie, toate televiziunile imită Antena 3 de zece ani încoace. Sigur că a spune asta te face duşmanul poporului şi al jurnaliştilor. Dar, dacă e întotdeauna o eroare să subestimezi, în înţelegerea lucrurilor omeneşti, prostia, e la fel de greşit a subestima inteligenţa. Ea e mereu aici, în preajmă, asemenea istoricului necruţător care îl va pune pe tiran la locul josnic pe care îl merită[6], şi te salvează când te aştepţi mai puţin.

*

Jósef Maria Bocheński, un logician polonez (şi călugăr dominican), spunea că numai într-un sistem dictatorial oamenii sunt lipsiţi de posibilitatea de a se apăra de imbecili.[7] Fie democraţia noastră îl dezminte, fie trebuie înţeles mai bine care poate fi sursa unei dictaturi, în democraţie. Ideea este că regimul politic democratic nu exclude

proliferarea, înăuntrul său, a dictaturilor, a unor forme mai marcate de autoritarism şi inflexibilitate (resimțite ca nejustificate şi ilegitime). Am putea deci spune că noi trăim, în democrație, tot felul de dictaturi. Unele, de pildă, ne lipsesc de posibilitatea de a ne apăra de imbecili. Şi asta nu înseamnă că am ieşit din democrație, ci doar că democrația nu exclude proliferarea, înăuntrul ei, a dictaturilor. Am trăit-o şi o trăim pe pielea noastră.

*

Două corpuri profesionale au furnizat societății noastre cele mai semnificative şi mai usturătoare eşecuri intelectuale: corpul jurnaliştilor, pentru că şi-au privit meseria ca pe un mecanism de a produce rapid bani personali, în loc să o asume ca pe o nobilă vocație a adevărului pus la dispoziția opiniei publice; şi corpul politologilor, al specialiştilor în ştiințe politice, al „politiştilor" (şi nu al filozofilor politici: azi, o categorie nefrecventată) – pentru incapacitatea de a gândi situația politică românească în chip profesionist: adică nu ca militanți politici, nu ca imitatori ai formulelor şi verdictelor occidentale, nu ca papagali de specialitate, ci ca specialişti inteligenți care gândesc realitățile prezentului prin principiile trecutului şi obțin o veritabilă înțelegere a ceea ce se întâmplă, care ne-ar putea ajuta pe toți. Pe cât de jalnică şi de nocivă a fost şi este prestația morală a jurnalismului din România, pe atât de sterilă intelectual şi nulă cognitiv este prestația puzderiei de politişti care, belfereşte, a monopolizat învățământul superior cu ştiința lor inutilă, producând puzderie de *Fachidioten* – de specialişti inculți, semidocți, limbuți şi, în cel mai bun caz, retori. În mare măsură din cauza incompetenței morale şi a demisiunii intelectuale ale acestor două corpuri profesionale, societatea românească de azi bâjbâie în semiîntunericul plin de capcane al spațiului nostru public, bântuit cum e de toate fantomele minciunii, ignoranței şi înşelăciunii pe care le-au plantat în el cei interesați – să domine, fără să guverneze; să facă legi, fără să le respecte; să beneficieze de avantajele democrației, fără să se supună vreuneia din responsabilitățile ei; să pretindă drepturi, refuzând orice obligație – libertini când e vorba de ce li se cuvine, autoritari când e vorba de cum

trebuie taxați ceilalți.

*

Diferența dintre opoziția față de Iliescu şi opoziția față de Băsescu este ura, vizibilă în diferența dintre *România liberă* a anilor ’90, care s-a opus politic lui Ion Iliescu, şi Antena 3 de după 2007, care s-a opus lui Traian Băsescu prin ură. Opoziția la Iliescu era politică şi a creat corp politic: pe formarea acestuia în primii cinci ani ai anilor ’90 s-au bazat achizițiile anilor 1996–2009. Toate progresele României, indiferent de formula politică de la guvernare, se bazează pe existența acestui corp politic generat de criteriul politic prin care s-a articulat spațiul public şi politic imediat după 1989. Criteriul era politic: domnia legii, economie liberă de piață, constituționalism, proprietate privată. Ura față de Traian Băsescu nu a fost politică, ci emoțională şi personală. Dacă opoziția față de Iliescu a creat corp politic, ura față de Băsescu a transformat corpul politic în câmp de luptă al urii dintre români şi români. Războiul civil a fost declanşat prin transformarea unei părți a electoratului în duşmani ai României şi ținte legitime ale agresiunii celeilalte părți. Prin transformarea opoziției în ură, antibăsiştii au distrus acel „noi“ transpartinic, creat drept corp politic în primii cinci ani de după Revoluție, prin care a funcționat democrația românească până la a doua suspendare a preşedintelui, în 2012, anul negru al democrației româneşti, în care politica şi presa au fost înlocuite cu instigarea la ură prin intermediul guvernării.

*

Pentru epoca de început a anilor urii, întrebarea politică fundamentală a fost „De ce a fost ales Traian Băsescu țintă?“. Răspunsul e foarte diferit de cel îndeobşte furnizat. De regulă, se spune că: (a) TB încalcă Constituția; (b) este un preşedinte rudimentar, vulgar, brutal, autoritar, incult; (c) este dictator; (d) orice altceva, dar care seamănă cu punctele (a), (b) şi (c).

Dacă (a) este adevărat, atunci trebuie să aflăm de ce toți cei care atunci s-au mobilizat împotriva lui Traian Băsescu nu s-au mobilizat înainte împotriva lui Ion Iliescu, când acesta a încălcat, repetat, Constituția. Dacă nu se poate explica, comparând încălcările lui Iliescu cu încălările lui TB, atunci (a) este un pretext, iar încălcările Constituției devin doar

„încălcări“. Pretext însă, din ce motiv? Pot doar ghici. Un răspuns plauzibil este ceea ce în articolele din cuprinsul acestui volum am numit „Noua Alianță“.

Dacă (b) este adevărat, atunci raționamentul urmează în principiu, dar cu alte exemple, aceeaşi linie de argumente ca la (a). Deci ce avem? – un preşedinte căruia i se pot imputa gafe, unele minciuni, derapaje verbale. Dar este oare unul care să fi atentat la democrație, aşa cum a făcut-o Iliescu cu mineriadele şi cu dispozițiile date justiției sau serviciilor (de a nu retroceda proprietățile confiscate ori arhiva fostei Securități), ori Emil Constantinescu cu „Țigareta“, cu modul în care şi-a demis prim-ministrul? Cum trasăm limita între ceea ce NU le reproşăm celor cărora le permitem (Iliescu, Constantinescu) şi ceea ce imputăm celui căruia nu îi îngăduim nimic din ce le iertăm celorlalți?

Dacă (c) este adevărat şi TB ar fi fost un dictator, atunci trebuie explicat cum de cei care îl critică nu sunt la închisoare, ca pe vremea lui Ceauşescu; de ce nu sunt împuşcați, ca în Rusia lui Putin, unde jurnaliştii sunt eliminați pentru mult mai puțin decât fac zilnic împotriva lui TB toți înverşunații săi oponenți; de ce criticii săi îşi pot vedea nestânjeniți de viața lor, de ce patronii trusturilor de presă care au ca unic conținut atacarea lui TB continuă să prospere, să îşi dubleze averile şi aşa mai departe?

Tot la punctul (c), ne-am putea aminti faptul că pe vremea lui Adrian Năstase oponenții săi erau hărțuiți şi, uneori, arestați pe stradă; în timpul preşedinției lui Traian Băsescu oponenții săi cei mai înverşunați îl puteau înjura liniştiți în plină stradă, de față cu jandarmii, puteau refuza să oprească maşina în fața coloanei oficiale şi, fireşte, nu pățeau nimic: dimpotrivă, erau lăsați şi să peroreze, şi să-l înjure, şi să fie filmați în tot acest timp, pentru a face mai apoi seara, la ştiri, deliciul televiziunilor; ei bine, chiar unul dintre aceştia, cel care fusese arestat sub Adrian Năstase pentru nimic şi care îşi permitea sub Traian Băsescu toate licențele menționate mai sus, era (şi este, în continuare!) adeptul cel mai înverşunat al tezei „Băsescu dictator“, susținând seară de seară la televiziunea cu cea mai mare audiență că trăim sub dictatură, că Băsescu nesocoteşte Constituția, că o calcă în picioare, că e securist, că el singur controlează

totul, că justiția îi e aservită şi că nimeni nu mai e sigur pe viața şi libertatea sa în această dictatură. Ce exemplu mai bun de *self-refuting argument* poate fi dat? Dar ura nu se lasă convinsă de argumente.

Unii, dându-şi seama de aberația susținerii că trăim în plină dictatură, au lansat varianta „TB este dictator moale“. Ideea este că nu trăim în dictatură, dar esența democrației a fost grav falsificată de autoritarismul anticonstituțional al lui TB. Cum? Simplu: nu mai există separație a puterilor în stat; preşedintele este şi prim-ministru; preşedintele conduce țara cu serviciile secrete; preşedintele a trecut pe linie moartă parlamentul; guvernul conduce prin decrete şi asumarea responsabilității guvernamentale; justiția şi-a pierdut independența; CCR e aservită; preşedintele face legile.

Dacă ar fi fost aşa, atunci comisarul pentru justiție al Comisiei Europene ar fi reacționat. Deci ar trebui explicat de ce nu a reacționat. Ca să explice asta, cei care ne cheamă la luptă împotriva lui TB pentru că acesta este dictator susțin că Viviane Reding din partizanat politic nu a reacționat când TB a încălcat Constituția; în schimb, din rațiuni partizane a reacționat când Ponta şi Antonescu nu au încălcat-o, acuzându-i că au făcut-o. Adică a tăcut când era cazul să vorbească şi a vorbit, mințind, când nu era. Deci i-a acuzat pe Victor Ponta & Crin Antonescu că au încălcat-o când ei nu au făcut-o şi a tăcut că a fost încălcată, atunci când Traian Băsescu a făcut-o?!!

Cine poate crede aşa ceva? După aceşti oameni, un comisar european, precum şi preşedintele comisiei se pretează să facă politică partizană în România, exact în felul în care o fac ei: adică mințind şi mascându-şi minciuna prin campanii de ură. Îşi riscă cariera europeană ca să facă pe placul unui politician român; îşi contrariază sponsorii politici şi electorii europeni ca să marcheze un punct pe Dâmbovița. Poate crede cineva aberația asta? Poate crede cineva că nici opoziția socialistă din PE, nici presa socialistă din toată Europa şi nici unul dintre oficialii europeni nu au reacționat când TB a încălcat grav şi repetat Constituția deoarece erau, toți, partizanii lui? În schimb, toată Europa i-a sărit în ajutor acceptând să MINTĂ că opozanții săi încalcă Constituția, atunci când aceştia nu făceau decât, pentru prima oară după încălcările lui TB, să o aplice? E stupid. E

absurd. E infantil. E, pe scurt, imposibil.

Cum atunci puteau crede asemenea enormități adversarii lui Băsescu şi susținătorii cuplului Ponta & Antonescu? O singură explicație: orbire, fanatism, ură; dar şi prostie. Cele trei componente (las deoparte prostia, care oricum intră în orice combinație) se cuplează strâns, pentru a forma o singură explicație: dacă nu ar face, nu am putea explica forța de încăpățânare, tenacitatea în ură şi satisfacția în resentiment cu care semenii noştri înregimentați în beneficiul USL[8] şi aliniați în cruciada împotriva lui TB le-au cheltuit de-a lungul timpului.

Tuturor acestor deformări li se poate răspunde punctual. În atmosfera de delir colectiv a anilor de după prima suspendare a preşedintelui, am făcut-o în articolele mele din *Evenimentul zilei*, pe care le republic aici. Reacția, atunci? Sudalma groasă („Patapievici pupincurist-sinecurist“), îngrozitoare (tatăl kaghebist, criminal bolşevic şi gestapovist) sau comparația abnormă (sunt mai rău decât mâncătorii de rahat ai lui Ceauşescu, adică Păunescu).[9] Şi câte altele, continuu şi în formă continuată, răspândite şi lăbărțate prin rigolele comentariilor de forum.

Cititorul va judeca. Sau nu. Cum îi spunea Wittgenstein lui Russell într-o scrisoare de despărțire din 1920, „Viitorul ne va judeca. Sau poate că nu – iar dacă va tăcea, atunci şi asta va fi o judecată.“.

*

La noi, gândirea a fost următoarea: TB este răul absolut, e dictatorul, e împilătorul săracilor, persecutorul pensionarilor, distrugătorul Constituției, securistul *par excellence* etc. – acesta este omul, acesta este adevărul! Dacă negi acest „adevăr“, eşti duşmanul adevărului şi eşti vândut lui TB. În nazism, adevărul era definit în termeni de rasă; în comunism, în termeni de clasă; din 2008 încoace, în termeni de „dictatura lui Băsescu“. La fel ca în regimurile totalitare, unde cine avea obiecții față de adevărul regimului era stigmatizat ca inamic public şi eliminat, şi la noi cine era declarat „intelectual al lui Băsescu“ devenea inamic public, despre el se putea spune orice infamie şi astfel, în aplauzele publice, se producea, împreună cu discreditarea sa, eliminarea sa publică. Realitățile sunt, fireşte, diferite; dar mecanismul este acelaşi. Propaganda anti-

Băsescu a funcționat totalitar, iar victimele ei au avut parte de tot oprobriul organizat care i-a degradat în ochii oamenilor simpli la nivel de suboameni. În anii din urmă ai „epocii Băsescu“, la noi nu statul a fost totalitar, ci atmosfera socială. Un totalitarism al opiniei dominante şi al propagandei prin instigare la ură, care s-a prelungit până azi.

În anii ’50, puțini oameni de pe stradă aveau dubii că Brătienii au fost nişte scelerați; în 2012, majoritatea vecinilor mei de cartier erau convinşi că sunt un băsist scelerat. Din 2008, pas cu pas, s-a format o nouă ortodoxie a gândirii, al cărei conținut poate fi enunțat prin câteva propoziții simple: Băsescu este răul absolut; cine dă dovezi publice de ură față de Băsescu e normal, are un comportament civic; cine îl sprijină e scelerat; cine pune în discuție noua ortodoxie e „băsist“; împotriva „băsiştilor“ e permis orice; „băsiştii“ sunt rupți de popor, sunt „elitişti“, complotează cu „străinii“ împotriva poporului. Promotorii ideologici cei mai activi şi mai fanatici ai acestei noi ortodoxii au fost cele trei televiziuni zise de ştiri (Antena 3, Realitatea TV, România TV), nenumărați militanți para-politici, iar în zona culturală *Observator cultural*, transformat într-o revistă de propagandă ideologică anti-Băsescu.

Această ideologie a organizat sentimentele de frustrare pasivă ale oamenilor nemulțumiți de tot felul de lucruri în ură activă față de un singur om, Traian Băsescu, şi de acoliții lui, demascați ca „băsişti“, şi sprijin necondiționat față de o singură cauză, victoria totală a USL. Ura față de Traian Băsescu a funcționat ca o ideologie ofensivă şi reactivă, ca o armă letală. Niciodată nu s-a urât mai mult şi mai organizat în România din anii dejismului încoace, cum s-a urât din 2008 încoace. Înainte erau urâți „burghejii“, acum sunt urâți „băsiştii“. La această ură s-a încolonat majoritatea intelectualilor.

Asimetrie: ei produceau toată violența, care era extremă: calomnii, minciuni, stigmatizări. Când li se răspundea, simplul fapt de a le răspunde le stârnea consternarea şi era catalogat insultător. Deşi violența era făcută de ei, ei acuzau pe oricine îndrăznea să riposteze de violență, de instigare, de răstălmăcire, de neruşinare.

*

De ce s-a procedat aşa cu Traian Băsescu? Pentru că „sistemul ticăloşit“ i-a declarat război total. În Iliescu, sistemul îşi recunoştea un părinte pe care l-a protejat chiar şi când l-a înşelat sau l-a tras pe sfoară; iar pe Constantinescu l-a tolerat şi i-a exploatat grandomania pentru a-l transforma în complice inconştient. Până la TB, nici un preşedinte nu a adus în lumina politicii, transformându-le în mize ale luptei politice, mecanismele prin care „băieții deştepți“ forțează statul să se lase furat, extorcat, supt de resurse şi reuşesc să scape tuturor acuzațiilor. Până la el, forțele politice, chiar adverse (şi anume pe viață şi pe moarte), nu au încălcat regula tăcerii: nimeni nu a vorbit explicit despre cum se face drenarea continuă a averii publice în folosul complexului de afaceri din spatele ori chiar din interiorul lumii politice. Niciodată până la el justiția nu a fost încurajată să ancheteze şi să construiască mecanisme legale de punere în lumină şi de aducere în justiție a corupției de stat prin partide, un tip de corupție care fusese, până la TB, o politică de partid şi de stat. În momentul în care TB a încălcat regula pe care predecesorii săi au avut grijă să nu o încalce – mulțumindu-se, ca ziariştii şi precum chibiții, să arunce în lupta politică metafore lipsite de efect practic –[10], cei vizați au trecut peste toate dezbinările lor şi s-au unit într-o nouă alianță[11], declarându-i război total.

Noutatea este că acum presa este în mâinile lor, aşa că presa a fost transformată într-un instrument de război în mâinile celor deranjați de TB. Noutatea, față de anii 1990, a fost că presa s-a dedulcit la bani mulți. Ca să nu se taie banii, ziariştii s-au transformat în mercenari de presă, în unelte plătite gras ca să înjure bogat. Oameni până mai ieri stimabili (dar cu antecedente sub Năstase) au devenit, din oameni de presă, oameni de trust. Instrumente docile de partid, care au jucat cu neruşinare partitura civică apolitică. Toți oamenii care au devenit voci în ultimii opt ani la Antene au fost slugi plătite ca să spună ce dictează Dan Voiculescu. Intervenția acestuia pe post ca să o corecteze pe Gabriela Firea, călcând-o în picioare, iar ea lăsându-se, a rămas de pomină şi ilustrează atât cultura profesională a postului, cât şi relația între patronat şi jurnalişti. Dincolo de procedeu, ea indică brutalitatea, lipsa de scrupule şi mojicia personajului. Ion Cristoiu, după ce a jucat exact cum dicta „dom’ profesor“, evocă acum controlul

editorial strict exercitat de acesta asupra pseudojurnaliştilor de pe statul său de plată. Marea performanță a acestor oameni a fost să-i convingă de oamenii simpli că nu sunt ce sunt, adică slugi propagandistice fără nici un pic de independență editorială, ci mari conştiințe răzvrătite împotriva unui tiran. Dimpotrivă, micul grup de intelectuali care a protestat împotriva procedeului a fost taxat ca „băsist“ („intelectualii lui Băsescu“ e formula elegantă) şi stigmatizați în demascări inimaginabile ca lingăi, pupini, pupincurişti etc. Manipularea a reuşit. Reputația intelectualilor a fost compromisă în ochii majorității celor care le fac acestora ratingul, iar ei, instigatorii şi mincinoşii, au devenit eroi. A doua fraudă a provenit din lumea culturală, unde şefi de ziar cu interese economice de familie împotriva lui TB au sprijinit manipularea Antenelor, în războiul lor cultural împotriva „intelectualilor lui Băsescu“.

*

Ca să înțelegem de unde vine virulența acestui atac trebuie să ne uităm în trecut la două lucruri: care era înainte de aceşti patru ani (2008–2012) instrumentul de acțiune preferat al oligarhiei şi care este istoria raporturilor dintre televiziunile de ştiri şi puterea în stat. Or, ce descoperim? În privința primei chestiuni, răspunsul este: statul; statul era, în trecut, instrumentul privilegiat prin care oligarhia îşi realiza deopotrivă afacerile (marea corupție) şi impunitatea pentru maniera în care o făcea (justiția nu avea jurisdicție asupra oligarhiei). La a doua chestiune, răspunsul poate fi rezumat prin enunțarea etapelor.

Etapa Iliescu 1 (1990–1996): puterea controlează televiziunea publică prin monopol; cu ajutorul ei manipulează *ad libitum* opinia publică; deci, în etapa Iliescu 1, opinia publică este manipulată prin monopolul asupra televiziunii şi al ştirilor: ea este scindată violent, pe chestiunea Iliescu, între susținătorii lui Iliescu şi contestatarii lui.

Etapa Constantinescu (1996–2000) – prima epocă de acces la guvernare a opoziției la Ion Iliescu şi a grupurilor sale: apare pluralismul televiziunilor care furnizează ştiri; prima epocă de înflorire a talk-show-ului politic, care se manifestă printr-un vehement, continuu şi adesea irațional atac la guvernare; opinia publică este modelată de *vehemența*

tonului „moderatorilor“ care fac politica antiputere a televiziunilor private; rezultatul este orientarea generală a opiniei publice împotriva Convenției Democrate şi a în special a PNȚCD, adevărată *bête noire* a „moderatorilor“ antiputere, şi amuțirea vocilor care încercau moderarea tonului inflamării publice. Interesantă este poziția televiziunii publice: deşi are oameni numiți la conducerea ei, puterea nu o controlează cu adevărat, iar oamenii din televiziune strigă împotriva aservirii ei puterii – ceea ce este un fals. Acest tip de fals (opinia publică nu protestează când e aservită, protestează când nu este) caracterizează în chip esențial raportul angajaților de stat cu statul.

Etapa Iliescu 2 (sau Adrian Năstase): televiziunea publică redevine obedientă (nimeni din televiziune nu mai protestează), iar televiziunile private, şantajate cu fiscul, trec pe divertisment: declinul talk-show-ului politic ca instrument de formare şi deformare a opiniei publice; guvernul, prin mecanisme economice şi intimidare administrativă, controlează totalitatea presei de tiraj şi rating: nimeni din presă, cu excepția unei prese minoritare sub raportul tirajului şi neglijabilă sub raportul impactului de masă, nu protestează; dar atmosfera generală este sumbră, ursuză, înăcrită, dospind a schimbare.

Înainte de a trage concluzia acestei istorii în trei etape, câteva observații. Prima observație este că instituția talk-show-ului politic înfloreşte în perioada în care opoziția la grupările lui Ion Iliescu se află la guvernare şi lâncezeşte ori dispare în epocile în care la guvernare se află aceste grupări. A doua este că opinia publică românească se dovedeşte sensibilă la vehemența tonului: cu cât este tonul mai vindicativ, cu atât emoția politică e, în sentimentele politice ale opiniei publice, mai mare. A treia observație este că există o diferență între puterea guvernării asupra mediilor de informare în funcție de cine se află la guvernare: dacă guvernarea este a grupărilor legate de Ion Iliescu, atunci ea deține putere asupra mass-media; dacă opoziția la Ion Iliescu se află la guvernare, atunci puterea acesteia asupra mijloacelor de informare în masă controlate de guvern nu reproduce puterea grupurilor controlate de Ion Iliescu şi oamenii săi.

Concluzia pe care o putem degaja din aceste observații-rezumat este că

fenomenul ascuns, puntea care leagă grupurile de interese de puterea asupra mediilor de informare, precum şi cheia care face posibilă influențarea opiniei publice de către acestea, este relația dintre aceste grupări şi instrumentele statului: când instrumentele sunt în mâna lor, talk-show-ul politic e debil, iar opinia publică e dominată prin guvernare; când instrumentele statului nu se mai află (ori se află într-o mai mică măsură) în mâinile lor, atunci instituția talk-show-ului politic reapare la televiziunile private, cu funcția de a subjuga, întărâta, asmuți şi domina opinia publică. În slujba cui? Evident, a grupărilor care nu mai controlează în măsură suficientă (scopurilor lor) mecanismele statului. În mod cu totul neaparent, dar real, cheia apariției instituției talk-show-ului politic stă în mâna oligarhilor, iar interesele lor dictează intensitatea indignării pe care moderatorii de talk-show (în fapt, mai degrabă, potrivit acțiunii lor, ațâțătorii, instigatorii, oamenii care cheamă la rebeliune populară, la revolta maselor etc.) o administrează opiniei publice.

*

În lumina acestor considerații, să încercăm să descriem relația dintre aceşti patru actori – guvernare, opinie publică, mass-media şi grupări de interese – în anii de după ieşirea oficială din scenă a lui Ion Iliescu.

Etapa Băsescu 1 (2004–2007): mass-media şi guvernul se află în armistițiu; grupările de interese încep să se agite după episodul bilețelului trimis de premier preşedintelui în favoarea celui mai bogat oligarh din țară, care se întâmpla să-i fie nu doar prieten, ci şi fost şi actual partener de afaceri (atât pe banii lor, cât şi pe avuțiile statului – vezi beneficiile trase de oligarhul în devenire în perioada în care premierul de atunci ocupa poziția de ministru al industriilor sub guvernarea CDR); când se adâncesc disensiunile dintre premier şi preşedinte, premierul îi elimină de la guvernare pe oamenii preşedintelui şi se aliază în parlament, netransparent, cu grupările controlate de oamenii lui Ion Iliescu; rezultatul este tentativa de suspendare a preşedintelui şi declanşarea războiului mediatic împotriva acestuia, după revenirea la Cotroceni, ca urmare a invalidării suspendării de către referendumul popular; instituția talk-show-ului politic renaşte la televiziunile private, care sunt toate controlate de

oligarhi.

Etapa Băsescu 2 (2008 până în 2012): la guvernare se află un guvern Băsescu; presa este unanim împotriva guvernului şi a preşedintelui; toate emisiunile de informații ale televiziunilor private se transformă în talk-show-uri politice de propagandă antiguvernamentală; vehemența tonului este mai mare ca niciodată, apelul la răzmeriță mai deschis formulat ca oricând; nici o regulă de adresare nu mai este respectată, guvernarea şi preşedintele sunt diabolizați în încercarea de a obține de la furia opiniei publice ceea ce în 2007 nu putuse fi obținut prin suspendare, iar în 2009 prin alegeri; ura devine singura stilistică a discursului jurnalistic militant.

Cum se explică radicalizarea presei oligarhilor după evacuarea din guvernarea Tăriceanu, de către premier, a echipei favorabile preşedintelui? Prin dorința de a influența opinia publică în sensul suspendării, apoi a o face favorabilă eliminării partidei preşedintelui (prin alegeri). De ce este însă vitală debarcarea preşedintelui şi a guvernării favorabile lui? Dacă privim cei patru termeni ai ecuației şi vedem cum sunt ei cuplați, înțelegem imediat de ce. Mass-media este a grupurilor de interese ale oligarhilor, aliate, imediat după eliminarea de la guvernare a oamenilor favorabili preşedintelui, cu grupările care au crescut şi au susținut regimul Iliescu. În esență, oamenii regimului Iliescu nu se mai află la guvernare. Ceea ce înseamnă că oamenii care au dictat mereu comportamentul presei față de guvernare sunt, prin guvernarea şi administrarea Băsescu, tăiați de la accesul care le permitea în mod legal să aibă beneficii ilegale de pe urma statului. Aceasta este cheia problemei. Aşa se şi explică de ce lupta pentru controlarea opiniei publice a devenit la fel de feroce şi de lipsită de scrupule ca lupta pentru conservarea vieții. Televiziunile oligarhilor tratează guvernarea şi pe preşedinte precum îşi tratează carnivorii întărâtați de sânge victimele lor ierbivore.

*

Nu te poți apăra de aceste televiziuni instigatoare la ură şi violență prin argumentul „zapează, nu-ți pune mintea cu ele“, căci şi dacă ştii de ele, şi dacă nu, vecinul tău care continuă să se drogheze cu mesajul lor de ură tot îți va da în cap cu prima ocazie. Problema acestor televiziuni nu este că nu

le putem evita: este că îi instigă la ură pe cei care au ajuns să nu mai poată trăi fără ele. Stă în puterea *mea* să schimb canalul; dar nu stă în puterea mea să mă sustrag toxicității lui, dacă *vecinii* mei au decis să-l privească. De ce? E limpede – deoarece opțiunea de a rămâne pe un canal toxic decurge din incapacitatea interioară de a-i refuza mesajul. Opțiunea pentru rău poate fi liberă; dar consecințele răului nu mai țin de libertatea mea, ci de logica servituții. Cine decide în favoarea răului îşi suprimă libertatea interioară de a mai opta. Opțiunea pentru Antena 3 ori Realitatea TV (+ România TV) este opțiune pentru servitute voluntară. Este înrolare în armata celor care urăsc şi care caută în orice lucru noi şi noi motive de a urî – de a avea dreptate în ura lor, de a se simți justificați în ură, în resentiment, în violență.

*

Margaret MacMillan observa că la declanşarea Primului Război Mondial a contribuit decisiv şi incapacitatea oamenilor din tabere opuse de a mai înțelege unul perspectiva celuilalt: „În 1914, liderii marilor puteri încetaseră să mai înțeleagă perspectiva celuilalt şi începuseră să gândească în scenarii. Toate evenimentele hrăneau tiparul deja existent în mintea lor“. Şi de aceea, conchidea MacMillan, „Tot ce vezi de partea cealaltă îți alimentează prejudecățile“.[12] Asta a făcut dezastrul şi imprevizibil (pentru actori), şi inevitabil (ca eveniment).

Ceva similar s-a petrecut şi la noi. De îndată ce una dintre tabere a adoptat politica demonizării adversarului şi transformarea lui în țap ispăşitor, ambele tabere au încetat să-şi mai poată reprezenta în mod serios raționalitatea celuilalt, în mod paradoxal, din acelaşi motiv: tabăra demonizată, pentru că nu înțelegea de ce e demonizată şi, drept urmare, vedea în demonizatori nişte monştri; tabăra demonizantă, pentru că îi transformase deja pe băsişti în monştri şi atunci nu putea vedea în ei decât nişte monştri. Diferența dintre tabere ținea de faptul că unii demonizau şi denunțau societății fărădelegea de a fi băsist, iar alții se dezvinovățeau, încercând să demonteze stigmatul.

Tot ce vedeau antibăsiştii de partea basiştilor le confirma prejudecățile. Erau prizonierii unei teorii conspiraționiste clasice: băsiştii au toată

puterea, Băsescu e, prin băsişti şi slugile lor, în toate; totul se explică prin manevrele lor etc. În aceste condiții, în mod evident, exterminarea devenea singura soluție. Iar principalul conținut al politicii celor care îl contestau pe Băsescu a fost să îi semnaleze opiniei publice, să îi vâneze şi, finalmente, să îi extermine moral pe „băsişti“, acțiune în care Mihai Gâdea vorbea limba lui Carmen Muşat, iar Mircea Badea se putea declara mentorul lui Zoe Petre. Toți se înțelegeau şi se înfrățeau în ura față de Traian Băsescu şi în zelul de a folosi Zyklon B împotriva „slugoilor“ lui. „Slugoi“ nu făcea parte doar din limbajul Antenei 3, era şi o categorie din gândirea *Observatorului cultural*. Iar în afirmația că Liiceanu şi Patapievici sunt „suflete de sclav“, gândirea fostului preşedinte Constantinescu intra în rezonanță cu resorturile visceralității lui Mircea Badea. Gradele universitare şi, în măsură inversă, gradul de inteligență îi separau: îi unea însă – imensă, nestinsă, nepotolită – ura, în care cultura lui Zoe Petre se alia fără probleme cu cabotinismul de golan isteț al lui Crin Antonescu („cel mai bun doctorand al meu“, ne asigura dna profesoară), cu sensibilitatea umedă de predicator vicios a lui Gâdea şi cu mârlănia vâscoasă a lui Victor Ciutacu; iar ca liant, tenacitatea de procuror isteroid a lui Ciuvică.

Nu spunea Alexis de Tocqueville, „Comunitatea urilor, în politică, alcătuieşte aproape întotdeauna fondul prieteniilor“?[13] Dar este oare acelaşi lucru? Putem compara o politică bolnavă cu una care, măcar privită retrospectiv, părea normală?

*

Dar ura? Ura de unde vine? Ura pleacă întotdeauna din frică (observa un prieten). Ca să înțelegi ura, trebuie să identifici corect frica. Deoarece trăieşte de când se ştie în (relativă) sărăcie şi dependență, marea frică a populației României este pierderea subzistenței prin ieşirea din dependență: adică din lanțul de grijă-supraveghere-aservire-alocare-de-resurse-subzistență care caracterizează şi structura socială a societății româneşti postdecembriste. Nu spun „postcomuniste“, pentru că ieşirea din comunism, dacă înseamnă cumva emanciparea de acest lanț al servituții, nu s-a produs de fapt niciodată.

Toate lozincile conservatoare, la noi, nu sunt bazate pe apelul la virtuţi ori pe invocarea unor valori conservatoare, ci pe apelul la linişte: „Un preşedinte pentru liniştea voastră/noastră“, aşa suna sloganul cu care Ion Iliescu a fost plebiscitat în mai 1990. „Linişte“, în context românesc, înseamnă conservarea statutului de subzistență, care implică şi menținerea statutului de dependență.

Subzistență-dependență reprezintă, la noi, binomul conservator. Nu familia, nu religia, nu ordinea morală, ci menținerea siguranței zilei de mâine, care este identificată cu menținerea raportului de subzistență-dependență. Fenomenul baronilor locali în lumina acestei realități trebuie înțeles.

Statul înseamnă la noi, în primul rând, instanța care asigură conservarea rețelei de subzistență-dependență.

Virtuțile liberale sunt ininteligibile, şi cu invocarea lor NU se poate câştiga la noi nici o campanie electorală, pentru că acestor virtuți nu le corespunde, precum ideilor regulative la Kant, nici un obiect real în experiența cotidiană.

Virtuțile conservatoare sunt şi ele ininteligibile, deoarece lor li s-a substituit cu succes conservarea siguranței zilei de mâine, identificată la noi cu menținerea în stare de funcționare a rețelelor de subzistență-dependență.

Virtuțile socialiste nu au trecere, pentru că la noi limbajul virtuții este exclusiv bisericesc şi abia dacă are un conţinut moral (dovadă slaba legătură între credința în Dumnezeu şi Biserică şi moralitatea de zi cu zi), darămite unul politic.

Ce are însă trecere, din limbajul politic modern, este discursul etatist şi discursul anticapitalist. Prin urmare, şi prin etatism, şi prin anticapitalism discursul socialist care prinde la noi poate avea atingeri cu discursul marxist. Dar cu diferenţe majore de motivaţie. *Non idem est si duo dicunt idem.*[14] Societatea românească este etatistă şi nu-i place pe capitalişti, deoarece capitalismul dislocă rețelele de subzistență-dependență, în timp ce statul i le asigură; marxismul e etatist şi îi respinge pe capitalişti, deoarece capitaliştii sunt exploatatori, iar statul e instrumentul prin care capitaliştii pot fi eliminați (faimoasa violență legală a lui Max Weber). În

ambele cazuri, capitaliştii sunt răi, dar din motive diferite, care, la rigoare, se contrazic. Marxiştii sunt etatişti pentru că statul este atât instrumentul de forţă al transformării proprietăţii private asupra mijloacelor de producţie în proprietate de stat, când va veni revoluţia, cât şi mijlocul prin care, până să vină, proprietatea poate fi legal confiscată de la proprietari, prin redistribuire, şi distribuită birocratic cui decid ei, după placul şi voia cui are în stăpânire statul (iar marxiştii se luptă să îl aibă ei în stăpânire). Societatea românească acceptă etatismul exclusiv din al doilea motiv, anume pentru redistribuirea averii naţionale, numai că şi aici motivele sunt diferite: poporul nu ar dori ca marxiştii să controleze alocarea resurselor, deoarece motivele lor le sunt străine (sunt ideologice), în timp ce marxiştii nu ar dori ca stăpânii statului să fie cine vrea poporul să fie, deoarece elitele de pradă care asigură pentru popor reţelele de subzistenţă-dependenţă nu coincid cu elitele lor de pradă, ale marxiştilor. Ca să spunem aşa, între etatismul marxismului autohton şi etatismul societăţii româneşti precare economic este o diferenţă de elite de pradă.

Marea frică a majorităţii populaţiei dependente de resurse puţine – care trăieşte la limita subzistenţei (adică sub limita de sărăcie), care nu a avut niciodată libertate economică (şi asta nu deoarece nu are proprietăţi, căci are[15], ci pentru că nu a îndrăznit încă să devină liberă pe piaţa muncii)[16], care a ieşit din comunism dependentă de reţelele locale de putere şi care nu a avut puterea de a ieşi de sub dominaţia lor în toţi aceşti ani (de cele mai multe ori deoarece singurele resurse care le erau accesibile le veneau, şi continuă să le vină, numai prin intermediul acestor reţele) –[17] este pierderea resurselor şi a siguranţei referinţelor sociale.[18]

Ura împotriva lui Traian Băsescu a fost lansată cu multă abilitate[19] exact pe aliniamentele acestei frici fundamentale: oamenii nu s-au revoltat când li s-au tăiat cu 25% salariile (în 2010), ci când li s-a explicat că asta înseamnă sărăcie lucie.[20] Ocazia a fost noua lege a sănătăţii, care îl înlătura din poziţia de monopol în care se afla pe unul dintre cei mai de succes constructori ai unei instituţii naţionale eficiente şi cu foarte bună reputaţie publică: e vorba de Raed Arafat, ale cărui merite sunt reale şi remarcabile. Problema e că instituţia naţională cu pricina a fost construită cu ajutorul şi în jurul unor reţele instituţionale ale elitelor de pradă, care,

prin poziția-cheie deținută de Arafat, i-au asigurat şi funcționarea (mereu îngrădită şi împiedicată, la noi, de iraționalitatea hățişului birocratic). Probabil că numai aşa se putea reuşi. Dar succesul l-a legat, pe Raed Arafat, de rețelele pe care le-a folosit, adică de PSD. Asta l-a ajutat să controleze acum, prin intermediul acestui imperiu, 0,44% din PIB (prin comparație, Ministerul Culturii controlează 0,5% din PIB) şi să aibă putere de decizie discreționară asupra a 30.000 de angajați.[21] TB avea dreptate să vrea să-l înlăture: ca reprezentant eficace al rețelei, Arafat se opunea, din rațiunile care i-au făcut posibil succesul şi l-au făcut popular, reformei din sănătate. Cu voluntarismul său sigur pe charismă şi pe popularitate, TB a împins reforma în sănătate împotriva lui Arafat. A crezut că popularitatea sa va bate opoziția acestuia față de reformă. S-a înşelat, iar transformarea opoziției lui Arafat într-o problemă personală (sau Arafat, sau reforma) a fost o greşeală politică. Căci, cel puțin în această situație, popularitatea celui transformat peste noapte în legendă de Antena 3, Realitatea TV şi România TV, legenda eroului care a reformat sistemul de salvare publică cu mâinile goale, s-a dovedit mai puternică decât popularitatea lui TB. S-a dovedit *brusc* mai puternică, deoarece mânia generată de înlăturarea lui Arafat şi indusă mediatic de televiziunile conduse de moguli a fost percepută ca nedreaptă față de el, care era un erou, şi îndreptată împotriva oamenilor sărmani, pe care el, ca parte a rețelelor, i-a apărat. Această mânie s-a aliat cu mânia produsă de frica pierderii surselor de subzistență, o frică paradoxală, deoarece aceasta a întârziat un an până să izbucnească, iar când a izbucnit nu l-a luat în vizor pe necharismaticul Boc, care în fond operase, ca şef al guvernului, tăierile salariale, ci l-a luat ca obiect privilegiat al ei exact pe cel care până atunci fusese mai popular, mai agreat, mai familiar, mai simpatic – pe TB, omul care, haiduceşte şi bărbăteşte, asumase politic tăierile, deşi, constituțional, nu le făcuse el. Izbucnirea acestei frici şi dezamăgirea oamenilor (sentimentul că au fost traşi pe sfoară) au făcut posibil transferul de încredere[22], pe care sondajele de opinie l-au înregistrat imediat, de la el, fostul răsfățat al poporului, la cei care instigau acum cel mai eficace împotriva lui (oameni care, până atunci, nu existaseră în sondaje).

Pe frică s-a construit ura, pe care dezamăgirea a alimentat-o constant cu

indignare şi revoltă (de întreținerea cărora se ocupau televiziunile): iar ura a devenit cel mai puternic liant şi aliment politic al furiei pe care USL, pe tot parcursul anului 2012, a construit mişcarea care l-a făcut pe Boc să demisioneze, care a coalizat parlamentul împotriva lui Răzvan Ungureanu[23], şi a înarmat nebunia celor care au imaginat şi dus la îndeplinire tentativa de lovitură de stat „legală“ din vara lui 2012, care i-a condamnat la nulitate lui Traian Băsescu ultimii ani de mandat şi care, la sfârşit, a adus la putere coaliția politică a urmaşilor „Celor 322“ din 2007, Uniunea Social-Liberală (USL), cea mai reacționară forță politică de la patrulaterul roşu-brun al anilor ’90 încoace. USL a introdus în viața noastră politică ura față de Traian Băsescu ca argument în favoarea acestor două propoziții: (a) Tot ce îi face rău lui Băsescu e bun pentru țară; (b) Conținutul oricărei politici a adevărului constă în răsturnarea a tot ce a făcut şi a spus Traian Băsescu. Politica e adevărată deci numai când i se opune lui TB; a face bine poporului înseamnă a lichida toate instituțiile, legile, înțelegerile politice, aranjamentele constituționale legate, într-un fel sau altul, de el.

Acesta a fost programul cu care noua USL, alianța PSD-ALDE, a câştigat zdrobitor alegerile în 2016, pe un program politic care a fost definit, fără urme de protest din partea susținătorilor săi, ca având drept principal obiectiv distrugerea reformei în justiție făcută de TB şi de guvernele cu care acesta s-a aflat în armonie. Pe ura din 2012 s-a construit succesul politic al forțelor politice care domină azi, atât de nefast, România; şi prin ea continuă să se legitimeze, în ochii majorității populației româneşti, distrugerea justiției, în care electoratul PSD-ALDE vede un abuz băsist. Dragnea nu e singur: continuă să fie însoțit de ura, difuză şi încă larg răspândită în corpul politic, pe care şi-a sprijinit victoria sa în alegeri şi pe lucrarea căreia el ştie că se poate baza, pentru a continua să sfideze atât minoritatea care i se opune[24], cât şi Uniunea Europeană.

Ce se întâmplă acum împotriva justiției este urmarea anului 2012, este legatul politic al USL. Când unii comentatori lucizi protestează, spunând că nu acesta a fost mandatul explicit al alegerilor din 2016, care au fost nişte alegeri obişnuite, nu alegeri pentru o constituantă[25], ei lasă deoparte

contextul alegerilor din 2016, care l-au avut ca miză, la doi ani după încheierea mandatului de preşedinte, tot pe Traian Băsescu, respectiv ceea ce era definit de USL în 2012 ca fiind o revoluție incompletă („nu vom avea puterea până nu vom câştiga justiția"), iar de Dragnea în 2017 ca fiind existența „statului paralel", adică a acelor instituții din stat asupra cărora, deşi câştigase în mod zdrobitor alegerile, nu avea încă deplin control.

Să nu ne lăsăm iluzionați: USL se află la putere, iar consimțământul față de acest program durabil, care constă în unificarea statului în jurul partidului care deține rețelele de subzistență-dependență şi eliminarea oricărei concurențe politice, s-a bazat pe ura construită mediatic şi mobilizată politic împotriva lui Băsescu. Aceasta a fost, ca să spun aşa, forma. În această formă, după dispariția lui Traian Băsescu, s-a putut turna orice conținut care verifică existența rețelelor de subzistență-dependență şi confirmă, în chip ritualic, ura față de TB şi față de băsism (ce termen odios!). Deşi mort ca actualitate politică, „băsismul" mai este menținut viu, în chip simbolic, ca declanşator, în populația care a sprijinit şi lovitura de stat din 2012, şi alegerile victorioase din 2016, al surselor de ură pe care se bazează şi prin care se justifică politica vicioasă de azi. Ca sprijin politic real, partidul ALDE e nul; el există electoral numai ca recipient al urii față de TB din 2012. Simpla carnalitate a lui Popescu-Tăriceanu, ca ins cu figura pe care o are, îi reaminteşte electoratului său că el este glorioasa fosilă vie a luptei „eroice" duse de forțele „binelui" împotriva „tiraniei" lui Traian Băsescu din anii de grație ai suspendărilor acestuia.

*

Asta a fost. Explicat simplu şi pe înțelesul tuturor. Ura a fost construită de ingineri sociali şi politici pentru ca sentimentul de justiție al oamenilor să poată fi deturnat (căci de anihilat, nimeni nu poate anihila sentimentul de dreptate al oamenilor), de la satisfacția că marii rechini şi politicieni sunt condamnați de „justiția lui Băsescu", la dorința de a-l face una cu pământul pe Traian Băsescu, deoarece s-a făcut vinovat de distrugerea siguranței zilei de mâine a bieților oameni. Ingineria socială a reuşit. Cei

pe care Traian Băsescu i-a favorizat prin punerea pe picioare a unei justiţii care să nu-i mai ierte pe mai-marii zilei (până la urmă, nici pe apropiaţii săi) s-au întors împotriva sa ca împotriva celui care, prin măsurile luate şi cu ajutorul oamenilor săi, doreşte să îi extermine. Ura faţă de TB a fost viscerală pentru că venea din viscerele care se simţeau ameninţate de existenţa lui. Frica a născut ura. Dar frica nu s-a născut spontan: a fost indusă conştient.[26] Poporul a fost victimă şi, în toată manipularea, nu a avut decât emoţii, pentru că nu a ştiut cum să se raporteze critic: dar el nu a iniţiat niciodată nimic, a fost mereu la remorca păpuşarilor, pacientul docil, psihiatrizat prin sedare cu stimulentele urii. Beneficiară a urii nu a fost populaţia: beneficiari au fost exact cei care, prin puterea lor confirmată de politică şi niciodată sancţionată de justiţie, au menţinut şi menţin majoritatea populaţiei în condiţii de dependenţă, o ţin captivă în ciclul autoreproductiv de subzistenţă-dependenţă şi o aservesc moral, lipsind-o de orice alternativă economică.

Frica a născut ura, dar ura nu a potolit frica, ci a ascuţit-o. Graniţele între oamenii care se detestă nu mai sunt graniţele între oameni care se tem unii de alţii, ci graniţele între cei care nu mai dau doi bani unul pe celălalt. Captivitatea în cercul urii şi al fricii aboleşte umanitatea, căci anulează posibilitatea apropierii de celălalt.

Pe de altă parte, fricile celor care urau erau foarte diferite. Celor aflaţi în ciclul de subzistenţă-dependenţă le era frică de pierderea siguranţei zilei de mâine. Celor care se aflau în punctele de comandă ale reţelei li se făcuse frică de puşcărie. Apropiaţilor lui Băsescu respinşi de acesta ori lăsaţi în voia sorţii li se făcuse şi lor frică că vor pierde impunitatea de care se bucuraseră şi că justiţia i-ar putea ajunge şi pe ei. Pe măsură ce frica se răspândea, noţiunea de „republică a procurorilor“, lansată de corupţi şi de apărătorii lor pentru a contrabalansa lupta împotriva corupţiei printr-o noţiune care să sugereze că lupta împotriva corupţiei periclitează statul de drept, a început să exprime tot mai bine (i) şi frica oamenilor obişnuiţi, care depind de reţelele de subzistenţă, (ii) şi frica stăpânilor feudali ai reţelelor, (iii) şi frica politicienilor opuşi lui TB, şi (iv) frica oricui credea că, dacă nu o împărtăşeşte, pierde aprobarea comunităţii şi, cumva, îi face rău ţării.

Aşa s-a ajuns la efectul grotesc ca oamenii cei mai lipsiţi de scrupule să fie văzuţi ca mari patrioţi numai şi numai pentru că se specializaseră în ura faţă de TB, deşi toţi, inclusiv noii lor susţinători în lupta împotriva acestuia, ştiau şi ce le poate pielea, şi ce ticăloşi sunt. Unificarea fricilor a fost marele merit al televiziunilor mogulilor, ajutate enorm de marele talent de manipulatori şi propagandişti ai realizatorilor emisiunilor de talk-show. Fricile particulare, cu justificările lor specifice, s-au comasat într-o frică unică, care putea invoca în sprijinul ei numai justificări generale. Această trecere de la frica *mea* la frica *noastră* a întărit urile de conjunctură într-o ură de principiu. Urând, nu mai păreai subiectiv, ci deveneai cumva obiectiv: ura te scotea din egoism şi te restituia unei sfere a binelui general şi a dezinteresului. Împărtăşită, ura pare să îşi piardă urâţenia; mai mult, când e împărtăşită din motive generale, de bine comun, ea pare să nu mai fie rea, ci bună, dezinteresată.

Prin această logică strâmbă s-a ajuns ca o nouă noţiune de „lume bună“ să se nască: erai de bine dacă ştiai să urăşti bine; şi rămâneai un nenorocit de băsist dacă semnalai ura şi i te opuneai. Ura împărtăşită faţă de TB a ajuns să fie percepută ca ceva care îi înnobilează pe oameni, în loc să îi degradeze. Ura, din urâtă, rea şi respingătoare, a devenit un semn al adevărului, al moralităţii şi al luptei pentru binele public. Fireşte, totul nu era decât fum şi praf în ochi. Ura tot respingătoare era, iar ura împărtăşită nu înnobila, fireşte, pe nimeni. Totul era iluzie, dar iluzia avea avocaţi şi susţinători eficienţi: televiziunile zise de ştiri, care se specializaseră cu mare succes în întreţinerea urii faţă de TB.

Social şi politic, efectul generalizării urii a fost devastator. Oricât de salutară şi morală li se părea intelectualilor fini de la *Observator cultural* ura faţă de TB (şi stigmatizarea băsiştilor ca adulatori, sprijinitori ai dictaturii şi căzături morale), ea nu putea fi morală şi, cum s-a dovedit curând, nu era nici salutară. Definirea sentimentelor corecte din punct de vedere politic prin conformitatea la ură a distorsionat profund sensul politicii şi a condus la justificarea politicii de haită – de haită este o politică atunci când politicul se poate manifesta prin înhăitarea derbedeilor. Când accepţi derbedeii, pentru că urăsc bine pe cine trebuie, politica de haită devine licită; dar atunci, ceea ce nu mai poţi opri, chiar

dacă ajunge la un moment dat să-ți displacă, este menținerea spațiului public la cheremul derbedeilor şi al sentimentelor joase. Prin acceptarea manifestărilor publice degradante ori a limbajului de oribilă agresiune al celor mai sinistre figuri ale USL-ismului, societatea a dat verde înhăitării politice. Roadele au fost culese mereu, prin selecția din ce în ce mai slabă şi mai rea a *reprezentanților* politici: doar că abia acum – prin faptul că proliferarea acestor figuri de derbedei agresivi şi incompetenți s-a soldat şi cu instalarea unora şi în poziții-cheie din parlament (unii ajungând miniştri), şi în zona pe vremuri tehnică a guvernului şi a ministerelor – ne pare deodată că toleranța socială față de derbedei a depăşit orice limită. Şi suntem indignați. Dar noi toți am contribuit la această „depăşire a oricărei limite".

Intoxicarea societății cu ură este cea care a făcut ca azi să fim conduşi, cu aplomb şi dezinvoltură, de derbedei. Derbedeii fac justiția (de fapt, injustiția), derbedeii fac politicile publice (de fapt, le desfac pe cele care mergeau), derbedeii conduc parlamentul (rău şi în folos propriu), derbedeii conduc comisiile de specialitate (făcând din ele grupuri infracționale organizate), derbedeii sunt miniştri (producând enorme pagube țării, prin corupție şi incompetență, ambele – cum se spune acum – în formă continuată). Iar majoritatea țării îi acceptă. Chiar dacă unii dintre cei care au contribuit la acest dezastru, acceptând ura ca principiu politic licit, s-au trezit între timp, partea din țară care se opune răului rămâne în continuare în minoritate. Şi, cum derbedeii nu țin seama de minorități, iar televiziunile de serviciu îşi continuă cu succes seară de seară incitarea la ură şi dezinformarea publicului, glasul celor ce se opun, deşi auzit (în special în străinătate, ca pe vremea regimului Iliescu), rămâne neputincios în refacerea dialogului public, fără efect asupra mersului politicii, impotent față de realizarea binelui comun, şi deci în mare măsură inutil (ori, dacă e util, insuficient) reformării în bine a societății.

Morala este aceasta: când anume ura îi face pe oameni să apară în ochii semenilor ca fiind generoşi şi dezinteresați, atunci s-a atins, în societate, un punct critic, pe care societățile, de dragul viitorului lor, nu e deloc bine să îl atingă. Noi l-am atins, în 2012. De atunci, toate progresele (de pildă, destrămarea USL) nu au putut redresa mersul nostru tot mai apăsat la vale.

*

Arthur Schopenhauer spunea undeva că impunerea oricărui adevăr trece prin trei faze: mai întâi este ridiculizat, apoi este contestat vehement, iar în cele din urmă devine o certitudine. Când în 2007 am scris că societatea noastră alunecă pe nesimțite într-o logică a urii care ne va sminti şi distruge pe toți, am fost ridiculizat. Apoi contestat. Acum constatarea că trăim în ură este făcută de toți: inclusiv de cei care inițial m-au ridiculizat, apoi m-au acuzat că văd ură în jur numai pentru că îl ador pe Băsescu şi că am devenit incapabil să mai disting între critică şi lapidare (dovadă că am făcut-o atunci este chiar articolul ridiculizat, reprodus în acest volum).

Un şef de publicație culturală mă apostrofa ironic: unde vede dl Patapievici ură? El nu găsea în obsesia anti-Băsescu decât o critică democratică şi legitimă; şi, în bună logică a resentimentului, îl găsea vinovat pe Băsescu de ura mobilizată împotriva lui. Nu era prima oară când făcea această eroare logică: acelaşi publicist îl găsea vinovat pe Vladimir Tismăneanu de atacurile antisemite împotriva lui. E drept că respectivul publicist, în vilipendarea lui Tismăneanu, avea, în atitudinea față de Tismăneanu, binecuvântarea unora dintre cei care monitorizează antisemitismul în România. Pentru că a fost semnalat ca „băsist“, Tismăneanu a devenit singurul evreu din România împotriva căruia atitudinile antisemite au fost permise, de vreme ce nu au fost niciodată sancționate. Or, dacă s-a dat verde la antisemitism selectiv, să profităm! Tismăneanu, au simțit antisemiții, este singurul evreu împotriva căruia e permis să fii antisemit. Băsismul lui permite asta. A-l urî pe Vladimir Tismăneanu a devenit un prilej pentru cei mai ticăloşi să-şi proclame public fobii şi isterii care altminteri nu pot fi rostite. Dar despre VT orice, pentru că VT e băsist! Cei care fac liste de antisemiți îşi dădeau acum mâna cu cei care figurau pe listele lor şi se congratulau reciproc de loviturile pe care i le aplică lui Vladimir Tismăneanu. Rareori ticăloşii mai jegoase au putut trafica public, nepedepsit, figuri de stil şi mijloace de atac mai joase.

*

Escaladarea limbajului violent, jignitor, de exterminare era şi incredibilă,

şi inacceptabilă. Între cei fini şi morali, contribuția lui Dorin Tudoran, cu îndârjirea lui temeinică, posomorâtă, de procuror de anchetă, a fost foarte eficientă în a da şi altora dezlegare la dezmăț. Cât de mult sporeşte neruşinarea celor din jur atunci când şi oamenii considerați morali şi-o îngăduie! Ura față de Traian Băsescu a dat liber la toate licențele, toate furiile, toate invidiile, toate ticăloşiile. Unde înainte era reținere, şi ipocrizie, acum se lăfăiesc, neruşinate, lipsa de reținere şi sfruntarea. Când e să recomande reținerea, ipocrizia e întotdeauna de preferat neruşinării care invocă în sprijinul ei lipsa de reținere a sincerității.

*

Ura față de Traian Băsescu, ca orice ură, a urâțit chipuri, a mutilat caractere şi a schimonosit inteligențe. Pe scurt, a constituit pretextul scoaterii la iveală, din desaga de mizerabile secrete ale fiecăruia, a defectelor de caracter pe care normala ipocrizie morală şi necesara practică socială a disimulării lor le ținea sub control. Ura le-a scăpat de sub control, le-a aruncat în libertate, astfel că primprejurul numelui fiecărui om până mai ieri respectabil țopăie acum o mulțime de chipuri contorsionate şi schimonosite ale aceluiaşi. Vechiul chip respectabil e de nerecunoscut. Viciile şi defectele sale, scăpate prin ură de sub controlul disimulării sociale, îşi strigă – prin târg, pe forumuri şi prin subsoluri de pagină – dreptatea schimonosită. Ținute până de curând sub obroc, defectele de caracter caută acum să ocupe toată vitrina personalității, trăgându-i palme şi dându-i picioare celui care până mai ieri ocupa toată vitrina – partea respectabilă din acel om.

*

Oamenii, când sunt întrebați, încep prin a spune (referitor la o situație care tocmai se petrece şi care îi revoltă): „Nu e posibil!“ Ei nu spun „e inacceptabil“; ei spun „nu se poate“. Morala, pentru că tace, îşi face complice logica. Sau, pur şi simplu, uimirea dezarmată – „E incredibil!“ Ei spun „incredibil“ pentru că ştiu că nu se poate face nimic; sau, mai bine spus, ei ştiu că *ei* nu pot face nimic. Caz în care retorica ilustrează (sau trădează) morala.

*

Nu se poate face nimic – au început să spună din ce în ce mai mulți. Cei care îmi spuneau „Nu e nici un abuz! Vezi numai cai verzi pe pereți“, dacă erau sinceri, nu vedeau abuzul pentru că de fapt erau de acord cu el. Aceeaşi este situația corectitudinii politice: toți cei care îi neagă prezența, influența ori puterea sunt de fapt de acord cu ea şi (i) fie nu îi deranjează pentru că le place; (ii) fie nu o văd, pentru că face parte din ei, (iii) fie mint, pentru că sunt promotorii ei ideologici. Cine nu vede abuzul e de fapt de acord cu el. Sau se teme de el. Deci ori complicitate, ori laşitate.

*

Constat în fiecare zi că discuția nu mai ajută la nimic. Nimic, dar absolut nimic nu ne mai poate scoate din tranşeele în care ne-am zidit. Nu ne place decât ce ne confirmă, iar ce ne infirmă ne apare ca fiind monstruos şi, tocmai pentru că e monstruos, simțim că avem toate justificările pentru a-l elimina. Simțim că facem un bine extirpând tot ce nu ne convine, şi asta ne face lipsiți de scrupule. A convinge, pentru cei aflați azi în dispută, nu mai înseamnă decât a învinge, adică a elimina. Atât de înrădăcinați în opiniile noastre am devenit, încât, orice critică am practica, simțim că nu e onestă dacă nu e o critică de exterminare. Vrem să ne strivim adversarii, să îi facem să nu mai existe – aşa simțim că e bine. Când reuşim, numim asta dreptate. Când eşuăm, dăm vina: (a) pe sistem (Securitatea, statul paralel etc.); (b) pe manevrele perverse ale duşmanilor noştri (o conspirație reuşită); (c) pe răutatea lumii (devenim gnostici).

Pentru noi, politica începe de la adversitate – începe, ca pentru Carl Schmitt, de la definirea duşmanului. Paradoxul poziției adversităților ireconciliabile este următorul: existența duşmanului ne întemeiază; dar natura adversității constă în eliminarea mutuală; prin eliminare însă, existența noastră politică încetează: deci fiecare dintre opozanți, în cadrul adversității ireconciliabile, tinde spre propria anihilare politică.

Am spus mereu că Traian Băsescu a fost urât, iar Ion Iliescu detestat, şi am distins între a urî şi a detesta. Dar ura exista şi atunci, în anii 1990, şi era masivă. Cei care îl detestau pe Ion Iliescu erau urâți cu intensitate de cei care îl sprijineau pe Ion Iliescu, cu o ură care căuta să ascundă

ilegitimitatea morală a „emanatului“ şi, bineînțeles, frica, marea frică a celor care credeau că pierduseră toată puterea şi că vor deveni victime.[27] Chiar dacă motivele urii erau diferite, mi se pare că rolul urii în construcția corpului politic a fost similar. Îmi vine să spun că aşa s-a născut politicul în 1990, după revoluție: prin respingerea lui Ion Iliescu de către o minoritate şi prin acceptarea lui de către o majoritate care s-a constituit ca majoritate politică prin afirmarea unei uri vehemente împotriva tuturor celor care nu l-au acceptat *at face value* pe Ion Iliescu. Politicul s-a născut din definirea şi prin identificarea duşmanului: Ion Iliescu, atunci; Traian Băsescu, acum. Atunci ca şi acum, majoritățile s-au constituit prin ura față de personajul de demarcație. Dacă este aşa, atunci a face politică, la noi, înseamnă, în mod obiectiv, a detesta; adică a putea ține seama, subiectiv, *numai* de faptele care justifică adversitatea; a nu pricepe decât argumentele care o confirmă; iar dacă adversitatea este emoțional colorată, iar noi, românii, suntem şi emoționali, şi cinici, atunci adversitatea e inevitabil ură. La noi, ura construieşte corpul politic şi, în acelaşi timp, pentru că e ură, îl face imposibil (pentru că îl dezbină: îi permite coagularea, dar îi refuză menținerea). Ura face şi desface politica: o face cu putință şi, în acelaşi timp, o face cu neputință. La noi, viața politică se constituie prin chiar actul care o face imposibilă. De aceea nu avem o viață politică, ci doar urlete, zbierete, zgomot, altercații, agitație, vacarm. Şi lucrarea neadormită şi plină de succes a răului. Atunci şi acum.

*

În orice societate normală, progresul se face prin interiorizarea criticii. La noi, acest lucru este cu neputință, pentru că nimeni nu ascultă; dacă ascultă, nu ia în serios; iar dacă prin minune ia în serios, e pentru că e confirmat de lucrul care îi era deja cunoscut. La noi, nimeni nu află nimic nou, pentru că fiecare nu se ascultă decât pe sine, în toate alteritățile în care se recunoaşte, solipsist şi ipsatoriu, şi care îl confirmă. Ca să ajungi la ceva nou, trebuie să asculți, să iei în serios, să te predai înțelesurilor care sunt diferite de tine. Or, noi trăim în tautologie. Şi tautologia ne ajunge.

*

De oricâtă bună-credință ai da dovadă, niciodată nu vei putea convinge pe nimeni că, măcar în privința ta, s-a înşelat, s-a lăsat dus de ură şi, de aceea, rațiunea i s-a rătăcit. Dar se poate întoarce: există un fir al Ariadnei, buna-credință şi rațiunea, prin care se poate ieşi din labirintul solipsismului. Încă de când scriam la EvZ, şi construiam teorii pentru a înțelege, adică foloseam rațiunea, nu invectiva, am constatat că nu pot convinge pe nimeni. Nu conta nimic din ce gândeam şi argumentam, în schimb tot ce scriam era sistematic întors împotriva mea. Şi ce scriu acum va fi întors împotriva mea. Se va spune: iată, toate astea pentru că a fost pupincuristul şi sinecuristul lui Băsescu, că e ghedesist, că e sorosist etc.; iar cei mai pătrunzători, mai informați, vor invoca, pentru a-mi explica ideile, faptul că nu sunt român, că tatăl meu a fost kaghebist, a fost gestapovist (sau ar trebui să folosesc prezentul urii şi să spun „e kaghebist, e gestapovist“?), că în copilărie am jucat fotbal cu portocale în Cartierul Primăverii cu Vladimir Tismăneanu, unde de altfel nu m-am născut şi pe care l-am cunoscut abia în 1996.

Cu aşa imaginație, şi cu aşa monotonie a mitomaniei, cunoaşterea e condamnată să moară, dialogul să întrețină ura, iar viața socială să producă monştri. Ce este o națiune? Dacă ar fi să folosesc o metaforă, spunea Renan, națiunea este un plebiscit de fiecare zi (rețineți: dacă ar fi să folosesc o metaforă). Ce este țara noastră? Un talk-show eristic de douăzeci şi patru de ore din douăzeci şi patru. La noi nu se raționează cu *modus ponens* şi *modus tollens*, cum face lumea, la noi figura de avans a raționamentelor politico-mediatice este suspiciunea conspiraționistă, iar figura de retragere este „ba pe-a mă-tii“. Valorile sunt inutile, pentru că în valori nu crede nimeni (dacă ar crede măcar doi oameni, atunci s-ar crea imediat şi o realitate care ar exista în numele lor). Legile sunt inutile, pentru că justiția nu le ia în serios, iar cetățenii le invocă numai atunci când cred că le pot folosi împotriva duşmanilor lor. Statul de drept e drept numai dacă îl leagă pe duşmanul meu; dacă nu poate fi un instrument în slujba urilor mele, este un stat strâmb (sau, cum spun neomarxiştii noştri, un „stat de drepți“).

Domnia relativismului, dispretul total față de norme, raționamente, fapte. Sunt bune numai faptele care ne convin, sunt mincinoase cele care

ne contrazic. Argumentele adevărate sunt cele care îmi dau dreptate; false, cele care mă contrazic. Normele care merită respectate sunt numai cele care îmi slujesc interesele. Cele care mi le contrazic sunt arbitrare. Etc.

Veți spune: dar acesta este relativismul filozofiilor postmoderne! Într-un fel, da. Dar această epistemologie neagră nu e numai a lui. În Occident, a cucerit doar universitățile; deocamdată, a lăsat intacte justiția şi economia. La noi, acest relativism nu a lăsat intact nimic: de la valorile tradiționale, pe care le-a discreditat, până la valorile moderne, pe care le-a relativizat până s-au transformat în contrariul lor. La noi, electoratul activ este cel care face rating, iar ratingul e făcut prin valori care slăbesc spiritul democratic şi stimulează disprețul față de democrație. Generația crescută de *boom*-ul televiziunilor private este poate cea mai decerebrată din istoria postbelică a României. Nu este egalată, poate, decât de generația decerebrată de masiva ideologizare prin teroare a primei generații care s-a raliat la comunism.

*

Societatea românească e condamnată de *nenorocirile prin care a trecut* să fie în avangarda a ceea ce e mai rău în evoluția societăților occidentale. De ce? Deoarece răul modern se articulează întotdeauna pe o inovație greşită, iar singurul element din societate care îl poate modera ori întârzia e existența unei tradiții bune, care să fie activă. În România, cele mai multe tradiții bune au fost distruse ori mutilate. Ca atare, orice inovație greşită înfloreşte luxuriant şi îşi oferă roadele nefaste mai repede şi mai complet decât într-o societate în care acestea ar fi întârziate ori frânate de bunele tradiții care s-ar întâmpla să fie încă vii. Noi suntem, în materie de rău, avangarda Occidentului, aşa cum el, în materie de bine, e mereu, încă de acum două sute de ani, avangarda binelui. Acum, că suntem globali, îl devansăm de cele mai multe ori în rău, aşa cum el ne surclasează mai totdeauna în bine. Noutatea este că noi am ajuns în avangarda răului *lui*, în timp ce el, spre disperarea noastră, a celor care continuăm să credem în Occident, arareori mai e în avangarda binelui *nostru*: Occidentul a început să ne copieze în rău şi a încetat să ne stimuleze în bine.

*

În mod clar, am ajuns la capăt. Nu se mai poate continua aşa. Ura de semenii noştri ne îneacă. Te uiți la televizor: vezi ură şi eşti învățat să o practici. Te duci în piață, intri în vorbă cu oamenii şi simți imediat cum eşti luat în colimator: o sete de linşaj face vocile să tremure şi argumentele să dispară.

Ne prefacem că merge şi aşa, dar deja am depăşit orice limită. În țara noastră nu se mai poate spune nimic fără a fi *imediat* îngropat fie de injurii, fie de calomnii. Avem o uluitoare imaginație a distrugerii şi o descurajantă incapacitate de a construi. Ştim să demolăm în urale. Habar n-avem să punem piatră peste piatră. Dacă alții o fac (cazul rețetelor venite din afară ori al performanțelor româneşti peste hotare), atunci merge, putem şi noi construi. Dar noi, noi între noi, nu ştim să construim nimic. Ori de câte ori cineva o face, vin alții şi distrug totul. E cazul Institutului Cultural Român (şi nu dau exemplul acesta pentru că e al meu, ci pentru că e exemplar). Să nu fiu acuzat că nu-mi iubesc țara, că am venit cu tancurile sovietice ori că sunt antiromân. Singura formă eficientă de patriotism în momentul de față este disperarea de ceea ce am ajuns să fim. Iar forma concretă a disperării este dezvățul. Dezvățul de ceea ce am ajuns să fim.

Soluții practice? Soluția morală, de totdeauna. Nimic nu a îmbătrânit când e vorba de bine şi de rău. Să fim bine, să ne străduim să arătăm bine; să nu facem răul, să facem binele; să nu mai urlăm cu lupii (un semn de josnicie); să nu ne mai urâm semenii; să vedem în vulnerabilitatea noastră precaritatea lor; să înțelegem că şi ei vor muri, nu numai noi, de care ne îngrijim. Nu ne putem salva decât împreună cu semenii noştri. Şi, în primul rând, pur şi simplu, să încetăm să mai urâm. Orice ură e ură de sine. Să începem deci prin a ne iubi cu adevărat pe noi înşine – altfel decât solipsist, ipsatoriu şi idolatru (căci felul acesta rimează perfect cu ura de sine).

*

Nu poți salva o țară împotriva voinței cetățenilor ei. România a ales. România va suferi. Ce poate fi mai simplu? Ca român, sper doar că nepoților noştri le va mai rămâne ceva din România pe care elitele ei de

pradă au colonizat-o ca o armată de ocupație, în uralele marii majorități a cetățenilor ei. Prădătorii au strigat: „Pohta ce-am pohtit!“; iar românii au confirmat: „Fie după pofta voastră!“

Un timp aşa va şi fi. Apoi ticăloşii aceştia vor pierde din elan şi nedreptatea va obosi. La sfârşitul zilei, când ziua se va fi săturat de răutatea ei, iar soarele va putea apune peste mâniile noastre în sfârşit învinse (căci nu-i vom mai acorda răului ocazia să ne domine)[28], ne rămâne speranța că va mai rămâne ceva bun şi frumos în noi, pentru a putea face în fine ceva bun şi frumos cu țara noastră.

Note

1. *The Collected Essays, Journalism and Letters of George Orwell*, Sonia Orwell şi Ian Angus (ed.), vol. I (*An Age Like This, 1920–1940*), Harcourt, Brace & World, Inc., New York, 1968, p. 6.

2. „Das Ungesetz gesetzlich überwaltet“. Iată citatul complet (*Faust* II, vv. 4782–4786): „Wer schaut hinab von diesem hohen Raum / Ins weite Reich, ihm scheint's ein schwerer Traum, / Wo Mißgestalt in Mißgestalten schaltet, / Das Ungesetz gesetzlich überwaltet, / Und eine Welt des Irrthums sich entfaltet.“ În traducere liberă: dacă ne uităm de undeva de sus la ce se întâmplă pe întinsul lumii noastre, totul ne apare ca un vis greu, un coşmar: e o lume unde cel deformat deformează totul, fărădelegea e impusă legal, iar erorile proliferează libere.

3. Dictatura, regimul autoritar, distrugerea democrației etc.

4. Tăierile salariale, reducerile de personal, politicile severe de depăşire a crizei, criza economică însăşi şi luptele politice crâncene şi permanente.

5. Aleksander Wat, *Secolul meu. Confesiunile unui intelectual european. Convorbiri cu Czesław Miłosz*, prefață de Czesław Miłosz, traducere din polonă şi note de Constantin Geambaşu, Humanitas, Bucureşti, 2014, p. 362. *Urki* erau criminalii profesionişti, ucigaşii.

6. „Lorsque dans le silence de l'abjection, l'on n'entend plus retentir que la chaîne de l'esclave et de la voix du délateur, lorsque tout tremble devant le tyran, et qu'il est aussi dangereux d'encourir sa faveur que de mériter sa disgrâce, l'historien paraît chargé de la vengeance des peuples. C'est en vain que Néron prospère, Tacite est déjà né dans l'Empire ; il croît inconnu auprès des cendres de Germanicus, et déjà l'intègre Providence a livré à un enfant obscur la gloire du maître du monde“ (Chateaubriand, *Mercure de France*, tome 29, 7 iulie 1807; *Mémoire d' outre-tombe*, partea a II-a, cartea a XVI-a, cap. 10).

7. *Entre la logique et la foi. Entretiens avec Joseph-M. Bochénski recueillis par Jan Parys*, traducere din polonă de Eric Morin-Aguilar, Les Éditions Noir sur Blanc, Montricher, 1990, p. 16.

8. USL este acronimul Uniunii Social-Liberale, alianța sancționată în mod legal dintre PSD şi PNL.

9. Un exemplu, între atâtea: „Patapievici [aduce] grețoase omagii conducătorului iubit […], săptămână de săptămână, în paginile unui cotidian central […]; [este] unul dintre cei mai zeloşi apologeți ai preşedintelui statului […], servil cu toți oamenii preşedintelui […] – autorul *Omului*

recent l-a întrecut pe Adrian Păunescu […]“ (Carmen Muşat, „Exasperări contemporane“, *Observator cultural*, nr. 508, ianuarie 2010).

10. Iliescu, de pildă, a rupt o lance împotriva „capitalismului de cumetrie“, ceea ce de fapt era o săgeată otrăvită la adresa capitalismului; la fel Constantinescu, dar folosind alte expresii.

11. O nouă alianţă între lumea afacerilor, lumea politicii şi lumea presei (pe care am numit-o, în articolele mele, Noua Alianţă). Nouă, aici, înseamnă nouă faţă de vechea alianţă, care se formase la începutul anilor 1990, între directoratul economiei planificate, administraţia locală a regimului comunist şi reţelele de interese economice din timpul lui Ceauşescu (legate de centrii de putere ai partidului şi Securităţii) care au ieşit la iveală după Revoluţie, coagulate sub autoritatea noilor structuri de putere ale Frontului Salvării Naţionale. Vechea alianţă, adică regimul Iliescu; Noua Alianţă, adică sistemul politic care s-a constituit pentru a reface regimul Iliescu, după loviturile primite de acesta în cele două mandate ale lui Traian Băsescu.

12. Interviu cu Margaret MacMillan: „În 1914, liderii marilor puteri încetaseră să mai înţeleagă perspectiva celuilalt“, de Octavian Manea (http://www.revista22.ro/articol.php?id=59487).

13. Alexis de Tocqueville, *Amintiri*, II, 2, trad. Cristian Preda, Nemira, Bucureşti, 2007, p. 105.

14. Fac apel, prin acest citat, nu la cunoaşterea limbii latine, ci la cultura noastră şcolară, în speţă la cunoaşterea poeziei lui Eminescu cu titlul „Noi amândoi avem acelaşi dascăl“.

15. Vezi consideraţiile lui Hernando de Soto, un peruvian, dintr-o ţară săracă, despre cât de mult posedă în termeni de capital cel care crede că nu are nimic, deoarece capitalul de care dispune este capital mort (Hernando de Soto, *The Mystery of Capital. Why Capitalism Triumphs in the West and Fails Everywhere Else*, Bantam Press, London, 2000).

16. Aici sunt decisive analizele lui Lucian Croitoru: *Jaful vs. „Dreptul de a nu minţi*“ şi *În apărarea pieţelor*, ambele apărute în 2012 la Editura Curtea Veche.

17. Aşa cum în perioada interbelică starea de dependenţă a ţăranului român era ilustrată de reducerea lui sociologică la triada preot–învăţător–notar, cu adaosurile boier/arendaş, comandant de unitate militară/ medic, azi, în mai toată provincia, nu doar cea rurală, comunitatea nu este nici economică, nici socială, ci este o reţea de poziţii-cheie, de care depinde, acolo, totul: şeful de combinat, şeful de bancă, comandantul de poliţie, şeful de la PSD, primarul, prefectul etc.; de obicei, membrii reţelei sunt rudele a două sau trei familii cu interese comune şi, oricum, se cunosc toţi între ei şi nu pot fi decât foarte rar învrăjbiţi unul împotriva altuia. Totul, în provincie, depinde de maximum zece oameni (în funcţie de dimensiunea localităţii). Aceste reţele locale funcţionează ca nişte grupuri infracţionale organizate (în termeni moderni) sau nişte familii siciliene (mafii, în sens larg).

18. Spun „siguranţa referinţelor sociale“, deoarece pentru omul societăţilor mai apropiate de cele tradiţionale familiaritatea cu mediul este un element hotărâtor al sentimentului de siguranţă. La asta se adaugă, pe acelaşi nivel de importanţă, siguranţa care decurge din capacitatea omului de a şti în orice situaţie cui să se adreseze şi în ce mod. Deoarece la noi relaţiile instituţionale sunt întotdeauna foarte personalizate, legea nu înseamnă, la noi, legea, ci persoana care o aplică; or, e foarte important, pentru sentimentul de siguranţă de care vorbesc, ca omul nostru nevoiaş să ştie cu cine vorbeşte, ca acea persoană să nu fie un străin, ci un om pe care îl cunoaşte (şi care îl ştie) şi care poate mişca lucrurile: or, cine le poate mişca? Numai un membru al reţelei de subzistenţă: unde nu e capitalism, subzistenţa vine întotdeauna la pachet cu dependenţa.

19. Deoarece TB era extrem de popular, având printre oameni o popularitate morală, care decurgea din comportamentul său familiar şi haiducesc, din virilitatea sa jovială, afişată prin râs,

bancuri, atitudini macho etc., şi dintr-o capacitate uimitoare de a vorbi pe limba interlocutorului în mod autentic, fără note false, pe care omul din popor le simte imediat, în mult mai mare măsură decât absolvenții de facultăți, mai coruptibili, prin vanitate şi închipuire, decât cei neinstruiți.

20. Cum au putut trăi cu salariile tăiate *un an de zile* şi cum, deodată, nu s-a mai putut trăi cu ele deloc? Răspunsul este: televiziunile de ştiri, care seară de seară strigau din rărunchii tuturor realizatorilor lor de *prime time* că murim, că nu se mai poate, că dictatorul ne omoară etc.

21. https://newsweek.ro/actualitate/imperiul-lui-arafat.

22. Trebuie spus, o încredere vicioasă şi oarbă, de tipul celei pe care ei de obicei o au față de mai-marii rețelelor de subzistență-dependență.

23. De departe cea mai bună soluție pe care o avea atunci România – o enormă şansă ratată de țara noastră.

24. Cine i se opune? Noi, foştii băsişti, dar şi cei care s-au trezit din ura față de TB şi au început să vadă dezastrul adus de ea; e interesant de observat că aceia care au rămas în logica urii sunt moderați în condamnarea lui Dragnea: manifestă înțelegere față de abuzurile justiției (cu protocoalele ei odioase), o detestă pe Kövesi şi consideră DNA o instituție abuzivă şi represivă.

25. Adrian Miroiu, „Ce legitimează votul“, *Newsweek România*, 7 septembrie 2018 (https://newsweek.ro/opinii/ce-legitimeaza-votul).

26. În condițiile în care frica din care ura a fost extrasă şi pe care aceasta s-a bazat mai apoi nu a avut un fundament real (sau nu în măsura percepută).

27. E vorba de marea frică a tuturor oamenilor fostului regim comunist că revoluția *noastră* se va purta cu ei aşa cum ei se purtaseră cu oamenii pe care îi avuseseră în putere, după revoluția comunistă, care le-a dat lor toată puterea.

28. „I-ajunge zilei răutatea ei“ (Matei 6, 34); „Peste mânia voastră să nu apună soarele, nici nu-i dați diavolului prilej“ (Efeseni 4, 26–27) (traducere Valeriu Anania).

CAPITOLUL I
Privire înapoi asupra urilor care ne-au zidit în viitorul unde ne aflăm azi[29]
(mai 2018)

1. CUM A ÎNCEPUT TOTUL

Ultima dumneavoastră carte se numeşte Anii urii. *Despre ce ani şi despre ce ură vorbim?*

Este vorba despre ura care a apărut treptat în România, începând cam cu 2007, când câteva televiziuni, zise de ştiri, au brevetat un nou tip de emisiuni de dezbatere şi comentariu politic – talk-show-ul de „stigmatizare & exterminare“. Comentariatul a devenit treptat campanie de presă, campania de presă a devenit campanie de demascare şi înfierare şi, pe nesimțite, s-a transformat în campanie de exterminare morală. Adversarii politici au fost tratați drept duşmani, iar duşmănia i-a transformat în inamici ai umanității. Publicului i s-a câştigat consimțământul pas cu pas, prin dezvăluiri (care erau minciuni sau răstălmăciri) şi cultivarea unei gesticulații jurnalistice de intransigență sangvinară; apoi, odată consimțământul câştigat, publicul a fost obişnuit cu ideea că duşmanii politici nu pot fi oameni normali, apoi că nu sunt oameni, în fine, că ura împotriva lor şi dorința de a-i extermina reprezintă singura atitudine morală sănătoasă. Înainte de ură, nimeni nu cere sângele aproapelui său; după ură, numai sângele lui te mai poate potoli.

Declanşatorul a fost condamnarea comunismului în parlament. Nu ştiu dacă *în sine* condamnarea comunismului sau condamnarea comunismului *de către preşedintele României*. Cert este că aproape imediat, cumva de a doua zi, a fost înființată comisia parlamentară pentru suspendarea lui şi a fost pusă sub autoritatea lui Dan Voiculescu, despre care se ştia că îl urăşte de moarte şi că l-ar vrea terminat. Apoi a urmat campania de presă *în*

favoarea suspendării preşedintelui, în care televiziunile lui Dan Voiculescu au orchestrat pentru prima oară tehnicile de transformare în duşman a adversarului şi de scoatere a lui în afara umanităţii: aceste tehnici aveau să dea tonul dezbaterii publice în următorii ani, fixând formatul standard al talk-show-urilor politice din perioada pe care eu o numesc „anii urii“, cu atitudinea lor răstită şi tonul lor inflamat-acuzator. În fine, după câştigarea referendumului de către preşedintele Băsescu şi acalmia de o vară – e vorba de vara lui 2007 – , în care presa de atac a lui Dan Voiculescu şi-a mistuit şi analizat insuccesul campaniei împotriva acestuia, odată cu toamna, campania de demonizare şi satanizare a preşedintelui a fost reluată, seară de seară, pas cu pas, milimetru cu milimetru. Atunci a fost forjată ca stigmat formula odioasă „băsist“, pentru a-l desemna nu atât pe adeptul lui Băsescu, cât pe cel care nu adera ori nu agrea ori avea obiecţii la campania împotriva acestuia. Cine a dus acest veritabil război civil, în care lupta politică normală a fost transformată în mobilizare de front, în identificare fanatică a duşmanului, în denunţarea lui intransigentă şi în instigare la ură şi cereri insistente de stârpire a lui? O parte a presei, opoziţia politică (flască şi oportunistă la început, apoi, prinzând ocazia de a recupera ce a pierdut, din ce în ce mai vioaie) şi, în mod impardonabil, guvernul. Guvernul Tăriceanu.

Vă reamintesc cum a început totul. Suntem în 18 decembrie 2006 când, printr-un discurs pe care nu ezit să-l calific drept magistral, şeful statului român – nu spun Traian Băsescu, spun *şeful statului* – a condamnat comunismul ca regim ilegitim şi criminal, în baza unei declaraţii publice, solemne, în faţa Parlamentului României. Condamnarea oficială rezultase din lucrările Comisiei Tismăneanu, care însuma şi pecetluia cincisprezece ani de studii dedicate analizei şi cunoaşterii comunismului românesc. Declaraţia solemnă a preşedintelui, care angaja statul român – de aici venea solemnitatea –, era redactată sub forma a douăzeci de motive *grave*, pentru care comunismul trebuia şi merita condamnat. Ei bine, aceste douăzeci de motive, care făceau onoare conştiinţei de sine româneşti şi iniţiau ispăşirea statului român pentru vina de a se fi pus în mâinile şi slujba crimei, au fost întâmpinate printr-o răzmeriţă injurioasă şi neruşinată a (cred) aproape majorităţii membrilor parlamentului, care fie

au participat, fie au consimțit la instigarea produsă de huliganii de la PRM, cu haidamaci şi huiduitori plasați prin infiltrare şi abuz în balcoanele parlamentului, de unde au hăhăit, suduit şi fluierat fiecare din punctele pe care, privindu-i în ochi pe instigatori, când pe Vadim Tudor, când pe diverşi inşi care plesneau şi plescăiau din buze, preşedintele le citea. Tot acest circ fiind făcut cu sprijinul PSD şi al preşedintelui de şedință de atunci, Nicolae Văcăroiu, în complicitatea deopotrivă derutată, abulică şi laşă a PNL şi, cum altfel, cu iscusita colaborare tacită a UDMR şi a minorităților „altele decât cea maghiară". Membrii parlamentului au transformat în circ politic şi batjocură o zi de seamă pentru onoarea României şi onorantă, în perspectiva istoriei, pentru *toți* cetățenii ei (inclusiv pentru cei care atunci nu i-au văzut însemnătatea ori i-au negat-o).

A fost o zi magnifică, dar şi o îngrozitoare. Magnifică, pentru că România, cu toate ezitările ei, datorate cum ştim ezitărilor regimului Iliescu de a îmbrățişa cauza occidentală, s-a dovedit, când a scăpat de el, a fi singurul stat postcomunist care a condamnat *oficial* comunismul. Îngrozitoare, pentru că atunci s-a văzut *totala* incapacitate a politicienilor noştri de a îmbrățişa interesul național al țării *lor* chiar şi într-o situație care, deşi (cum s-a dovedit) le depăşea şi statura morală, şi orizontul cognitiv, le angaja totuşi în mod clar onoarea: or, ei, atunci, nici măcar pe onoarea lor nu au dat doi bani.

2. FIXAREA ȚINTEI: TRAIAN BĂSESCU

Cum s-a instalat ura?

Printr-un proces de convertire a îndreptățirii de a avea o opțiune în *obligație morală* de a-i respinge ca neoameni pe cei care nutresc ori sprijină opinia contrară. Vedeți că folosesc binomul „opinie vs opinie contrară". Un pas prealabil obligatoriu al *posibilității* de a exploata politic ura constă în reducerea câmpului politic la un binom *strict* antagonic. Această reducere s-a operat în timpul primei tentative de suspendare a preşedintelui: toată miza politicii a devenit, deodată, anti- sau pro-

Băsescu; nimeni n-a mai putut scăpa acestei alternative; toți am devenit, peste noapte şi fără voia noastră, captivii ei. Fireşte, personalitatea puternică, excesivă şi exclusivă a lui Traian Băsescu a favorizat *posibilitatea* formării acestui mecanism, care nu era, însă, obligatorie. Odată polarizarea pro-/anti- realizată, oamenii care contestau – să nu uităm că, în modernitate, negația este întotdeauna *emoțional* mai puternică decât afirmația – s-au simțit mai îndreptățiți să conteste decât cei care nu o făceau. Or, ca să fie absolut îndreptățiți, motivele îndreptățirii trebuiau să fie, şi ele, absolute. Cum argumentele arareori pot fi absolute, un fel de absolut poate veni doar de la intensitate. Ei bine, nu există intensificator mai eficace decât ura. Când urăşti, *te simți* absolut îndreptățit; or, faptul de a „te simți“ îşi trece intensitatea asupra *calității* motivelor îndreptățirii, făcându-le să pară absolute: şi, părând absolute, devin absolute. Astfel, ura față de cineva despre care credem că încarnează răul devine cel mai puternic – şi la îndemână – combustibil moral al certitudinii că o anumită poziție politică este nu doar îndreptățită, ci este cea mai îndreptățită, şi anume, în mod absolut îndreptățită.

Astfel s-a declanşat procesul prin care pasiunea politică, care la români nu a fost niciodată mică sau ținută-n frâu, a fost, inițial, susținută, apoi justificată prin întărâtarea personală a oamenilor împotriva obiectului care mai întâi a suscitat, apoi a întărâtat, pasiunea politică. În cazul nostru, pasiunea politică a fost mai întâi justificată şi mai apoi însoțită de cultivarea urii. Dacă punem în oglindă ura de azi cu felul în care societatea, la începutul anilor ’90, s-a raportat la Ion Iliescu, vedem că şi atunci oamenii erau foarte îndârjiți în favoarea ori împotriva lui Iliescu, dar că aceia care îl detestau îl detestau politic, nu îl urau ca om. Era o pasiune politică care rămăsese politică, nu virase în patologicul urii, şi, din acest motiv, roadele ei au putut fi *politice*: mă refer în special la critica regimului Iliescu, care a ajutat decisiv la dezvoltarea imaginației politice a societății româneşti şi la liberalizarea ei internă. Este o deosebire enormă între a detesta *politica unui om şi a justifica detestarea* politicii unui om prin ura față de el, care este precum ura față de o clasă, de o religie sau de o etnie. Atunci, totul se transformă în toxină. Ura politică este întotdeauna toxică, indiferent de plauzibilitatea motivelor ei.

A fost urât Traian Băsescu?

Urât de moarte. Au fost urâți, prin contaminare, toți cei care au fost catalogați drept „băsişti“, un cuvânt-stigmat, cu menire infamantă, care justifica ura îndreptată împotriva lor, deoarece o făcea nu doar plauzibilă politic, ci şi morală. A-i urî pe „băsişti“ devenise un imperativ categoric, care exprima atât solidaritatea în bine a oamenilor normali, cât şi datoria morală a celui necontaminat de a denunța răul care ne poate contamina. Acelaşi mecanism, mi se pare, funcționează şi în epurările religioase ori etnice. În momentele ei cele mai urâte, care nu au fost puține, obsesia anti-Băsescu mi-a părut că virează spre iraționalitatea obsesiei antisemite: un soi de antisemitism cu un singur „evreu“, Traian Băsescu, şi cu o mulțime de „jidoviți“ (aşa ne-ar fi spus antisemiții interbelici), băsiştii…

3. VIAȚA DE ZI CU ZI A UNUI BĂSIST ÎN TIMPUL PREŞEDINȚIEI LUI TRAIAN BĂSESCU

Ați fost unul dintre băsişti. „Intelectualul lui Băsescu“, aşa vi se spunea.

Oh, da, ştiu pe pielea mea ce înseamnă să fii „băsist“. Fireşte, „băsist“ în ochii celor care îl urau pe Traian Băsescu, nu în sine… Am simțit cum, de la o lună la alta, de-a lungul anului 2009, oamenii de pe scara blocului, unde locuiam, ori de pe stradă, unde se întâmpla să mă aflu, se întunecau când mă vedeau ori când mă recunoşteau şi cum începea să le clocotească în priviri indignarea de mine ori furia că exist, că mă mişc, că respir liber… oameni care nu aveau nimic de împărțit cu mine şi pe care îi descopeream, din reacțiile lor lipsite de politețe, de reținere firească şi chiar de umanitate, plini de ură *personală* față de mine, un necunoscut pentru ei, făcându-mă să mă simt că am ajuns, cine ştie cum, duşmanul lor *personal*, omul de viața căruia ei nu mai pot să trăiască ca oameni, şi asta pentru că eu eram viu, făcând rău prin simplul fapt că exist, că mă cheamă Patapievici, că sunt ce sunt… Da, ştiu pe pielea mea cum este să fii urât absolut fără nici un motiv. Cu ura aceea care scuipă, înjură, loveşte, îți vrea suprimarea… E teribil.

Era şi perioada în care deveniserăți unul dintre băsiştii „preferați“ ai Antenei 3. V-a afectat asta?

Cum nu? Mi-a otrăvit viața. Antena 3 a fost vectorul principal. Ei au inventat un tip de jurnalism care e bazat pe sădirea, stimularea şi întărâtarea emoțiilor din zona morală şi intelectuală a urii. Au transformat moderatorul de discuție în instigator, informația în denunț, reportajul în militantism şi ştirile în propagandă. Făceau asta printr-un dispozitiv foarte eficace de comentatori convertiți la demascare şi instigare precum Mircea Badea, Mihai Gâdea, Radu Tudor, Dana Grecu, Mugur Ciuvică şi alții, mai puțin talentați (dar tot toxici), uzând de retorici diferite, dar omogene în ce priveşte emoțiile vizate: îndârjirea, resentimentul, agresivitatea, ura şi, peste toate – mereu sugerat, mereu proclamat, niciodată chestionat – , dreptul *moral* la ură şi la îndreptățirea *socială* de a-i urî pe „băsişti“. Aceşti instigatori la îndreptățirea indignării au fost de fapt nişte predicatori ai urii. Iar de pe ecran ura a trecut direct în stradă.

Cum simțeați ura pe stradă?

Manifestările sunt variate. Au fost oamenii aceia care m-au scuipat pe stradă; apoi cei care m-au apostrofat în mulțime, cei care, prin magazine, s-au răstit impersonal la mine, luând oamenii din magazin drept martori; cei care pur şi simplu m-au înjurat sau s-au purtat omeneşte ori socialmente inadmisibil; în fine, cei care, plini de curaj, m-au îmbrâncit când m-au găsit la înghesuială. De pildă, individul care m-a răsturnat pe spate în piață, între tarabe, după ce m-a împins cu o lovitură de placare, în piept, ca la *body check* – eu având mâinile ocupate cu plasele – , şi care mi-a şuierat în urechi „Asta e pentru Băsescu!“. De obicei mi se spunea că sunt un băsist împuțit, că am distrus cultura română şi am batjocorit poporul român, că sunt antiromân, că l-am denigrat pe Eminescu, că ar trebui să fiu la puşcărie pentru banii risipiți la ICR, că în loc să promovez cultura română peste hotare le-am dat băsiştilor mei bani să-i facă marinarului propagandă la Uniunea Europeană, că sunt un gunoi şi un nimeni, la fel de ticălos ca tatăl meu, pe care l-au adus ruşii cu divizia „Horia, Cloşca şi Crişan“ să ne distrugă țara, pe care şi eu acum continui

să o distrug, de la ICR-ul cu care m-a plătit Băsescu ca răsplată pentru osanalele pe care i le aduc în fiecare zi la televizor. E o nebunie, nu? Îți stă mintea în loc. Toate minciunile, calomniile şi aberațiile vărsate cu iresponsabilitate şi ticăloşie seară de seară peste public de Antena 3, România TV şi care or mai fi fost îmi erau acum aruncate în față, ca şi când ar fi fost adevăruri, de către toți aceşti oameni, dintre care unii nu erau, vai, decât nişte bieți oameni, mai mult victime decât agresori. Să ştiți însă că, exceptându-i pe cei care m-au agresat fizic ori care m-au înjurat, am stat de vorbă cu toți, cu toți, încercând să-i conving că nimic din ce îmi reproşează nu e adevărat, argumentând cu fapte, cu date şi cu citate. Pe nici unul însă nu am reuşit să îl conving, erau extraordinar de montați împotriva mea. „Şi Eminescu?! Şi poporul român?! Şi Băsescu?!“, mă trăgeau la răspundere. Pur şi simplu, voiau să-mi bea sângele. Voiau să-şi înmoaie limba în sângele meu. Cumva, voiau să nu mai exist. Simțeau că viața lor nu putea fi bună atâta timp cât eu continuam să mă mişc viu şi liber pe undeva pe-acolo, prin țara *lor* – nici nu le trecea prin cap că era şi a mea…

Vă urau de moarte.

Da. Mă urau de moarte. Pentru cineva care nu e înclinat spre violență, cum e cazul meu, ura *personală* împotriva mea a fost o descoperire cutremurătoare. Nimeni nu ştie cum este ura până nu a devenit un obiect al urii. Este ca durerea de măsele. Până nu ai simțit-o, nu o ştii: deşi ți se povesteşte, deşi îl vezi pe omul pe care-l iubeşti cum suferă, nu înțelegi cu adevărat. Deşi anonime în fondul lor, toate durerile sunt personale în manifestarea lor. Ura este ceva teribil: nu poate fi ignorată, pentru că te caută, refuză să te ignore; nu poate fi ştearsă, pentru că stigmatizează; nu poate fi întoarsă din drum, pentru că îți barează toate drumurile. Ura e însuflețită: e în acelaşi timp ardentă şi arzătoare; e nimicitoare: pârjoleşte totul în jur şi consumă totul din tine. Ura se vede în ochi, cărora le răpeşte lumina; se citeşte în neputința gurii de a mai zâmbi, în grimasa în care se preschimbă orice expresie. Ura se ascunde în mătuirea privirii, se strecoară în sufocarea respirației şi se cuibăreşte în îndârjirea cu care cel urât este căutat, încolțit şi împins în prăpastia cu pucioasă. Ura e

paranoică: orice lucru o confirmă, fiecare detaliu îi arată necesitatea şi totul o face obligatorie. E implacabilă şi înfometată: nici o dezmințire nu o potoleşte, nici o pedeapsă nu o satură, nici o ispăşire nu o satisface, nici un fapt dovedit nu o infirmă, nici un argument nu o dezarmează. Este ceva înspăimântător în iraționalitatea ei hămesită. E ceva *teologic* înspăimântător: pentru că, în absența vreunei crime oribile sau a unei înjosiri îngrozitoare, teribile, care să te fi devastat, nu există riguros nici un motiv să-ți urăşti semenul. Noi toți suntem nişte bieți oameni, suntem vulnerabili, pieritori şi suferim de toate suferințele. Pentru că nimeni nu poate urî vulnerabilitatea (numai forța merită urâtă), este o aberație să urăşti omul care ştii că va muri. Cu toate astea, şi deşi am stat răbdător de vorbă cu toți oamenii care m-au interpelat (cu excepția acelora care m-au injuriat, scuipat ori brutalizat), n-am reuşit să conving pe nimeni nici că am şi eu dreptatea mea, nici că îndreptățirea lor e bazată pe minciuni, calomnii ori falsificări. Îmi amintesc acum de unul, care, în simplicitatea lui dezarmantă, m-a lăsat cu gura căscată. După ce am stat mai mult de o oră de vorbă, el acuzând şi învinovățindu-mă, eu demontând şi dezvinovățindu-mă, fără să ajungem însă nicăieri, omul totuşi parcă se mai potolise din îndârjirea lui şi începuse să mă privească cu o oarecare îngăduință. „Dar dumneavoastră chiar păreți un om drăguț, dle Patapievici“, mi-a spus în cele din urmă. „Da, chiar sunt un om drăguț, să ştiți“, i-am răspuns, încălzit de această schimbare. „Şi atunci“, a continuat el după un moment, binevoitor, dar parcă şi puțintel întristat, „dacă sunteți jidan, de ce nu plecați din țară?“. Omul, iată, nu voia să mai fie rău, îşi redescoperise, în ce mă priveşte, umanitatea, dar o făcea, în simplicitatea lui dezarmantă, în felul acesta incalificabil, cumva neverosimil. Deci cu toate că rămăsesem tot un nenorocit de „băsist“, un „antiromân“, un distrugător şi un detractor al culturii române, totuşi, ca „jidan“, aveam oricând la dispoziție, şi asta numai pentru că mă dovedisem „chiar drăguț“, soluția de a părăsi țara. Care *țară*, te întrebi? Țara *lui*, fireşte, pentru că ura lui față de mine ca „băsist“ şi „antiromân“ mă exclusese din România, o țară care până la declanşarea urii (şi a confecționării mele ca evreu, pentru a mă putea detesta mai bine) fusese şi a mea, nu doar a lui. Ura desființează cetățenia, deoarece consensul urilor face din orice țară un

ghetou al celor urâți, împrejmuit de vigilența celor care se simt îndreptățiți să urască.

Ce i-ați răspuns?

M-am luat cu mâinile de cap, la propriu. I-am zis: „Domnule, cum puteți să rostiți aşa senin aşa o enormitate? Cum folosiți cu atâta nepăsare cuvântul ăsta oribil, jidan, care închide în el atâta răutate? Şi cum mă alungați dvs. din țară doar pentru că nu vă place de mine? Of, Doamne.“ Şi am început o discuție dezlânată şi în fond absurdă despre evrei, cultura română, antisemitism, Tudor Vianu, avangardă, Fundoianu, pogrom, Iaşi, legionari, persecuție. Habar nu avea de nimic. Posibilitatea urii se bazează întotdeauna şi pe ignorarea realității, şi pe impunerea ca *realist* a unui construct ideologic care, deşi fără legătură cu realitatea, reuşeşte să i se substituie, emoțional, fără rest. Când îl urăşti pe evreu, nu-l cunoşti pe evreu, vezi în el un „jidan“: urăşti, adică, un construct ideologic al evreului. Când urăşti un „băsist“, deja ai încetat să mai vezi în „băsist“ un om, urăşti în el un construct ideologic al răutății şi perversiunii politice, care-l reduce pe omul respectiv, prin aplicarea unui stigmat colectiv, la ceva pe care vrei şi ai îndreptățirea să îl excluzi din lumea oamenilor normali („băsismul“ este, față de opțiunea politică legitimă a celor care l-au susținut pe Traian Băsescu, cam ceea ce este „jidanul“ față de evreu). Marea inovație a celor care au folosit „băsismul“ ca instrument de stigmatizare morală a celor care, în grade diferite, fie au susținut politicile preşedintelui Băsescu, fie au dezaprobat ura organizată în mass-media şi parlament împotriva sa, în aceasta a constat: în reactivarea mecanismelor de instigare a urii, fapt absolut reprobabil, pentru a justifica o pasiune politică (aversiunea față de Traian Băsescu) şi o politică militantă (susținerea USL); astfel, prin sentimentul îndreptățirii derivat din ură, pasiunea politică se vedea confirmată, iar politica militantă apărea, ocolind argumentația politică, drept absolut justificată. Perversitatea morală a acestui mecanism de justificare a politicii vine din aceea că oamenii ajung să se creadă buni anume pentru că urăsc pe cine trebuie. Prin el, un nou ciment social se naşte: solidaritatea în ură. Național-socialiştii le-au insuflat germanilor sentimentul că ura față de evrei îi

confirmă pe ei atât ca germani, cât şi ca oameni buni. Bolşevicii i-au făcut pe oameni să aibă certitudinea că aprobarea crimelor de clasă constituie o probă a virtuţii revoluţionare şi, deci, a binelui veritabil. Toate crimele colective au la origine o pervertire a sentimentului binelui. Oamenii ajung să facă răul fiind convinşi că slujesc şi urmăresc binele.

În acest sol nutritiv şi-au împlântat rădăcinile evenimentele traumatice ale anului 2012, când, sub pretextul şi la adăpostul urii faţă de Traian Băsescu, USL a luat puterea insuflând oamenilor (naivi, militanţi, proşti ori interesaţi) sentimentul că face operă de eliberare a ţării (de „băsişti“, fireşte). În mintea susţinătorilor USL, toate excesele liderilor Ponta şi Antonescu erau apriori justificate de intensitatea urii faţă de „dictatura“ lui Traian Băsescu şi de neruşinarea bine plătită a „slugoilor“ ei, „băsiştii“. Din sentiment platonic al îndreptăţirii morale, la nivelul populaţiei, ura politică a devenit, în mâinile lipsite de scrupule ale liderilor USL, cec în alb pentru tot soiul de abuzuri. Şi, într-adevăr, toate abuzurile USL, unele cu grave repercusiuni internaţionale, şi-au găsit o susţinere stupefiantă din partea mai tuturor adversarilor lui Traian Băsescu, dintre care destui nu erau nici proşti, nici ticăloşi. De ce? Deoarece urau, iar ura le insufla certitudinea că pasiunea lor politică partizană e singura îndreptăţită moral, oricare ar fi mijloacele (fireşte, „băsiştii“ neputând fi decât „slugoi“, „pupini“, „liicheni“ şi mai ştiu eu ce, ei nu aveau cum să aibă vreo îndreptăţire morală). Din acest „sol nutritiv“ îşi trage seva şi epoca pe care o trăim, în care ne descoperim captivii urmaşilor de azi ai USL, PSD+ALDE, această bombă cu fragmentare care şi-a răspândit schijele toxice peste tot şi care îşi urmăreşte neabătută programul toxic din anul 2012.

4. DECIZIA DE A MĂ RETRAGE DIN VIAŢA PUBLICĂ

În ultimii ani, v-aţi retras din spaţiul public. Din cauza urii?

Şi din cauza urii. Să vă spun cum m-am retras de la *Evenimentul zilei*. Ultimul meu articol e din iulie 2010: de atunci n-am mai publicat nimic în presă. Am ajuns să public acolo datorită lui Răzvan Ionescu, care a avut

ideea de a pune la dispoziția câte unui scriitor respectat, în fiecare zi a săptămânii, două coloane de comentariu. Compania era, pentru mine, onorantă: Nicolae Manolescu, Mircea Mihăieş, Vladimir Tismăneanu, Mircea Cărtărescu, Radu Paraschivescu, Rodica Culcer, Răzvan Exarhu, Sorin Ioniță (sper că nu am uitat pe cineva). Comentariul meu apărea joia. Predam în redacție materialul spre seară, uneori după ora 22:00 (zilele la ICR erau întotdeauna lungi). Cândva înainte de miezul nopții era postat pe internet, în ediția online a ziarului. De la un timp, am observat că era un ins care pândea momentul postării articolului meu pe site, pentru că ocupa mereu primul comentariu. Era scurt: scria doar atât, „Mori, jidane!“. Şi aşa în fiecare săptămână. Articolul meu, ca să zic aşa, avea succes, pentru că de fiecare dată aveam sute de comentarii şi zeci de mii de vizualizări. Însă comentariile injurioase, agresive, veninoase, calomnioase, de exterminare erau copleşitor de multe. Celelalte, care nu mă injuriau explicit, erau tot negative şi tot brutale, lipsite de cea mai elementară politețe, bunăvoință ori bună-credință. Era sărbătoare când puteam găsi câte un comentariu normal. Nu zic binevoitor: zic normal, adică lipsit de acea râcă, oțărâre şi pică pe mine, pe care am descoperit-o treptat la semenii mei, pe măsură ce anii urii se instalau tot mai temeinic în societatea noastră. Citeam în silă şi cu exasperare comentariile. Uneori, atacurile la mine se împleteau cu atacuri la adresa tatălui meu, mort mult înainte de această zarvă, în 1985. Acestea mi se păreau cele mai ignobile şi mă afectau cel mai mult. Nota comună a acestor atacuri era respingerea, excluderea, exterminarea. Toate îmi refuzau chiar şi cea mai elementară formă de integritate. În fond, îmi puneau la îndoială umanitatea. Mă desființau. Eram, pentru aproape toți comentatorii, un monstru. Dar să revin. Am cerut celor de la EvZ, enervat de recurența încăpățânată a postării „Mori, jidane!“, să şteargă acel comentariu. „Măcar ştergeți cuvântul jidan, e descalificant“, le-am spus. Au ridicat din umeri, înțelegători şi politicoşi, dar mi-au spus că politica lor e alta, că toate aceste comentarii fac trafic pe site, că articolele mele sunt foarte citite şi asta e bine, în fond toate contestările astea fac faima unui autor, n-ar trebui să pun la inimă. „Cine nu e înjurat nici nu există“, mi-au spus, consolator. Dar n-am mai suportat. Mi s-a părut totul sordid şi inacceptabil. „Mori, jidane!“ fiind

mereu prima postare la comentarii, care începeau chiar când se încheia articolul meu, această infamie apărea cumva ca un fel de semnătură a textului meu. Şi mi-am încheiat colaborarea nu doar cu EvZ, ci şi cu presa cotidiană.

Această ură se răsfrângea şi asupra familiei dumneavoastră?

Tatăl meu, care a murit în 1985, era un om foarte respectat în Banca Națională, unde a lucrat. La treizeci de ani de la moarte, ca să poată lovi mai bine în mine, a fost târât în noroi în fel şi chip, iar memoria lui a fost murdărită cu cele mai abjecte calomnii. Pe vremuri, fiii erau distruşi de Securitate cu dosarele taților. Astăzi, tații morți sunt călcați în picioare de presă pentru a le distruge mai abitir fiii. S-a spus despre el că a fost agent sovietic, că a venit cu tancurile sovietice, că era un stalinist nenorocit. Totul e fals. Dar minciuna s-a impus. În 2012, un jurnalist de la Chişinău şi-a început interviul cu întrebarea: „Domnule Patapievici, vă deranjează trecutul de kaghebist al tatălui dvs.?“ Ceva incredibil. Deşi minciunile acestea au fost lansate inițial pe unele site-uri obscure, de oameni dubioşi (fie foşti securişti, fie jurnalişti care au fost probabil securişti, fie legionari ori antisemiți), ele s-au răspândit prin internet până la a deveni „fapte“, „adevăruri“, citate ca atare pe pagina mea de Wikipedia. Puterea de a se impune a acestor minciuni ori răstălmăciri este incredibilă. La fel a fost cu Eminescu. În 15 ianuarie 2011, de Ziua Culturii Naționale, am ținut o conferință la Chişinău, despre Eminescu. Şi anume, am vorbit despre paradis la Eminescu. După încheierea discursului, s-au apropiat de mine oameni să-mi spună că au venit la conferință cu inima strânsă, deoarece se aşteptau să-l atac pe Eminescu, aşa că au fost foarte plăcut surprinşi că am renunțat să-l mai denigrez. Poftim?!!

Vi se pusese eticheta „detractorul lui Eminescu“, după acel articol pe care l-ați publicat în revista Flacăra, *în 2002.*

Da, dar acel articol spune exact contrariul! Prima răstălmăcire a apărut într-o revistă legionară, obscură şi de tiraj neglijabil. Dar de acolo s-a răspândit peste tot? Ce anume a răspândit atât de bine răstălmăcirea şi a făcut ca punerile mele la punct şi republicarea articolului din 2002 să nu

aibă nici un efect? Răspunsul meu este: ura. Ura caută numai motivele care o justifică şi e oarbă la dovezile care o infirmă. Eugen Simion, care e ditamai academicianul şi criticul literar, m-a denunțat de mai multe ori ca „detractor al lui Eminescu“. A făcut-o de la tribuna Academiei, ca vicepreşedinte al ei, a reluat-o într-o şedință a Secțiunii de filologie, pe care o conduce, a cerut cuvântul în fața unei adunări a Băncii Naționale, unde fusese invitat, anume ca să avertizeze lumea împotriva mea, că sunt rău-român, că disprețuiesc valorile naționale şi că l-am denigrat pe Eminescu. Nu ştie E. Simion să citească? Ştie. Dar, în cazul meu, ura îl împiedică să priceapă, pentru că îi permite *să nu vrea* să priceapă. Vede îndreptățiri ale urii inclusiv în locurile unde există numai dezmințiri ale ei. Şi nu percepe nimic extraordinar în regretul exprimat public de colegul său de academie, Nicolae Breban, şi într-o emisiune la Antena 3, şi într-o şedință a Secțiunii de filologie (prezidate chiar de el, de E. Simion), că nu sunt polonez şi că nu trăiesc în Polonia, pentru că, dacă aş fi scris acolo despre polonezi ce am scris în țară despre poporul român, s-ar găsi cu siguranță un polonez curajos şi patriot care să mă împuşte, pentru că polonezii, spre deosebire de români (crede Breban), au simțul şi datoria onoarei. Deci dacă românii nu ar fi lipsiți de onoare, eu aş fi fost acum deja împuşcat, ceea ce lui Breban, dacă s-ar fi întâmplat, i s-ar fi părut un lucru bun, căruia Simion, care l-a acoperit, nu i-a găsit nimic de obiectat. Minunați academicienii noştri emeriți! Ura i-a tulburat lui E. Simion atât de mult simțul moral, încât s-a dovedit incapabil să mai vadă cât de respingător este regretul cuiva că un om pe care îl dezaprobă amândoi nu a fost încă omorât.

V-a cerut vreodată familia să vă retrageți din viața publică, în acest context în care nu doar dumneavoastră, ci şi rudele erau târâte în această ură?

Mama a fost foarte afectată. Îmi tot repeta că tot ce se spune acum despre tata (de pildă într-o carte a unui fost securist, mai apoi general SRI, publicată la Editura Compania şi popularizată de Cornel Nistorescu pe site-ul Cotidianul.ro) sunt numai minciuni, că tata nu a fost deloc *aşa*. Surorile mele, care nu mai sunt de mult în țară, erau şi ele îngrijorate.

Informația lor, toată, provenea din articolele mele şi acele comentarii violente, plus căutările pe Google după numele tatei sau al meu, care le trimiteau la toate gunoaiele, unele de care nici eu nu ştiam şi de care aflam de la ele. Postările acelea fizic agresive le speriau. În Occident, aşa ceva nu prea se pomeneşte. Sora mea din America îmi spunea: „Trebuie să pleci, nu mai poți sta acolo. Hai, facem totul aici, ca să poți veni“. Când le-am trimis fotografia cu mormântul tatălui nostru vandalizat cu inscripția „KGB“, au fost îngrozite. Netrăind zilnic în spațiul nostru de agresiune continuă, unde inflamarea publică e regula iar calmul excepția, ele au preluat violența acestor agresiuni cu mai mare surpriză decât mine, pentru că eu, trăind în acest vacarm acid şi printre oameni mereu puşi pe harță, aveam un grad de acceptabilitate față de nivelul de referință al agresiunii publice fatalmente mai ridicat decât al unuia care nu trăieşte într-un astfel de mediu. Ce le îngrozea cel mai mult erau această sălbătăcie îndreptată specific împotriva *noastră* şi această răutate *cu adresă*. De unde veneau? Omul, în mod natural, nu cred că este rău ori sălbatic. Nu mă refer la Cain. Cain este un ucigaş, dar oamenii, în general, nu sunt ucigaşi. Ei sunt Abel, nu Cain. Ca atare, răutatea nu este un dat normal al omului. Ceva trebuie să o facă să pară, în ochii omului, normală, deşi nu este. Acest ceva, cred, este ura, respectiv îndreptățirea pe care omul crede că o are, în anumite condiții, de a urî. Oamenii normali fac răul numai când se simt îndreptățiți să îl facă, atunci când răul e făcut cu conştiința că fac binele. Ceea ce îl îndreptăţeşte pe om să-i facă rău semenului său este sentimentul că făcându-i aceluia rău el le face de fapt tuturor celorlalți un bine. Cât despre cel căruia i se face rău, el nu mai contează, deoarece ura l-a neutralizat ca om şi l-a exclus dintre oameni.

De ce nu ați plecat din țară?

Asta este țara mea, asta este limba mea. Dacă Dumnezeu a avut vreun gând cu mine, probabil că aici a avut.

5. ICR ŞI COLABORAREA CU TRAIAN BĂSESCU

Să revenim la Traian Băsescu. Colaborați direct în perioada în care

erați preşedintele Institutului Cultural Român (ICR), iar el era şeful statului. Parcă vedem acum un alt om față de cel care era la Cotroceni. E, într-adevăr, o schimbare, cum l-ați cunoscut?

E o schimbare, aşa mi se pare. Mă grăbesc însă să adaug că mărturia mea e foarte limitată. Eu nu l-am cunoscut pe Traian Băsescu decât ca preşedinte al României, ca persoană oficială. Nu l-am întâlnit niciodată într-o situație privată. Asta nu înseamnă că, atunci când ne întâlneam, preşedintele se purta rigid, scrobit, oficial, cu morgă. Deloc. Dar împrejurările erau oficiale, aveau un ancadrament, ca să spun aşa, de funcție. Aşa cum l-am cunoscut, Traian Băsescu mi-a făcut impresia unui om deschis, abordabil, cordial. Mi s-a părut mereu atent, cumva la pândă. S-a spus despre el că era familiar în exces, vulgar, pus pe „hăhăială“; autoritar şi brutal. Nu am văzut aşa ceva, în cele câteva dăți când l-am întâlnit. Cu mine şi cu colegii mei din conducerea ICR s-a purtat întotdeauna extrem de corect, de politicos, de deferent (lui Mircea Mihăieş îi spunea mereu „Domnule profesor“). Pur şi simplu, nu am văzut la el aşa ceva. Spun asta cu oarecare sfială, pentru că, în lumea noastră de suspiciune şi rea-credință, mărturia asta le va da iar apă la moară celor care mă detestă să spună că sunt „pupincurist“, „băsist“ şi mai ştiu eu ce. Foarte multe minciuni s-au spus în spațiul public referitor la relațiile lui Traian Băsescu cu „intelectualii lui Băsescu“. În ceea ce mă priveşte pe mine, modul în care l-am cunoscut a fost strict instituțional. Nu l-am cunoscut înainte de numirea mea, nu am scris despre el nimic laudativ înainte de a fi numit, nu mi-a cerut ori impus niciodată nimic, nu a existat între noi familiaritate, tutuială, bătut pe burtă, totul a fost foarte corect, politicos, uneori chiar cordial, iar atitudinea lui față de mine şi de ICR mi s-a părut întotdeauna aceea a unui om responsabil, care ştie şi înțelege regulile comportamentului instituțional. A înțeles reforma pe care am făcut-o la ICR şi a sprijinit-o cu convingere. Fără sprijinul său instituțional şi fără protecția oferită de preşedinție împotriva tentativelor de ingerință politică care veneau dinspre anumite ministere ori dinspre unele zone ale parlamentului, ICR nu ar fi beneficiat de spațiul de manevră prin care am avut libertatea de a realiza transformarea lui, dintr-o instituție de privilegiu şi clientelară, într-o instituție de competență, bazată

pe deschidere şi profesionalism. Sentimentul meu este că a sprijinit reforma pe care am făcut-o pentru că a înțeles-o. Spre deosebire de prim-ministrul de atunci, Tăriceanu, care era preocupat numai de numirea unui fost coleg de şcoală într-o poziție de privilegiu, preşedintele a înțeles cât de inovatoare era abordarea mea (ICR nu „naționalizează“ şi nu „oficializează“ cultura pe care o exportă, ci construieşte programe şi foloseşte institutele din străinătate pentru punerea în contact a pieței culturale româneşti cu piețele occidentale) şi, deşi asta contravenea, cred, convingerilor sale adânci (referitoare la caracterul național al culturii şi la funcția ei „naționalistă“ în construcția statului), m-a sprijinit în chip loial şi responsabil. S-a purtat, adică, precum un om de stat, adoptând puncte de vedere care poate nu coincideau perfect (ori deloc) cu gusturile sale personale, dar cărora le-a dat întâietate pentru că a înțeles că acestea (şi nu gusturile sale) corespundeau mai bine interesului general. La fel s-a comportat în privința arhivei fostei Securități, care a început să fie livrată către CNSAS numai după intervenția sa, prin care a anulat o dispoziție anterioară contrară, datorată lui Ion Iliescu. La fel a fost cu condamnarea comunismului. Şi la fel a fost, mi se pare, şi cu protecția pe care a oferit-o luptei justiției pentru emanciparea de controlul politic, protecție fără de care justiția reformată de oamenii pe care Traian Băsescu i-a numit ori încurajat ar fi arătat, azi, cam ca justiția care, în 2004, îi servea pe Rodica Stănoiu şi Adrian Năstase, doar că acum ar fi fost mai bine machiată ori, dacă vreți, mai bine deghizată.

În concluzie, o spun cu toate riscurile de a fi iar catalogat drept „pupin“: Traian Băsescu pe care l-am cunoscut eu, ca şef al unei instituții care era pusă sub autoritatea preşedinției, era în primul rând preşedinte. Ca preşedinte, Traian Băsescu a avut un comportament instituțional corect, lipsit de umori sau capricii, ceremonial politicos şi omeneşte deschis. Nu spun că nu putea fi şi altfel ori că era mereu aşa: spun doar cum l-am văzut noi, Tania Radu, Mircea Mihăieş şi cu mine, în dățile când treburile ICR-ului ne duceau la el. Ca preşedinte, Traian Băsescu a înțeles şi a sprijinit o reformă culturală pentru care nu cred că era culturalmente pregătit, ca persoană privată. Spun asta, deoarece reforma mea se baza pe excluderea naționalismului dintre politicile culturale şi presupunea scoaterea culturii

române din zodia nefastă a strategiilor de „cultură oficială“ (pentru care „valoare națională“ nu poate avea decât ceea ce a fost mai întâi oficializat prin verdictul instituțiilor statului), etichetă de care uzează toate instituțiile statului, în frunte cu Academia Română. În raport cu Justiția, Traian Băsescu pe care l-am cunoscut eu semăna mult mai mult cu cel care a spus „Între fratele meu şi Justiție, aleg Justiția“, decât cu cel care, după ce nu a mai fost preşedinte, între DNA şi Elena Udrea a ales-o pe Elena Udrea.

6. SCHIMBAREA LUI TRAIAN BĂSESCU

Aveți vreo explicație pentru felul în care este acum Traian Băsescu, un om care se răfuieşte cu magistrații, care vorbeşte, uneori, la fel ca unele personaje destul de dubioase, cu probleme penale?

Mi se pare că sunt posibile două tipuri de explicații: primul tip pleacă de la ipoteza binelui public; celălalt de la ipoteza jocului politic. Ambele tipuri de explicații folosesc un principiu comun, „Ceea ce se vede, se declară ori se mărturiseşte public este întotdeauna mai puțin şi altfel decât ceea ce se petrece în realitate“, şi patru premise comune: (a) prima este că Traian Băsescu, ca toți politicienii cu care a concurat şi s-a încontrat, provine din mediul politic românesc postdecembrist standard: el nu poate fi, în premisele sale, diferit de ei; (b) a doua este că Traian Băsescu, ca toți ceilalți, făcea şi el parte dintr-un grup mai mult sau mai puțin constant de prieteni politici, cu care împărțea anumite interese economice şi de promovare ori supraviețuire politică; (c) a treia premisă este că, în mediul prin definiție echivoc şi promiscuu (din punctul de vedere al relațiilor cu statul) format din politicieni, oameni de afaceri, jurnalişti, funcționari de stat, bancheri, băgători de seamă cu influență (te miri unde), oamenii din servicii, întreprinzători etc., grupul căruia îi aparținea Traian Băsescu interacționa continuu cu celelalte grupuri de interese, relațiile dintre acestea fiind bazate atât pe concurență nemiloasă, cât şi pe cooperare interesată; (d) a patra premisă: grupul de interese căruia i-a aparținut Traian Băsescu înainte de a deveni preşedinte nu a fost niciodată unul

dintre marile grupuri de interese.

Enunț aceste premise, deoarece nodul întrebării referitoare la atitudinea lui Traian Băsescu față de justiție stă de fapt în elucidarea raportului pe care fostul preşedinte l-a avut cu grupul de interese căruia i-a aparținut; adică relația sa, ca preşedinte, cu prietenii săi politico-economici. Bun. Şi acum explicațiile.

Primul tip de explicație foloseşte ipoteza binelui public şi susține că Traian Băsescu, când a devenit preşedinte, s-a desprins de grupul său de interese, pe care l-a lăsat să evolueze în voia lui, lăsându-l însă să beneficieze, în ochii altora, de prezumția că ei, membrii grupului, se află în continuare sub protecția fostului lor partener, devenit acum şef al statului. Iar după ce a încetat să mai fie preşedinte, Traian Băsescu a redevenit un membru partizan al grupului său de prieteni. Asta ar explica de ce a protejat independența justiției cât timp a fost preşedinte şi de ce i-a criticat procedeele şi obiectivele, când a redevenit particular. La întrebarea de ce justiția nu i-a anchetat prietenii cât timp a fost preşedinte, sunt posibile două răspunsuri: (i) nu pentru că i-a protejat, ci pentru că nu le-a venit rândul; (ii) pentru că i-a protejat tacit, sfiindu-se, în proaspăt dobândita ei independență, să declanşeze anchete tocmai în zona de unde îi venea garanția instituțională că politicul nu se va băga peste ei. E posibil ca oamenii din justiție să fi făcut acest raționament pragmatic: câştigăm mai mult limitându-ne acum, pentru că astfel ne putem consolida, iar ecarisajul va fi oricum masiv; dacă nu o facem, nu ne vom putea niciodată consolida autonomia; în plus, actualul şef al statului nu e etern, iar după el, cu independența cuirasată, vom putea ataca şi zonele care, deocamdată, au fost lăsate din prudență în suspensie. Vi se pare stupid? Implauzibil? Mie, nu.

Al doilea tip de explicație foloseşte ipoteza luptei politice. Traian Băsescu provenea dintr-un grup de interese secundar şi fără forță politică semnificativă în jocul politic de la noi. Victoria lui în alegeri a fost o surpriză, care a pus în derută clanurile bine consolidate şi politic, şi economic, şi instituțional. Ca un jucător versat, Băsescu a jucat cu singura armă la care nu s-ar fi gândit nici unul dintre granzii sistemului postdecembrist: modificarea câmpului politic prin acțiunea justiției. A dat

deci mână liberă justiției să facă curățenie. Nu trebuia să se teamă prea mult de eventualele anchete îndreptate împotriva propriilor săi prieteni, deoarece grupul său de interese era de raftul al doilea ori chiar al treilea. Cumva, Băsescu a făcut ca justiția americană în lupta cu Al Capone: dacă nu îl puteam înfunda pentru crime, atunci să-l înfundăm pentru evaziune. Şi numai aşa a putut fi scos din circuitul criminal Al Capone. Luptând pentru consolidarea puterii după ce a fost ales, Traian Băsescu a dus lupta politică făcând două mişcări la care nu se gândise nimeni: s-a situat brusc în afara sistemului (el, care făcuse parte din sistem!), abandonând orice fidelitate față de *omertà* şi solidaritățile de grup, şi a lăsat justiția să elimine centrele de putere adverse, pentru vini care, în lumea din care provenea, constituiau *modus operandi*. Iar grupul său de prieteni a fost explicit apărat şi protejat. De ce ar fi acceptat oamenii din justiție aşa ceva? Din motivele expuse mai sus, *verbatim*. De ce şi-a schimbat Traian Băsescu atitudinea? Pentru că nu mai e preşedinte, iar lupta politică are cu totul alte coordonate acum decât înainte.

Vă dați imediat seama că cele două explicații pot fi combinate: asta deoarece chestiunea dacă Băsescu şi-a protejat sau nu prietenii devine secundară în raport cu realitatea care a fost creată prin decizia justiției de a folosi invitația preşedintelui să îşi asume deschis independența şi să lovească unde doreşte. La început, e drept, unde se putea; dar, deoarece grupul de interese din care făcea parte Băsescu era secundar, zona care putea fi anchetată constituia deja aproape totul; în plus, preşedintele avea oricum să plece după al doilea mandat.

O critică frecventă adusă fostului preşedinte decurge din principiul că toate acțiunile lui Traian Băsescu trebuie judecate numai în funcție de ce anume a gândit el *cu adevărat* despre ele. Astfel, se spune că Traian Băsescu nu a avut nici o contribuție la reforma justiției, deoarece el nu a crezut niciodată în ea; la fel, condamnarea comunismului ar fi lipsită de valoare, deoarece (aşa suna argumentul) Traian Băsescu nu ar fi dat doi bani nici pe comunism, nici pe anticomunism. Raționamentul e falacios, deoarece indiferent de ce anume credea în privat omul Băsescu, în public preşedintele a făcut anumite lucruri, care fără el nu ar fi existat. A crezut ori nu în ele? Se îndoia de ele? A avut motivații ascunse? Singurul lucru

cert sunt faptele: ele au existat, ele au avut consecințe. Ele au creat realitate, nu presupusele „motivații ascunse“. Aşa cum *contra factum non est argumentum*, nu poate fi ridicată împotriva realității că justiția a fost reformată (dovadă că PSD+ALDE se luptă de un an de zile să o spargă în bucăți şi nu prea reuşeşte) ipoteza că, în sinea lui, Băsescu nu a crezut în ea ori că a avut gânduri ascunse în ce-o priveşte. Oricare i-ar fi fost intențiile, el şi le-a urmărit prin intermediul întăririi independenței justiției. Toți ceilalți politicieni, inclusiv cei de azi, îşi urmăresc scopurile prin intermediul subordonării justiției. Deci ce gândea Traian Băsescu este secundar, important e că a sprijinit-o în autonomia ei şi că România a avut astfel numai de câştigat. A slujit, adică, interesul național. Cei care spun astăzi că sub Traian Băsescu justiția era mai rea decât sub Adrian Năstase ignoră complet faptul că justiția de azi a înregistrat progresele făcute în timpul preşedinției lui Traian Băsescu, cu oamenii numiți de el. E o dovadă de enormă rea-credință să spui că Traian Băsescu, ca preşedinte, a distrus justiția.

Nu trebuie neapărat să-l simpatizezi pe Traian Băsescu ca să prețuieşti ceea ce a făcut ca preşedinte. Şi nici nu trebuie să fii un admirator al lui ca să înțelegi binele pe care l-a făcut (poate urmărind anumite interese). Trebuie să fii doar inteligent şi să fi putut depăşi nivelul explicațiilor angelice, care la noi funcționează după principiul: când îi judecăm pe alții, singura măsură pe care o acceptăm e absolutul; când ne judecăm pe noi, singura măsură pe care o acceptăm e dictonul: „unde nu e, nici Dumnezeu nu cere“.

7. INSTITUTUL CULTURAL ROMÂN

Când ați ajuns în ICR, în 2005, era o instituție politizată?

Istoricul, cred, spune totul. În 2003, printr-o lege votată în parlament, Fundația Culturală Română s-a transformat în Institutul Cultural Român. Fundația Culturală Română s-a născut în februarie 1990, când, printr-un decret-lege al Frontului Salvării Naționale, o structură a fostei Securități, „Asociația România“, a fost transformată în Fundația Culturală Română,

la conducerea căreia a fost numit Augustin Buzura. Augustin Buzura a condus-o din 1990, când a fost numit preşedinte de Ion Iliescu, până în 2005, când a fost demis de Traian Băsescu. Am aflat de intenția lui Traian Băsescu de a mă numi la conducerea ICR printr-un telefon pe care l-am primit de la Cotroceni, de la Andrei Pleşu, pe vremea aceea consilier prezidențial. Apoi, într-una din zile, am fost convocat la Cotroceni pentru numire, spunându-mi-se că va fi de față şi academicianul Buzura. M-am întreținut un timp cu Buzura în anticameră, apoi am fost invitați înăuntru. Era a doua oară când îl întâlneam pe Traian Băsescu (prima oară a fost imediat după ce fusese confirmat preşedinte, când Andrei Pleşu şi cu mine – în calitatea mea de atunci, de membru în conducerea CNSAS – l-am informat pe noul preşedinte de stadiul în care se găsea CNSAS cu preluarea arhivei fostei Securități şi de refuzul SRI şi SIE de a o preda, aşa cum pretindea legea). După ce ne-a întâmpinat în picioare, preşedintele s-a aşezat la birou, iar pe noi ne-a invitat să ne aşezăm pe fotoliile din fața biroului. I s-a adresat lui Buzura. „Domnule academician, vă mulțumesc pentru serviciile pe care le-ați adus în calitatea dvs. de preşedinte al Institutului Cultural Român şi al Fundației Culturale Române. Consider că v-ați făcut cu onoare datoria în aceşti cincisprezece ani în care v-ați aflat la conducerea acestor instituții de cultură. Este însă momentul unei schimbări şi a unui nou dinamism. Vă eliberez din funcție şi îl numesc din acest moment pe domnul Patapievici în poziția pe care ați ocupat-o". Întorcându-se apoi spre mine, m-a felicitat pentru numire, scurt, cazon, spunându-mi „domnule director". Fără să se ridice din scaun, s-a întors din nou spre Buzura, care a început să vorbească. I-a spus preşedintelui că este bolnav, că va suferi în curând o operație grea, că a muncit din greu ca să facă lucrurile să meargă bine şi a cerut încă câteva luni, un răgaz, o amânare ceva mai lungă, „ca să-şi poată pune lucrurile în ordine". Preşedintele a tăcut o vreme, privindu-l în ochi, apoi i-a spus: „Domnule academician, regret problemele dumneavoastră de sănătate. Decizia mea e luată. Sunt sigur că vă veți putea îngriji mai bine de sănătate departe de răspunderile conducerii. Şi am certitudinea că dl Patapievici vă va oferi tot răgazul necesar, la preluarea funcției, ca să vă puneți toate lucrurile în ordine". Apoi s-a ridicat în picioare. I-a mulțumit încă o dată lui Buzura

pentru tot ce a făcut, i-a urat sănătate, ne-a strâns mâinile şi ne-a condus, jumătate de drum, spre uşă. Când ajunseserăm la uşă iar Buzura deja aproape ieşise, şi eu pe urmele lui, preşedintele m-a chemat înapoi. „Domnule Patapievici, rămâneți încă un minut, vă rog!“ I-am spus la revedere lui Buzura (care nu mi-a răspuns), m-am întors şi, firesc, m-am aşezat pe scaunul pe care stătusem. Preşedintele mi-a spus: „Nu, vă rog să stați pe scaunul pe care a stat domnul academician“. Mirat, mi-am schimbat locul. S-a uitat la mine pieziş, din ochiul lui îngropat sub arcadă: „Să țineți bine minte această scenă, domnule Patapievici. Pentru că, dacă n-o să ştiți să vă dați demisia la timp, la fel se va întâmpla şi cu dumneavoastră“. Şi m-a privit mohorât câteva secunde. Apoi mi-a spus: „Nu vă umiliți în fața puterii“. Şi ne-am despărțit. O spun în fața istoriei: Traian Băsescu nu a intervenit niciodată în activitatea Institutului Cultural Român; dimpotrivă, ne-a protejat de presiuni politice, iar în scandalul „poneiului roz“ ne-a apărat fără rezerve.

Ați demisionat, alături de vicepreşedinții ICR, Mircea Mihăieş şi Tania Radu, în 2012, când Institutul a trecut sub tutela Senatului, prin acea decizie a CCR care declara constituțională o ordonanță dată de Guvernul Ponta. E politizat acum ICR? Avem o creatoare de modă care-l conduce.

Oricine ar fi la conducerea Institutului acum, politizarea lui nu mai apare ca o abatere de la lege, ci ca o consecință a aplicării ei. Când, în iunie 2012, Guvernul USL a scos ICR de sub autoritatea simbolică a preşedinției şi l-a subordonat autorității politice a Senatului, Ponta a impus, în mod conştient, politizarea. ICR este azi o instituție la cheremul politicienilor, după formula deja falimentară a radioului şi televiziunii publice, a CNA-ului etc. La noi, formula cea mai sigură de a politiza o instituție este să o subordonezi parlamentului. Comisie de control parlamentar?! Să fim serioşi: trafic de influență sub acoperire legală.

8. LIBERTATEA ŞI CORECTITUDINEA POLITICĂ

Spuneați, la un moment dat, că „libertatea este un lucru pe care trebuie să-l dobândeşti, libertatea primită de-a gata strică“. Cum v-ați dobândit

libertatea? Aveți, la 60 de ani, toată libertatea pe care v-ați dorit-o?

Pe măsură ce îmbătrâneşti, înțelegi mult mai bine ce vrea să spună apostolul prin vorba: „Toate îmi sunt îngăduite, dar nu toate îmi sunt de folos.“ Foarte puține ne sunt cu adevărat de folos.

Ce ne este de folos?

Bunătatea ne este de folos. Liniştea ne este de folos. Sufletul ne este de folos. Sănătatea ne este de folos. Bucuria ne este de folos. E de folos să facem binele, în mod pozitiv, nu doar să ne abținem de la a face răul. Cred că educația publică ar trebui bazată pe faptul acesta elementar: nimic nu este mai bun pentru om decât să facă binele.

Revenind la libertate, vă simțiți un om deplin liber?

Nu cred că sunt un om deplin liber. Sunt ținut de multe constrângeri, şi nu mă refer la zona privată. Răspunsul pe care vi-l dau nu este unul privat, ci unul public, iar acela e că nu sunt un om liber. Înainte de 1989 nu am publicat nimic: mi se părea absurd să mă zbat pentru a mă pune şi mai mult în situația de a putea fi supravegheat, condiționat şi înregimentat mai bine. În anii 1990, când publicam câte trei sau patru articole pe săptămână, m-am simțit absolut liber. Apoi, odată cu CNSAS-ul, a început deceniul meu instituțional, când libertatea mea publică a fost limitată de responsabilitățile instituționale. Fapt care a continuat, până în 2012, cu ICR-ul. Dar din iulie 2010 m-am retras complet din presă, iar din august 2012 şi din spațiul public. Mi-am regăsit libertatea publică din anii 1990? Nu. Între timp, a trebuit să descopăr că spațiul public nu este numai un spațiu al posibilei libertăți de expresie, ci şi al campaniilor de *character assassination*. Față de anii 1990, spațiul nostru public este azi dominat de ortodoxiile ideologiei progresiste, care este, în fond, un marxism cultural, şi de terorismul televiziunilor politice, care pot monta campanii de presă extraordinar de eficiente împotriva oricui. Cum nu eşti pe linie, cum devii fascist; cum deplângi că se munceşte prost, cum devii duşmanul săracilor; cum prețuieşti creştinismul, cum devii fundamentalist; cum critici islamismul, cum eşti denunțat ca islamofob; cum critici *establishment*-ul

neoavangardei, cum devii reacționar (şi eşti demascat ca toxic); cum respingi socialismul, cum devii legionar; cum îți declari anticomunismul, cum eşti imediat declarat taliban; cum eşti pro-capitalist, cum ți se lipeşte eticheta de darwinist social; cum critici politicile identității de gen, cum eşti demascat ca rasist; cum elogiezi Europa, cum devii supremațist (alb, bărbat, creştin, heterosexual…); etc. etc. Unde ideologia domină, stigmatizarea e întotdeauna un procedeu al intimidării; şi unde stigmatizarea poate fi instituționalizată sau propagată instituțional (inclusiv prin mass-media), spațiul public nu mai este al tuturor şi, ca atare, libertatea unora e mai mică, din cauza puterii altora, care, fiind mai greu de echilibrat, e mai mare.

De ce credeți că am ajuns aici? E o corectitudine politică care nu ne mai lasă să facem diferența între bine şi rău. Toți trebuie să fim în acelaşi fel, pentru că altfel…

Altfel, când cineva se simte ofensat, se duce la Consiliul Național pentru Combaterea Discriminării şi cere închiderea gurii considerate de el/ea drept ofensatoare, iar directorul Consiliului, care este acolo de pe vremea lui Adrian Năstase, el l-a pus, pedepseşte. Acest om, pus acolo să apere ortodoxia progresistă, se simte atât de îndreptățit în puterea lui discreționară, încât foloseşte fără să se jeneze expresia: „Cristian Tudor Popescu trebuia pedepsit". Auziți: *trebuia* pedepsit. M-a înfiorat. Preşedintele unei instituții dintr-un stat democratic ne explică calm şi sigur pe el de ce, la vini (închipuite) egale, şefa guvernului nu trebuia pedepsită, în timp ce jurnalistul *trebuia* pedepsit. E, totuşi, incredibil! Iar lumea salută acest lucru ca fiind bun, pentru că, nu-i aşa?, corectitudinea politică ar fi un fel de politețe care ne face pe noi, mârlanii de rând, să devenim bine-crescuți. Pentru corectitudinea politică, critica ortodoxiei ei constituie un delict. De pildă, critica politicii extrase de islamişti din islam se numeşte islamofobie, uneori chiar „islamofobie fascistă". În Franța, cariera unui istoric care a argumentat teza că Occidentul medieval nu datorează atât de mult islamului (cum s-a ajuns să se creadă în ultimii ani) a fost curmată prin acuzația că lucrarea sa nu are legătură cu ştiința, ci este o expresie a „islamofobiei savante". La noi, Traian Ungureanu a fost

acuzat de extremism pentru că a criticat conivența cu islamismul a progresiştilor occidentali. Dar, te întrebi, de ce ți-ar păsa că eşti numit islamofob, când tu nu eşti? Sau fascist, când tu nu eşti fascist? Îți pasă, pentru că fascismul e rău, iar islamofobia este o fobie, fobia fiind o reacție a intoleranței viscerelor, nu una a inteligenței. Cum şi antisemitismul poate fi văzut ca o fobie, islamofobia poate fi si ea înțeleasă, deci, ca un soi de rasism. Îți pasă, pentru că orice om decent ține la imaginea lui şi nici un om decent nu vrea să aibă o reputație de rasism sau fascism sau antisemitism sau suprematism. Or, dacă despre tine se spune că eşti rasist, pentru că din islamofob rezultă imediat rasist, reputația ta este grav afectată.

Despre mine s-a spus, la începutul anilor 2000, că sunt „neointerbelic", că reiau ideile legionarilor, că sunt fundamentalist, antifeminist, antioccidental, antimaghiar, antiminoritar, antisemit, antigay etc., găsiți lista completă în cele două numere pe care le-a dedicat *Observatorul cultural* – o publicație care militează explicit pentru corectitudinea politică – condamnării cărții mele *Omul recent* (2001). Nu mi-a plăcut să văd lipite de mine aceste etichete, care pentru mine sunt infamante. După cum nu mi-a plăcut să fiu etichetat drept anti-român, detractor al istoriei naționale, animat de ură față de România, când, după *Politice* (1996), am intrat în vizorul naționaliştilor. Nu mi-a plăcut pentru că nu au nici un raport cu mine şi pentru că, mai mult decât conținutul veritabil al cărților mele, reputația mea publică, în epoca mass-media, nu e făcută de cititorii mei, care ştiu realitatea, ci de detractorii mei, care o deformează militant. Dovadă pagina mea de Wikipedia, făcută de detractorii mei, nu de cititorii mei. Prin urmare, care e arma corecților politic şi a comisarilor lor? Arma lor este decență noastră: ei mizează pe dorința oamenilor de a nu fi zugrăviți în ochii semenilor lor ca neoameni; ne şantajează, prin amenințare cu stigmatul, cu dreptul nostru la o imagine decentă. Orice om decent are oroare să fie numit rasist, antisemit, suprematist. Nu poţi spune, de exemplu, că ți se par indecente anumite aspecte ale paradelor gay. Dacă o faci, se cheamă că eşti homofob. Or, tu nu îi deteşti pe homosexuali, îți displace numai sindicalizarea unui anumit tip de militantism şi schimbarea standardului, care ar trebui să fie comun, de decență publică.

Şi te trezeşti, în urma acestei critici, că ai fost băgat, împotriva voinței tale şi fără nici un suport real, în căsuța nasoală a homofobilor. Corectitudinea politică a câştigat încă o victimă, confirmându-şi astfel puterea pe care o are asupra opiniei publice. În Occident, corectitudinea politică este foarte puternică: universitățile sunt bastioanele ei, progresiştii comisarii ei. Prin progresist înțeleg omul care a adoptat ca ideologie interdicțiile, anatemele şi excluziunile corectitudinii politice. Cuvântul „progresist“ poate induce în eroare, pentru că sugerează că progresiştii sunt mereu cu progresul. Nu este aşa. Ei sunt, cumva, chiar regresişti; dar ei aşa îşi spun şi aşa le spun şi eu, când îi critic. Cât mă priveşte, eu nu sunt deloc împotriva progresului: s-a văzut, prin tot ce am făcut la CNSAS şi ICR că funcționez prin respectarea procedurilor democratice, că sunt animat de spirit liberal şi că măsurile luate ori sprijinite de mine au adus progres, nu regres şi nici conservatorism. Când critic progresiştii, critic puterea lor de a anatemiza şi exclude. Eu sunt împotriva ideologiei lor, care e un marxism cultural şi care le conferă o putere de care uzează pentru a face curățenie în jur şi a putea rămâne singuri puternici, ei împreună cu statul. Ei şi statul, adică, până la urmă, ei, statul. Ca obiect al detractorilor de tot felul, cu imaginea făcută mai mult de ei, decât de scrierile sau spusele mele, şi cu o capacitate de a corecta ce spun ei despre mine mult redusă de puterea lor şi de eficacitatea campaniilor de presă, nu, nu mă simt complet liber. În 2012, Dan Perjovschi scria, în admirabila sa rubrică din *22*: „*De facto*, Patapievici este un intelectual cenzurat. Orice ar spune, ştiu alții mai bine decât el ce a spus. Orice ar spune, el spune, de fapt, ce spun alții despre el“. Observație pe care Vladimir Tismăneanu a comentat-o astfel: „Mi-a deschis ochii Dan, pentru că există o formă de cenzură care nu interzice ceea ce spui, ci este cenzura care înconjoară orice ai spune cu o etichetă care, de regulă, pentru a fi eficace, este un stigmat“.

9. ACUZAȚIA DE LIPSĂ DE PATRIOTISM

Probabil că acum, dacă ați avea acelaşi discurs aprig din anii ’ 90, ați putea fi acuzat inclusiv de defăimarea țării.

Oh, sunt vechi în meseria asta. Am fost deja acuzat: după ce am publicat *Politice*, şapte universitari din Cluj au făcut o petiție către Ministerul Justiției şi au cerut să mi se retragă cetățenia română.

Cum comentați această temă relansată în spațiul public de PSD? Monica Macovei şi Cristian Preda au fost acuzați de liderii PSD de defăimarea țării. Este un pericol pentru democrație acest subiect sau este încă unul prin care Puterea vrea să ne țină antrenați în spațiul public?

Amândouă, probabil. Naționalismul e bun şi ca deturnare a atenției şi ca mobilizare permanentă. De fapt, este cam acelaşi lucru, pentru că emoția care e mobilizată public prin naționalism e împiedicată să devină ori să mai fie politică. Or, asta îi ajută pe cei ce mânăresc treburile publice: îi ajută să deturneze atenția *politică* față de malversațiunile lor spre *obsesia morală* legată de emoția națională. Pentru infractorii care iau azi decizii, e foarte important ca lumea să se emoționeze de defăimarea țării de către Monica Macovei sau Cristian Preda, şi nu de malversațiunile pe care le fac ei la lumina zilei în parlament, în guvern, şi care sunt, prin această deturnare, uitate ori măcar trecute cu vederea.

Când vorbim de naționalism, de patriotism, ne cam împiedicăm în cuvinte. În timpul războiului, E. Lovinescu se numea pe sine naționalist. Când, după război, naționalismul a devenit moneda de schimb a politicilor extremiste, Lovinescu a preferat să folosească cuvântul patriot. În alt context cultural, în secolul al XVIII-lea, Samuel Johnson spunea că patriotismul e ultimul refugiu al plebei. Ce putem înțelege de aici? Am putea spune că naționalistul face din patria lui o religie, iar patriotul vede în ea o familie. Pentru religie nu *faci* ceva, i te închini; pentru familie faci: cauți să îi sporeşti prosperitatea, siguranța şi starea de bine. Naționalismul este patriotismul celor care nu ştiu să-şi slujească patria decât declamând şi închinându-se la simboluri. Patriotismul este mai dificil, pentru că se probează prin fapte: ce înseamnă să-ți iubeşti familia dacă nu faci nimic pentru ea? Patriotul îşi slujeşte țara aşa cum îşi iubeşte familia: muncind, prosperând, căutând pentru ea dreptatea, pacea, echilibrul şi starea de bine. Naționalistul identifică patrioții adevărați după intensitatea cu care declamă partiturile naționale şi după pietatea cu care se închină la

simbolurile naționale. Dar acesta este un patriotism vid! Patriotismul, dimpotrivă, este o faptă. Echipa pe care am condus-o la ICR, în perioada de şapte ani şi jumătate cât am fost acolo, a fost una eminamente patriotică. Toți oamenii aceia au fost patrioți şi, ca atare, ei, nu declamatorii de partid şi de stat, meritau cu adevărat să aibă Steaua României. Dar rodul muncii lor a fost batjocorit.

Victor Ponta a spus că nu meritați Steaua României, că sunteți fascişti, antiromâni.

În Ordonanța de urgență prin care ICR era adus în subordinea Senatului, Guvernul USL scria că simpla noastră prezență la conducerea ICR dăunează unității poporului român. Naționalismul lor este o religie de proşti şi, ca atare, este un antipatriotism. De cele mai multe ori, acest naționalism a constituit alibiul celor care sunt incapabili să fie patrioți. Din păcate, naționalismul găseşte mereu suport în emoția populară, în timp ce patriotismul veritabil, când nu umblă cu capul spart, trece nebăgat în seamă.

Ați fost, aşadar, de toate. Şi fascist, şi „detractorul lui Eminescu“, şi antiromân, pe alese. Vă descriați, la un moment dat, drept un copil rebel, dar premiant la şcoală. Cât de rebel mai e acum Horia-Roman Patapievici?

Hmm, rebelul premiant… Nu ştiu cât de rebel mai sunt… Oricum, e clar că nu-mi place lumea în care trăiesc, dar nu pentru că i-aş detesta sau disprețui valorile de bază, capitalism, liberalism, creştinism, democrație. Dimpotrivă, îmi displac rebelii de azi, care sunt anticapitalişti, anticreştini şi antiliberali (crezând că sunt, în *acest* mod, cu adevărat democrați). Rebelii de azi îmi par nişte rebeli lucrativi: sunt împotriva lui Dumnezeu, împotriva civilizației occidentale, împotriva ideii de ordine morală, sunt socialişti, dar trăiesc foarte confortabil pe seama capitalismului şi a ordinii morale. Rebelii de la Columbia care i-au interzis accesul în universitate lui George W. Bush, dar l-au aplaudat îndelung pe Mahmoud Ahmadinejad când le vorbea de putreziciunea Americii, nu s-au mutat în Iran de sila ordinii morale a lumii pe care o beştelesc, au rămas tot la New

York şi tot în capitalism, cu frumoase conturi în bancă şi în deplină siguranță, protejați de ordinea morală creştină şi odiosul sistem militaro-industrial american, pe care toți progresiştii le denunță. Nu-mi plac aceşti rebeli, care îl au ca idol *cool* pe Che Guevara, un criminal, şi pe care lumea bună de azi îi transformă în vedete mediatice. Deci, cumva, rebel tot am rămas, nu?, măcar față de lumea bună… Ca să aibă sens, oare rebeliunea nu ar trebui să aibă legătură cu libertatea, cu strădania de a dobândi un adevăr pe care conformismul celor din jur îl ascunde? De ce te-ai revolta, dacă nu ar fi pentru obținerea unui bine mai înalt? A fi rebel fără cauză e ca şi cum ai căuta o eliberare în nimic. *Befreiung in das Nichts* numesc asta filozofii. Ce fel de emancipare e asta, în care te eliberezi de toate constrângerile pentru a ajunge în nimic sau a deveni asemeni nimicului? Nu e nici o eliberare, e nihilism. La modă ori cu simbrie, puțin contează, e acelaşi nihilism *bon ton* (dar şi *bon marché*), care NU îmi place. Aceştia sunt rebelii occidentali, al cărui tip a fost importat şi la noi de intelectualii care se cred sau se vor progresişti.

10. CE AM FĂCUT LA ICR (ŞI CE S-A ALES DE TOATE SUCCESELE ECHIPEI MELE)

Pentru noi, însă, în România, a fi rebel înseamnă să te opui şi să rezişti culturii furtului organizat, practicilor conformismului, complicităților infracționale, colectivismului, conservatorismului pesedisto-peremist, vulgatei naționaliste, culturii oficiale etc. Când furtul este cultura oficială a unei instituții, a te opune furtului este un act de rebeliune. A refuza ciupeala e un gest moral; a o denunța, când toți ciupesc, e un act de rebeliune. A te sustrage lanțului exacțiunilor pe care toți le fac e un act de rebeliune. Să fii în conducerea CNSAS şi să nu denunți jocul serviciilor cu dosarele fostei Securități e un act de conformism, încurajat (dacă nu chiar impus) de cultura complicităților profitabile, care e cultura dominantă a instituțiilor noastre. Să-l denunți, când eşti în minoritate în propriul Colegiu şi când parlamentul trimite comisii de anchetare a ta şi a celor care refuză să tacă, e un act de rebeliune. Eu şi trei sau patru colegi din conducerea CNSAS l-am făcut. Sunt convins că aceste acte de rebeliune au

ajutat mai mult societatea noastră decât conformismul competent al celor care s-au complăcut. În cazul ICR, situația a fost foarte asemănătoare. Puteam să păstrez poziția personală de privilegiu pe care mi-o conferea instituția creată de predecesorul meu. Între scriitori şi artişti, aş fi avut numai prieteni, aşa cum reuşise el să îşi facă; guvernul şi parlamentul m-ar fi tratat ca pe un om responsabil şi patriot, care ştie să respecte valorile naționale şi care promovează cultura omologată de Academie şi de uniunile de creație; aş fi avut inteligența să fac un serviciu, două, câte un *fleac* semnificativ, oamenilor care contează şi care ne reprezintă statul; artiştii ar fi înțeles că accesul la programe este un privilegiu, şi s-ar fi înghesuit să facă parte, punându-se bine cu mine, dintre oamenii importanți ai culturii noastre *oficiale*; mai pe şleau, ar fi dat orice să facă parte din clientela mea, iar eu, ca preşedinte, aş fi fost cu siguranță – căci aşa îmi dicta interesul *personal* – generos. Aşa ar fi arătat lucrurile dacă m-aş fi supus culturii instituționale dominante la noi, care este cultura complicităților profitabile. Am fost însă rebel: am făcut exact contrariul. Am transformat o instituție de privilegiu într-una de merit; am pus în centrul activității institutului ideea de program şi am introdus jurii externe pentru evaluarea lor; am retras personalul institutului din decizia de fond asupra calității artiştilor şi am limitat-o la respectarea procedurilor; am făcut ca decizia în institut să devină colegială (şi nu autoritară, cum fusese), iar rolul conducerii în selectarea artiştilor a fost complet eliminat; am înlocuit ideea de propagandă culturală, care domneşte în mințile tuturor guvernanților, cu cea de parteneriat cultural, care le apare multora un soi de trădare a intereselor naționale; am înlocuit noțiunea de cultură oficială, cu care operează mai toate instituțiile de stat, cu noțiunea de cultură română vie, modernă, contemporană; am imaginat programe care să stabilească punți între piața culturală românească şi piețele culturale străine, iar activitatea institutelor din străinătate a fost reorganizată pentru a se putea integra în țesutul cultural de piață al țărilor gazdă; în fine, am sporit semnificativ bugetele de programe prin parteneriate externe şi am redus toate cheltuielile administrative la 20% din bugetul total (restul reprezentând programele). Această reformă, în ciuda succesului ei, mi-a atras numai antipatie. În străinătate, adică acolo unde trebuia să facem

proba valabilității reformei noastre, ICR a început să fie văzut ca o instituție modernă, vie, dezinhibată, atrăgătoare şi inovativă, fără legătură cu anchiloza obişnuită (când securistă, când oficioasă) a reprezentanțelor noastre din străinătate; începuserăm în fine, după atâția ani de răceală şi rezervă, să fim respectați, căutați, cultivați, chiar imitați. Semnul succeselor noastre au fost parteneriatele externe, care, în ultimii doi ani de funcționare, aproape ne-au dublat bugetele programelor din străinătate. Dacă în străinătate eram lăudați şi ajunseserăm să fim aleşi pentru a conduce rețeaua europeană a institutelor naționale de cultură din Uniunea Europeană (EUNIC), în țară eram batjocoriți şi injuriați, fiind acuzați când de nesocotirea ori chiar batjocorirea valorilor naționale, când de pornografie, când de promovarea nulităților, când de „băsism“ şi clientelism. A fost o experiență amară. Care a devenit şi mai amară când am văzut că toate programele noastre, la care munciserăm atât, au fost în doi timpi şi trei mişcări călcate în picioare de Andrei Marga, adus de USL la conducerea ICR după ce institutul a fost subordonat senatului. În marea lui majoritate, mediul cultural nu s-a împotrivit readucerii institutului la statutul lui inițial, de instituție de privilegiu. Cultura complicității profitabile a fost reintrodusă. Cultura română a fost supusă iar criteriului de a fi Oficială şi Națională (cu majuscule), iar cultura contemporană a fost repudiată ca lipsită de relevanță națională. Spre surprinderea mea, artiştii (cu foarte puține excepții) s-au adaptat. Regimul clientelar, personal, s-a reinstalat. Presa, care înainte vedea clientelism în fiecare scriitor care nu îl înjura pe Traian Băsescu prezent în programele ICR, acum tăcea. A tăcut când oamenii competenți au fost dați afară, a tăcut când institutele din străinătate au fost dezmembrate şi obligate să facă propagandă, a tăcut când naționalismul cultural a înlocuit profesionalismul managerial. Marga a fost ridiculizat pentru calorifer, dar distrugerea instituției nu a fost condamnată, iar reforma pe care o făcusem împreună cu echipa mea nu şi-a găsit apărători. Acest uriaş efort instituțional făcut în slujba binelui comun a fost batjocorit în toate felurile. Pe Andrei Marga, care a distrus o instituție admirabil-funcțională, aflată strict în serviciul culturii române, nimeni nu l-a judecat. În schimb pe noi, cei care am făcut posibil acel miracol de succes peste hotare al

culturii române, ne-au batjocorit neîncetat ani de-a rândul. Asta te amărăşte durabil. Şi n-am depăşit această amărăciune, ea e acolo.

Este un soi de resemnare?

Nu, este o judecată amară la adresa semenilor mei. Nu sunt resemnat, sunt foarte activ în continuare, dar în alte feluri. Am abandonat complet felul acela impersonal şi autocentrat de prezență publică, specific intelectualului care e împins de succes să devină o vedetă mediatică, întreținută de televiziuni şi purtată prin toate emisiunile, care scrie articole de atitudine, e chemată să țină discursuri, scandează la mitinguri şi semnează continuu scrisori deschise, de protest, de adeziune. S-a terminat. Contactul meu, acum, cu oamenii, e direct. Dacă nu le pot vedea ochii şi expresia feței, discursul e inutil. Când şi când, mai țin câte o conferință publică, în fața câtorva sute de oameni. Dar rar. În rest, țin seminarii pentru maximum zece oameni, ateliere pentru maximum douăzeci, întâlniri private, discuții în doi, trei, cinci. De fapt, dacă le însumăm pe toate, sunt foarte activ. Sunt deci în continuare implicat în promovarea valorilor în care cred, individualismul, libertatea, demnitatea personală şi grija față de sufletul nostru nemuritor. Doar că m-am retras din zgomotul mediatic. Sper să contribui la schimbarea în bine a lumii noastre stând personal de vorbă cu oamenii pe care îi pot atinge sufleteşte. Lucrurile acestea nu se văd nici la televizor şi nici în ziare, dar sper să aibă asupra sufletelor un efect mai durabil decât efectul pe care l-au avut, în societate, instituțiile în care am lucrat sau pe care le-am condus.

11. EXPERIENȚA PERSONALĂ A SECURITĂȚII, ÎNAINTE ŞI DUPĂ

Ați crescut într-o familie în care Securitatea a fost mereu prezentă, tatăl dumneavoastră a fost urmărit, pus aproape zilnic să dea explicații scrise despre perioada în care era în Austria sau în Polonia. Cum ați simțit asta în copilărie?

Ani de zile, între 1949 şi 1959, tata a trebuit, uneori zilnic, să dea

declarații despre ce a făcut în perioada cât a stat la Viena. Aceste anchete, cu temerile pe care le generau şi cu tensiunea pe care o întrețineau, au lăsat o amprentă profundă asupra familiei mele. În perioada în care tata era astfel anchetat, părinții lui, rămaşi în satul de lângă Cernăuți de unde erau, mureau, sora lui cu fiica ei şi cu soțul erau deportați, ca români neloiali (deşi Vasile, soțul ei, era ucrainean), iar tatăl mamei, singurul bunic pe care l-am cunoscut, era arestat, ca chiabur. Mătuşile mele fie nu s-au putut înscrie la facultate, fie nu au putut-o termina, pentru că aveau origine nesănătoasă, iar unul dintre unchii mei a reuşit să intre până la urmă la facultate, dar pe numărul acela mic de locuri, rezervate copiilor de chiaburi sau burghezi. În loc să candideze cu toată lumea în mod egal, pe toate locurile scoase la concurs, burghezii aveau dreptul să candideze numai pe 1% sau 3% sau 5% din locuri. Emoțional şi moral, Securitatea şi regimul comunist, în general, erau foarte prezente în familia mea. Eram noi şi erau ei, iar ei ocupaseră de tot spațiul public: oricine păşea în spațiul public se dădea pe mâna lor, ajungea la mâna lor, deoarece *intra* pe mâna lor; se dezvăluia. Ca atare, ce se întâmpla între noi, în familie ori în gândurile noastre, în conversațiile noastre, în spațiul privat, nu trebuia să treacă, sub nici o formă, în spațiul public. Asta mi s-a spus explicit când m-am dus pentru prima oară la şcoală, în clasa I. Mi s-a zis că nimic din ce se vorbeşte în familie nu trebuie spus în afară; nimic despre oamenii care veneau la noi în familie. Despre nimeni, cu partidul, nimic.

Tatăl dumneavoastră v-a reproşat că ați refuzat să fiți membru al PCR, după ce, ca student eminent, ați fost invitat să vă înscrieți în partid.

Cei mai buni din an au fost chemați la Biroul Organizației de Bază (BOB) şi ni s-a spus: „Luați o foaie de hârtie şi faceți o cerere de intrare în partid“. Dintre toți, doi n-au vrut să facă: Constantin Andronache şi cu mine.

De ce nu ați semnat?

Pentru că îmi era silă de Partid. Şi pentru că nu aveam nici o ambiție socială.

Tatăl dumneavoastră v-a spus că v-ați nenorocit viitorul, pentru că nu ați semnat să intrați în partid.

Într-o logică a eternității regimului comunist, bietul tata avea dreptate. Dar el credea că nimic nu se va alege de mine şi pentru că refuzam să mă limitez la o singură specializare şi, după părerea lui, mă iroseam, împrăştiindu-mă. Cât mă priveşte, eu mă rupsesem de lumea din jur, voiam să trăiesc rupt. Scriam de la vârsta de treisprezece ani şi, poate de la cincisprezece, scriam cu conştiința unui scriitor profesionist. Şi ştiți bine cât de în serios se iau adolescenții. Dar scriitorii profesionişti publică. Ei bine, eu voiam să scriu, nu să public. Şi am scris zeci de volume. După părerea mea, această decizie, de a scrie fără a publica, ilustrează mult mai puternic cât de separat eram de lumea în care trăiam (tehnic vorbind, de spațiul public creat de regimul comunist de la noi din țară), decât refuzul de a intra în partid: refuzul decurgea din separare, nu invers.

Povestiți-ne despre căpitanul Soare. Cum a apărut şi cum a dispărut, dacă a dispărut, din viața dumneavoastră?

În viața mea, fizic, el nu a existat nici o clipă. Între octombrie 1994 şi iunie 1995 am avut o bursă în Germania. Atunci s-a întâmplat totul, când eu eram absent. Căpitanul Soare, dacă într-adevăr aşa îl chema (oricum, aşa s-a legitimat), era ofițer în SRI, în departamentul numit „Apărarea Constituției". Legat de o anchetă care fusese declanşată împotriva mea, de care atunci nu ştiam nimic, acest ofițer SRI începuse pe scara blocului o acțiune de compromitere a mea (vorbind tehnic, „legendare negativă"). Scopul era decredibilizarea mea şi, probabil, stoparea incipientei mele notorietăți. De legendarea mea negativă, prin dezvăluirile unei vecine, a aflat familia mea; de la ea, Gabriel Liiceanu. La inițiativa lui s-a realizat acea remarcabilă coalizare publică a intelectualilor şi a parlamentarilor PAC împotriva anchetării mele, complet ilegale şi de poliție politică, de către SRI. În Senatul României, s-a ridicat vocea lui Ştefan Augustin Doinaş, care era senator PAC; în spațiul public, s-a auzit vocea lui Gabriel Liiceanu. Promptitudinea şi amploarea protestului i-a făcut pe cei din SRI să bată în retragere. Ce ştiu azi în plus față de ce ştiam atunci provine

dintr-un extras de dosar pe care Virgil Măgureanu, şeful de atunci al SRI, i l-a dat lui Nicolae Manolescu, senator PAC, în semn de bunăvoință şi de nevinovăție. Dosarul se referea la mine. Potrivit acestui extras, şeful SPP, cred că era Dumitru Iliescu, a cerut UM 0215[30], din cadrul Ministerului de Interne, să ancheteze posibila mea asociere, cu doi oameni pe care nu îi cunoaştem, în vederea asasinării preşedintelui Ion Iliescu. Halucinant! Datele care ar fi probat intenția mea de asasinare erau următoarele: articolele „incitatoare la violență şi la răsturnarea ordinii de stat“ publicate în revista *22* (în special articolul „Regimul Iliescu. Un portret“, care fusese republicat de *România liberă* şi distribuit în peste o sută de mii de exemplare); şi relațiile pe care le întrețineam cu Monica Lovinescu şi Virgil Ierunca. În baza acestor „probe“ (probe, vă dați seama?!), se afirma că formasem o celulă conspirativă cu Sorin Roşca Stănescu, pe care nu îl cunoşteam (pe vremea aceea un jurnalist foarte combativ la *România liberă*, pe care toți îl consideram integru), şi cu un fost ofițer de securitate, pe care deopotrivă nu îl cunoşteam, vecin cu mama în blocul în care mă născusem şi care se mutase în bloc după ce eu mă mutasem la casa mea. Halucinant, nu? Această conspirație inexistentă, care a declanşat anchetarea mea şi a pus în mişcare acțiunea SRI de compromitere a mea, deşi nu avea *absolut* nici o legătură cu mine, cu *realitatea* mea, a avut un impact major asupra biografiei mele. Deci, habar n-am cine e Soare şi ce e cu el. Când am fost la CNSAS, am avut o discuție cu directorul SRI de atunci şi l-am întrebat: „Mă puteți lămuri în privința căpitanului Soare?“ Şi mi-a trimis un domn general, îmbrăcat civil, cică Soare – putea fi oricine – , afabil, degajat, bine-crescut, probabil recitând un rol conspirat cu colegii lui din departamentul „Apărarea Constituției“, care mi-a spus *exact* ce ştiam şi *numai* ce ştiam din acel extras, dat în 1995 de Virgil Măgureanu lui Nicolae Manolescu. Nu mi-a spus nimic din ce nu ştiam. E, totuşi, extraordinar faptul că ei ştiau exact cât ştiu. Dar ştiau nu doar ce ştiam, ştiau şi ce nu ştiam.

Ştiau ce ştiați.

De acord: asta ştiau din extras. Dar de unde ştiau şi ce nu ştiam? Că nu mi-a spus nimic din ce nu ştiam. *Asta* mi se pare incredibil!

Cel puțin, ar părea că avem nişte servicii secrete destul de profesioniste.

Da.

Revenim la zilele noastre, în care vorbim foarte mult, din nou, despre dictatură. Mai există riscul să ne întoarcem la dictatură?

Din 2008 şi până când Traian Băsescu şi-a încheiat al doilea mandat, am fost bombardați cu avertismentul că Băsescu este un dictator şi că instaurarea dictaturii este iminentă. Majoritatea striga că e dictatură, o minoritate, din care făceam amândoi parte, spunea că nu e. Astăzi, când într-adevăr suntem amenințați de o dictatură legală a infractorilor care se baricadează în spatele zidului de legi care le asigură impunitatea, majoritatea tace, crede că nu e nici un pericol, iar o minoritate, din care iar facem amândoi parte, strigă că acum chiar e pericol de dictatură. Suntem o societate foarte dezbinată: ne dezbină chiar modul în care percepem faptele. Iar pe această dezbinare politicienii lipsiți de scrupule pot construi, în uralele mulțimii, mecanismele instituționale ale unui regim autoritar.

12. CINE E POPORUL ROMÂN: O AMINTIRE DE LA JILAVA

Nu e, totuşi, paradoxal faptul că un popor care a fost complet dezinteresat de vot, poate cel mai democrat mod de a-ți arăta respectul față de democrație, a ajuns, la scurt timp după alegerile din iarna lui 2016, cu sutele de mii în stradă pentru a apăra statul de drept? Ne-am trezit deodată în acea „noaptea, ca hoții"?

Eu m-aş întreba, mai întâi, cine suntem noi şi ce acoperă, sociologic vorbind, acest plural. Cine sunt cei care s-au trezit? N-am un răspuns. Simbolic vorbind, noaptea aceea a fost un declanşator formidabil. Din păcate, noi suntem un popor imprevizibil. Prin asta înțeleg nu că am fi prea surprinzători, ci faptul că nu poți, rațional, să prezici cum va reacționa poporul nostru la anumiți stimuli. Ați fi putut spune, cu câteva

zile înainte de OUG 13 şi noaptea aceea de pomină, că va reacționa atât de prompt şi admirabil? Eu, nu. Ştiți cum arătau oamenii cu care am fost în celulă în noaptea de 21 spre 22 decembrie 1989? V-ați fi îndrăgostit de poporul căruia îi aparțin aceşti oameni. Erau de toate vârstele, de la băieți disco, de 16-17 ani, care purtau, ca Michael Jackson, pantaloni strâmți, mai scurți, şi şosete albe, până la oameni de 80 de ani. Toți, cu o singură excepție, pe care n-am să o menționez, s-au comportat admirabil, cu demnitate, cu grație, cu bărbăție. Şi când au început bătăile, anchetele, veneau striviți. Eram câte trei în pat. Eu stăteam în pat cu un tânăr student de la Electronică şi cu cineva din județul Ilfov, care era țăran, cred, un țăran tânăr. Imediat am fraternizat, drept, viril, fără dulcegării, fără lamentații, fără să ne plângem de milă. Doamnă, distingeți un om de calitate de unul care nu e de calitate, după raportul cu sentimentalismul. Omul lipsit de calitate cade pe jos, se adoră, îşi plânge de milă. N-a existat nimic din toate astea. Totul a fost curat, riguros şi plin de demnitate. Tânărul de care v-am spus că era un țăran din Ilfov a avut ghinionul să fie chemat la interogatoriu. Eu şi cu studentul am scăpat. A venit zdrobit, îl bătuseră la picioare, peste ficat, peste rinichi. Gemea încetişor. Nu striga, nu se văita. Gemea demn, cu voce stinsă. Au bătut la el, cum se spune, ca la fasole. L-au zdrobit. Era acolo un maior de Miliție, cel care a declanşat chemările la interogatoriu. Interogatoriul, de fapt, consta în bătaie. De asta te chemau, ca să te bată. Oricum nu aveau ce să afle de la noi. Ce? Că am strigat „Jos Ceauşescu!“? Nu, scopul lor era bătaia, tortura, umilirea. Acelaşi maior a venit, după câteva ore, să ne spună că vom fi eliberați şi dacă sunt răniți, să spunem, ca să poată primi primul ajutor. Între noi era unul cu plagă deschisă la picior, nu s-a uitat nimeni la el. După ce a venit maiorul a doua oară, a fost imediat luat şi îngrijit. Cu unul care avea ceva oribil la ochi la fel s-a întâmplat. După ce s-au petrecut toate astea, un preot care era printre noi s-a ridicat – până atunci fusese ca noi, exact ca noi toți – şi a început să spună Tatăl nostru, apoi Crezul, apoi minunatele cuvinte din Axionul Maicii Domnului, „Cuvine-se cu adevărat să te fericim pe tine, […] ceea ce eşti mai cinstită decât heruvimii şi mai slăvită, fără de asemănare, decât serafimii“, pe care parcă le-am auzit atunci prima oară, atât de mult mi-au aprins inima. A fost un moment

incredibil, de grație. Totul a fost perfect. Demnitatea. Înălțimea. Şi vocile acelea bărbăteşti, nesigure, dar neclătinate, care când rosteau răspicat, când bâjbâiau rugăciunile… Aşa ceva nu se poate uita. Nu te puteai decât îndrăgosti de acest popor. După aceea, ni s-a dat drumul din celulă şi am fost îndrumați spre o curte interioară, unde ne-am încolonat în fața unei mese lungi, ca să ne luăm înapoi cureaua, şireturile, ceasurile, buletinele, verighetele, care ne fuseseră luate la arestare. Cred că nu s-a furat nimic. Şi deodată a început prima dezbatere politică în libertate. Nu ştiu cum s-a aprins. Dar îmi amintesc ce se spunea. Toți, dar absolut toți cei care ridicau glasul să vorbească, spuneau că Armata trebuie să preia cât mai repede puterea, ca să facă ordine. Eu am rămas cu gura căscată. Eram tulburat. „Cum adică armata?“, întrebam în stânga şi-n dreapta. „Păi, nu armata tocmai a tras în noi?! Ce ştie să facă armata altceva decât să ne ia la bătaie şi să tragă cu arma? E o aberație. Dimpotrivă, trebuie să scăpăm de armată: şi de pe stradă şi de peste tot“, le spuneam. Dar nu mă asculta nimeni. Numai consensul se ridica deasupra şi se auzea. Iar consensul era cu armata. Eram în minoritate. Prima mea experiență politică în libertate a fost faptul de a fi în minoritate. Toată lumea voia un regim de mână forte ca să introducă ordinea. Şi le spuneam: „Din ordinea asta nenorocită abia am ieşit. Trebuie, dimpotrivă, o dezorganizare totală a ordinii vechi! Trebuie să dezorganizăm organizarea!“ Eram privit ca cineva care nu ştie ce spune. Cum ziceam, poporul român este imprevizibil: trece de la grația supremă la servitutea voluntară în câteva ore.

În aceşti ani ai urii, ați urât vreodată?

Nu. Dar am suferit mult. Eu nu mi-am făcut semenii să sufere, iar ei m-au făcut. M-au rănit adânc.

Dacă nu ați putut să urâți, ce e iubirea pentru Horia-Roman Patapievici?

Iubirea este ochiul bun, este ochiul îngăduitor. Iubirea este capacitatea de a te abține. Iubirea este îngăduința. Iubirea este să faci binele. Iubirea este îngăduința, privirea bună, dorința de a face binele şi bucuria de a fi viu. A fi bun este totul. A fi viu este paradisul.

Note

29. „Horia-Roman Patapievici şi «Anii urii»“, interviu acordat Ramonei Ursu pentru primul număr al revistei *Newsweek* în limba română: newsweek.ro, 11 mai 2018, pp. 36–40.

30. Instituție cunoscută şi ca „Doi şi-un sfert“ (n. red.).

CAPITOLUL II
Declanşarea războiului româno–român
(decembrie 2006 – mai 2008)

13. VĂCĂROIU – DEMISIA! PRM – DEZMEMBRAREA!

Ceea ce s-a petrecut în Parlamentul României cu ocazia condamnării oficiale a comunismului, la instigarea neruşinată a partidului cu nume care ar trebui interzis, pentru că dezonorează numele de România Mare, nu a fost doar un act huliganic, care a bruiat solemnitatea momentului, ci a fost un complot reuşit, care a demascat definitiv cârdăşiile parlamentare. Complotul i-a reunit pe ticăloşii fără complexe din PRM cu ticăloşii mai complexați din PSD, sub umbrela ataşamentului primilor față de regimul comunist şi a resentimentului celor din urmă față de condamnarea rădăcinilor din care se trag, dar din care nu îndrăznesc să se revendice.

În România de azi toate partidele sunt formate, în grade variabile, din foşti membri ai PCR (oportunişti şi oameni de ocazie) şi din foşti comunişti de convingere (îi număr aici pe foştii activişti şi pe foştii securişti). Dar numai PRM şi PSD îndrăznesc să păstreze o amintire tandră fostului regim: PRM, în mod sfruntat; PSD, cu o ipocrită discreție. De la fostul partid unic, PRM a moştenit agresivitatea, incultura, fobiile, violența ostentativă, demența ideologică şi învecinarea cu fascismul. PSD i-a moştenit acestuia viclenia, oportunismul, stilul complotist, lăcomia, vocația de a se substitui statului şi brutalitatea nesimțită. Faptul că unul dintre partidele foştilor comunişti şi-a luat (prin manevre de culise) numele de social-democrat este în sine o neruşinare, dat fiind că adevărații noştri social-democrați au fost ucişi de comunişti, iar gradul de ignoranță al fruntaşilor PSD față de tradițiile social-democrate româneşti este deprimant. La fel de neruşinată precum confiscarea etichetei social-democrate de către partidul foştilor comunişti este confiscarea numelui de România Mare de către un partid ignar, agresiv, xenofob şi instigator la

violență, care aruncă asupra României Mari – nume ce ar fi trebuit să rămână cel mai respectat brand istoric al românilor – imaginea insuportabilă a partidului cu nume samavolnic deturnat.

Cei care continuă să creadă că Partidul România Mare este un partid de patrioți trebuie să înțeleagă, din tot ce au făcut parlamentarii săi în 18 decembrie, că nimic nu dăunează mai mult intereselor României decât faptul că acest partid extremist există şi că şefii săi îşi pot desfăşura nestingheriți, la adăpostul imunității parlamentare şi impunității juridice, activitatea nocivă. În 18 decembrie, România a avut o inițiativă de o mare demnitate, frumusețe şi onoare: oamenii PRM au terfelit-o. Din cauza lor, în locul demnității, România a oferit străinătății chipul schimonosit de ură al senatorului Vadim Tudor; din cauza lor, în loc de frumusețe, România a oferit televiziunilor străine chipul de țoapă înfuriată al deputatei Buruiană; din cauza lor, în loc de onoare, România a oferit invitaților ei chipul trupelor peremiste de asalt, mobilizate de fruntaşii PRM în parlamentul ei, pentru a-l ocupa şi a-i intimida membri. Aşa arată patriotismul? Nu. Aşa arată România peremistă. Superba inițiativă a României de a condamna comunismul, care va rămâne în istoria țării şi a lumii ca un moment de adevăr şi curaj, a fost transformată de inteligența mărginită şi sufletele meschine ale peremeilor într-un spectacol dezgustător.

Acest spectacol dezgustător nu ar fi putut avea loc dacă senatorul Nicolae Văcăroiu – fost prim-ministru al României (mediocru), vicepreşedinte al PSD (complet lipsit de relief), preşedinte al senatului (fără nici un fel de distincție) şi preşedinte al şedinței camerelor reunite ale parlamentului la condamnarea comunismului (comportament incalificabil) nu şi-ar fi oferit complicitatea. Numai cu complicitatea preşedintelui de şedință au putut parlamentarii PRM să fie huligani fără a fi evacuați din sală (aşa cum pretinde imperativ regulamentul de funcționare a Camerei – articolele 29 şi 30). Numai cu complicitatea preşedintelui de şedință au putut parlamentarii PRM să-şi aducă şi să-şi mențină trupele de asalt în incinta parlamentului. Numai cu complicitatea preşedintelui de şedință au putut parlamentarii PRM să-i agreseze verbal pe invitații preşedintelui României şi să-i amenințe cu aruncarea de la balcon. Numai cu complicitatea preşedintelui de şedință au putut

parlamentarii PRM să murdărească o zi de enormă semnificație din istoria României şi numai cu complicitatea şi asentimentul său oamenii cei mai curaţi şi mai curajoşi din această țară, mă refer la cei care au avut curajul să înfrunte regimul comunist şi care au făcut ani grei de puşcărie din cauza lui, au putut fi jigniți, batjocoriți şi încă o dată răstigniți – dacă nu de aceiaşi oameni, atunci de acelaşi spirit.

Vinovați? Partidul România Mare. Soluție? Dezmembrarea. Vinovați? Nicolae Văcăroiu. Soluție? Demisia! În joc sunt statul de drept, demnitatea şi onoarea României.

(21 decembrie 2006)

14. CRIZĂ DE SISTEM

Trei sunt lucrurile care m-au impresionat neplăcut (până la repulsie) în ultima săptămână de criză politică: înrolarea televiziunilor de informații (Realitatea TV şi Antena 3) în lupta politică împotriva preşedintelui Traian Băsescu; reciclarea publică în chip de sfătuitori ai națiunii a unor figuri nefrecventabile (Ion Iliescu, Antonie Iorgovan etc.); în fine, escaladarea agresivității dintre palate.

Să le luăm pe rând. Niciodată după 1989 jurnaliştii independenți nu s-au lăsat atraşi în lupta politică cu atâta patimă, atâta îndârjire, atâta orbire. Răzvan Dumitrescu, Robert Turcescu, Andrei Gheorghe, Mihai Gâdea au lăsat meseria de jurnalist în favoarea celei de cruciat: numai pe vremea Televiziunii Române Libere moderatorii închideau gura unora, sugerându-le răspunsurile care le sunt pe plac altora. Dumitrescu califică drept „interesantă“ orice poziție potrivnică preşedintelui Băsescu; Turcescu are încruntări inchizitoriale oricând e vorba de apărarea preşedintelui şi devine complice numai când se declanşează aria injurierii lui; Gheorghe are jubilații ghiduşe când preşedintele e condamnat şi devine casant, ultimativ şi brutal la orice încercare de a-l apăra; Gâdea se declară obsedat de Băsescu, iar tandemul format cu Ion Cristoiu are ceva pervers şi împotriva firii. În fiecare seară la televizor se serveşte sângele aburind al preşedintelui. Fixația pe el a jurnaliştilor a atins deja cote de avarie:

deontologia e în pană, bunul-simț e defect, iar moderația e în suferință. La aceste televiziuni, orice opinie favorabilă preşedintelui face figură patologică, iar încercarea de a echilibra discursul e făcută să pară vicioasă. O nouă formă de vigilență revoluționară a apărut. Deşi face jocurile PSD şi îi serveşte în mod evident interesele, care sunt interese de putere, ea se prezintă pe sine ca liberă şi independentă şi culmea e că lumea, prostită şi încântată de îndrăzneala atacurilor, chiar începe, încet-încet, să o considere aşa. Pe scurt, presa audiovizuală a pus cu pasiune umărul la următoarele fapte politice: (a) demiterea preşedintelui pentru vini care nu există; (b) încurajarea unei politici de distrugere a PNL; (c) aducerea PSD la putere.

Dar PSD nu poate fi readus la putere decât readucând la lumina zilei figuri nefrecventabile. Horațiu Pepine, într-un articol publicat zilele trecute în *Cotidianul*, semnala dispariția „discernământului de respingere“. Se referea la faptul că presa audiovizuală, din ură față de preşedintele Băsescu, îl relegitimează pe Ion Iliescu, după ce cincisprezece ani acesta a fost în carantina dezgustului unanim pentru mineriadele pe care le-a inventat şi pentru răul pe care, în primele două mandate, l-a făcut țării prin politica sa neocomunistă. Ion Iliescu, creatorul teroriştilor şi omul responsabil de morții din Decembrie ’89, inventatorul şi profitorul mineriadelor, a devenit grație televiziunilor un model de preşedinte constituțional, care e invitat să dea sfaturi națiunii, să-l admonesteze sapient pe Băsescu, să-i laude în cunoştință de cauză pe Tăriceanu şi Patriciu, să pozeze în moderat şi în închinător al legii – cu complicitatea deplină a jurnaliştilor, care îi înghit toate balivernele fără să tresară. Nu numai Ion Iliescu a fost zilele trecute purtat în triumf pe la televiziunile care vor sângele preşedintelui Băsescu, ci şi un Antonie Iorgovan care ne consternează, ca profesor universitar, prin brutalitatea adresării şi exprimarea prin paralogisme.

Din cauza spectacolului dizgrațios şi, prin escaladare, periculos, disputa personală dintre preşedintele României şi prim-ministrul a reuşit să pună în umbră mecanismul real al conflictului, care se trage dintr-un defect al Constituției. Redus la esența lui, conflictul care opune cele două palate se trage din faptul că ocupanții lor ajung la putere după un tip de logică şi

sunt apoi obligați să funcționeze după un altul, care îi învrăjbeşte. Acest conflict nu este (la origine) personal, ci instituțional. De aceea nu e nici accidental şi nici evitabil, ci recurent şi endemic. Iată argumentele.

Ca preşedinte, Ion Iliescu nu a putut scăpa de premierul său Petre Roman, cu care avusese relații personale excelente înainte de funcționarea lor ca preşedinte şi premier, decât printr-o mineriadă. În opoziție şi în timpul campaniei electorale, viitorul preşedinte Emil Constantinescu a avut relații normale cu viitorii săi premieri, Victor Ciorbea şi Radu Vasile. Ca preşedinte, a intrat imediat în conflict cu ei. Amândurora, la un moment dat, le-a cerut demisia: a avut mari dificultăți să o obțină, ultimului trebuind să i-o impună cu artificii care au părut să încalce Constituția, fapt care a stârnit protestele presei. Să ne amintim, rapid, şi de degradarea până la ruptură a relațiilor dintre Ion Iliescu şi Adrian Năstase, atunci când, din colegi de partid şi amici de idei, au ajuns să funcționeze primul ca preşedinte, al doilea ca premier.

Acest tablou sugerează îndeajuns că anume *raporturile instituționale*, şi nu relațiile personale proaste, sunt cele care ajung să-i opună în chip radical pe ocupanții celor două palate. Nu oamenii, ci funcționarea lor este cauza. Şi, pentru că funcționarea lor într-un dispozitiv instituțional dat este legată de modul în care a fost gândită Constituția, e plauzibil să căutăm viciul care naşte în mod sistematic conflict între cele două palate anume în Constituție şi în felul în care sunt recrutați ocupanții celor două palate. Din acest motiv, ideea care mi se pare că poate explica cel mai bine războiul palatelor este aceea că logica recrutării viitorilor preşedinți şi premieri intră în contradicție fatală cu logica funcționării lor, ca preşedinți şi premieri, odată aleşi.

Dacă ne uităm din această perspectivă la recentul conflict, vom observa imediat că, în cazul lui, regimul celor două logici a funcționat implacabil. În timpul alegerilor, armonia dintre viitorul preşedinte şi viitorul premier era perfectă, deoarece împărtăşeau aceeaşi logică, a câştigării alegerilor. La scurt timp după terminarea lor, preşedinția şi guvernul au început să funcționeze după logici diferite, din două motive. Primul este că preşedintele are legitimitate democratică populară (pentru că e ales în mod direct, de cel mai mare număr de votanți), în timp ce premierul are numai

o legitimitate democratică de negociere (deoarece e numit de preşedinte): dacă preşedintele nu câştigă alegerile şi nu îl vrea, premierul nu există. Cu toate acestea, deşi preşedintele câştigă alegerile, numai guvernul le poate fructifica – iar acesta este al doilea motiv al conflictului instituțional. Într-adevăr, preşedintele candidează pe un program care excedă masiv prerogativele sale constituționale, care, în esență, sunt numai simbolice şi de reprezentare. De ce o face? Nu pentru că ar încerca să inducă în eroare electoratul, ci pentru că el este constrâns de logica constituției să caute să câştige voturile *întregului* electorat. Or, poziția preşedintelui a fost gândită contradictoriu de cei care au scris Constituția României: constituțional vorbind, preşedintele are prerogative de preşedinte slab, după alegeri, dar se supune unei recrutări tipice preşedinților tari, în timpul alegerilor. El câştigă alegerile cu un program de care îşi leagă soarta în ochii electoratului, dar pe care nu îl poate realiza, după alegeri, decât guvernul. Dacă guvernul este obedient, atunci preşedintele asumă, peste constituție, funcția unui preşedinte executiv. Dacă guvernul nu este obedient, şi e în logica administrării puterii ca el să nu fie, atunci preşedintele, care doreşte să nu se descalifice în ochii electoratului, va intra cu necesitate în conflict cu guvernul, încercând să guverneze în nume propriu. Altfel spus, în timp ce logica dinainte de alegeri este aceeaşi pentru viitorul preşedinte şi pentru viitorul premier, ea este cu necesitate opusă, după alegeri, când premierul numit de preşedinte asumă în nume propriu actele de guvernare promise în campania electorală de preşedinte în numele lui şi pe care acesta, acum, nu le mai poate decât chibița. Iar când programul cu care preşedintele a câştigat alegerile diferă de cel cu care premierul guvernează, conflictul nu poate fi decât sângeros.

Aceasta este contradicția constituțională în care ne găsim. Politic vorbind, contradicția e agravată şi de situația concretă în care premierul a ajuns să guverneze. Cum vă amintiți, alegerile parlamentare au fost pierdute de Alianța D.A. Câştigător, Traian Băsescu a profitat de stupoarea în care se găseau capii PSD după pierderea preşedinției şi a desfăcut majoritatea parlamentară rezultată din alegeri (PSD + PUR, cărora li se adăuga în mod natural UDMR, ca fost aliat de guvernare al PSD din perioada 2000–2004), impunând o alta (D.A. + PUR + UDMR), care

aducea Alianța în situația de a forma guvernul. Aşa a ajuns Călin Popescu-Tăriceanu prim-ministru: nu ca reprezentantul unei majorități câştigătoare, ci ca omul găsit la îndemână pentru a reprezenta o majoritate inventată. Când majoritatea inventată de preşedinte s-a fisurat, omul fără reprezentare a devenit reprezentantul mişcării împotriva preşedintelui. Din acel moment, preşedintele ales direct de popor şi premierul impus în fruntea guvernului de un preşedinte care a inventat o majoritate au intrat în logici fatalmente ireductibile.

În condițiile în care televiziunile de ştiri au devenit actori politici partizani, iar conflictul dintre preşedinte şi premier este stimulat şi conjunctural, şi constituțional, nu ne putem aştepta la nimic bun.

(8 februarie 2007)

15. PRESA ŞI POLITICA

În 1787, Thomas Jefferson spunea: „Dacă aş avea putința de a hotărî ce e mai bine, guvern fără ziare sau ziare fără guvern, n-aş sta nici o clipă pe gânduri: aş alege a doua variantă“. În felul lor implacabil, părinții fondatori ai Constituției americane au fixat şi în chestiunea relației dintre presă şi guvernare adevărul situației în care ne mişcăm şi azi – pentru libertatea cetățeanului, presa este mai importantă decât guvernarea. Pentru că ne putem lipsi de a doua sau pentru că prima o determină pe a doua? Să analizăm.

Care este rolul presei? La origine, presa s-a născut cu vocația de a fi un martor. Presa trebuia să furnizeze adevărul despre fapte şi, în acelaşi timp, să contribuie la formarea opiniei publice, prin posibilitatea oferită oamenilor de a-şi face publice opiniile. Ea era chemată să formeze spațiul public, informând spiritul public. Potrivit sarcinii ei, presa trebuie (1) să informeze în mod obiectiv despre lucrurile care se petrec şi (2) să ofere o tribună pentru exprimarea liberă a opiniilor. Este evident că, deținând *adevărul faptelor* şi controlând *difuzarea interpretărilor*, presa ajunge să încorporeze mecanismul prin care se formează opinia publică. Or, deoarece orice guvernare se bazează pe opinia publică, de felul în care

funcționează presa depinde, în ultimă analiză, guvernarea însăşi. În societățile democratice, unde mecanismul formării opiniei publice depinde în mod determinant de presă, presa tinde să determine guvernarea.

În mod normal, presa are doar rolul de a exprima opiniile care agită publicul, pentru a le putea transforma în cele din urmă, prin puterea care îi e proprie, în opinie publică. Relația dintre presă şi guvernare *trebuie* să treacă prin corpul social/politic, care e sursa de legitimitate a amândurora. Presa nu îi impune guvernării opinia ei proprie, ci mediază formarea unei opinii comune, pe care ar trebui să o reflecte fidel, în chipul unei democratice „oglinzi a principelui“. În rezumat, presa democratică furnizează diversității opiniilor doar mecanismul prin care acestea pot fi unificate pentru a deveni opinie publică: nu trebuie să le fie nici judecată, nici cenzură, nici îndreptar. Întrucât presa este mecanismul prin care se formează opinia publică, nu este opinia publică însăşi, jurnaliştii nu ar trebui să ajungă să formeze substanța opiniei publice, ei trebuie doar să contribuie la formularea ei. Cât priveşte guvernarea, aceasta, pentru a se menține în cadrele democrației, e obligată să țină seama de opinia publică, nu şi de opiniile pe care presa le face publice fără deveni vreodată *opinie publică*.

Acesta e, în mare, cazul presei clasice. În epoca televiziunii, presa se transformă pe nesimțite, dintr-un martor scrupulos, într-un actor care prezintă ştirile contribuind la crearea lor şi care comentează politica luând parte la facerea ei. Sub pretextul chestionării politicienilor, moderatorii de talk-show politic se transformă în provocatori ai evenimentului politic, îngemănând rolul martorului care relatează despre fapte cu acțiunea politicianului care le produce. Epoca televiziunii promovează la cele mai înalte cote de rating *acest* tip de teleast, care, deşi nu este ales de electorat (ci e numit de patron), face politică cot la cot cu politicienii, fără, fireşte, a suporta riscurile electorale ale acestora. Pe seama obsesiei politicienilor de a-şi face imagine, presa de televiziune tinde să se substituie dezbaterii parlamentare şi să acapareze *tot* spațiul public: astfel, cum deja se vede peste tot, dezbaterea se petrece numai la televiziuni, iar actele guvernării se decid numai provocate de întrebările teleaştilor. Fără prezența unei camere de filmat pare a nu mai exista realitate, căci fără televiziuni, în

epoca noastră, pare sigur a nu mai exista spațiu public.

Aceste câteva constatări sunt perfect ilustrate de evoluția scandalului „afacerea bilețelul“, în care conflictul dintre cele două palate a fost escaladat în mod esențial prin reacțiile politice provocate de presă. Presa s-a dovedit mai puternică decât guvernarea, dar nu într-un sens democratic, cum i-ar fi plăcut lui Jefferson, ci într-unul patologic. Fenomenul la care am asistat în ultima lună este următorul. Din depozitară *doar* a mecanismului prin care se formează opinia publică, presa de televiziune s-a erijat în *sursă* a opiniei publice. Moderatorii de televiziune s-au substituit societății, punându-se în fața politicienilor ca unici depozitari ai opiniei publice. Ei şi-au prezentat opiniile proprii, telespectatorilor şi politicienilor, ca fiind veritabilul interlocutor al guvernării: primilor li s-a sugerat că nu mai trebuie să-şi formeze o opinie, ultimilor că nu au de ales: dacă le adoptă opiniile, sunt buni şi legali; dacă nu le adoptă, sunt răi şi *deasupra* legii. Triunghiul „presă–societate–politică“, care e obligatoriu într-o societate normală, s-a transformat într-un triunghi amputat, în „biunghiul“ presă–politică, care e blestemul societăților prost tocmite.

În esență, triunghiul „presă–societate–politică“ proclamă faptul că sursa firească a legitimității atât a presei, cât şi a politicii e societatea; amputat de termenul său mediu, triunghiul „biunghi“ decretează că sursa legitimității politicii este presa, iar a presei politica, societatea fiind invitată să fie numai spectator şi obligată să rămână doar galerie. Numai prin scoaterea societății pe tuşă, forțată de noul stil agitatoric al televiziunilor de ştiri să nu mai fie nici judecătorul presei, nici subiectul politicii, s-a ajuns ca o idee patent falsă, precum aceea a neconstituționalității intervențiilor preşedintelui, să ajungă să fie privită ca justă, pe motiv că e necesară, bună, pe motiv că ne foloseşte, şi deci ca adevărată, pentru nu mai are nimeni nevoie să demonstreze că nu e falsă.

Ce e uluitor este că necesitatea de a dovedi adevărul unei aserțiuni grave a fost înlăturată prin incredibila presiune exercitată asupra publicului spectator de densitatea de zgomot produsă de indignarea celor care strigă la televiziuni, pe toate vocile, că a cere vreo dovadă pentru acuzațiile făcute împotriva preşedintelui înseamnă a fi complice la fărădelegile lui.

Fărădelegi care, în acest mod, nici nu mai trebuie probate, deoarece sunt dovedite de însuşi faptul că au fost formulate.

(15 februarie 2007)

16. PYRRHUS, MODELUL POLITICII ROMÂNEŞTI

„Se zice ca Pyrrhus ar fi spus unuia dintre aceia care-l felicitau: «Dacă vom mai repurta o astfel de victorie asupra romanilor, vom pieri cu totul».“[31]

Oricine se lansează într-o afacere îşi calculează dinainte riscurile şi îşi estimează cu grijă prezumtivele câştiguri. Costurile afacerii nu se stabilesc numai în termeni de cheltuieli, ci şi în termeni de pierderi, iar pierderile nu sunt întotdeauna doar materiale, fapt reținut de istorie sub vorba, atribuită lui Pyrrhus, regele Epirului, cu ocazia unei victorii împotriva romanilor (pentru care a fost felicitat): „Încă o victorie ca asta şi suntem terminați“. Lecția este că victoriile care te desființează ori războaiele pe care le poți câştiga numai pierzând pacea trebuie evitate. De regulă, deşi războaiele sunt angajate în vederea victoriei, ele se poartă în vederea păcii: aceasta este şi sursa moralității lor, căci teama de a fi nimicit moderează apetitul de a nimici mai mult decât legile internaționale ori prescripţiile morale (omul fiind ceea ce este). Rele cum sunt, războaiele nu ar trebui începute, dacă tot sunt pornite, decât cu gândul de a le încheia cât mai avantajos, căci războaiele care nu se poartă în vederea păcii, adică a compromisului, sunt de exterminare, iar acesta este răul cel mai mare.

Politica, fiind luptă pentru putere, este şi ea un război şi, ca atare, i se aplică cele spuse mai sus. Raționalitatea politicii este obținerea compromisului rezonabil; iraționalitatea ei este înfruntarea fără scop plauzibil şi împingerea luptei până la exterminare, în condițiile în care nici una din părți nu are puterea să o extermine pe cealaltă.

Războiul politic dintre premier şi preşedinte şi-a atins deja iraționalitatea perfectă. Oricare ar fi fost scopurile celor două părți, şi oricât de raționale, la început (şi luate separat), ele şi-au pierdut de-acum

plauzibilitatea, deoarece este evident că nici una din părți nu îşi poate atinge scopurile, dacă acestea ar fi în interesul societății, fără sprijinul celeilalte (îşi pot atinge fără concurs mutual numai scopurile indiferente sau contrare binelui comun). Pe de altă parte, dacă scopurile proclamate de cele două părți ar fi atinse, felul în care e dusă lupta le-ar văduvi de toată valoarea lor, iar prin modul în care sunt revendicate ca justificare a atacurilor le răpeşte şi legitimitatea pe care o aveau inițial. În plus, lupta politică dintre premier şi preşedinte a încetat să mai fie un duel în vederea promovării unor scopuri cu care eventual societatea s-ar fi putut identifica: a devenit un război de exterminare. Or, a împinge lupta spre exterminare este de două ori irațional: atât pentru că deformează totul încă înainte ca totul să fi fost deja pustiit, cât şi pentru că, nefiind integral posibilă, mută şah-matul pe toată tabla de şah, blocând indefinit jocul politic. Dacă deformarea datelor jocului politic alterează deciziile actorilor, ducând la ratarea guvernării şi la neputința parlamentului, blocarea jocului politic prin amânarea *sine die* a exterminării nu va întârzia să stârnească indignarea electoratului, pentru că nici o politică nu poate avea decât justificarea binelui comun, iar binele comun e compromis prin logica sterilă a exterminării.

Cine pierde? Pierd protagoniştii interminabilei certe: pierd împreună, pentru că nu pot câştiga separat. În acelaşi timp, pierd scopurile bune, deopotrivă pentru că se devalorizează intențiile prin care fiecare dintre ei ne explică gafele pe care nu pot să nu le facă şi deoarece principiile prin care îşi justifică atacurile sunt contrazise de virulența lor distructivă. Pierde societatea, întrucât toate speranțele legate de „revoluția portocalie“, care au făcut din alegerile din 2004 o sărbătoare națională, tind să se transforme de la o zi la alta în dezamăgirea care a pecetluit definitiv soarta CDR. Pe scurt, pierde cine ar fi trebuit să câştige.

Cine câştigă? Câştigă PSD, pentru că i s-a oferit ocazia să reînvie din cenuşa care, până la acest prilej nesperat, se identificase cu nămolul în care îl zvârlise judecata electoratului, la alegeri. Câştigă PRM, pentru că sprijinul său, în ciuda huliganismului parlamentarilor săi şi a extremismului celor care îi conduc, a devenit indispensabil în parlament atât planurilor PSD de a-l suspenda pe preşedinte şi de a face ordine

abuzivă în guvern, cât şi duplicităţii PNL, în lupta sa cu preşedintele. Câştigă Dan Voiculescu, care, din subsolul abisalei sale mediocrităţi, a ajuns să facă şi să desfacă agenda publică, cu o neruşinare căreia nici lipsa de legitimitate parlamentară, nici trecutul necurat, nici verdictul de informator, nici ampla manipulare prin presă la care se dedă nu îi pun vreun bemol. Pe scurt, câştigă cine ar fi trebuit să piardă.

Dacă nu va învinge nimeni, acest şah-mat continuu ne va ruina. Iar dacă va învinge cineva, oricare din victorii ne va ruina pe toţi. Oricine va primi felicitările, înfrângerea va fi a tuturor.

(28 februarie 2007)

17. VECINĂTĂŢI RESPINGĂTOARE

Există o vorbă răutăcioasă, care spune că, dacă prostia ar durea, cei mai mulţi oameni ar urla încontinuu. Ei bine, dacă violenţele făcute bunului-simţ ar avea urmări clinice, România ar fi o ţară de spitalizaţi. În fiecare zi, răsfoind presa, şi în fiecare seară, zapând televiziunile de talk-show, oamenii sunt confruntaţi cu aberaţia de fals şi cu aberaţia de promiscuitate. Falsul e peste tot: în limba de lemn a politicienilor, în setea moderatorilor de a deveni comisari ai Comitetului Salvării Publice, în împleticirea şi răsucirea raţionamentelor, în fixaţia monomaniacală şi mitomană a opţiunii politice (foarte asemănătoare cu patima sportivă a huliganilor), în fine, în ignorarea ori distorsionarea faptelor. Promiscuitatea e, şi ea, ubicuă: a paralizat orice instinct de separare, a inhibat orice repulsie igienică, a penalizat orice încercare de a discrimina între ce merită preţuit şi ceea ce nu merită decât dispreţ. Împreună, fals şi promiscuitate sunt ochii prin care suntem forţaţi să privim lumea politicii; sunt urechile prin care suntem constrânşi să îi auzim mesajele; sunt nările prin care ne vin, de la ea, miasmele. Prin falsul şi promiscuitatea predicii lor, canalele televiziunilor ne intoxică şi ne isterizează. Graţie lucrării lor, noi nu mai suntem informaţi cu ştiri, suntem insidios deformaţi de o combinaţie toxică de ştiri şi îndoctrinare cu flecăreală.

Până să deschizi seara televizorul, viaţa în România ţi se poate părea

normală, cu toate scârțâielile şi sâcâielile ei. De îndată ce l-ai deschis, eşti electrocutat în direct: eşti pus nu *la* curent, ci *în* curentul vieții mediatico-politice, care e o apocalipsă desfăşurată chiar *acum*, sângeroasă şi când e veselă, şi când e tristă. Nimic nu e spus fără un avertisment articulat din sprânceană, fără o responsabilă îngrijorare în glas, fără o isteață tragere de mânecă şi, după caz, de o binevoitoare bătaie complice pe burtă şi un confratern tras de şiret, pe obraz. Totul te somează. Totul te prinde. Chiar dacă totul îți scapă, tu, hipnozei vorbitorilor care spun în vacarm totul şi contrariul lui, nu le mai poți scăpa. Devii prizonierul furiei cu care se vorbeşte, sclavul minciunilor pe care le auzi, victima incoerențelor care te amețesc şi servitorul isteriilor care izbucnesc încontinuu. Aşa cum e azi făcută în direct la televiziuni, de către moderatori erijați în comisari şi politicieni transformați în intriganți mediatici, dusă prin linşaj şi purtată la trosneală, politica a devenit principala toxină a vieții noastre publice.

Mediatizarea politicii după tehnica jupuirii de viu în direct a permis o răspândire fără precedent a falsului prin răstălmăcire şi a promiscuității prin aglomerarea în vecinătăți respingătoare. Aberația care mă uluieşte cel mai mult în ultima vreme e amnezia promiscuă, toleranța față de vecinătatea infamă. Într-un excelent editorial apărut săptămâna aceasta în *Observator cultural*, Liviu Ornea atrăgea atenția asupra vecinătăților respingătoare (şi compromițătoare). Autorul se referă la presă, şi anume la ziarul *Ziua*, deplângând faptul că în cuprinsul lui oameni normali acceptă să publice alături de indivizi cu prestație morală dezgustătoare. Cum pot accepta colaboratorii normali ai ziarului să publice alături de cei care au instrumentat atacul respingător împotriva lui Gabriel Liiceanu şi a aşa-zişilor „intelectuali roşii“? Politica de vecinătăți şi de calomnii a ziarului *Ziua* este atât de transparentă, încât numai interesații ori nesimțiții pot pretinde că nu au ştiut ori că nu şi-au dat seama.

Liviu Ornea putea la fel de bine să se refere la parlament sau la partidele politice sau la redacțiile ziarelor sau la televiziuni. Fenomenul care a ieşit cu purulentă violență la iveală în ultimele două luni este amestecul promiscuu, vecinătatea scârboasă, comerțul compromițător. Când a mai avut atâta vizibilitate Dan Voiculescu, personaj riguros nefrecventabil, care a ajuns să fixeze agenda publică şi să dea lecții de

moralitate *urbi et orbi*? Cum poți să scrii, tu, apărător al drepturilor omului, tu, istoric profesor universitar, cum poți să scrii netulburat articole „decente“ într-o gazetă în care, pe prima pagină, numele unui om ca Gabriel Liiceanu este titrat, cu litere de-o şchioapă, „Liicheanu“? Cum?! De ce îi mai salutăm pe aceşti oameni? De ce nu le întoarcem spatele? De ce jucăm jocul civilizației cu oameni care nu sunt civilizați? De ce acceptăm să coabităm cu mârlanii, cu gujații, cu escrocii, cu nesimțiții? De ce?!! Democrație fără discriminare morală e populism, adică contrariul spiritului civil. Democrație fără curajul de a respinge, de a refuza, de a spune nu, de a jigni ceea ce merită jignit, de a disprețui ceea ce merită disprețuit şi de a discrimina ceea ce merită discriminat, aceea nu e democrație, e moartea spiritului, e promiscuitate. Canaliile, proştii, ignarii, scandalagiii, ineptii au devenit deodată, cu toții, *din vina noastră*, a *civilizaților*, frecventabili. E aberant, e *complet greşit*. Cu derbedeii nu te însoțeşti, darmite să te înhăitezi.

Cu toate acestea, ceea ce vedem azi este că membrii normali ai parlamentului coabitează în mod vicios cu membrii săi care nu sunt deloc frecventabili. În loc să se separe public de ei, pesemne din dorința de a fi civilizați, moderați, toleranți şi democrați, aceştia se lasă în mod vicios amestecați cu membrii săi inavuabil imbecili ori în chip periculos crapuloşi. Acceptând însă amestecul, cetățeanul normal va ceda pasul inițiativei: băgăreții şi neruşinații vor deveni în mod irezistibil purtătorii *lui* de cuvânt. Şi nu va putea face nimic, căci totul va fi, din toate punctele de vedere, prea târziu. Acest mecanism este universal. Dacă funcționarea în regim de organizare birocratică a partidelor a condus la legea oligarhiei formulată de Robert Michels, funcționarea *în regim de televiziune în direct* a partidelor conduce cu necesitate la promovarea canaliilor, la stimularea escrocilor şi la legitimarea extremiştilor.

(8 martie 2007)

18. POLITICA ŞI PARLAMENTARII

Trăim un timp al politicii, un timp în care politica e peste tot. Pare a fi

unicul subiect al presei scrise şi singura preocupare a televiziunilor. Nu există alt subiect mai vânat, mai exploatat, mai căutat. Nu doar că ni se oferă *doar* politică: dar nici noi nu căutăm *decât* politică. Posteritatea a reținut în contul lui Napoleon vorba, adresată lui Goethe, că „politica este Destinul" – *La politique c'est le Destin*. Enigmatică prin lapidaritate, sensul acestei formule nu e mai puțin limpede. Ea spune că atunci când baza puterii politice se lărgeşte semnificativ de mult, politica e inconturnabilă. Şi aceasta deoarece epoca în care războaiele erau o afacere privată a regilor, implicând armate mici şi riscuri neglijabile, a trecut definitiv: de acum, pare a spune el, ca să faci ceva mare trebuie să treci prin politică – trebuie *să faci* politică. Trebuie, adică, să obții consensul multora, deoarece, pentru a întreprinde ceva în sfera publică, trebuie să obții mai întâi un *sprijin politic*. Iar sprijinul politic se obține numai făcând politică. Că politica este inevitabilă înseamnă, în epoca noastră (pe care o inaugurează remarca lui Napoleon), că nu se mai poate obține nimic fără ea. Pentru a putea *în genere* face ceva, orice, trebuie să faci mai întâi politică.

Scopul politicii este, prin urmare, obținerea sprijinului politic. Sprijin politic, pentru a face ce? Evident, pentru a pune în mişcare oameni, a dispune de fonduri şi a face legi după plac. Prin politică unii oameni, numiți politicieni, pot face pe seama altora lucruri pentru care pot fi traşi cu greu la răspundere, pe bani care nu le aparțin, în beneficiul lor ca persoane, şi politice, şi private, sub pretextul urmăririi binelui public şi fără posibilitatea de a fi cu adevărat controlați. Am dat această definiție nu după manualele de teorie politică, ci trăgând învățămintele cuvenite din situația noastră de fapt. Cum se ştie, în democrație, baza puterii politice este electoratul. Aşa este şi la noi. Dar la noi, chiar dacă mobilizarea electoratului este democratică, mecanismele dispunerii de baza de putere oferită de el nu sunt democratice. Parlamentarii noştri se aleg democratic, dar se comportă discreționar.

Auzim în fiecare zi, clamat de parlamentari, că parlamentul este supremul for al democrației şi că deciziile lui sunt democratice prin chiar natura lor. Fără să fie complet falsă, această pretenție nu este nici pe de-a-ntregul adevărată. E adevărat că parlamentul a fost ales în mod democratic

(fireşte, în cadrul şi cu limitările tipului de scrutin întrebuințat la vot) – şi, în acest sens, el este un for democratic. Dar e fals că deciziile lui sunt democratice prin simplul fapt că sunt luate în parlament, atâta timp cât parlamentarii fac ce vor cu mandatul acordat şi, odată aleşi, trafichează fără relație cu electoratul voturile de care dispun. În plus, votul pe listă face ca parlamentarii să fie mai dependenți de voința şefilor de partid, decât de voința electoratului. Mai mult, dacă parlamentul ar reprezenta prin definiție *democrația*, oameni nuli din punct de vedere intelectual (ca Dan Voiculescu) şi partide inexistente din punct de vedere electoral (ca Partidul Conservator) nu ar putea să joace vreun rol politic în parlament. În realitate, joacă, şi anume unul disproporționat.

Dan Voiculescu conduce în acest moment cea mai importantă comisie a parlamentului (Comisia de anchetare a preşedintelui României) şi este omul pus de parlament să îl judece pe şeful statului. Din punctul de vedere al parlamentului, e bine, e normal şi e democratic ca de un om precum Dan Voiculescu să atârne decizia privind soarta preşedintelui țării. Cât despre Partidul Conservator, votul acestui partid, care nu are nici o bază electorală, influențează politica guvernului, de la fixarea agendei, până la impunerea anumitor decizii. Ce este democratic în aceste fapte? Nimic. Este vorba de răzbunare, calcul politicianist şi sforării de culise. Voiculescu a fost numit de parlamentari în fruntea acestei comisii pentru că are o calitate, recunoscută de toți şi pentru care, în parlament, este unanim apreciat: îl urăşte pe preşedinte. Nu moderația şi dorința de a cunoaşte adevărul (ambele trăsături esențiale ale democrației) au stat la originea alegerii lui Dan Voiculescu în fruntea Comisiei, ci disprețul parlamentarilor față de electorat (căci au pus o funcție delicată în mâinile unui om care din punct de vedere electoral nu există), indiferența lor față de adevăr (căci nu e normal să numeşti un om ca Ciomu, care mutilează, în fruntea comisiei de malpraxis, care vrea să elimine mutilările) şi dorința majorității parlamentare de a-l batjocori public pe şeful statului (căci îl pune legal la mâna unuia care i-ar lua bucuros gâtul). Eu nu văd nimic democratic aici, văd numai aroganță, dispreț şi mârlănie. Veți găsi *exact* aceste trăsături în raportul Comisiei.

Ce s-a întâmplat? S-a întâmplat că parlamentul a devenit un teatru de

război. S-a ajuns aici pentru că parlamentul României s-a pus benevol la dispoziția celor mai răi dintre membrii săi. Nu este numai Dan Voiculescu, mai sunt şi alții. Iar degringolada a început în ziua în care parlamentarii nu au reacționat la ocuparea parlamentului de către trupele de militanți ale Partidului România Mare şi au acceptat în mod laş acțiunile huliganice organizate de Corneliu Vadim Tudor, Daniela Buruiană şi acoliții lor de partid împotriva preşedintelui Traian Băsescu, în ziua istorică de 19 decembrie 2006, ziua când România a condamnat regimul comunist ca ilegitim şi criminal.

În momentul de față, parlamentul a confiscat în mod fraudulos noțiunea de democrație, pe care o manipulează după placul câtorva radicali şi extremişti, care fac, între parlamentari, opinia.

(22 martie 2007)

19. DESPRE CRIZĂ, PE SCURT

Una din trăsăturile cele mai detestabile ale situației noastre de azi este trăncăneala. Parlamentară, de coaliție ori de guvernare, cetățenii români au parte de trăncăneală de dimineața până seara. Din trăncăneală decurge indecizia, iar din indecizie trăncăneală. Ambele se trag din lipsa de claritate a ideilor pe care le construim pentru a explica situația în care ne găsim.

Vă propun să testăm această idee pe actuala criză politică. Putem să o facem foarte uşor dacă ne situăm în originea ei. Din simplitatea tabloului va rezulta cu claritate decizia care trebuia luată, pentru a evita tot ceea ce azi ne otrăveşte viața.

Începutul crizei este victoria asimetrică a Alianței D.A. Cum ştiți, Alianța a câştigat alegerile prezidențiale, dar le-a pierdut pe cele parlamentare. Potrivit rezultatului de la urne, care a dat o majoritate PSD + PUR (conținut în PSD) + UDMR suficientă guvernării, ar fi trebuit să urmeze o coabitare între formule politice opuse. Am fi avut un preşedinte D.A. în coabitare cu un guvern de tip Năstase, perfect asemănător cu cel de care tocmai scăpaserăm şi, bineînțeles, la fel de puțin moral. Schimbând

preşedintele, electoratul a decis imoralitatea guvernării Năstase (căci Năstase a fost contracandidatul lui Băsescu, iar Iliescu nu mai avea dreptul să candideze). Dar a decis pe jumătate, căci, în acelaşi timp cu victoria acordată preşedintelui, l-a lipsit pe acesta de mijloacele limpezi de a-i pune capăt.

Asimetria între prezidenţiale şi parlamentare ascundea o contradicţie: aceea între intenţia de schimbare pe care victoria la prezidenţiale părea să o sugereze şi absenţa unei majorităţi parlamentare pe care schimbarea să se poată efectiv construi. Fireşte, era perfect legitim ca preşedintele ales al Alianţei să dorească să conducă ţara cu un guvern al Alianţei şi nu cu unul emanat de PSD. Dar cum să aduci la guvernare o grupare de partide care nu are o majoritate evidentă în parlament? Într-un singur fel: inventând o nouă majoritate. Pe surpriza creată în noul parlament de victoria noului preşedinte, acesta a putut smulge PUR din alianţa electorală cu PSD şi a reuşit să convingă UDMR să meargă la guvernare alături de Alianţa D.A. Numai în acest mod, forţat, a obţinut Alianţa o majoritate de conjunctură, pe care alegerile, în fond, i-o refuzaseră.

Pentru că a fost forţată de un preşedinte învingător în beneficiul unor partide înfrânte, majoritatea de conjunctură pe care s-a bazat guvernul Alianţei nu putea dura. Ca atare, nici guvernul. Singura modalitate clară din punct de vedere moral prin care guvernul unei Alianţe fără majoritate ar fi putut să supravieţuiască fluctuaţiilor de conjunctură era de a face alegeri anticipate. Erau două posibilităţi, ambele lipsite de ambiguitate. Dacă noile alegeri ar fi refăcut vechea majoritate, atunci voinţa populară era coabitarea, iar preşedintele ales în numele Alianţei ar fi fost obligat să se acomodeze cu un guvern PSD. Dacă însă noile alegeri ar fi fost câştigate de Alianţă, atunci guvernul impus de către preşedinte pe o majoritate impusă ar fi avut în parlament o majoritate confirmată: numai în acest mod s-ar fi putut obţine, pentru un guvern al Alianţei, o guvernare căreia să nu îi poată dicta nici Dan Voiculescu („soluţia imorală“), nici PSD („soluţia ticăloasă“), nici PRM („soluţia monstruoasă“).

După cum se vede, criza actuală nu îşi are cauza în afacerea „bileţelul“, care nu a fost decât un pretext, ci în incapacitatea guvernului Alianţei de a anula printr-o decizie corectă şi tehnic şi moral „soluţia imorală“ la care a

trebuit să recurgă preşedintele atunci când l-a impus, pe o majoritate de conjunctură: decizia corectă era să se organizeze cât mai repede alegeri anticipate. În acest mod, s-ar fi respectat şi democrația şi adevărul. S-ar fi respectat democrația, pentru că posibilitatea de a tranşa într-un sens sau altul criza (coabitarea cu un guvern PSD sau guvern al Alianței) ar fi fost pusă în mâna electoratului, prin alegeri: în prezent, soluția este în mâna sforarilor din parlament şi a intriganților din partide, iar guvernul Alianței e la cheremul lor. S-ar fi respectat şi adevărul, pentru că, dacă ar fi fost confirmat prin alegeri anticipate, guvernul ar fi căpătat o majoritate parlamentară morală: în prezent, majoritatea care dictează mişcările guvernului este imorală, pentru că reprezintă o mobilizare a aproape tuturor în jurul agendei câtorva, care sunt cei mai răi.

Dacă s-ar fi recurs atunci la alegeri anticipate, nesfârşita trăncăneală de azi nu ar fi existat. După cum se vede, trăncăneala ascunde întotdeauna o gândire falsă – iar indecizia descinde direct din ea. Trăncăneala de azi a *tuturor politicienilor* ascunde faptul că guvernul nu a luat decizia corectă la timp. Şi în loc ca soluția să fi fost pusă la îndemâna electoratului, cum ar fi fost moral, ea se plimbă azi prin mâinile învârtitorilor de vorbe, ceea ce este imoral.

(29 martie 2007)

20. S-A ALES PRAFUL

În decembrie 2004, primul Guvern Tăriceanu a fost învestit cu 265 de voturi. A coalizat împotriva sa 200 de voturi. Pe atunci, din guvern făceau parte PNL, PD, UDMR şi PUR. Parlamentarii acestor partide, la care îi putem adăuga şi pe cei ai minorităților, au adus în sprijinul guvernului 241 de voturi. Făcând diferența, vedem că primul Guvern Tăriceanu a fost votat şi de 24 de parlamentari ai opoziției PSD–PRM. Potrivit acestui vot, se putea şti cu claritate cine este în opoziție şi cine la putere.

Lucrurile au devenit cu totul neclare acum, la a doua învestire a Guvernului Tăriceanu. Primul lucru neclar e statutul acestui guvern. E unul nou? Atunci ar fi trebuit ca prim-ministrul să fie renumit de

preşedinte. Ceea ce nu s-a întâmplat. Deci nu avem de-a face cu un guvern nou. Este atunci unul remaniat? Ar fi trebuit în acest caz ca schimbările din guvern să rămână în cadrul protocolului de funcționare al Alianței. Ceea ce, iarăşi, nu s-a întâmplat. Deci nu este un guvern remaniat. Este unul care reflectă apariția unei noi majorități electorale? Nu, căci ar fi trebuit, pentru aceasta, alegeri. Este atunci consecința reaşezării unei noi majorități parlamentare? Nici asta, pentru că, dacă am fi avut o nouă majoritate, ar fi trebuit atunci ca noul guvern să numere în componența sa miniştri ai noii majorități, ceea ce nu s-a întâmplat. Atunci?

Nici nou, nici remaniat, nici revalidat electoral, nici reconfigurat parlamentar, recent confirmatul Guvern Tăriceanu este nou doar în virtutea faptului că e recent şi e altul doar în măsura în care a acceptat să facă jocurile altora. Atingem astfel cea de-a doua neclaritate, la fel de neliniştitoare ca şi prima: al cui guvern este, de fapt, noul Guvern Tăriceanu?

Este al Alianței D.A.? Nu, pentru că PD a fost dat afară din fostul guvern, iar PD nu l-a validat pe actualul. Este atunci al PNL, căruia îi este şef de partid chiar premierul? Da, dacă judecăm după prezența masivă a miniştrilor liberali. Nu pe de-a-ntregul, dacă ne gândim că voci importante din partid şi-au exprimat rezerva ori chiar dezacordul, iar principalul avocat al ruperii Alianței D.A., el însuşi ministru în noul guvern (Ludovic Orban), a votat împotriva lui (în Biroul Politic).

Este noul Guvern Tăriceanu al cui l-a votat? Să numărăm voturile. Al doilea Guvern Tăriceanu a fost învestit cu 302 voturi. Față de cele 200 de voturi obținute împotriva sa de primul Guvern Tăriceanu, noul guvern a reuşit să ridice împotriva sa doar 27 de voturi. Deşi baza parlamentară a celor două partide care fac astăzi parte din guvern (PNL şi UDMR) este de numai 123 voturi (numărând şi cele 18 voturi ale minorităților), al doilea Guvern Tăriceanu a beneficiat la confirmare de toate voturile PSD (150), plus încă 29 ale unor parlamentari PRM şi PC. Cum PD şi PLD au părăsit sala, din structura votului rezultă că în opoziție față de guvern se află PRM şi PC (cu excepția celor 29 de voturi acordate de parlamentarii acestor partide guvernului, împotriva indicațiilor exprese ale şefilor lor de partid). Ce rezultă de aici? Rezultă că, din punct de vedere parlamentar, al doilea

Guvern Tăriceanu depinde în mod esențial de PSD. Este, în fond, marioneta PSD, în toate manevrele parlamentare. Aşa se explică atitudinea de amfitrion degajat şi bine dispus pe care a avut-o, de la tribuna Camerei, preşedintele PSD, Mircea Geoană, cu ocazia votului de învestire.

Făcând să treacă de parlament al doilea Guvern Tăriceanu, PSD a câştigat totul. Prin majoritatea parlamentară pe care o controlează, PSD a câştigat mecanismul prin care poate cenzura şi fixa agenda guvernării. Prin faptul că poate rămâne în opoziție, fără a renunța la exercitarea puterii, PSD a câştigat privilegiul de a fi în acelaşi timp şi la putere, şi în opoziție, avantaj enorm pentru orice partid care, atât față de electoratul fidel, cât şi față de cel pe care doreşte să îl atragă, poate ține simultan două discursuri opuse şi, măcar în principiu, la fel de plauzibile. În fine, prin faptul că a dat verde venirii la guvernare a baronilor de la Iaşi (ceea ce constituie, în sine, un enorm scandal – să ne gândim cum ar fi reacționat presa dacă Adrian Năstase i-ar fi chemat pe unii din baronii locali ai PSD la guvernare), e plauzibil ca PSD să fi câştigat de la PNL (pe seama acestuia) şi dreptul de a beneficia de dedesubturile inavuabile ale administrării puterii: altfel spus, PSD şi-a câştigat poziția din care guvernarea cu baroni PNL să poată fi folosită de PSD atât pentru compromiterea Guvernului Tăriceanu, cât şi pentru derularea, în nume propriu, a afacerilor subterane care îi înfrățesc, în teritoriu, pe baronii tuturor partidelor, de-a valma.

Concluzia? Granițele dintre opoziție şi putere au fost şterse în beneficiul PSD, care a dobândit poziția unică de a putea să-şi construiască viitoarea victorie din 2008 şi cu ajutorul succeselor Guvernului Tăriceanu (câte vor fi), şi prin intermediul eşecurilor acestuia (care nu vor putea lipsi). Şah-mat.

*

Un codicil, totuşi. Evocând contrastul dintre sărăcia voturilor cu care a fost învestit primul Guvern Tăriceanu, care era legitim, şi abundența voturilor la învestirea celui de al doilea Guvern Tăriceanu, a cărui legitimitate e mult mai puțin clară, m-am gândit că situația în care suntem aduce cumva cu asimetria votului la condamnarea lui Socrate. După cum

poate vă amintiți, la judecata lui Socrate au fost două voturi: unul pentru a stabili dacă Socrate este vinovat, altul pentru a decide dacă merită să moară. De neînțeles (şi revoltător) este faptul că numărul cetățenilor atenieni care l-au considerat vinovat pe Socrate a fost mai mic decât numărul celor care îl doreau mort. Şi mort a devenit, în urma votului!

Faptul că primul Guvern Tăriceanu a avut împotriva sa 200 de parlamentari, iar cel de-al doilea doar 27, în condițiile în care primul beneficia de o bază parlamentară de 241 de voturi, iar al doilea de una de doar 105, ține nu de misterele insondabile ale firii umane, care l-au pierdut pe Socrate, ci de realitățile sondabile ale vieții politice româneşti, care ne pierd constant pe noi. Aceste realități pot fi ilustrate prin două exemple: coalizarea aproape tuturor forțelor politice româneşti împotriva Monicăi Macovei şi demiterea lui Răzvan Ungureanu de către premier, pe o chestiune ridicolă. Amândoi miniştrii s-au dovedit excelenți, utili României şi prețuiți de aliații noştri. Ura împotriva Monicăi Macovei şi nesocotirea performanțelor lui Răzvan Ungureanu țin de iraționalitatea vieții noastre politice. Or, abia această iraționalitate izvorâtă din ură reflectă realitățile de adâncime ale politicii noastre. Nu e vorba de afiliere politică – în definitiv, faptul că Macovei era sprijinită de PD, iar Ungureanu era membru PNL nu a jucat aproape nici un rol în coaliția ridicată împotriva lor. Nu afilierea politică e aici importantă, ci afilierea vicioasă. Căci prin aceste afilieri vicioase s-a ajuns ca în aclamațiile parlamentului dominat de PSD şi în absența parlamentarilor PD şi PLD, noul Guvern Tăriceanu să fie confirmat cu 302 de voturi pentru şi 27 de voturi împotrivă. Nu numai PSD a votat pentru, ci şi parlamentari ai PRM şi ai PC (264 reprezentând voturile însumate ale PNL, UDMR şi PSD). Avem un guvern puternic? Judecând după numărul de voturi, da. Judecând după realități, nu. Este un guvern dat de majoritățile coalizate prin afilieri vicioase, pentru care afilierile publice sunt fie pretext, fie paravan.

Fabula este următoarea. Premierul spune electoratului său, arătându-i o pipă: „Aceasta nu e o pipă“. Magritte, care a pictat un tablou cu acest titlu şi care a inventat calamburul, putea fi crezut, pentru că a creat o operă de artă; premierul Tăriceanu nu poate fi crezut, pentru că a creat un monstru.

(4 aprilie 2007)

21. REPUBLICA PRIM-MINISTERIALĂ

Valoarea unei constituții stă sau cade împreună cu practicile juridice menite să o traducă în viață. De pildă, despre Constituția Statelor Unite, Roger Scruton spunea că este practic ininteligibilă în absența amendamentelor şi a unei rețele extrem de complexe de hotărâri judecătoreşti. În răspăr cu ceea ce par să creadă politicienii noştri, constituțiile nu sunt mecanisme miraculoase, capabile să ne dispenseze de responsabilitatea noastră politică punctuală ori de imaginația juridică încorporată în vasta țesătură de legi şi decizii care constituie corpul legal al unei națiuni. Să ne întrebăm, prin urmare, care e valoarea constituției noastre, adoptată în 1991, revizuită în 2003 şi invocată până la sațietate în disputa politică sângeroasă de azi, ca un veritabil *deus ex machina* chemat pe pământ fie pentru a-i lovi pe „păcătoşi“, fie pentru a-i pune deasupra legii pe administratorii virtuții? Ca orice constituție, ea are exact valoarea practicilor juridice care îi sunt asociate. De aceea, a spune că avem o constituție bună pentru că principiile ei sunt excelente este fals, pentru că ne induce în eroare: nu aflăm mai nimic despre constituționalitatea vieții noastre politice examinându-ne principiile – de practici şi mecanisme avem nevoie, nu de declarații de principii (astfel proclamate, principiile ascund chiar ceea ce declară).

Aici apare un paradox: cu excepția constituțiilor explicit criminale, nici o constituție, oricât de prost concepută ori redactată, nu pare a fi cu adevărat proastă. E adevărat: constituțiile explicit generoase pot fi aplicate criminal (cazul Constituției URSS din 1936); dar paradoxul este că orice constituție care nu e explicit criminală pare a fi, în toate situațiile care nu pretind imaginație juridică (adică veritabile soluții la probleme instituțional conflictuale), rezonabil de bună. Paradoxul se trage din faptul că orice constituție, deşi se legitimează prin principii generale, nu îşi dovedeşte valoarea decât prin capacitatea ei de a întemeia mecanisme consistente de control şi echilibru instituțional. Judecarea prin principii a ceea ce trebuie evaluat după funcționare explică de ce Constituția noastră continuă să pară în ochii multora rezonabil de bună, în ciuda faptului că, în situații de cumpănă, ea se dovedeşte fie inaplicabilă, fie inutilă.

Iată un exemplu. Prin expulzarea democraților de la guvernare, prim-ministrul a produs o remaniere de guvern, care a schimbat ceea ce Constituția numeşte „compoziția politică a guvernului“. Ce ne spune constituția, în acest caz? Găsim descrierea cazului la articolul 85, alineatul (3). Ceea ce ne spune acest articol este deopotrivă confuz, redundant şi impracticabil. Iată textul: „Dacă prin propunerea de remaniere [făcută de premier] se schimbă structura sau compoziția politică a guvernului, Preşedintele României va putea exercita atribuția prevăzută la alineatul (2) numai pe baza aprobării parlamentului, acordată la propunerea primului-ministru“. Prin urmare, în cazul excepțional în care remanierea schimbă compoziția politică a guvernului, preşedintele are dreptul să întreprindă o anumită acțiune. Care este aceea? Aflăm din aliniatul (2), la care ne-a trimis aliniatul (3): „[î]n caz de remaniere guvernamentală […], Preşedintele revocă şi numeşte, la propunerea primului-ministru, pe unii membri ai guvernului“. Prin urmare, în cazul excepțional în care remanierea implică *şi* schimbarea compoziției politice a guvernului (cazul nostru), preşedintele va putea să îi revoce şi să îi numească pe acei miniştri pe care i-i propune premierul, cu condiția să aibă aprobarea parlamentului, care nu-i poate fi dată decât dacă o cere premierul. Ce înseamnă asta? Că atunci când premierul modifică structura politică a guvernului, preşedintele, care l-a numit în virtutea altei combinații politice, are *dreptul* să îi facă pe plac. În ecuație nu mai sunt trei actori, ci doi. Puterile lor nu mai sunt echilibrate, ci una din ele este făcută prizoniera deciziilor celorlalte, fără posibilitatea de a le mai controla şi balansa.

Ne poate scoate articolul 85 din situația în care ne găsim? Nu. Nu ne ajută pentru că pe dispozițiile Constituției nu se poate construi, în situația dată, un raport legal care să lege puterile angajate în dispută printr-un mecanism democratic de tip *checks and balances*. Dimpotrivă, avem o situație în care două puteri, executivul şi legislativul conspiră pentru a o elimina pe a treia, reprezentată prin şeful statului. Rolul esențial al constituției, acela de a putea genera mecanisme instituționale viabile în condiții de conflict, este astfel ratat.

Situația articolului 85 ilustrează perfect paradoxul constituțiilor care nu

fac rău atunci când sunt inutile şi care nu reuşesc să facă bine, atunci când sunt chemate să clarifice situații politice neclare. Acestor Constituții nu li s-ar putea obiecta că nu invocă principii bune: dimpotrivă, le etalează pe cele mai bune. Dar, ca şi în cazul constituției noastre, obiecția față de ele vine din faptul că principiile cu care se laudă sunt organizate în mecanisme de guvernare vizibil confuze şi aproape sigur impracticabile. Aceste defecte trec neobservate când nu ai nevoie de soluții, dar devin insurmontabile când le cauți; descoperi atunci că nu te poți descurca nici cu ce ai, de răul făcut de ce îți lipseşte.

Mi s-ar putea obiecta că articolul 85 al Constituției, tocmai, consfințeşte caracterul parlamentar al republicii noastre. Ar fi aşa, dacă de fapt în tot cuprinsul Constituției nu s-ar amesteca într-un mod incoerent inspirația prezidențială din 1991 (impusă de Ion Iliescu ca preşedinte) cu surdina parlamentară din 2003 (impusă de acelaşi Ion Iliescu, însă din perspectiva cedării preşedinției către Adrian Năstase). Rezultatul paradoxal şi paralizant este că nu trăim nici într-o republică parlamentară, nici într-una prezidențială, ci într-o republică prim-ministerială, în care executivul dă tonul parlamentului şi fixează gradele de libertate ale preşedinției – o republică a trăncănelii executive, în care în locul dezbaterilor parlamentare avem televiziuni care fac ştiri în loc să le transmită şi aranjamente de culise care decid pe ascuns cam tot ce se decide mai apoi la vedere. Cu aceste trei republici amestecate totul e blocat din capul locului. Căci soluțiile care s-ar potrivi primei republici o invalidează pe cea de-a doua, care o blochează pe cea de-a treia, care, la rândul ei, nu poate trăi de primele două, deşi fără ele nu poate supraviețui.

(11 aprilie 2007)

22. ALEGERI ŞI CULISE

Meritul situațiilor de criză este că scot la iveală lucrurile pe care rutina le ascunde. Cine ar fi crezut pe vremea lui Ion Iliescu, când totul depindea de el şi orice mergea părea să fie expresia calităților sale, că arhitectura instituțională a statului român nu este funcțională? Ori pe vremea lui Emil

Constantinescu, când nimic nu părea să mai depindă de el şi orice poticneală părea să fie expresia directă a defectelor sale? Până la declanşarea conflictului care va duce în curând la suspendarea preşedintelui, Constituția părea să fie bună, iar puterile în stat echilibrate. Instituțional vorbind, România părea să fi fost pusă pe calea cea bună de Constituția pe care i-o datorăm senatorului PSD Antonie Iorgovan. Din acest motiv, Antonie Iorgovan căpătase reputația de a fi pus pe picioare, constituțional vorbind, România postdecembristă. Vestea proastă este că România nu este pusă pe picioare, iar Constituția noastră e tot atât de incapabilă să asigure echilibrul puterilor şi controlul lor reciproc pe timp de criză, pe cât e de mediocră şi inutilă în condiții de rutină. Vestea bună e că, prin dezvăluirea acestor lucruri, nu mai avem iluzii, ştim sigur că trebuie să schimbăm Constituția cu alta mai bună, iar astfel nemeritata reputație de constituționalist a senatorului Iorgovan e ruinată, adică e pusă acolo unde merită. Arhitectura instituțională a statului român nu este funcțională, iar meritul demonstrării acestuia adevăr îi aparține crizei. Cu toată ruina, e bine să ştii pe ce anume NU te poți baza în reconstrucție.

Ce fel de comportament constituțional au ilustrat până acum preşedinții României? Deocamdată singur cazul Ion Iliescu este interesant (şi asta deoarece preşedintele Constantinescu a fost un preşedinte în trena regimului Iliescu, aşa că performanța constituțională a primului o acoperă îndestulător pe a celui de al doilea).

Ion Iliescu a fost preşedintele care a manevrat totul fără ca oamenii care nu ar fi fost obligați prin lege să-l asculte să îi iasă cu o iotă din voie. Partid, oameni, stat ori instituții, Iliescu le-a dominat pe toate ca şi când ar fi fost în spiritul şi litera Constituției să o facă. Antonie Iorgovan, „părintele“ ei, nu a intervenit nici o dată public pentru a ne avertiza că *acest* mod de a fi preşedinte ar contrazice spiritul Constituției: părea, deci, că a fost în intenția „părintelui“ Constituției ca preşedintele să uzeze de prerogativele sale exact în felul în care Ion Iliescu a făcut-o. În lumina experienței noastre de acum, Ion Iliescu a fost un preşedinte de aparență prietenoasă, dar autoritar şi anxios; aparent mereu în consultări cu partidele şi deschis dialogului, în realitate partizan şi părtinitor; limbut, repetitiv şi divagant în public, dar conspirator şi mână forte în culise;

legalist în motivări, dar ilegal în instigații (vezi discursul de la Satu Mare); în fine, a fost preşedintele care a inventat şi exploatat politic mineriadele. Nu l-am auzit vreodată pe dl Iorgovan să condamne mineriadele sau să califice discursul de la Satu Mare din 2005 ca fiind o „gravă încălcare a Constituției“. Dacă nu a făcut-o, întrucât dânsul susține azi că s-a ridicat mereu împotriva încălcării Constituției, înseamnă că acest mod de a fi preşedinte era în acord cu ea.

Nu există o problemă constituțională. O spune Curtea Constituțională. Dacă parlamentul decide totuşi să îl suspende pe preşedinte în ciuda avizului negativ al Curții, înseamnă că problema e exclusiv politică. Or, cum se rezolvă problema politică prin care autoritatea şefului statului e contestată de guvern şi de parlament? Sunt două maniere. Prima este oligarhică şi secretă: ea implică o negociere de culise între câțiva oameni, care va avea drept urmare impunerea unui anumit echilibru între puteri. A doua metodă este democratică şi deschisă: ea presupune întoarcerea forțelor care se înfruntă spre electorat, în mâna căruia este pusă rezolvarea problemei, prin votarea unui nou echilibru între puteri. Deci – sau noul raport de forțe, care ne va scoate din criză, va fi negociat în culise; sau el va fi găsit prin alegeri. La alternativa culise sau alegeri nu există alternativă.

Dacă examinăm motivațiile celor trei actori politici în lumina acestui raționament şi judecăm numai în termeni de realism politic, atunci este evident că: (i) parlamentul a optat împotriva alegerilor şi în favoarea culiselor, pentru că alegerile vor modifica toate cotele de reprezentare, pentru *toate* partidele, iar câştigătorii sunt mereu nesiguri; (ii) guvernul a optat pentru culise şi împotriva alegerilor, pentru că alegerile categoric îl desființează, iar pentru premier este sigur sfârşitul carierei; (iii) singurul avantajat de alegeri este preşedintele, pentru că el este singurul actor politic care are speranțe rezonabile de a fi reales. Prin urmare, opțiunea parlamentului şi a guvernului pentru culise şi opțiunea preşedintelui pentru alegeri sunt amândouă raționale. Problema este că, în termeni morali, numai soluția alegerilor este democratică, în timp ce soluția culiselor e mafiotă. Ambele sunt raționale: dar raționalitățile lor nu sunt la fel de morale şi trebuie să o preferăm pe cea morală raționalității care face

abstracție de ea.

*

„Avizul Consultativ nr. 1 din 5 aprilie 2007, privind propunerea de suspendare din funcție a Preşedintelui României, domnul Traian Băsescu“ a lăsat complet în ofsaid coaliția antiprezidențială. Tot argumentul coaliției era că preşedintele comite acte anticonstituționale şi că asumarea rolului de preşedinte-jucător ar contrazice Constituția (nu o contrazicea când preşedinte era Ion Iliescu), care autorizează numai un preşedinte moderator, spectator, prezentator şi reprezentator – un fel de mut, orb şi surd (dar înțelept şi virtuos) *pater familias*. Portretul psihologic asociat respingerii ideii de preşedinte-jucător îl prezenta pe *omul* Traian Băsescu ca pe un politician versat şi veros, care de dragul puterii şi în slujba intereselor sale personale se agață de scaun şi batjocoreşte interesele țării (un rezumat psihologic aproape patologic al acestui portret de luptă şi exterminare poate fi găsit în editorialele din *Ziua* ale lui Sorin Roşca Stănescu). Prin contrast, coaliția antiprezidențială se prezenta pe sine ca având trei scopuri, toate dezinteresate, democratice şi legitime: (a) amuțirea preşedintelui, ca guvernul să poată lucra; (b) suveranitatea completă a parlamentului (asupra guvernului, asupra preşedintelui, asupra țării), pentru ca democrația să fie în fine reinstaurată; (c) suspendarea preşedintelui, pentru ca, în acest mod, constituționalitatea să poată fi salvată. Cele trei scopuri, va recunoaşte oricine, sunt de valoare inegală şi importanța lor de principiu e foarte diferită.

(a) Dorința de a avea linişte pentru ca guvernul să poată lucra e grotescă. Ea reia în contul PNL de azi vechiul slogan electoral al lui Ion Iliescu din anii ’90, imaginat de inginerii electorali de atunci pentru a pune căluş în gură opoziției la FSN. Opoziția care trebuia amuțită îi conținea atunci şi pe liberali, victime în două rânduri ale mineriadelor pe care Ion Iliescu le-a organizat pentru ca liniştea *lui* să acopere şi neliniştea *lor* (care atunci era a noastră). Prin urmare, pentru cine are memorie, invocarea modelului „Un preşedinte pentru liniştea noastră“ este cum nu se poate mai neinspirată. Ea indică regresia unui respectabil partid istoric la statutul de partid-instrument al unei forțe politice care are orice (putere,

bani, oameni), numai respectabilitate nu; o forță care are puterea prezentului, certitudinea viitorului (în lumea pe care a croit-o după chipul şi asemănarea ei), dar care târăşte permanent după ea dezonoarea trecutului.[32] Dorinței de linişte, în discursul de marți de la Cotroceni, preşedintele i-a dat, de altfel, o replică potrivită: cel mai mult au nevoie de linişte hoții, pentru că numai ei se feresc să facă vreun zgomot atunci când operează.

(b) Pe nesimțite, pornind inițial de la coalizarea spontană în jurul obsesiei anti-Băsescu, s-a ajuns în cele din urmă la conştientizarea ideii că statutul care trebuie obținut este recunoaşterea suveranității complete a parlamentului în raport cu toate celelalte puteri ale statului. Am putut auzi în aceste luni că democrația *însăşi* trebuie identificată cu domnia *acestui* parlament, de parcă unui parlamentar, oricăruia, i s-ar putea acorda un regim preferențial de infailibilitate, iar devălmăşia de listă, prin care aceste majorități de strânsură au ajuns în parlament, ar putea vreodată reprezenta un model de responsabilitate politică. Argumentul invocat adeseori a fost acela că preşedintele e stricător de rânduieli, anume pentru că nu se recunoaşte vasalul parlamentului, în condițiile în care, prin politica sinucigaşă a premierului şi a grupului Antonescu–Orban, guvernul deja a fost adus sub ascultarea parlamentului, iar parlamentul a încercat deja să impună practica de a schimba miniştrii peste capul guvernului, voința sa fiind acum aceea de a-l subordona pe şeful statului sau de a-l demite. Asistăm, prin urmare, la o puternică acțiune de afirmare a suveranității parlamentului, prin subordonarea celorlalte puteri în stat. După părerea mea, criza politică a fost ocazia, nu cauza acestei revendicări. Iar suspendarea preşedintelui este încă un pas, după subordonarea guvernului şi nesocotirea avizelor Curții Constituționale, spre tentativa parlamentului de a-şi subordona celelalte puteri (în stat ori politice).

(c) În fine, motivația explicită a suspendării este încălcarea Constituției de către şeful statului. Antonie Iorgovan, „părintele“ Constituției din 1991 (revizuită în 2003), şi-a pus reputația în joc pe afirmarea *profesională* a realității acestor încălcări. Or, dată fiind componența Curții Constituționale, care numai pro-Băsescu nu e (ci pro-PSD), Avizul ei

consultativ din 5 aprilie ar trebui să aibă cel puțin două urmări: ruinarea reputației de constituționalist competent a senatorului Iorgovan şi ruinarea pretenției coaliției antiprezidențiale că motivul pentru care doreşte suspendarea lui Traian Băsescu este încălcarea Constituției. Nu, motivul nu este încălcarea Constituției – faptul a fost demonstrat de Curtea Constituțională prin Avizul consultativ pe care l-a emis alaltăieri, unde absolut toate capetele de acuzare împotriva preşedintelui au fost demontate ca fiind ceea ce oamenii de bun-simț au ştiut mereu că sunt: nu încălcări ale constituției, ci simple opinii, sugestii sau solicitări ale preşedintelui. Motivul este politic, mai bine spus lupta grupului care domină azi parlamentul pentru putere politică totală asupra celorlalte instituții ale statului.

(19 aprilie 2007)

23. DICTATURA MAJORITĂȚII PARLAMENTARE

Parlamentul a votat marți o lege prin care îşi acordă sieşi dreptul de a decide fără concursul Curții Constituționale ce va face cu preşedintele dacă referendumul de demitere nu va fi validat. Cum ştim, ca să fie validată demiterea, trebuie ca jumătate plus unu din alegători să se prezinte la vot. Ca suspendarea să fie aprobată, e suficient ca o majoritate simplă să confirme decizia parlamentului. Ce se întâmplă însă dacă nu se va prezenta la vot jumătate plus unu din corpul electoral? Referendumul nu va fi validat. În mod normal, în absența unor stipulații suplimentare, pasul următor este repunerea în drepturi a preşedintelui suspendat. Aceasta ar fi soluția logică. Există, în chestiunea suspendării din funcție a unor funcționari aleşi şi o soluție stabilită de jurisprudență: în cazul primarilor, decizia de suspendare e anulată, dacă jumătate plus unu din alegători nu se prezintă la vot. În acest caz, jurisprudența a urmat logica.

Ei bine, parlamentul s-a hotărât să respingă şi soluția logică, şi soluția bazată pe jurisprudență. A decis, peste capul Curții Constituționale, să lase decizia la latitudinea sa. De ce a avut nevoie parlamentul de o asemenea lege stranie? O lege care spune, în esență, că în toate cazurile care

contrazic voința parlamentului, parlamentul este singur abilitat să decidă cum va trata „cazurile“. Pe şleau spus, parlamentul şi-a votat dreptul de a schimba din mers regulile jocului. E o lege care probează arbitrarul, voluntarismul şi autoritarismul parlamentului. De cezarismul preşedintelui, se mai auzise; de cezarismul guvernului, de asemenea. I-a revenit acestui parlament cinstea îndoielnică de a ilustra „cezarismul parlamentului“.

Cum s-a ajuns aici? Totul se trage din câteva vicii disparate, care în această criză politică au ajuns să facă sistem.

În primul rând, constituția. Constituția României a fost rău întocmită de constituționalişti, este plat comentată de jurişti şi, prin conjugarea lucrului rău făcut cu lipsa de imaginație juridică, se dovedeşte incapabilă să ofere soluții. Ea ilustrează perfect paradoxul lucrurilor de prisos: Constituția are soluții când situația de fapt nu o cere şi nu oferă soluții, atunci când situația o pretinde − pe scurt, Constituția noastră e bună când nu ai nevoie de ea şi e inutilizabilă când ai.

În al doilea rând, componența parlamentului. Cu excepția PRM şi UDMR, nici unul dintre partidele care fac astăzi majoritatea parlamentară nu a intrat în parlament în nume propriu. Nici PNL, nici PD, nici PSD, nici PC nu au fost votate individual, ci în alianță: PNL+PD a fost votat ca D.A., iar PSD+PUR a fost votat ca USD. PNL, PD, PLD, PSD şi PUR (alias PC) nu au nici o realitate electorală independentă: au ajuns în parlament travestite. Din aceste motive, electoratul a fost înşelat de două ori: o dată prin faptul că are în parlament ce nu a votat; a doua oară pentru că formulele politice pe care le-a agreat funcționează amestecat, devălmaş şi în contra formulelor ideologice agreate în campania electorală.

În al treilea rând, acapararea puterii. Primul lucru grav este că parlamentul s-a substituit Curții Constituționale. A făcut-o pentru că aceasta este singura autoritate în stat care îi poate cenzura deciziile. Şi pentru că parlamentarii vor toată puterea pentru ei, parlamentul va tinde să preia şi prerogativele Curții Constituționale ori, după caz, îi va nesocoti avizele. În momentul de față, puterea parlamentului este discreționară în mai multe feluri. 1) Deciziile pe care le ia nu sunt moderate (nu există limitare internă). 2) Nu există vreo putere în stat sau instituție care să îi

echilibreze puterea. Sunt mai multe argumente în sprijinul acestei afirmații: (a) nimeni nu poate demite parlamentul; (b) nimeni nu îl controlează; (c) nimeni nu îi poate anula deciziile; (d) nimeni nu poate discuta legile ((c) şi (d) sunt valabile numai pe fondul măsurilor luate de parlament pentru a limita forța de cenzură asupra deciziilor sale a Curții Constituționale).

În al patrulea rând, perseverența în rău. Întrucât Curtea Constituțională a stabilit că preşedintele nu a încălcat Constituția, rezultă că suspendarea s-a făcut fără nici un motiv. Argument: demiterea preşedintelui de către parlament pe motiv de luptă politică e non-constituțională, deoarece constituțională e doar demiterea pentru încălcări grave ale constituției; or, Curtea Constituțională a dat aviz negativ acestei acuzații; *ergo*, parlamentul a suspendat şeful statului în mod neconstituțional.

Concluzie. În momentul de față, deciziile parlamentului au transformat o situație de criză politică într-o lovitură de forță autoritară, care forțează Constituția. Puterea discreționară este acum a parlamentului, iar modul în care parlamentarii majoritari îi administrează puterea e lipsit de moderație. Este o tristă ironie că PNL îşi trădează crezul liberal şi ia parte la acest derapaj democratic.

(26 aprilie 2007)

24. VIOLAREA „DEMOCRATICĂ“ A DEMOCRAȚIEI

Pornind de la observația că în nici un regim politic deciziile nu sunt luate direct *de către* societate şi că „nu putem concepe un regim care, într-un anume sens, să nu fie oligarhic“, Raymond Aron recunoştea că în toate regimurile politice cei care conduc în mod efectiv sunt puțini (*Démocratie et totalitarisme*, 1995, p. 131). Dar, adaugă el, ceea ce se cere unei bune guvernări este ca deciziile să fie luate *pentru* societate. Astfel, în privința faptului că regimul nostru politic este într-un anume sens oligarhic, suntem în rândul lumii. Dar la noi, spre deosebire de modul în care se întâmplă lucrurile într-un regim al bunei guvernări, deciziile nu sunt luate *pentru* colectivitate, ci *în favoarea* oligarhilor (oricum i-am defini pe

aceia) şi, *uneori*, direct *împotriva* societății. Cum se întâmplă acum. Criza politică în care ne-a împins decizia celor 322 de parlamentari ai PSD, PNL, PRM, UDMR şi PC de a-l suspenda pe preşedinte, în ciuda faptului că *nu există motive constituționale* să o facă, este consecința unui vot oligarhic, dat *împotriva* societății. Faptul este evident, deoarece decizia de suspendare a preşedintelui NU este în interesul societății (cum s-a pretins), NU este expresia democrației (cum s-a tot repetat), NU va duce la nimic bun (cum s-a promis) şi NU va rezolva nimic (cum se speră). Dimpotrivă, suspendarea unui preşedinte ales de toți românii în beneficiul unuia impus de doar 322 dintre ei este un scandal. E un scandal pentru că furnizează dovada clară a faptului că procedeele democratice pot fi folosite în favoarea puținora, prin nesocotirea multora şi, prin ignorarea binelui comun, îndreptate împotriva tuturor.

Ştiu că noi, cetățenii obişnuiți ai unui stat democratic, nu conducem. Am avea posibilitatea teoretică de a deveni conducători, dar numai o parte infimă dintre noi (mai precis, 0,003%) participă la actele executive şi/sau legislative. Faptul, în sine, nu este anormal. Încă suntem în cadrul democrației – conform definiției minimale pe care o dădea Karl Popper, potrivit căruia democrația este un sistem de proceduri de schimbare fără vărsare de sânge a conducătorilor, aflate sub maxima (atribuită de Popper lui Pericle) „Deşi nu toți putem face legi, toți avem dreptul să le judecăm" −, deci e bine. Dar întrebarea mea este: ni se recunoaşte cu adevărat dreptul de a judeca deciziile legislativului ori executivului? Părerea mea este că nu, şi asta din trei motive.

Întâi, pentru că deşi soluția crizei ar fi fost completă şi morală numai prin alegeri, alegerile ne sunt refuzate. Probabil de teama obținerii unui scor slab (sondajele erau destul de clare în această privință), guvernul, de conivență cu „parlamentul celor 322", a amânat alegerile europarlamentare, permițându-le astfel europarlamentarilor români aflați acum în exercițiu − desemnați de partide şi nu aleşi de electorat −, să încaseze două salarii, unul de la Parlamentul European, celălalt de la parlamentul românesc. Pe bună dreptate, coaliția pentru eliminarea preşedintelui a fost numită „coaliția antialegeri" (Andrei Cornea).

În al doilea rând, pentru că nu se ține seama de opinia noastră: tot ce fac parlamentul şi guvernul de două luni de zile este în răspăr nu numai cu avizul Curții Constituționale, dar şi cu opinia noastră, aşa cum e aceasta consemnată de sondajele de opinie şi de votul în direct la diferitele emisiuni TV. La nesocotirea opiniei publice, în mod surprinzător, s-au asociat şi unele figuri notorii de jurnalişti. Am asistat stupefiați la răspunsul pe care Robert Turcescu l-a dat obiecției formulate de Ludovic Orban votului telespectatorilor, care taxau mereu cu bile negre invitații PNL (în proporție de 100 la 1) − se studiază un procedeu de echilibrare a opiniilor (?!).

În al treilea rând, pentru că democrația noastră, chiar dacă e reprezentativă, nu e egală. Se ştie că cetățenii sunt egali la nivelul reprezentării numai dacă parlamentarii, odată aleşi, se străduiesc să reprezinte națiunea ca un întreg şi nu doar o anumită parte a ei: o categorie socială, un grup de alegători sau un magnat-finanțator anume. Or, parlamentarii noştri îşi fac un titlu de glorie din partizanatul lor, ceea ce ne aruncă pe noi, majoritatea covârşitoare a alegătorilor, în excludere şi non-reprezentare. Aceasta face ca în parlament nu națiunea română să fie reprezentată, ci grupurile de interese, partidele şi oamenii care îşi permit să plătească bani grei pentru a putea desfăşura afaceri uşoare. Ca atare, în ciuda faptului că votul este universal, noi nu suntem egal reprezentați *de parlamentari*, deşi suntem reprezentați *în parlament*. Motivul, dincolo de explicația tehnică, este că parlamentarii au decis să-şi reprezinte interesele proprii şi de grup înaintea datoriei de a reprezenta națiunea, ca un tot unitar şi indivizibil (în mod ironic, celor mai naționalişti dintre parlamentari, li se poate reproşa că, dând întâietate obediențelor lor subterane, ei încalcă articolele 1 şi 2 din Constituție). În acelaşi sens, se poate spune că PNL, dintre cele două tradiții, Brătianu şi Tătărescu, a ales-o pe cea dezonorantă. E o tristă ironie că PNL îşi trădează crezul liberal şi ia parte la acest derapaj democratic. Soarta lui, dacă opinia publică de acum se va menține, pare pecetluită. Dacă PNȚCD a ieşit din istorie odată cu prăbuşirea CDR, îngropat de pusilanimitatea preşedintelui care a întors spatele bătăliei, PNL va ieşi din istorie din cauza triumfului repurtat prin performanța nedemnă de a fi singur la guvernare, cu sprijinul

patrulaterului negru.

Astfel încât, dacă nu sunt *toți* „cleptocrați“, cum i-a caracterizat Karl Peter Schwartz în editorialul din *Frankfurter Allgemeine Zeitung* din 23 aprilie a.c., parlamentarii noştri sunt totuşi cu toții partidocrați.

(5 mai 2007)

25. SFÂRŞITUL PRIMEI REPUBLICI

Nu mai este un secret pentru nimeni: criza politică pe care o traversăm are drept miză reformularea republicii. Prin punerea în discuție a persoanelor, prin destabilizarea funcțiilor şi clătinarea instituțiilor, prin aducerea războiului în spațiul public şi prin transformarea uzului în abuz, tot ce ni se întâmplă nu este decât lungul şi penibilul proces prin care o stare de fapt constituțională tinde să se preschimbe în altă stare de fapt constituțională. Trecem de la o primă republică, cu vechiul ei aranjament instituțional în cadrul Constituției (1991; 2003), la o reformulare a raportului între instituții în cadrul aceleiaşi Constituții: teza mea este că această nouă formulare a aranjamentului instituțional va lua treptat chipul unei noi republici. Dacă prima republică a fost fundată în 1990, prin revoluția din decembrie 1989 (fac abstracție de republica aservită care s-a născut în 30 decembrie 1947), criza care probabil îi va pune capăt s-a declanşat în 2007, prin tentativa parlamentului şi a guvernului de a-l demite pe preşedinte fără nici un motiv constituțional.

Vechea stare de fapt constituțională a primei republici era caracterizată de un anumit raport între lumea politicii şi lumea afacerilor. Acest raport nu era legal, căci nu era expresia vreunei legi sau a vreunui aranjament constituțional explicit. În acelaşi timp, nu era nici ilegal, pentru că funcționarea lui nu putea niciodată ajunge să fie pusă în discuție în justiție − şi nu doar pentru că justiția ar fi fost coruptă, cât mai ales pentru că acel raport dintre afaceri şi politică volatiliza culpa. Era, pur şi simplu, situația de fapt pe care legile nu o pot sancționa nici în sens legal, nici în sens penal. Acest raport între politică şi afaceri s-a stabilit în timpul acumulării marilor averi postdecembriste: le-a făcut posibile atât prin lacunele şi

complicitățile legii, cât şi prin natura raportului dintre politică şi afaceri care le-a generat. Specificul acestui raport este că afacerile depindeau de stat, adică de politică, nu doar pentru a se forma, ci şi pentru a se menține. Într-un sens, afacerile acestea erau de succes numai dacă reuşeau să căpuşeze cu aparențe legale statul. Or, pentru aceasta, mediul de afaceri trebuia, în linii mari, să coincidă cu mediul politic. Ceea ce făcea ca maşina de bani a afacerilor să fie politica, iar contul curent al politicii să fie lumea afacerilor. Politică şi afaceri se condiționau: în marea politică ajungeai numai cu sprijinul lumii afacerilor, iar lumea afacerilor se menținea numai cu sprijinul marii politici. Că posturile de parlamentar, pe liste, se cumpără, e un mizilic şi e aproape neimportant (deşi e scandalos). Important e că acestui raport între politic şi afaceri îi corespunde o selecție a cadrelor complet captivă ciclului vicios politică-afaceri-politică / afaceri-politică-afaceri; or, această selecție a cadrelor, care furnizează partidelor militanți, parlamentului parlamentari, guvernului miniştri, iar statului înalți funcționari, epuizează întregul spațiu public, sufocându-ne moralmente şi asfixiindu-ne profesional.

Punctul slab al acestui sistem de funcționare a lumii afacerilor în tandem cu politicul era raportul cu legea. Se ştie, nimic nu poate merge la nesfârşit în condiții ilegale. Viața modernă are o nevoie absolută de legalitate. Viața modernă, îmi vine să spun, este esențialmente constituțională. Toate procesele vieții moderne tind să-şi dea o expresie legală, chiar şi acelea care, pentru a prospera, recurg la încălcarea legii. Chiar şi marile fraude, mă refer la cele cu efecte economice benefice (creatoare de locuri de muncă şi de oportunități de creştere economică), au o vitală nevoie de legalizare. Întrucât, în lumea modernă, totul aspiră la un statut de legalitate, fiecare lucru trebuie ori să fie legal, ori să înceteze să mai existe. Sub această constrângere generală stă şi raportul dintre politică şi afaceri care a fundat prima noastră republică. Şi tot în această zonă dăm şi de miezul ei sfărâmicios: instabilitatea raportului dintre politică şi afaceri care îi stă la bază.

Acest raport a fost vicios şi nu poate deveni legal decât viciind profund şi bunul nostru simț, şi ideea însăşi de lege. Iată de ce. În perioada acumulării, averile generate prin acest raport aveau nevoie de politică

pentru a transgresa legea; în perioada consolidării, noile averi aveau nevoie de politică pentru a le face legale. Contradicția stă în faptul că legea trebuia folosită şi ca paravan, şi ca minciună, şi ca adevăr. Aceasta se poate numai cu două condiții. 1) Să se renunțe la generalitatea legii; ei bine, s-a renunțat: se fac legi special pentru *anumite* persoane. 2) Să se renunțe la egalitatea în fața legii; s-a renunțat şi la ea: şeful statului e mai uşor de demis decât un primar, iar la referendumul de suspendare a preşedintelui validarea se face în funcție de opinia *politică* a cetățenilor: pentru cetățenii care sunt în dezacord cu parlamentul, referendumul pretinde un prag electoral de validare mult mai mare decât acela necesar cetățenilor care sunt de acord cu decizia acestuia − deci discriminare politică.

Prima republică moare deoarece relația dintre politică şi afaceri era vicioasă. Era vicioasă pentru că se putea încadra în lege numai distorsionându-i grav sensul. Criza a devenit însă ireversibilă abia atunci când uzul şi abuzul de lege generat de relația dintre politică şi afaceri a condus la o luptă de exterminare între autoritățile statului care exprimă în mod direct suveranitatea poporului: parlamentul şi preşedintele. Această luptă nu se va putea încheia decât fie printr-un armistițiu în cadrul primei republici (preşedintele va fi eliminat, parlamentul rămâne singura autoritate, iar afacerile vor rămâne una cu politica), fie prin eliminarea conflictului care a generat-o, adică prin fundarea unei noi republici (preşedintele şi parlamentul rămân două instituții puternice, dar afacerile sunt scoase în afara politicii, iar guvernarea se emancipează de presiunile lumii afacerilor).

(10 mai 2007)

26. BĂTĂLIA PENTRU OPINIA PUBLICĂ

Încep prin articolul de azi un serial, în care voi încerca să arăt patru lucruri: care este miza luptei politice de azi; de ce s-a ajuns la diabolizarea intelectualilor; de ce sunt importante noțiuni precum cea de centru (pentru igiena dezbaterii publice) ori cea de moderație (pentru buna funcționare a

democrației); în fine, de ce relația cu opinia publică la care a ajuns lumea politicii şi presa este greşită şi nu încurajează progresele noastre democratice.

I. *Miza luptei politice de azi*

Democrațiile sunt regimuri politice bazate pe cuvânt. Cuvintele aleg, şi tot ele te fac ales. Ele construiesc şi distrug cariere; fac şi desfac reputații. Virtuozii cuvintelor, în democrație, devin conducători (demagogi ori oameni de bine). Cei care nu stăpânesc arta cuvântului sunt inevitabil împinşi spre poziții secunde, de sforari, tehnocrați ori administratori. Între opinia publică şi actorii publici nu există, în democrație, decât un singur instrument de legătură: cuvântul. Cuvântul este instrumentul universal al democrației nu pentru că democrația ar fi esențialmente bazată pe trăncăneală (cum susțin unii dintre criticii ei), ci pentru că opinia publică este baza oricărei legitimități, iar mecanismele prin care se formează opinia publică sunt esențialmente determinate de persuasiune, liber-arbitru, consimțământ, discernământ şi critică − depind, adică, de administrarea liberă a cuvântului. Una dintre consecințe este că în democrații se poate ucide cu ajutorul cuvintelor. Aparatul de stat, care are la dispoziție maşinăria statului, face această treabă cu decrete şi paragrafe de legi; actorii publici, care pot realiza ceva numai mobilizând opinia publică, o fac cu ajutorul formulelor de discreditare. Singurul regim politic în care infamia verbală are efectul unei agresiuni fizice este democrația.

Din respect pentru drepturile omului, democrația cunoaşte uzul câtorva formule clasice de discreditare: „rasist“, „antisemit“, „legionar“ etc. Aşa cum democrația antică se separa de potențialii tirani prin ostracizare, exilându-i, democrațiile moderne se delimitează de cei care îi nesocotesc codurile etice prin discreditare, semnalându-le prezența publică printr-o etichetă-stigmat. Rasiştii (de pildă) nu sunt arestați, în democrație, sunt pur şi simplu stigmatizați prin eticheta care îi discreditează. Aceasta este partea nobilă a mecanismului. Partea lui ignobilă iese la iveală atunci când etichetele de discreditare nu sunt justificate; atunci când eticheta „rasist“ este aplicată cuiva care nu este rasist, cu scopul de a-l demoniza, de a-l

demonetiza, pentru ca, în final, să fie scos din circuitul credibilității publice. Adepții corectitudinii politice recurg adesea la acest procedeu pentru a-şi discredita adversarii de idei. O surpriză a fost să descopăr că această tehnică de luptă, murdară oricum am lua-o, a fost adoptată de presă împotriva unor intelectuali, care sunt sistematic taxați, ca ceva infam, drept „intelectualii lui Băsescu".

Înainte de a demonta falsul şi răutatea formulei, un scurt istoric. Totul a început cu „Apel către clasa politică" (7 februarie 2007), un text prin care un grup de cincizeci de cetățeni cu profesii intelectuale diagnostica instalarea unei grave crize politice şi cerea clasei politice să se abțină de la inițierea procedurii de demitere a preşedintelui, care nu este o soluție, ci o agravare incontrolabilă a ei. Într-un moment de o altă gravitate istorică, un apel de intenție similară au adresat universitarii români lui Ion Antonescu, în timpul războiului. Apelul de atunci al universitarilor a fost judecat de istorie ca un act de responsabilitate. În intenția semnatarilor de acum, Apelul din februarie era un act elementar de angajare democratică, prin care era ridicată în spațiul public problema care avea să se dovedească nodul malign al întregii noastre istorii recente: constituirea clasei politice într-o castă de stat, aflată într-o vicioasă alianță cu oamenii de afaceri care şi-au făcut şi îşi întrețin prin stat averile şi influența.

Deşi normal ar fi fost să primească sprijinul presei, acest Apel le-a stârnit principalilor formatori de opinie o vie reprehensiune, dublată de o antipatie față de „intelectuali", la care puțini s-ar fi aşteptat. Apelul a fost mai întâi ridiculizat, fiind transformat dintr-un „Apel către clasa politică", titlu care trimitea la responsabilitate civică, într-un „Apel al intelectualilor", titlu care sugera pozițiile unei grupări partizane. Presa este cea care, prima, înaintea politicienilor, a transformat un apel născut din responsabilitatea față de binele comun într-unul despre care s-a sugerat constant că e rezultatul ataşamentului față de nişte interese particulare, ale „intelectualilor". Astfel, a fi intelectual a devenit ceva de ocară.

Apoi a intrat în procedura standard de diabolizare, fiind tratat rând pe rând drept diletant, inoportun, partizan, incompetent ş.a.m.d. Oamenii politici vizați au reacționat şi ei, cu o duritate care era de înțeles, pentru că întregul lor corp fusese criticat, în Apel, că a devenit o castă arogantă şi

interesată, opusă societății şi separată de ea. Dând glas în plus şi frustrării că nu sunt şi ei luați în seamă ca intelectuali, politicienii au reproşat Apelului fie că semnatarii lui nu aveau dreptul să îşi aroge numele de intelectual (pe care îl confundau cu un titlu), fie că nu e treaba intelectualilor să se bage în politică, care e doar a lor, ca reprezentanți ai poporului, şi a presei, ca intermediar de imagine.

Săptămâna viitoare voi examina în ce constă falsitatea şi reaua-credință a formulei „intelectualii lui Băsescu“.

(12 iulie 2007)

II. *„Intelectualii lui Băsescu“*

Săptămâna trecută am promis că voi examina falsitatea formulei „intelectualii lui Băsescu“− şi reaua ei credință. Traian Băsescu este un om politic. Din 2004 este preşedinte al României. Dacă *omul politic* Traian Băsescu „are intelectuali“, înseamnă că fie ideologic, fie clientelar există intelectuali care, plătiți ori voluntar, îi slujesc interesele. Dacă *preşedintele* Traian Băsescu ar avea intelectuali, asta ar însemna fie că aceştia sunt adepții puterii personale a preşedintelui, fie că sunt profitorii privilegiilor asociate cu instituția preşedinției.

Or, nici unul dintre intelectualii socotiți a fi „ai lui Băsescu“ nu este nici susținătorul ideologic, nici clientul acestuia. Iată argumentul, condensat. Ca să fie clienți, ar trebui să existe beneficii. Or, nu există beneficii. Ca să fie susținători ideologici, ar trebui să existe atât o ideologie, cât şi un angajament public în favoarea acesteia. Or, nu există nici una, nici cealaltă. Să le luăm pe rând.

Sunt două situații respingătoare din punct de vedere moral: cea de client plătit şi cea de adulator al puterii. În sens pecuniar, numai Gigi Becali „are“ intelectuali. I-a plătit, iar aceştia îl servesc public. Însă nici unul dintre „intelectualii lui Băsescu“ nu a fost plătit de acesta pentru ca vreunul dintre ei să adopte public pozițiile pe care le-au adoptat. Aici argumentul onoarei, deşi bazat doar pe conduita trecută a persoanei şi pe încrederea în comportamentul ei viitor, este esențial. Dacă el este nesocotit, înseamnă că se poate afirma orice despre oricine. Dar atunci şi

cei care acuză se pretează replicii că şi ei susțin ce susțin pentru că sunt plătiți. Acuzația de client nu poate fi făcută în mod onorabil decât pe baza unor dovezi ori a unor argumente rezonabile. De pildă, afirmația că eu aş fi „intelectualul lui Băsescu“ pentru că preşedintele m-a numit la ICR este implauzibilă, din trei motive: pentru că trecutul meu nu e de om servil; pentru că nu susțin după numirea mea la ICR decât poziții care sunt în deplin acord cu luări de poziție anterioare numirii mele; în fine, pentru că niciodată nu m-am luptat pentru dobândirea vreunei funcții publice, iar pe cele pe care le-am avut le-am ilustrat cu onestitate, în spiritul serviciului public (contrariul ar trebui dovedit). Dar, dincolo de cele trei argumente de implauzibilitate, afirmația că aş fi intelectualul cuiva este falsă pentru că aşa declar eu public că este, ceea ce înseamnă că îmi joc onoarea pe adevărul afirmației că este falsă.

Acum, implicația de susținere ideologică. Nu există o ideologie a *omului politic* Traian Băsescu. Dacă ar exista, ar putea fi formulată. Or, nimeni nu a făcut-o până acum. Dar să presupunem că ar exista. Atunci care ar fi ideologia la care aderă „intelectualii lui Băsescu“? Dacă aceasta ar fi ideologia partidului PD (din care Traian Băsescu a făcut parte şi cu care s-a identificat), ar stârni ilaritate afirmația că, de pildă, Gabriel Liiceanu este adeptul ideologic al PD-ului; dacă ar fi o ideologie proprie doar lui Traian Băsescu, ar trebui mai întâi ca cineva să spună în ce ar consta aceasta. Dacă se va spune că ideologia proprie lui Traian Băsescu este „cezarismul“ şi „anti-democratismul“, aşa cum au făcut-o Adrian Severin ori Renate Weber, atunci va trebui să se demonstreze în mod convingător că afirmațiile lui Traian Băsescu chiar sunt antidemocratice şi că acțiunile sale sunt cu adevărat îndreptate împotriva democrației. Această demonstrație nu a fost făcută decât la nivel de proces de intenție. Astfel, Adrian Severin, care odinioară ne-a demonstrat că Băsescu e rău pentru că e tătar, acum ne somează să credem, cam în acelaşi fel, că Băsescu e antidemocrat pentru că face lucruri pe care el, Adrian Severin, le dezaprobă din punctul de vedere al PSD-ului − oricum am lua-o, cu argumente fie etnic-rasiste (Băsescu e tătar), fie ideologice (Băsescu e antidemocrat), procedeul e moralmente jalnic şi constă din aplicarea interesată a unui stigmat. Alt exemplu. Renate Weber, ca să demonstreze

că acțiunile preşedintelui sunt nocive chiar şi atunci când par bune, argumentează că în adâncul sufletului său Traian Băsescu nu crede ce spune, ori face ce face cu alte intenții decât cele pe care le declară: altfel spus, suntem îndemnați să nu credem într-un act public (de pildă, condamnarea comunismului) în numele credinței în ceea ce Renate Weber *ştie*, anume că *omul politic* Traian Băsescu are gânduri ascunse. Ambele moduri de a argumenta sunt bazate pe proces de intenție. Or, adevărul bunului-simț este acesta: dacă *omul politic* Traian Băsescu are o ideologie ascunsă, ea trebuie să transpară cumva din afirmațiile sale fie publice, fie private; ori din acțiunile sale, fie publice, fie private. Dacă dovada acestui lucru nu poate fi făcută cu un grad rezonabil de probabilitate, atunci această ideologie ascunsă nu există, iar procedeul de a formula judecăți de condamnare în baza acuzației că există intenții malefice ascunse trebuie tratat drept ceea ce e − o fraudă deopotrivă morală şi intelectuală.

Acelaşi argument poate fi dezvoltat împotriva afirmației că intelectualii sunt adepții puterii personale a preşedintelui. Ar fi trebuit să existe o afirmație publică a acestui sprijin, iar dacă nu există, atunci trebuie să fie vorba de o conspirație. Dar atunci afirmația care ar trebui făcută nu este aceea că preşedintele e autoritar în cadrul instituțional actual − pentru că nu poate, chiar dacă ar dori-o (preşedintele României are mai puțină putere executivă decât orice ministru al guvernului) − , ci aceea că preşedintele pregăteşte o lovitură de stat, afirmație pe care nici măcar cei mai fantaşti dintre acuzatorii săi nu au îndrăznit să o facă.

Aşadar, expresia „intelectualii lui Băsescu“, din punct de vedere ideologic, nu are acoperire nici în fapte, nici în vorbe. Ce este, atunci? Este o armă de luptă, prin care cei care o folosesc caută să îi delegitimeze public pe intelectualii care s-au pronunțat împotriva suspendării preşedintelui, stigmatizându-i ca „antidemocrați“. Deoarece în democrație nu există păcat mai mare decât să nu crezi în ea, formula-stigmat „intelectualii lui Băsescu“ caută să convingă opinia publică, uzând de fals şi rea-credință, că intelectualii cu pricina nu sunt democrați.

Săptămâna viitoare voi încerca să explic de ce a primit preşedintele Băsescu sprijinul intelectualilor.

(19 iulie 2007)

III. *De ce intelectualii?*

Spuneam săptămâna trecută că voi încerca să explic de ce a primit preşedintele Băsescu sprijinul intelectualilor. Ca întotdeauna, pentru a ajunge la motivații, trebuie să cunoaştem mai întâi cine sunt actorii. *Cine* sunt, deci, „intelectualii“? În funcție de unghiul din care privim, definiția şi cuprinderea noțiunii se schimbă.

Pentru presa care a transformat „Apelul către clasa politică“ într-un „Apel al intelectualilor“, cu intenția vădită de a trata ceea ce fusese un apel la moderație drept un strigăt de raliere partizană, intelectualii sunt în esență trei: Liiceanu, Pleşu (care nu a semnat Apelul), Patapievici (autorul e dezolat că trebuie să îşi menționeze propriul nume aici: o face de dragul obiectivității). Oricâți semnatari din lumea intelectuală ar fi avut Apelul (cincizeci la lansare, mii de adeziuni la capătul unei săptămâni), „vina“ pentru lansarea lui a fost pusă exclusiv în seama celor trei: *ei* au fost diabolizați ca partizani ai preşedintelui, *lor* li s-a reproşat implicarea politică, *lor* le-a fost refuzat dreptul de a face opinie separată − iar după referendum *lor* nu li s-a iertat că Apelul şi-a justificat oportunitatea şi că, aşa cum nu au crezut nici mogulii de presă, nici politicienii reprezentați de cei 322, electoratul a mers împotriva curentului care îl diaboliza pe preşedinte. De ce „intelectuali“ (şi vinovați) au fost considerați (de către moguli, parlamentari şi guvern) numai aceştia trei? Din motive independente de voința ori acțiunile lor, numele acestor trei intelectuali a devenit, în ultimii ani, o etichetă colectivă, întrebuințată pentru a desemna, în mod comod ori polemic (adesea comic), ideea de *elită*. Cu urmarea previzibilă că numele celor trei a ajuns să fie o injurie, pentru cine are alergie la *ideea* de elită, ori, pentru cine o acceptă, o etichetă care funcționează în regim de sinecdocă: spui Pleşu ori Liiceanu, spui intelectual − adică intelectual public.

Însă din unghiul de vedere al semnatarilor Apelului înşişi, noțiunea de intelectual acoperă faptul elementar că semnatarii erau, în marea lor majoritate, practicanți ai unor meserii intelectuale şi că aceşti oameni, în calitatea lor de cetățeni (nu ca „intelectuali“), au simțit de datoria lor să semnaleze opiniei publice o stare de fapt îngrijorătoare. Este acest lucru reprobabil? Poate fi cineva blamat pentru îngrijorările sale *civice*? Fireşte

că nu. Cu toate acestea, Apelul a fost judecat ca reprobabil de cvasitotalitatea presei care se străduieşte să domine opinia publică, iar intelectualii au fost imediat blamați şi traşi la răspundere de către politicieni. De ce? Simplu spus, pentru că Apelul a lovit în alianța dintre presă şi politicieni.

Ceea ce a stârnit furia majorității parlamentarilor, indignarea a aproape tuturor partidelor şi iritarea presei care e interesată vital în dominarea opiniei publice a fost nu atât că unii dintre practicanții meseriilor intelectuale trag un semnal de alarmă (ei şi?), cât faptul că „intelectualii eponimi", aureolați cu prestigiul efectului de sinecdocă, pun în discuție opinia dominantă, aşa cum era aceasta exprimată, la acea dată, de presă şi politicieni − în totală armonie (suspectă) şi deplină (dezgustătoare) conivență. Spun „opinie dominantă" şi nu „opinie publică", deoarece în toată perioada care a premers şi urmat referendumului, presa televizată a făcut tot ce i-a stat în puteri pentru a acredita ideea că opinia propagată de ea prin dezbateri şi comentarii politice (ținute cot la cot cu anumiți politicieni, pe care i-a promovat obsesiv şi dincolo de orice bun-simț, în ciuda nulității unora, lipsei de urbanitate a altora şi agresivității partizane a tuturor) este chiar opinia publică, iar cei care o contestă se situează deliberat în afara centrului, ilustrând, altfel spus, poziții extremiste, deci, condamnabile. Referendumul a arătat însă în mod clar că *opinia dominantă*, dată de presa televizată (care s-a pronunțat obsesiv în favoarea suspendării, identificată incult cu expresia maximă a democrației), nu este *opinia publică* (care a votat împotriva suspendării, corect identificată cu imoderația guvernării şi cu escaladarea arbitrariului deciziilor parlamentare) şi că numai alianța vicioasă între presă şi politicieni a încercat să acrediteze confundarea lor.

Ei bine, acesta este nodul chestiunii − controlul asupra opiniei dominante, pe care la noi o confecționează zilnic, împreună, mass-media şi politicienii; care se bazează pe tentativa de a suprima ori amuți ori pune în surdină ori suspenda *opinia publică* în favoarea *opiniei dominante*; şi care are ca miză monopolizarea centrului, deoarece numai cine deține centrul are dreptul moral de a hotărî cine e extremist şi, deci, de a decreta cine anume trebuie să tacă. Motivul pentru care intelectualii l-au sprijinit

pe preşedintele Traian Băsescu în chestiunea suspendării este perfect simetric cu motivul pentru care alianța dintre presa dominantă şi politicienii majoritari au diabolizat Apelul către clasa politică. Apelul a fost diabolizat deoarece contesta opiniei dominante dreptul de a se substitui opiniei publice, iar intelectualii l-au sprijinit pe preşedinte pentru că suspendarea fără temei constituțional era urmarea încercării de a substitui dreptul care rezultă din autoritatea Constituției cu dreptul strict politic de a servi în mod discreționar, în parlament, interesele de partid. În ambele cazuri, o chestiune de fapt (opinia dominantă, voința politică) era abuziv travestită într-o chestiune de drept (opinia publică, statul de drept), pentru aceleaşi motive: sporirea puterii şi mărirea domeniului în care administrarea ei să poată fi discreționară.

Săptămâna viitoare, ca să reiasă mai clar noutatea sprijinului pe care l-a primit preşedintele Băsescu din partea intelectualilor, voi aduce în discuție rolul jucat de GDS în anii ’90.

(26 iulie 2007)

IV. *Intermezzo. Frauda generică „Adrian Severin“*

Altceva aveam în plan să scriu săptămâna aceasta, dar intervenția dlui Adrian Severin din ziarul *Ziua* (marți, 31 iulie 2007), cu titlul „Onoarea nereperată a domnului Patapievici“, mi-a oferit prilejul de a putea ilustra pe viu ceea ce altminteri aş fi construit *in abstracto*. Cu articolul dlui Severin avem un studiu de caz aproape didactic al procedeelor necinstite prin care se duce azi, în presă, bătălia pentru cucerirea opiniei publice.

Prima observație se referă la identitatea sa publicistică, care e convenabil şi oportun dublă. Pe de o parte, dl Severin este om politic de 17 ani şi tot de atunci este angajat în lupta pentru *putere* politică (în lupta politică *tout court* este angajat din vremea când preda la Ştefan Gheorghiu): încă din primele zile ale Revoluției, lupta sa politică, trebuie să ne reamintim acest lucru, a fost dusă *în favoarea* regimului Iliescu şi *împotriva* societății civile. Această luptă a fost încununată de succes, de vreme ce de 17 ani dl Severin este încontinuu parlamentar (de câteva ori ministru), în beneficiul şi slujba mai multor partide (FSN, PD, PDSR,

PSD+PUR). Pe de altă parte, dl Severin scrie la ziar ca publicist. Asumă, altfel spus, statutul de formator de opinie. − Este prima fraudă, de identitate: deşi exponent al puterii politice, dl Severin se prezintă publicului ca antenă a opiniei publice. Ceea ce e un fals, pentru că dl Severin este condamnat de condiția sa amfibie să facă propagandă cu opiniile sale intelectuale în slujba intereselor sale politice.

A doua fraudă ține de stil. Dl Severin oscilează constant între două registre stilistice, care sunt incompatibile, deoarece fiecare dintre ele este expresia fățărniciei celuilalt. Un stil este civilizat, expozitiv, tatonând demonstrația; celălalt este brutal, primitiv, construind pe falsificări şi proces de intenție premisele desființării persoanei vizate. Oricare ar fi stilul adevărat, amestecul lor imprevizibil trădează şi fățărnicia, şi motivația impură.

De pildă, în articolul „Epopeea frustraților“ (*Ziua*, marți 2 august 2005), dl Severin combină o teorie respectabilă în formă, deşi nulă intelectual (potrivi căreia, atunci când se luptă pentru putere, alogenii ştiu să manipuleze perfect suferințele majoritarilor), cu o descărcare de ură împotriva lui Traian Băsescu, care este făcut tătar, pentru a putea intra în linie cu alogenii Hitler şi Stalin. Mecanismul *intelectual* e simplu: pe Hitler şi Stalin îi detestă toată lumea; ca să fie şi Băsescu detestat de toată lumea trebuie pus cumva în legătură cu ei (procedeul este un sofism bine-cunoscut: condamnarea prin asociere). Ce este mai tulbure, însă, e mecanismul *psihologic*, care îi pune dlui Severin la dispoziție, pentru a-l înseria pe Băsescu cu Hitler şi Stalin, o teorie etnic-morală, potrivit căreia rasa plus răutatea sunt sursa detracării politice a dictatorilor. Prin urmare, în dl Severin se dispută două stiluri: unul îi pune la dispoziție forma unui argument rațional (chit că nul); celălalt îi furnizează un conținut psihologic tulbure (ținând de fantasmele sale etnice, pe care le refulează). Care dintre stiluri e adevărat, care ipocrit? Fiecare, pe rând. Iar ceea ce le amestecă, se simte din felul în care îşi alege cuvintele, e dorința de a desființa, setea de a nimici, plăcerea de a țopăi pe cadavrul adversarului.

În articolul „Onoarea nereperată a domnului Patapievici“, dl Severin protestează: pretinde că nu ar fi spus niciodată că Băsescu e rău pentru că e tătar (şi aduce ca argument faptul că CNCD l-a achitat, pe el, iar pe

Traian Băsescu, pentru episodul „ţigancă împuţită“, nu): „Ceea ce am spus este că un minoritar are relaţii asimetrice cu majoritatea şi de aceea este capabil să înţeleagă frustrările generate inevitabil de asemenea asimetrii“. Reformularea, în limba de lemn agreabilă azi corecţilor politici, spune acelaşi lucru, parcă mai grav: ea afirmă că ţine de statutul unui minoritar să nu poată asuma statutul unui majoritar (deoarece are relaţii *naturaliter* asimetrice cu acesta), adică susţine că statutul de minoritar nu decurge din număr, ci din esenţă; altfel spus, că nu este politic; nefiind politic, nu admite soluţie politică; or, fără soluţie politică, iese din cadrul teoriilor moderne, căzând în zona fantasmelor etniciste − deci, încă o dată, regăsim teoria pe care dl Severin pretinde că nu a susţinut-o.

Atingem astfel chestiunea celei de-a treia fraude, cea intelectuală. Dl Severin afirmă că Traian Ungureanu este „unul dintre principalii ideologi ai neolegionarismului românesc“; că „[m]esajul domnilor Liiceanu, Patapievici, Tismăneanu, Alina Mungiu ş.a. *eiusdem farinae* este intolerant, antiparlamentarist, antipartidist şi antipluralist“, că aceşti intelectuali formează o „minoritate fascistoidă“, care se agită pentru formarea unei „izbăvitoare mişcări de mase care să ia locul partidelor“, în scopul instaurării „autocraţiei prezidenţiale“ şi impunerii „dictaturii minorităţii“. Toate aceste afirmaţii sunt pur şi simplu minciuni. Nu interpretări tendenţioase, nu deformări, nu răstălmăciri − ci minciuni. Adică falsificări ale adevărului. Conştiente? Inconştiente? Sunt trei posibilităţi. Când un om crede în sinea lui că albul e negru, avem de-a face cu un prost; când cineva care ştie că albul nu e negru susţine în mod public că albul e negru avem de-a face cu un manipulator; când un om care crede sincer că albul e negru face propagandă ideii că albul e negru, avem de-a face cu un prost care manipulează.

Las perspicacităţii cititorilor justa încadrare a dlui Severin.

(2 august 2007)

V. *Arma stigmatizării*

Combinaţia de atac la persoană şi minciună sfruntată pe care o practică Adrian Severin, şi pe care am analizat-o săptămâna trecută, nu este izolată.

Ea ține de un mecanism de stigmatizare care a înflorit în societatea românească la începutul anilor ’90 şi care a renăscut acum, din acelaşi motive. Din identitatea motivelor, după identificarea lor, şi din înțelegerea mecanismului, prin expunerea lui, vom puteam evalua mai bine situația în care ne găsim acum.

Mai întâi mecanismul de stigmatizare. Ca să îi înțelegem natura, vă propun să plecăm de la principiul fără de care orice societate devine irespirabilă: principiul autolimitării adversității. Normală (în sens liberal-democratic) este numai societatea capabilă să ofere drept de manifestare tuturor opiniilor, cu excepția acelora care incită la crimă (în sens larg). Aceste opinii, în mod firesc, se opun unele altora, uneori vehement. Opoziția opiniilor, cum ştim, creează adversari. Trebuie să existe, prin urmare, o limită a vehemenței şi, subsecvent, o limită a adversității, care nu trebuie să degenereze în duşmănie. Ce este duşmănia? Dorință de exterminare. Acesta este lucrul pe care trebuie să îl evite societățile, pentru a rămâne normale − încurajarea incitării la exterminare a oamenilor care exprimă opinii aflate într-un fel sau altul în dezacord cu opinia dominantă.

Or, ce fac oamenii care transformă deliberat adversitatea în duşmănie? Pun adversarilor de idei etichete infamante (în ochii tuturor oamenilor rezonabili), cu scopul de a-i stigmatiza şi de a-i scoate astfel din circuitul respectabilității − a-i pune în rând cu duşmanii declarați şi de toți recunoscuți ai societății democratice. În funcție de sensibilitatea opiniei publice, etichetele stigmatizante sunt alese diferit. În 1990, pentru opinia publică, stigmatizantă era eticheta „vânzător de țară“, „moşier“, „privatizare“, „capitalist“, „nu a mâncat salam cu soia“. Ei bine, propaganda Frontului instila opiniei publice ideea că oamenii care îi critică politica vor să ne vândă țara, sunt plătiți de Rațiu, vor privatizare, vor să îi readucă pe moşieri şi, sumă a acuzațiilor, nu au stat în țară să mănânce, ca oamenii de bine, „salam de soia“. Ideea era de a-i transforma pe adversarii Frontului în duşmani ai societății şi ai patriei. În 2007, după intrarea în Uniunea Europeană, stigmatizante nu mai sunt pozițiile capitaliste (ele au fost adoptate, cu mari beneficii personale, de toți foştii oameni ai Frontului), stigmatizante au devenit pozițiile politice care

violează consensul democratic. Cine vrea să stigmatizeze pe cineva, îl va face fascist, legionar, antieuropean, adept al dictaturii etc. Exact aşa procedează propaganda de tip Severin: îşi înfierează adversarii de opinii ca fiind neo-legionari, antidemocraţi, fascistoizi, în favoarea dictaturii ş.a.m.d. Ideea este aceeaşi ca în 1990: aceea de a-i transforma pe adversarii celor care mânuiesc stigmatizarea în duşmani ai societăţii, ai României şi ai Europei, pur şi simplu.

În anii ’90, cei care trebuiau aruncaţi la lei ca duşmani erau „ghedesiştii“. Astăzi, pentru oameni ca Severin şi cei din familia lui ideologică, cei care trebuie eliminaţi din societate sunt, în linii mari, tot membrii GDS − numiţi, tot pentru stigmatizare (de data aceasta, stigmatizarea cu partizanatul politic orb), „intelectualii lui Băsescu“. Doar că în 1990 „ghedesiştii“ erau cu adevărat singuri (împreună cu *România liberă* şi cu o minoritate tăcută şi terorizată): nu doar Frontul era împotriva lor, dar şi societatea (sau, mă rog, acea parte a societăţii care făcea opinia publică) îi detesta şi, aşa cum s-a întâmplat la mineriade, îi voia eliminaţi din rândurile ei şi exterminaţi. Puterea ucigaşă a propagandei de exterminare, aceea care transformă adversarii în duşmani, s-a văzut la mineriade. Toată otrava strecurată zi de zi opiniei publice de ziare precum *Adevărul* şi *Azi* s-a materializat pe străzi în ură activă: bâte, oase stâlcite şi sânge vărsat. Acesta este rezultatul inevitabil al transformării adversarilor în duşmani de către cei care fac opinia dominantă a unei societăţi şi care, prin exact acelaşi tip de fraudă practicat de jurnalismul de tip Adrian Severin, reuşesc să o impună şi opiniei publice, aservind-o. E bine să nu uităm că sângele vărsat la mineriade este numai cauzal în sarcina regimului Iliescu: aplauzele cu care bucureştenii au însoţit atrocităţile minerilor sunt în sarcina morală a ziarelor care au incitat la ură împotriva celor care împărtăşeau opinii în răspăr cu ideologia dominantă. Astăzi, când oameni care sunt orice altceva decât fascişti ori adepţi ai dictaturii sunt etichetaţi ca fascişti şi ca uneltitori împotriva democraţiei se simte setea de sânge a acuzatorilor, vechea lor dorinţă de exterminare. Se simte cum funcţionează, zvâcnind ca o rană plină de sânge, mecanismul de stigmatizare.

Ceea ce însă s-a schimbat în 2007, faţă de situaţia din 1990, este că

„ghedesiştii“ denunțați a fi fascişti şi dictatori nu mai sunt singuri. Frauda de tip Severin nu mai poate mobiliza decât oprobriul intelectual, pentru procedeele pe care le îmbrățişează, şi dezaprobarea morală, pentru intențiile sale impure.

Săptămâna viitoare voi încerca să arăt că miza acestei lupte politice este ocuparea centrului şi că de modul în care este definit acest centru depinde viitorul regim politic din România.

(9 august 2007)

VI. *Miza luptei: ocuparea centrului*

De ce este important să înțelegem *de ce* şi *cum* funcționează mecanismul de stigmatizare? Pentru că într-o societate în care votul, adică accesul la putere, e decis prin favoarea opiniei publice, iar guvernarea, cu riscul pierderii puterii, trebuie într-un fel sau altul să fie în acord cu ea, stigmatizarea adversarului face parte din strategiile de cucerire şi dominare a opiniei publice. Ca mecanism de influențare a opiniei publice, stigmatizarea apare ori de câte ori opinia publică trebuie răsturnată. Traian Băsescu trebuie stigmatizat (ca dictator, ca individ venal, ca mitocan, ca rasist etc.), pentru că opinia publică îi este favorabilă. Dacă nu îi era, lupta împotriva lui ar fi fost incomparabil mai puțin îndârjită.

Traian Băsescu este urât pentru că are forța sprijinului pe care i-l dă opinia publică. Or, în Traian Băsescu, pentru adversarii săi, sunt reunite două pericole de moarte. Primul este popularitatea sa, prin care adversarii săi politici îşi văd pusă în pericol puterea: expresia politică a acestei temeri este refuzul lor de a organiza alegeri. Al doilea este opoziția sa față de sistem, în care adversarii săi văd pericolul ruinării regimului de putere care le-a adus până acum numai beneficii: expresia politică a acestei temeri este rapiditatea cu care au fost realizate alianțe contra naturii, PNL cu PSD, UDMR cu PRM şi toate împreună cu PC (partidul celor 3 Antene), cu scopul unic de a-şi menține dominația asupra sistemului politic − prin răsturnarea lui Traian Băsescu de la putere.

Nu putem insista îndeajuns asupra *naturii* acestui pericol, care arată foarte limpede de ce Traian Băsescu a reuşit să bage frica în oasele tuturor

politicienilor. Pericolul de moarte constă în aceea că, prin relația sa cu opinia publică, temele de pe agenda politică a preşedintelui au devenit centrale şi pentru opinia publică. Înainte de a fi preluate de el, aceste teme se aflau numai pe agenda câtorva ONG-uri, a câtorva reviste şi a câtorva intelectuali şi, din acest motiv, puteau fi foarte bine ignorate. Erau, prin distanța față de opinia publică, teme marginale. Acum, se află nu în centrul dezbaterii (încă ar fi fost bine!), ci în centrul opțiunilor imperative ale opiniei publice (ceea ce, pentru *actualul regim de putere*, care este şi *alianța anti-Băsescu*, e dezastruos). În acest mod, toate temele care subminează regimul de putere din România au devenit, prin Traian Băsescu, criterii după care opinia publică judecă ce este normal şi dezirabil, decent şi imperativ: *normal* este să reformăm radical clasa politică şi să scăpăm de actualul mod de o selecta; *dezirabil* este, deci, să avem vot uninominal; *decent* este să nu mai tolerăm nici deciziile arbitrare şi lipsite de moderație ale instituțiilor, care ne ruinează încrederea în stat, nici cârdăşia între politică şi afaceri, care ne ruinează încrederea în capitalism şi democrație; *imperativ* este, prin urmare, să avem o justiție independentă, să facem lustrație etc.

Acesta este motivul pentru care Traian Băsescu a ajuns să fie urât de moarte de toți politicienii care fac parte din actualul regim de putere: pentru că pentru prima oară de când există spațiu public liber la noi (după 1989) în centrul preocupărilor opiniei publice se află, datorită popularității lui, exact temele care subminează puterea lor şi impunitatea corupției. Pentru ei, ca şi pentru Traian Băsescu, nu mai există drum de întoarcere: ei se vor strădui să nu se schimbe nimic, el se va lupta să se schimbe cât mai mult. Dacă nu se schimbă nimic, viitorul va arăta ca trecutul; dacă se schimbă ceva, viitorul ar putea să arate diferit. Miza luptei, prin urmare, este viitorul tuturor: al politicienilor care vor să nu se schimbe nimic, pentru că, dacă România stagnează, supraviețuirea lor politică şi economică e asigurată; al celor care vor să se schimbe cât mai mult, pentru că, dacă România iese de sub dominația oligarhiei politico-economice, societatea românească, ca societate liberă, începe să aibă un viitor. Dacă nu, în ambele sensuri, NU.

Pentru că am ajuns la un punct de răscruce, această dilemă nu mai poate

fi depăşită prin înlăturare, ci numai printr-o opțiune fermă, de o parte sau alta. Pentru că a părăsit lumea politică care l-a creat (şi care acum i-a declarat război), Traian Băsescu nu mai poate da înapoi. Pentru că s-au grupat indiferent de ideologie, interese şi uri în jurul guvernului care a forțat înlăturarea preşedintelui, nici politicienii nu mai pot da înapoi. Din acest motiv, nimeni din lumea politică nu mai poate arbitra situația: singurul arbitru a rămas opinia publică. Şi de aceea bătălia pentru dominarea opiniei publice e atât de nemiloasă, de crâncenă şi de plină de ură.

Or, dacă totul e în mâna opiniei publice, atunci singura armă de exterminare e compromiterea publică a adversarului. În 1990, opinia publică, deja cucerită de uzurpatori (FSN), trebuia ținută la distanță de influența celor care îi demascau pe uzurpatori (GDS). Pe termen scurt, uzurpatorii au câştigat; pe termen lung, au pierdut, iar societatea a câştigat. În 2007, opinia publică, favorabilă lui Traian Băsescu şi schimbării sistemului politic, trebuie întoarsă împotriva lui Traian Băsescu şi în favoarea sistemului oligarhic. Cum? Prin stigmatizarea adversarului (Băsescu e dictator, iar intelectualii care îl sprijină sunt fascişti), dar şi prin mituirea opiniei publice (pensii mărite cu 41%). De stigmatizare se ocupă propaganda de televiziune (cele 3 Antene + Realitatea) şi corul politicienilor, amplu susținut de moderatorii de talk-show; de mituire se ocupă toată clasa politică, riscând totul în viitor (creştere economică, inflație etc.) pentru a mai câştiga puțină putere, în prezent. Pe termen scurt, s-ar putea să câştige; pe termen lung, vor pierde sigur − dar pentru cei mai mulți dintre noi va fi prea târziu.

(16 august 2007)

VII. *Sistemul politico-mediatic*

Deschideam acum şapte săptămâni lungul serial pe care îl închei azi cu sentimentul că trecem prin momente excepționale şi că trebuie să încercăm să fim la înălțimea lor, înțelegându-le. Am pornit de la câteva fapte: (a) coalizarea guvernului cu opoziția din parlament; (b) formarea unei coaliții transpartinice şi transideologice („Coaliția celor 322“), care

controlează executivul (prin faptul că guvernul este minoritar), domină legislativul (prin majoritate) şi poate da putere de lege voinței sale politice prin simpla putere a votului, în mod discreționar (ceea ce a şi făcut, în câteva rânduri: modificarea legii referendumului etc.); (c) tentativa de a-l demite pe preşedinte printr-o decizie pur politică (nesocotind, adică, verdictul Curții Constituționale, care nu a constatat încălcarea Constituției).

Aceste trei fapte sunt, toate, excepționale. Din două motive: întâi, pentru că sunt fără precedent; în al doilea rând, pentru că au introdus în viața noastră politică, ca practică legală, principiul imoderației. Moderația constă în acceptarea faptului că noi (toți la un loc şi fiecare în parte) trebuie să ne abținem de la gesturi, acțiuni şi decizii care nesocotesc ceea ce Edmund Burke numea *equality of restraint*. Moderația este un consens în privința abținerii de la imoderație. Principiul moderației afirmă, în esență, că nici o măsură nu trebuie luată doar pentru motivul că este în puterea ta să o faci. Altfel spus, posesia puterii nu trebuie niciodată să constituie un argument în vederea exercitării ei nelimitate. Principiul moderației este cel mai important principiu nescris al oricărei constituții acceptabile. Or, la noi, acest principiu a fost încălcat. Faptele (a) şi (b) au oferit condițiile; fapta (c) a constituit cea mai vizibilă punere a lui în practică.

Analiza mea a plecat de la aprecierea că nesocotirea principiului moderației este cel mai grav lucru care s-a petrecut în viața noastră politică, de la mineriade încoace. Măcar mineriadele erau ilegale; ce se petrece acum, însă, poate părea normal, deoarece nu violează legalitatea: cel puțin ca literă, căci ca spirit o subordonează bunului-plac al politicii. Ideea este aceasta: aşa cum ideea că puterea are dreptul să terorizeze societatea cu ajutorul unor detaşamente muncitoreşti devotate a avut efecte catastrofale (ne-a pocit sufletele; a invalidat justiția şi a schilodit statul de drept; a exclus, pentru un deceniu, România din Europa), ideea că e suficient să ai puterea ca s-o şi foloseşti la maximum va avea, în viitorul apropiat (dacă nu vom lua măsuri), urmări deloc neglijabile şi deloc plăcute. Seria aceasta de articole a fost inspirată de sentimentul că în anul acesta s-a produs un derapaj politic deosebit de grav.

Alte două constatări veneau să întărească această apreciere. (i) Prima constatare se referă la împrejurarea că sistemul nostru politic, aşa cum s-a constituit şi stabilizat după şaptesprezece ani de tranziție, se bazează în mod esențial pe alianța dintre lumea politicii şi lumea afacerilor. (ii) A doua constatare se referă la intrarea în joc, ca actor politic activ şi ca partener de afaceri privilegiat, a celui mai redutabil instrument de modelare a opiniei publice − presa. Am să explic succint aceste două afirmații.

(i) În linii mari, mecanismul care a permis construirea marilor averi din România a fost (şi, deocamdată, este) utilizarea statului ca furnizor nelimitat şi incontrolabil de privilegii private: în acest mod, banul public e folosit pentru a finanța producerea de bani personali. Acest lucru nu se poate realiza decât cu complicitatea oamenilor politici, la adăpostul unui anumit aranjament instituțional (care este actuala republică, a doua după cea comunistă). Afacerile mergând, economia prosperând şi instituțiile democratice funcționând, acest tip de aranjament instituțional a căpătat legitimitate în ochii societății. În acelaşi timp, pentru alianța dintre lumea politicii şi lumea afacerilor el a funcționat (şi funcționează) ca o sursă de venit practic nelimitată, sustrasă oricărui control public. E important să înțelegem că actualul sistem politico-economic de la noi se bazează atât pe existența unui parteneriat ilegal, oneros şi oligarhic între lumea politicii şi lumea afacerilor, în care statul este discreționar pus la dispoziția afacerilor, cât şi pe existența unui anumit tip de aranjament instituțional, care, sub fațada legitimității democratice (căci clasa politică e furnizată prin alegeri), permite acest lucru.

(ii) Acest sistem politic, ca oricare altul, nu poate funcționa fără consimțământul opiniei publice. Ceea ce ne aduce, în fine, la cea de-a doua constatare, privind intrarea în joc a presei. Existența aranjamentului instituțional pe care l-am expus mai sus nu putea fi ascunsă la nesfârşit. Şi pentru că opinia publică deja dăduse semne că începe să retragă actualului sistem politic sprijinul de încredere, presa a fost mobilizată în vederea întăririi sistemului. Cum? Prin cointeresare: oameni influenți din presă au fost cooptați parteneri în afacerile care produc, reproduc şi măresc marile averi. De la un anumit moment, în presă au început să intre foarte mulți

bani. A fost semnalul că largi sectoare din presă au intrat în parteneriatul politică–afaceri. Din acel moment, presa a devenit principalul instrument (voluntar) al alianței politică–afaceri în bătălia pentru opinia publică.

Acest mecanism funcționează dincolo de persoane, în chiar miezul sistemului nostru politic. Nu e nevoie de nume ca să înțelegem despre ce este vorba. Iar dacă în episoadele precedente am construit analize pornind de la situații concrete, acum, la final, am încercat să exprim înseşi principiile care au stat la originea acelor analize.

(23 august 2007)

27. CINE SE AFLĂ ÎN CENTRU?

De curând, Asociația „Solidaritatea pentru libertatea de conştiință“ a cerut Societății Române de Radiodifuziune să dispună oprirea difuzării rugăciunii Tatăl Nostru, care, împreună cu Imnul Național, e transmisă la începutul şi sfârşitul programelor zilnice ale posturilor publice de radio. Motivul invocat a fost încălcarea neutralității confesionale a statului. În trecutul recent (noiembrie 2006), „Solidaritatea pentru libertatea de conştiință“ şi-a legat numele de campania pentru scoaterea icoanelor din şcoli, inițiată cu câteva luni mai devreme de un profesor de filozofie din Buzău, care reclama autorității publice un lucru, pentru mine, straniu: acela că fetița lui (11 ani, elevă la un liceu) suferă traume psihologice ca urmare a faptului că e zilnic expusă imaginilor religioase creştin-ortodoxe. Motivul invocat? Creştinismul „practică inferiorizarea femeii“, „afectează demnitatea personală a copiilor“ şi întreține o „atmosferă ostilă şi degradantă“, „ceea ce periclitează dezvoltarea mentală, spirituală, morală şi socială“ a elevilor.

Am dat aceste citate din Petiția semnată în 12 august 2006 de profesorul din Buzău pentru a reaminti cititorilor că aceste acțiuni spun mai mult prin stilistica lor decât lasă să se vadă argumentarea lor. Argumentele sunt din registrul legal şi retoric tipic pentru mişcările pentru drepturile omului din anii ’90 ai secolului trecut. Stilistica, însă, aparține în mod clar fanatismului. Suntem încă relativ insensibili la acest tip de fanatism

(fanatismul anticreştin, deghizat în militantism pentru drepturile omului), deoarece mentalul nostru asociază în mod tradițional fanatismul cu religia, iar drepturile omului cu moderația. Or, ceea ce au adus nou anii ’90 ai secolului trecut în configurarea ideologică a modernității a fost legitimarea publică a unor privilegii de atitudine pentru anumite grupuri minoritare, revendicate de activişti în numele drepturilor fundamentale ale omului.

Cum se ajunge aici? Simplu: prin activismul unei minorități care militează, după principii leniniste, în favoarea unor drepturi care sunt definite ca drepturi obligatorii. Fireşte, nu este vorba pentru drepturile *fundamentale* ale omului, care sunt universale, ci de anumite privilegii de atitudine, discriminatorii în sens invers, care sunt băgate pe gâtul majorităților, prin culpabilizare colectivă, cu ajutorul unui sofism de tipul următor: acceptați privilegiul pe care îl revendicăm, facem pace; nu îl acceptați, declarăm război, pentru că încălcați drepturile omului. Astfel, o atitudine marginală (pentru o stare dată a societății) este promovată ca trebuind obligatoriu să devină centrală; majoritățile cedează şantajului emoțional, eliberează centrul, iar în golul astfel creat se instalează, triumfătoare, atitudinea marginală.

După ce a bifat anul trecut acțiunea „jos icoanele“, anul acesta „Solidaritatea pentru libertatea de conştiință“ se ocupă de acțiunea „jos rugăciunea Tatăl Nostru“. Scopul, probabil, este eliminarea sistematică a tuturor simbolurilor creştine din spațiul public. Nu le reproşez acțiunea (anticreştinii sunt liberi să fie anticreştini), le contest însă camuflajul, pentru că îşi maschează anticreştinismul într-o retorică de tip drepturile omului, ceea ce constituie o fraudă. Această asociație nu militează pentru libertatea de conştiință (ceea ce ține într-adevăr pentru drepturile fundamentale ale omului), ci pentru obținerea de la stat a unor măsuri *împotriva* realităților sociale ale creştinismului (ceea ce face din ea o sectă parareligioasă între multe altele).

În vechime, centrul era fixat prin afirmația „Dumnezeu există“, iar poziția extremistă prin constatarea „Zis-a cel nebun în inima sa: «Nu este Dumnezeu!»“ (Psalmul 13, 1). Afirmația „Dumnezeu există“ era considerată neutră şi normală, iar negarea ei, „Nu este Dumnezeu“, era

considerată nu doar greşită, nu doar extremistă, ci *nenaturală* − adică rezultatul unui proces teoretic de falsificare şi distorsionare a realității (noi am spune „de natură ideologică“).

Astăzi, lucrurile s-au inversat: poziția „Nu este Dumnezeu“ s-a impus deja în societățile secularizate din Occident ca fiind neutră şi, deci, normală − ceea ce înseamnă că a devenit singura poziție care nu are nevoie de explicații pentru a fi acceptată. A devenit un dat, cum înainte un dat fusese afirmația contrară. În schimb, afirmația „Dumnezeu există“ a ajuns să fie percepută ca partizană, potențial extremistă şi rezultatul unei construcții teoretice ideologizate, în special când este făcută de creştini.

La noi, declanşarea asaltului asupra unui centru *în mod normal* ocupat de simboluri creştine a fost ilustrat de faptul că intoleranța față de acestea a putut fi prezentată public ca fiind neutralitate. În mod insidios, tradiția începe să fie denunțată ca fiind o formă de extremism. Toată sforțarea unei asociații precum „Solidaritatea pentru libertatea de conştiință“ este să impună în centrul spațiului public, ca fiind neutră, poziția de excludere a creştinismului dintre reprezentările public acceptabile. Metoda e sigură: va şantaja instituțiile noastre oportuniste şi corupte cu „drepturile omului“ şi cu „legislația europeană“. Altfel spus, va încerca să redefinească neutralitatea ca decurgând din ateism, iar extremismul din credință. În acest mod, apărătorii păstrării în spațiul public al simbolurilor care în mod normal, potrivit tradiției, se află deja acolo, vor putea fi prezentați ca extremişti, fanatici, adversari ai egalității de tratament şi duşmani ai drepturilor omului. În fond, însă, anume aceşti apărători ai conservării unei stări de lucruri care nu face rău nimănui reprezintă centrul: centru pe care, acum, activiştii caută să îl redefinească în aşa fel, încât intoleranța lor față de creştinism să poată apărea ca fiind o „veritabilă“ neutralitate şi o „adevărată“ egalitate.

Miza, cum vedeți, ca şi în cazul politicii, este înstăpânirea asupra centrului.

(30 august 2007)

28. VOLUNTARISMUL LEGISLATIV

Întrebat ce va face guvernul dacă bugetul nu va fi votat de parlament, un cunoscut analist economic a răspuns, fără să ezite: „E greu de spus; pot fi făcute ipoteze, dar nici una nu poate fi argumentată mai probabil decât alta; la noi, din păcate, se poate întâmpla orice“. Ceea ce face ca orice predicție să fie o formă ori de *wishful thinking*, ori de propagandă. De ce, la noi, orice încercare de a prevedea ceva nu e, în fond, decât o aruncătură cu banul? Pentru motivul elementar (şi descurajant) că suntem imprevizibili. Oamenii sunt imprevizibili, politica e imprevizibilă, înțelegerile sunt imprevizibile, contractele sunt imprevizibile, legislația e imprevizibilă. Prezentul e neclar, la noi, pentru că viitorul e imprevizibil.

Cu această remarcă putem caracteriza situația noastră de fapt şi de drept. E una dintre formele răului care ne face viața atât de antipatică (dar şi palpitantă). Pur şi simplu, România este țara unde se poate întâmpla orice (uneori în bine, dar, cel mai adesea, în rău). De fiecare dată când ceva este stabilit într-un fel, se descoperă că se poate întotdeauna şi altfel. Dacă legile spun ceva, e sigur că, în scurt timp, jurisprudența le va face să spună altfel. Există undeva o limită, clar stipulată? Se dă, cu prima ocazie, o lege care o desființează, se face imediat loc unei excepții care o încalcă. Ilegal? Nu. Legal. La noi, toate fărădelegile sunt sau vor deveni legale, în funcție de prestator, de importanța prejudiciului şi de regula stabilită de principiul „când doi se bat, al treilea câştigă“. În plus, de la un anumit nivel de importanță în sus, legile sunt funcție de persoane, iar persoanele tind să devină funcții ale legii. România este țara unde se poate întâmpla orice, deoarece impredictibilitatea naturii umane e dublată de impredictibilitatea legii. La noi, aceeaşi lege care îl condamnă pe acarul Păun îl exonerează pe responsabilul de trafic. În funcție de puterea celui care îl foloseşte, argumentul legal are două înțelesuri. Dacă, prin absurd, un ministru este chemat în justiție, colegii săi îl salvează. Dar dacă se întâmplă ca ministrul chemat în fața legii să fie chiar ministrul justiției, atunci totul e mult mai simplu: se dă o lege, care face imposibilă anchetarea sa; sau se modifică legea, pentru ca îndrăznețul procuror să fie eliminat din sistem; sau e înființată o anchetă obiectivă, care să descopere incompetența acestuia; şi aşa mai departe. Am scris „şi aşa mai departe“, pentru că nu e dată unei minți normale capacitatea de a imagina toată

gama subterfugiilor prin care condamnatul e disculpat, anchetatorul e retrogradat, vinovatul e despăgubit legal, iar păgubitul (care poate fi statul), e declarat şi vinovat, şi datornic. Prin pervertirea unei afirmaţii evanghelice care spune că legile sunt pentru oameni şi nu invers (Marcu 2, 27), la noi a devenit realitate faptul că nu toţi oamenii sunt sub lege, ci numai cei care, din motive de funcţie, se află deasupra ei. Legea este un pogorământ: coborâre sub tiranie arbitrară pentru unii, licenţă de promovare pentru alţii.

Elementul cel mai spectaculos al democraţiei originale româneşti (a vrut-o Ion Iliescu originală, originală a rămas) este voluntarismul legislativ. Discret, deşi abuziv, în epocile calme ale abuzului (guvernarea Văcăroiu), voluntarismul legislativ, cu toată aberaţia lui, iese cu putere la iveală în epocile de tensiune (înfruntarea dintre palate: Iliescu *vs*. Năstase; Băsescu *vs*. Tăriceanu). Voluntarismul legislativ nu ar avea efectivitate (în sens juridic), dacă nu ar fi combinat cu o brutală lipsă de scrupule faţă de noţiunea de a adevăr obiectiv, din partea celor care interpretează legea, fie la televizor (formând opinia publică), fie în instituţii (stabilind procedurile de aplicare). La noi, legea e văzută pe faţă ca fiind expresia legitimă a unei conjuncturi, iar interpretarea ei e proclamată deschis ca fiind normal să fie expresia interesului de partid. Legile propuse de legislatorii noştri (parlamentari ori guvernamentali, egal) nu aspiră să exprime principiile dreptului, ci se rezumă, mai modest, la ilustrarea principiului autohton „pohta ce-am pohtit“. În alte părţi, mai civilizate, în spatele unei legi se află mintea luminată a unui jurist; la noi, se află întunericul de culise al unei clici.

Câteva observaţii. Voluntarismul legislativ pune o problemă de fond foarte serioasă. Ce înseamnă că se poate legifera orice? Înseamnă şi că principiul moderaţiei este din capul locului abandonat, şi că nu există garanţii. Când nu există moderaţia legii, principiul liberal al limitării puterii este implicit încălcat − deci societatea supusă educaţiei publice prin voluntarism legislativ nu poate fi liberală. Când nu există garanţii, e încălcat principiul constitutiv al democraţiei, care este protecţia egală a tuturor − deci societatea supusă educaţiei publice prin voluntarism legislativ nu poate fi nici democrată.

Prin urmare, a spune că România este țara unde se poate întâmpla orice revine la a constata imprevizibilitatea legilor; iar a stabili că răul vine de la voluntarismul legislativ revine la a admite că spiritul public derivat din acesta nu e compatibil nici cu libertatea, nici cu egalitatea.

De unde vine, la noi, imprevizibilitatea actorilor politici şi impredictibilitatea deciziilor autorității? În principal, din trei surse: din indiferența față de bunul renume al actorilor politici; din disprețul autorităților față de spiritul legilor; din încrederea nemăsurată în putere atât a actorilor politici, cât şi a autorităților. Dacă le-ar păsa de reputație, actorii politici ar fi moderați, pentru a părea democrați. Dacă le-ar păsa de spiritul legilor, autoritățile ar oferi cetățenilor garanții, pentru a nu părea autoritare. De ce nu le pasă de reputație unor oameni care se luptă să fie aleşi? Pentru că alegerea lor depinde de partide, iar confirmarea lor de cei pe care îi slujesc. Pentru că politica, pentru ei, este cariera puterii, nu cariera slujirii.

(11 octombrie 2007)

29. CE FEL DE ȚARĂ E ȚARA ÎN CARE TRĂIM?

Mă întreb uneori, când mă simt copleşit de toată ipocrizia, răutatea, neruşinarea şi cruzimea din jur, ce fel de țară e țara în care trăim? Şi îmi spun, ca să înțeleg bine despre ce este vorba, că nu trebuie să mă uit la lucrurile bune, chiar dacă acestea uneori durează, ci la cele rele, deoarece acestea, în diferite deghizamente, revin mereu. Trebuie să vedem mai degrabă răul care *tot revine*, decât să ne îmbătăm cu apa rece a lucrurilor bune, care *uneori* se petrec. Aşa că, în cele ce urmează, aş vrea să vă reamintesc, în caz că ați uitat vreo clipă, ce fel de țară e țara în care trăim.

Trăim în țara în care un mic grupuscul violent şi tenebros poate ucide, în mai puțin de zece ani, doi prim-miniştri. O țară în care partidele care fură sunt votate, iar cele care ucid sunt aclamate. O țară în care cel mai mare istoric al ei poate fi luat pe sus de acasă, târât de barbă prin pădure, batjocorit în toate chipurile şi, în cele din urmă, ucis. O țară în care justiția face dreptate prin violarea legii, ucigând fără mandat şi executând

pedagogic. Cei ucişi fără mandat sunt arşi şi îngropaţi în ciment, cei executaţi pedagogic sunt lăsaţi să putrezească în pieţele oraşelor.

Trăim în ţara în care, de la o zi la alta, cetăţenii români de altă origine etnică decât cea română sunt daţi afară din slujbele lor, scoşi pe străzi la muncă forţată ori deportaţi în locuri din care unii nu s-au mai întors niciodată. O ţară în care, pe timp de pace, în numele luptei de clasă, vreme de 15 ani, unul din 18 cetăţeni a fost privat de libertate şi unul din 36 a fost ucis. O ţară în care oamenii pot fi încarceraţi şi deportaţi fără judecată; în care nici după ce a încetat teroarea de stat împotriva propriilor cetăţeni acestora nu li se poate face dreptate, din motivul elementar, dar ţinut sub tăcere, că statul se consideră *de drept* deasupra drepturilor cetăţenilor săi.

Trăim în ţara în care nu numai că statul poate confisca proprietăţile, poate falsifica moneda, poate ucide cetăţenii, îi poate întemniţa şi cu judecată şi fără, poate ceda teritorii fără să dea socoteală şi poate face oricând din lege fărădelege, peste noapte, publicând decrete şi votând legi într-un arbitrar perfect, dar toate aceste fărădelegi sunt aprobate de cetăţenii lui. Călcaţi în picioare, batjocoriţi, sfidaţi, escrocaţi, ucişi, cetăţenii români continuă să adore statul român şi să-i delege toate puterile.

Trăim în ţara în care oamenii pot fi torturaţi şi ucişi de către oamenii pe care legea îi pune să ne ocrotească. În ţara în care cei care au torturat şi ucis nu pot fi aduşi în faţa justiţiei nici după ce legile cele rele s-au schimbat, iar regimul politic care a permis crima şi tortura a trecut. Trăim într-o ţară în care oamenii răi sunt întotdeauna mai tari decât legea, iar schimbarea regimurilor nu îi afectează decât pe naivi, care îşi dau viaţa, pe cei cinstiţi, care se ruinează, pe cei drepţi, care se sinucid, şi pe oamenii obişnuiţi, care se înrăiesc în disperare. Cei răi se învârtesc de toate privilegiile, cei buni devin batjocura descurcăreţilor. Iar statul, pe care în mod absurd toţi oamenii bine intenţionaţi îl adoră, deoarece văd în el singurul lor adăpost împotriva abuzurilor, e mereu la cheremul şmecherilor de tot soiul şi e mijlocul prin care se fac, desfac şi ascund toate abuzurile.

Trăim în ţara în care justiţia e la cheremul politicienilor, politicienii

sunt la cheremul securiştilor, iar securiştii sunt la cheremul trecutului care ne-a ruinat pe toţi. O ţară în care, deşi trecutul nu mai există, prezentul este cu totul aservit lui; în care viitorul e lăsat să se nască din prezent numai în măsura în care prezentul se abţine să contrazică trecutul de care se dezic toţi. O ţară în care democraţia a camuflat mereu oligarhia, aşa cum populismul le camuflează guvernărilor de tot soiul apetitul dictatorial şi arghirofilia.

Trăim într-o ţară în care dacă tragi mâţa de coadă (cum spun descurcăreţii) e mai probabil datorită cinstei, decât din cauza prostiei; în care dacă pierzi un proces e mai probabil să nu fi avut bani, decât să fi fost vinovat; în care dacă nu poţi rezolva o problemă e mai probabil că n-ai ştiut pe cine să mituieşti, decât că n-ai fost în regulă cu hârtiile; în care dacă nu-ţi merg afacerile e mai probabil să nu fi ştiut cui trebuie să dai şpagă, decât să fi fost incapabil; o ţară în care dacă o afacere merge e mai degrabă pentru că cineva de sus a găsit o cale de a stoarce ceva bani din ea, decât pentru că legile pieţei funcţionează; o ţară în care nici un om simplu nu câştigă, dacă un grangure nu profită; în care nimic bun nu se face pentru public, dacă nu se realizează şi un profit necinstit pentru sforarii din culise.

Pe scurt, trăim într-o ţară în care nu răul este umbra binelui, ci binele este umbra răului, o ţară în care, aşa cum spunea Ernest Bernea după ce a ieşit din lunga sa închisoare politică, oamenii nu pot fi decât ori câini bătuţi, ori lichele.

(18 octombrie 2007)

Note

31. Plutarh, *Vieţi paralele*, vol. III, traducere de N.I. Barbu, Editura Ştiinţifică, Bucureşti, 1966, p. 37.

32. Aşa cum PNŢCD a plătit toate oalele sparte ale CDR şi a suferit de pe urma abandonării Convenţiei de către preşedintele Constantinescu, dacă PNL va rămâne şi la alegerile din 2008 identificat cu Ludovic Orban, Crin Antonescu, Norica Nicolai, Călin Popescu-Tăriceanu şi Puiu Haşotti riscă să le piardă sigur şi să rateze intrarea în parlament.

30. DISPOZITIVUL ESENȚIAL AL DEMOCRAȚIEI

I. *Problema parlamentului, din punct de vedere democratic*[33]

De ce este parlamentul, alături de libertatea alegerilor, dispozitivul esențial al democrației? Fireşte, nu doar pentru că transformă un anumit număr de alegători (variind de la câteva mii la câteva zeci de mii) în câte un reprezentant, numit deputat sau senator, care are dreptul să voteze legi. Această transformare a unui număr mare într-un număr mic nu este în sine democratică, este doar un mecanism de reprezentare, prin care se convine ca unui număr dat de alegători să îi corespundă un număr fix de parlamentari. Acest mecanism de transformare a națiunii în reprezentanți e democratic doar atunci când e legitim, iar parlamentarii se comportă cu adevărat ca reprezentanți ai națiunii. Dacă nu e legitim, cum nu fusese legitimă Marea Adunare Națională a statului comunist, parlamentul, deşi fizic există, nu are nici o legătură cu democrația. Pe de altă parte, dacă parlamentarii, care sunt plătiți de toți pentru a fi vocea tuturor, nu se comportă ca reprezentanți ai națiunii, ci ca propagandişti şi propagatori ai propriilor interese, atunci parlamentul, deşi e legitim, nu poate funcționa ca un dispozitiv în slujba democrației, ci ca o împuternicire a unor oligarhi să-şi poată face mendrele private în mod legal, cu ajutorul statului. Caz în care comisiile sale de lucru nu pot fi distinse, ca efect, de acțiunile unei clici sau, cum se spune în limbaj juridic, a unui grup infracțional organizat. Sensul democrației, care e reprezentarea democratică a națiunii, ajunge să fie falsificat: în loc să fie o tribună a interesului general, parlamentul în care parlamentarii se reprezintă doar pe ei şi interesele lor private ori de grup devine sediul abuziv al unei puteri, şi arbitrare, şi discreționare. Prin urmare, pentru a oferi un *cadru* democrației, condiția minimală e alegerea unui parlament. Însă pentru a o *realiza* efectiv, condiția obligatorie e ca parlamentarii să voteze nu doar în numele națiunii (ceea ce, formal, fac oricum), ci în folosul națiunii, potrivit binelui comun şi în funcție de interesul general.

Invocarea parlamentului în chip de garant formal al democrației trebuie

să fie însoțită de o constatare de conținut referitoare la comportamentul parlamentarilor, care e obligatoriu să fie *dezinteresat* (adică în folosul public), *moderat* (adică neuzând de toată puterea pe care tot parlamentul, în numele unuia, o poate mobiliza) şi *prudent* (adică abținându-se de la inovații revoluționare). În concluzie, simpla existență a unui parlament ales nu asigură democrația. O face posibilă, dar nu o asigură. Mai trebuie ceva esențial, o condiție *morală*, care ține de conştiința parlamentarilor şi care nu poate fi nici impusă prin lege, nici obținută prin constrângere. Şi care, de fapt, nu poate fi nici descrisă printr-un caiet de sarcini. Prin urmare, faptul că avem un parlament nu ne asigură că trăim într-o democrație decât dacă parlamentarii votează în interesul națiunii şi potrivit interesului general. Când parlamentarii votează în interesul *lor*, sub pretextul că protejează democrația, în chiar acel moment parlamentul nu mai reprezintă democrația (pentru că încetează să mai reprezinte națiunea), iar actele sale, oricât de legale din punct de vedere formal, nu vor face decât să ilustreze bunul-plac, abuzul, politica forței − pe scurt, triumful castei oligarhice asupra corpului politic democratic.

Am făcut aceste considerații din trei motive. Întâi, pentru a vă propune instrumente intelectuale care să ne permită să nu ne lăsăm prostiți nici de televiziuni, nici de „propaganda de partid şi de stat“. În al doilea rând, pentru a ne reaminti un lucru pe care epoca noastră materialistă tinde să îl uite, acela că democrația este înainte de toate un spirit, nu o instituție făcută din ziduri, regulamente, pază sofisticată şi personal abundent la dispoziție. Pentru a fi vie, democrația trebuie reconfirmată zi de zi prin comportament democratic. Fără un comportament dezinteresat, moderat şi prudent instituțiile democratice transformă pe nesimțite procedurile democratice mai întâi în forme fără fond, apoi în fond contrar formei inițiale. Ori de câte ori legile parlamentului sau ordonanțele guvernului sunt arbitrare, trădează interesul partizan ori încalcă legea, trebuie să înțelegem că democrația zornăie în gol (chiar dacă procedurile funcționează în continuare şi retorica democratică e supralicitată peste tot), iar autoritarismul ambalat democratic lucrează din plin la ruina noastră.

În fine, al treilea motiv a fost dictat de actualitate. Este vorba de votul

din Parlamentul României din 22 octombrie a.c., când parlamentarii au decis cu majoritate de voturi că procurorilor trebuie să le fie mai greu să urmărească un infractor din casta politicienilor, decât preşedintelui republicii să declanşeze un război.

Problema parlamentului, din punct de vedere democratic, este că parlamentarii care au votat aşa ceva au încetat prin acest vot să mai fie reprezentanții națiunii, iar pe noi, cetățenii, ne-au aruncat, dintr-o democrație imperfectă, într-una inexistentă.

(1 noiembrie 2007)

II. *Problema presei, din punct de vedere democratic*[34]

[II.1] Formularea problemei

Vreau să construiesc un argument simplu referitor la pericolul în care ne găsim – în mod paradoxal – din cauza presei. Plec de la două constatări. Prima constatare este: dacă după 1989 nu s-ar fi născut în România o presă independentă şi critică, societatea românească ar fi fost de mult sub ocupație − aservită fie politicienilor, fie oligarhilor, fie mafioților, fie tuturor la un loc. A doua constatare este: presa de azi nu mai poate fi distinsă de politic − politica nu se mai face fără ea, iar ea nu mai face nimic nici fără politică, nici în afară de politică, nici în afara ei.

Din prima constatare rezultă că, fără presă, am fi încurcat-o. Lăsați pe mâna clicii lui Iliescu, nici independență de stat nu am fi avut nici integrare europeană, nici capitalism. Dacă e să fim cuiva recunoscători pentru tot ce s-a realizat în aceşti ani, două „instituții“ trebuie imediat numite: presa românească şi Uniunea Europeană. Din afară, Uniunea Europeană le-a sugerat politicienilor noştri ce să facă; dinăuntru, presa le-a pretins să facă şi să nu se prefacă. Când spun „presa românească“, nu mă refer, fireşte, la *toată* presa anilor ’90, ci numai la *acea parte a presei* care a refuzat să fie obedientă față de putere şi care, în ciuda tuturor presiunilor politice şi economice, s-a încăpățânat să rămână liberă, independentă şi critică. Pentru primii ani de după Revoluție, în special două instituții de presă se recomandă recunoştinței noastre (fără a fi singurele): un cotidian, *România liberă*, şi un săptămânal, *22*. Dintre cele mai sinistre şi servile

organe de presă, tot două sunt de numit: un cotidian, *Adevărul*, şi o televiziune, TVR-L. Dacă societatea românească ar fi urmat linia fixată de aceste două organe de presă în 1990, astăzi ne-am fi integrat în Republica Moldova, nu în Uniunea Europeană.

Tot din prima constatare rezultă că puterea presei vine din independență, spirit critic şi libertate. Toate trei însuşirile sunt specifice capitalismului. Ceea ce ne duce la concluzia că presa are drept prieten natural mediul de liberă inițiativă al capitalismului şi are ca duşman la fel de natural orice formă de control a libertății pieței, indiferent că vine din partea statului ori din partea monopolurilor. Socialiştii şi oligarhii sunt le fel de periculoşi pentru presă, deoarece subsidiile pe care le oferă primii şi privilegiile acordate de ultimii sunt date jurnaliştilor în schimbul libertății *lor* chiar şi atunci când sunt primite în numele prosperității *presei*. Orice alianță a presei cu statul ori cu oligarhii e de prost augur. Față de cumpărarea ziarelor prin reclame de stat, practicată de guvernarea Năstase, presa a ştiut, pe atunci, să fie vigilentă; e fără reacție, azi, față de aservirea care se face prin cumpărarea ziarelor de către oligarhii cu ambiții politice. Pentru presă, guvernul şi oligarhii ilustrează acelaşi tip de rău: corupția jurnaliştilor prin bani proveniți din afara presei şi a presei cu bani pe care jurnaliştii nu ştiu să îi scoată din talentul lor ori din importanța ştirilor pe care le pun pe piață.

La începutul anilor ’90, jurnaliştii aserviți serveau regimul Iliescu. Nu anumiți politicieni, nu anumiți magnați, ci un regim politic. Era faza în care chiar şi aservirea era idealistă. Astăzi, toată disputa regimurilor politice a devenit, pentru presă, indiferentă: interesante au rămas numai averile şi vertijul produs de proximitatea puterii. Este faza în care chiar şi idealismul s-a lăsat aservit sau, mai bine spus, când idealismul puterii nu mai poate fi deosebit de mercantilismul ei.

Ceea ce ne aduce la constatarea a doua şi la consecința că presa a renunțat, în momentul de față, să mai supravegheze puterea: o dublează mimetic şi asociativ. Fireşte, nu toată presa: numai urmaşa presei care la începutul anilor ’90 slujea regimul politic şi care acum îşi legitimează independența față de regimul politic prin aversiunea față de preşedintele Băsescu. Ceea ce e puțin credibil, deoarece în nici un stat puterea reală nu

este a celui care vociferează, ci a celui care poate pune capăt în mod legal vociferării, prin legi votate ori decrete impuse. Or, în această din urmă situație nu sunt, în momentul de față, decât guvernul şi parlamentul, cât timp sunt de conivență. Această presă, aflată în falsă opoziție cu puterea, e agresivă şi exclusivă: ridiculizează presa independentă, persiflează societatea civilă şi descurajează independența jurnaliştilor neafiliați. Oamenii *Adevărului* de ieri au ajuns să ne facă adevărul de azi.

Problema presei nu este doar a presei. E şi a noastră. Cât de integră e presa, la fel de onestă e şi societatea; cât îndrăzneşte presa să se opună puterii, atât speră şi societatea să-i poată ține piept. Presa nu trebuie să fie considerată a patra putere în stat. Dacă ar fi, ar trebui, ca orice putere, limitată şi controlată. Cu toții simțim că limitarea libertății de expresie şi controlul presei sunt nu doar inacceptabile, sunt inadmisibile. Presa, prin urmare, este altceva decât o putere în stat: ea este parte din suveranitatea națiunii şi stă sau cade împreună cu aceasta. Dar *ce* putem face pentru ca oamenii *Adevărului* să nu mai facă adevărul? *Putem* face ceva, atunci când presa consimte să nu mai fie presă?

(26 octombrie 2007)

[II.2] Delegarea suveranității către putere şi către divertisment

De ce este presa, alături de instituția parlamentului, un dispozitiv esențial al democrației? Fireşte, nu doar pentru că le oferă jurnaliştilor o tribună privilegiată de la care îşi pot face auzită vocea. Principiul este: „presă = libertatea opiniilor“. Dar! A spune *doar* ce-ți trece prin cap nu este încă expresia unei libertăți publice: pentru a ieşi din zona bunului-plac, libertatea trebuie să se asocieze cu adevărul, iar adevărul trebuie să poată chema în sprijinul său responsabilitatea. Altminteri, rămânem în zona „vorbărie arbitrară şi plină de gratificații pentru unii, tăcere cu nod în gât fără nici o satisfacție pentru alții“, ceea ce nu sună deloc democratic. Or, din expresie a unei libertăți supuse bunului-plac, presa devine cu adevărat un dispozitiv esențial al democrației numai atunci când: (i) scrisul în presă NU este tratat ca un privilegiu şi NU este folosit ca o sursă de putere; iar (ii) jurnaliştii sunt ghidați de adevăr în formularea opiniilor lor. Altfel spus, presa este un dispozitiv esențial al democrației atunci când

libertatea a ceea ce este doar arbitrar (opinia subiectivă ori interesată) se transformă în libertatea a ceea ce este şi adevărat (opinia obiectivă) şi comun (binele comun).

În sine, deci, simpla existență a unei prese nu asigură deloc democrația. Aliată cu statul autoritar ori roabă a celui totalitar, presa funcționează ca un instrument al îndobitocirii, spălării pe creier şi manipulării. Ca să contribuie la naşterea democrației ori să joace un rol în consolidarea ei, presa trebuie să se conformeze câtorva principii practice: (a) nu trebuie să fie servitoarea unor interese, ci expresia rezonabilă a interesului public; (b) nu trebuie să adopte punctul de vedere al privilegiului, ci al egalității; (c) nu trebuie să funcționeze ca o castă, ci ca o instanță; (d) nu trebuie să drămuiască adevărul, ci, dimpotrivă, să scotocească minciuna. Acestor patru *caveat*-uri trebuie să le adăugăm trei principii de înțelepciune: dacă vrea să fie democratică, presa trebuie să respecte faptele, e necesar să manifeste prudență față de asocieri şi e obligatoriu să pună în centrul preocupărilor ei publicul (refuzând nombrilismul). Faptele: e fără dubiu că presa trebuie să prețuiască faptele mai mult decât opiniile, opiniile mai mult decât teoriile, iar teoriile mai mult decât ideologiile. Motivul e simplu: ideologiile s-au dovedit a fi sursa celei mai mari orbiri, iar orbirea ideologică izvorul celei mai insațiabile uri. Asocierile: la fel de clar e că, pentru a evita înregimentarea, presa trebuie să refuze cartelarea. Nombrilismul: în condiții de libertate, cel mai mare viciu al presei este narcisismul, deoarece narcisismul face inevitabilă aservirea față de politică, ireversibilă ruptura de realitate şi imposibil serviciul public.

Acum, în lumina acestor şapte principii, care e situația presei noastre din ultimii ani? O voi spune abrupt şi fără atenție la nuanțe: tipică pentru presa scrisă e abandonarea publicului în favoarea patronatului; tipică pentru presa audiovizuală e abandonarea publicului în favoarea divertismentului. Primul abandon e ilustrat de modul în care s-a sindicalizat presa scrisă; al doilea e epitomizat de evoluția postului privat de televiziune ProTV.

Primul abandon. Un paradox al mediului nostru jurnalistic este că la noi nu jurnaliştii au făcut sindicat pentru a se proteja de patronat, ci patronii au făcut sindicat, pentru a-şi proteja interesele. Or, faptul că patronilor de

presă le-a trecut prin cap să facă un sindicat din care inițial jurnaliştii erau excluşi demonstrează fără echivoc că asocierea lor a avut drept scop nu protejarea presei de ingerințele ostile ale statului ori mediului de afaceri, ci punerea propriilor lor afaceri la adăpost de ingerințele nedorite ale concurenței de presă în afaceri. Deci nu libertatea presei a fost vizată, ci imunitatea intereselor. Ceea ce înseamnă că presa noastră, care este în momentul de față o *presă de patronat*, are despre sine conştiința că trebuie să fie a şefilor mai degrabă decât a jurnaliştilor; şi, mai degrabă decât a celor care o citesc, a celor care fac banii din ea. Publicul e pe ultimul loc, pentru că pe primul este oligarhia proprietarilor.

Or, cum se poate proteja oligarhia proprietarilor (deghizată în sindicat) de concurența jurnaliştilor, ale căror interese sunt în mod natural democratice, ori de ingerința acelei părți a statului cu care nu a stabilit încă alianțe profitabile? Într-un singur fel: monopolizând vocea presei şi devenind un dublu partener: de afaceri, pentru lumea politicii, şi politic, pentru lumea afacerilor. Primul obiectiv a fost realizat: Clubul Român de Presă s-a substituit cu succes vocii presei: în orice situație de criză, singura voce care se aude e a lui, presa necartelată e mută. Consecința acestei substituții reuşite este că CRP a monopolizat şi alte două canale de comunicare cu presa: al statului şi al societății.

(8 noiembrie 2007)

[II.3] Transformarea într-un instrument politico-mediatic

Săptămâna trecută spuneam că presa noastră a fost marcată, în ultimii ani, de un amplu fenomen de abandonare a agendei publicului: în favoarea patronatului, de către presa scrisă; în favoarea patronatului şi a divertismentului, de către televiziuni. Primul abandon a fost semnalat de faptul că în presa scrisă s-au sindicalizat patronii, nu jurnaliştii, iar patronii au făcut totul pentru ca presa să devină un dezirabil partener de afaceri pentru lumea politicii şi un inevitabil partener politic pentru lumea afacerilor. Criza dintre palate a arătat în ce măsură această politică a fost încununată de succes: presa a fost recunoscută ca fiind un actor politic redutabil atât de lumea politicii, care a ales să-şi facă politica prin presă, cât şi de lumea afacerilor, care a făcut din presă un mediu plin de bani, iar

din jurnalişti nişte ținte privilegiate ale traficului de influență.

Azi, în România, să fii patron de presă e profitabil; să fii jurnalist e dificil; să fii public e să fii continuu victima nu atât a dezinformării, cât a unor informații care, fără a fi complet false, sunt țesute din intrigile oamenilor cu putere şi bani. De când au intrat banii în presă, iar presa a intrat în politică, nimic nu pare a mai putea fi dezinteresat, de bună-credință ori lipsit de partizanat în felul în care presa îşi informează publicul. Neajunsul este triplu: năucirea publicului, mascarea corupției şi aplatizarea reacțiilor de tip civic.

Pe plan mondial, presa scrisă este în recul. La noi, această tendință ar putea fi grăbită de joaca cu bani şi putere a patronilor de presă. Puterea pe care aceştia au câştigat-o posedând-o nu va face decât să îi compromită şi mai mult credibilitatea pentru care a fost inițial curtată. Totul se face cu un cost: alături de public, victima colaterală va fi, inevitabil, presa scrisă însăşi.

Al doilea caz de abandon al publicului a fost ilustrat de evoluția televiziunilor private, care, după momentul eroic al luptei împotriva minciunii de stat propagate prin TVR, au virat, după 2000, fie spre divertisment decerebrat, fie spre politizare fățişă. Exemplul clasic pentru prima situație este postul de televiziune privat ProTV, care a debutat la mijlocul anilor ’90 ca un critic incisiv al puterii politice şi care, ca urmare a lăcomiei patronatului şi a şantajării acestuia de către deținătorii datoriilor sale, a ajuns să fie clientul oricui se află la putere. Soluția ProTV a fost retragerea completă din dezbaterea publică şi adoptarea unei agende de strict divertisment. Din postul cel mai viu şi critic, ProTV a devenit echivalentul televizat al tabloidelor cele mai decerebrate. Proiectul de a forma o nouă generație de tineri dinamici, cultivați, critici şi dezinhibați, „generația Pro“, a eşuat lamentabil, în ciuda sprijinului oferit campaniei postului de numeroşi oameni de cultură.

Televiziunile lui Dan Voiculescu au adoptat soluția politizării. De la scălămbăială ineptă şi adeseori penală a unui Badea, trecând prin mohorâtele mârlănii ale unui Ciutacu, jenantele interpelări ale unei Vrânceanu-Firea şi până la obtuzitatea hilară a cuplului Gâdea–Cristoiu, televiziunile lui Dan Voiculescu ilustrează partizanatul propagandistic orb.

Dacă ProTV, care are cel mai bun rating, contribuie la prostirea noastră prin divertisment, Antenele lui Voiculescu, care se află pe locul doi în audiență, o realizează prin propagandă politică fățişă.

Eficacitatea în rating a acestei decăderi a făcut carieră: toate televiziunile, inclusiv cea publică, s-au lansat în cursa înlocuirii grijii față de interesul public cu obsesia de a distra publicul. Astfel încât, în 2007, presa face politică, participă la lumea afacerilor şi distrează publicul atât cu circul politicii, cât şi cu pâinea divertismentelor. Rezultatul este că îl distrage atât de la binele comun, cât şi de la exercitarea drepturilor sale, ca cetățean.

Există şi o variantă a politizării inteligente, ilustrată de Realitatea TV. Deşi a intrat fără echivoc în jocul politic, Realitatea TV s-a implicat cel mai mult în construirea unui parteneriat al presei cu cetățeanul. A promovat activismul social, a încercat să construiască instrumente de evaluare a opiniei publice, s-a străduit să sporească gradul de cultură al publicului, a sensibilizat opinia publică la binele comun, pe scurt, este singurul post de televiziune privat care a încercat să servească agenda publicului, pornind de la ideea unui parteneriat public–presă. Acestea sunt plusurile. Obiecția este că agenda servită e pre-formată de politica postului şi deformată de idiosincraziile realizatorilor.

Descrierea acestor evoluții circumscrie bine atât tipul special de democrație în care trăim, cât şi limitele parteneriatului între cetățean şi presă, care într-o democrație autentică e de la sine înțeles, iar într-o democrație emergentă ar trebui să fie obligatoriu. Nu putem vorbi de democrație, fără a analiza cum funcționează presa. Presa face opinia publică, de care depinde guvernarea. Guvernarea se străduieşte să influențeze presa, ca să câştige opinia publică. Afacerile vor presa, ca să influențeze guvernarea. Şi toată lumea vrea să se îmbogățească în cel mai scurt timp cu putință. Cam asta e sursa problemelor noastre.

Cum esența puterii este abuzul, iar celor puternici nu li se poate cere să nu abuzeze de puterea lor, soluția este una singură: onestitatea jurnaliştilor. Când e onestă, presa e mai puternică decât guvernarea. De aceea, putem judeca onestitatea presei noastre după puterea ei. Cine, din presă, va îndrăzni să se laude cât de puternică e?

(15 noiembrie 2007)

III. *Problema cetățeanului, din punct de vedere democratic*[35]

[III.1] Instituția cetățeanului ca şofer responsabil

Putem oare imagina o societate în care instituțiile sunt perfecte, legile sunt minunate, iar cetățeanul e absent? Nu. Să le ai pe primele fără cel din urmă este ca şi cum ai avea un laborator performant fără savanți capabili să mânuiască aparatele sau o bibliotecă dispunând de toată ştiința lumii lipsită cu totul de cititori doritori să o absoarbă ori capabili să o înțeleagă. Aşa cum valoarea unei maşini e dată de capacitatea de a o mânui, toate instituțiile democratice nu valorează nimic în absența acestei instituții imposibil de codificat ori legiferat care este *instituția cetățeanului*. Ca o regulă generală, forța oricărui dispozitiv material e dată de partea sa cea mai slabă. Nu puterea automobilului dă forța sa competițională, ci îndemânarea celui care îl conduce. La fel este şi pentru civilizații: forța unei civilizații nu e dată de cultura şi tehnica ei acumulate în biblioteci şi muzee, ci de capacitatea oamenilor care se revendică din ea de a transforma în fiecare moment toată cunoaşterea ei potențială în forță imediat disponibilă. Nu e suficient că strămoşii noştri au inventat calculul diferențial: trebuie să ştim şi noi să rezolvăm ecuații diferențiale. De aceea, orice sistem are exact tăria părții sale cele mai slabe. Şi, din acest motiv, oricât ar părea de ciudat, democrația e apărată nu atât de instituțiile prin care funcționează, cât prin cetățenii dispuşi să o susțină. Orice democrație are forța cetățenilor săi, luați şi individual, şi în comunitate. Republica de la Weimar s-a prăbuşit nu pentru că nu avea instituții bune, ci pentru că n-a avut cetățeni care să creadă în ea (o republică fără republicani, cum s-a spus).

Prin urmare, a avea *doar* instituții (în cazul nostru, a le fi importat literă cu literă) nu înseamnă *totul*, iar uneori (cazul nostru) înseamnă *prea puțin*. Pentru a fi de succes, instituțiile au nevoie de un anumit spirit, care e dat de oameni şi numai de ei (altfel spus, problema bunei funcționări a unei instituții nu poate fi niciodată redusă la o problemă pur tehnică).

Am reamintit aceste lucruri simple din două motive. Pentru a nu cădea în eroarea euforică de a crede că tot ce ne trebuie este să importăm lucruri

bune şi bine verificate de aiurea, şi apoi să stăm cu mâinile în sân (iar când lucrurile nu merg să dăm vina pe „celula care nu rezistă“). Apoi, pentru a pune responsabilitatea pentru impasul în care ne găsim pe elementul care poate schimba (omul) şi nu pe elementul care poate fi schimbat (mecanismele). În ce mă priveşte, cred că vina pentru ineficacitatea noastră instituțională ține în primul rând de oameni şi abia în al doilea rând de mecanisme. Iar mecanismele blocante însele sunt consecința unei concepții eronate, care la rândul ei e consecința nu atât a unei confuzii de gândire, cât a unei iresponsabilități morale.

Ca să fiu mai explicit, nu voi invoca exemplul parlamentarilor iresponsabili, deşi e evident că aceia care manipulează sofisme pentru a-şi acoperi exacțiunile nu pot gândi corect atunci când legiferează: or, e limpede că aberațiile legislative, sursă a blocajelor instituționale de care se izbeşte oricine încearcă să facă ceva în țara asta, sunt urmarea directă a acestui tip de *incompetență morală*; şi nici nu voi arăta cu degetul spre membrii penali ai guvernului, deşi e evident că miniştrii care se cramponează de funcțiile lor în ciuda suspiciunilor penale care planează asupra lor comit un abuz grav, comparabil numai cu iresponsabilitatea cuiva care ar folosi ca jurați, în justiție, oameni aflați sub anchetă. Voi ilustra tema responsabilității, pendinte de instituția cetățeanului, prin exemplul şoferilor.

Oricine ştie că toți oamenii care au carnet de şofer conduc, în Bucureşti cel puțin, oribil. Nimeni nu îl respectă pe celălalt, fiecare caută să profite de pe urma oricui, agresivitatea şi nesocotirea (regulilor şi aproapelui) fiind singura lege unanim respectată. Pentru a câştiga o secundă la stop, toate maşinile țâşnesc simultan din toate direcțiile, nesocotind toate regulile şi riscând toate încurcăturile (de aceea, văzute, de sus, intersecțiile noastre arată ca mațele scoase din burtă şi aruncate de-a valma). Dificultățile carosabilului au scos la lumină, din oricare şofer luat ca individ, ce e mai rău în fiecare, considerat în comunitate. Ceva pe care indiferența noastră debonară îl ascunde, iar bonomia noastră obişnuită îl maschează: şi anume, incapacitatea noastră de a înțelege beneficiile care rezultă din cooperare; incapacitatea noastră de a coopera cu aproapele nostru în vederea obținerii unui beneficiu comun; în fine, incapacitatea

noastră de a ne abține pe termen scurt, renunțând la un beneficiu imediat (câştigarea unei secunde la stop), în vederea obținerii unui beneficiu mai mare, pe termen mediu (deblocarea intersecției). Aşa, fiecare se comportă ca descurcăreții care încurcă pe toate lumea.

Aşa îmi apare instituția cetățeanului la noi: ca descurcăreala mioapă, de descurcăreț care încurcă pe toată lumea, a şoferului bucureştean.

Remediul e simplu. Negați tot ce am scris mai sus. Dar şoferii din Bucureşti vor trebui să înceapă primii. În rest, mergeți la vot; nu mai dați mită şi nu vă lăsați mituiți; încetați să mai fiți toleranți cu hoții; nu vă mai lăsați călcați în picioare de autorități; atingeți-vă obiectivele respectând regulile şi forțați-i pe cei care nu le respectă să nu mai trişeze; nu vă lăsați mințiți, prostiți, traşi pe sfoară; fiți politicoşi, inteligenți şi intoleranți – cu obrăznicia, cu neruşinarea, cu violența; sprijiniți-i pe cei care sprijină legea şi nu vă fie frică de nimeni, cât timp legea e lege, iar voi n-ați încălcat-o. Căci singura supunere demnă e frica de Dumnezeu, iar republica oamenilor trebuie să fie un bine comun al libertății, al proprietății şi al egalității în fața legii.

(22 noiembrie 2007)

[III.2] Cetățenia servilă

Ce putere are cetățeanul? Václav Havel a făcut un nemeritat serviciu celor care au putere atunci când a elogiat atât de elocvent „puterea celor fără de putere“: într-adevăr, să elogiezi puterea celor fără de putere într-o lume a celor care au prea multă ar părea să întărească prejudecata că lipsa puterii poate echilibra prisosul ei. Or, dacă cetățenii ar avea doar puterea celor fără de putere, jocul democratic ar fi pierdut. Deci, ce putere are cetățeanul?

În principiu, puterea de a-i schimba pe guvernanți. În fapt, această putere depinde de constituirea unor majorități. Altfel spus, această putere există numai dacă schimbarea constituie dorința majorității. Aşadar, este mediată de capacitatea cetățeanului de a face parte din, ori de a suscita, majorități. Şi, încă: guvernul se poate schimba, dar guvernanții îşi pot păstra putere; guvernele se pot schimba, dar clasa politică poate rămâne neschimbată, în ciuda alegerilor; şi aşa mai departe. Mai mult: în

societățile moderne, opinia publică se construieşte în mod covârşitor cu ajutorul presei; or, dacă presa e aliată cu, ori controlată de, politicieni sau lumea afacerilor, atunci puterea cetățeanului de a forma opinia publică e pusă în şah de jocurile celor care dispun de presă. După cum se vede, puterea e moderată în principiu de multe constrângeri practice, care transformă întregul puterii inițiale în cioburile unei puteri în mod capricios circumstanțiale.

Trebuie să admitem că adevărata putere a cetățeanului există numai în principiu. Față de orice om cu putere, cetățeanul, de unul singur, nu are nici una. Să nu ne prefacem că nu ştim: ministrul este puternic; cetățeanul, nu. Aşadar, față de cetățeanul izolat, guvernul este atotputernic, parlamentul e discreționar, iar preşedintele e transcendent. Etimologic vorbind, puterea e făcută din, şi e deținută de, mahări, granzi şi ştabi.[36] Puterea care, în mod abstract, e atribuită cetățeanului aparține de fapt, în chip concret, numai majorităților, ca suport, şi celor care o exercită, ca realitate. Dar chiar şi atunci: pentru a putea influența lucrurile în sensul dorit, nici măcar majorităților nu le ajunge, uneori, majoritatea.

Dacă este aşa, atunci de ce suntem mințiți că avem putere? Politicienii adoptă această minciună ca să ne domine, sub pretextul că ne slujesc. Politologii o susțin pentru că le pune meseria într-o lumină nobilă şi progresistă. Iar individualismul modern găseşte în ea o justificare atrăgătoare a democrației, înțeleasă nu ca putere a poporului, ci ca putere a individului. În fapt, puterea cetățeanului este o ficțiune: utilă pentru politician, comodă pentru politolog, ea rămâne imposibil de mobilizat ori de câte ori beneficiarul ei este altcineva decât clasa politică.

Ca să nu fie demagogie, puterea cetățeanului trebuie garantată cu ajutorul unor instituții de sprijin, în stare să îi coaguleze substanța eluzivă: justiția în primul rând şi apoi presa. Justiția este aici mai importantă, deoarece fără justiție nici puterea presei nu poate fi o veritabilă putere. În ambele cazuri, puterea nu este acordată cetățeanului direct, ci indirect, sub forma limitării arbitrarului cu care tind să dispună de putere cei care o posedă. Puterea celor fără de putere există numai în măsura în care cei care într-adevăr o au se abțin să abuzeze de ea. Ce îi opreşte? Acolo unde există civilizație − conştiința morală, onoarea, simțul datoriei, simțul

dreptății, tradiția, religia etc. Când toate acestea nu ajung, în calea abuzului poate sta numai justiția. Când nu o face nici justiția, cetățenii sunt lipsiți de orice putere, oricâte drepturi le-ar promite legile şi indiferent câte garanții le-ar oferi Constituția. Puterea celor fără de putere este direct proporțională cu capacitatea justiției de a îngrădi şi limita puterea celor care au putere. Maxima este: nici o putere nu este inocentă (nici măcar puterea democratică), iar puterea absolută corupe în mod absolut (observația lordului Acton).[37] Țările decente cunosc şi observă în mod firesc ceea ce Edmund Burke numea *equality of restraint*: fără a fi constrânse, puterile se abțin să abuzeze de ceea ce le este dat în uz, iar cei care nu au nimic în uz beneficiază de abținerea celorlalți, care o au, de la abuz (uzul şi abuzul fiind separate prin existența legii). Dimpotrivă, țările înclinate spre abuz, cum este a noastră, nu cunosc decât licența, urmată de coruperea legii; şi coruperea legii, urmată de legalizarea licenței. Cetățeanului, deci, nu îi rămâne nici o putere, pentru că puterea nu are ce face, la noi, cu noțiunea de cetățean, dimpotrivă, cetățenia este, pentru putere, un iritant prilej de poticnire.

Deşi va părea nepatriotic şi poate chiar insultător, trebuie să recunoaştem că noi, românii, nu suntem încă cetățeni din simplul motiv că nu avem încă nici o putere. Iar putere nu avem, pentru că justiția nu restrânge în nici un fel, la noi, setea de abuz a celor care au putere. Cine nu are putere, nu poate avea nici suveranitate. Or, cine nu are putere potrivit stării de fapt, deşi i se garantează suveranitatea potrivit stării de drept, nu poate fi altfel decât un supus. Supuşi fuseseră subiecții regatelor absolutiste. Dar, spre deosebire de ei, care erau apărați de abuzul puterii regale prin rețeaua de privilegii moştenite prin puterea tradiției, cetățenia noastră este o cetățenie servilă, deoarece pe noi nu ne apără nici o justiție de abuzul statului ori al clienților săi, iar tradiția noastră, mai recentă ori mai întinsă, este tot una a servituții.

Concluzia mea este că trăim într-un stat în care suveranitatea poporului e demagogică, deoarece *de facto* puterea cetățeanului e nulă. Iar puterea cetățeanului e nulă, deoarece justiția nu oferă deocamdată decât promisiuni şi nici o garanție *de iure*. Sursa puterii celor fără de putere e întotdeauna dreptatea, iar când civilizația nu e suficient de puternică,

justiția – adică organizarea legală a ceea ce e considerat drept.

(29 noiembrie 2007)

IV. *Partidele politice, din punct de vedere democratic*

Viața democratică nu se poate desfăşura în afara partidelor. De ce? Răspunsul e simplu: pentru că suntem prea mulți, iar democrația directă, care în principiu ar fi putut face caducă existența partidelor, e posibilă numai atunci când *toți* cetățenii pot fi simultan adunați într-o piață. Când numărul cetățenilor excedează acest criteriu, democrația nu poate fi decât reprezentativă, iar între alegători şi aleşi trebuie să existe o instanță de selecție a cadrelor, în care cetățenii să se poată cu uşurință recunoaşte: această instanță intermediară este partidul politic. De aici rezultă două lucruri: primul este că, într-o democrație reprezentativă, parlamentul, oricât de oligarhic ar fi, este o instituție obligatorie; al doilea este că existența partidelor, oricât de corupte şi anacronice ar părea, este inevitabilă. Prin urmare, gândul că am putea rămâne în interiorul democrației renunțând la parlament ori interzicând partidele este şi greşit, şi eronat, şi periculos. Asta nu înseamnă că parlamentarii ori membrii de partid ar putea invoca *ideea* de parlament ori *ideea* de partid pentru a se sustrage criticii. Pentru a da un conținut democrației, persoanele cu funcții publice *trebuie* criticate; pentru a-i asigura existența, *principiul* pe care persoanele cu funcții sunt chemate să îl ilustreze (chiar când doar pretind că o fac) trebuie *literal* conservat.

Partidele politice, prin urmare, sunt consubstanțiale democrației reprezentative. Orice critică legitimă a lor NU le poate nega dreptul la existență. Cum arată, deci, partidele noastre?

După prăbuşirea regimului comunist, sistemul de partide s-a înființat printr-o serie de fraude. Partidele istorice au reapărut ca şi când ar fi luptat până atunci în ilegalitate. Altfel spus, au reapărut făcând complet abstracție şi de înfrângerea lor totală (în trecut), şi de inexistența lor absolută în conştiința publică (în prezent). Aceasta a fost însă o *fraudă pioasă*: de înțeles, dacă ne gândim cât de persecutate au fost; dăunătoare, dacă ne gândim că nimic durabil nu se poate construi pe neadevăr. Una

peste alta, pedagogia fraudei pioase a fost inutilă: evoluția ulterioară a partidelor istorice a confirmat frauda şi nu a justificat pietatea.

Care a fost soarta partidelor istorice? PSDR s-a dizolvat în mod ruşinos în PDSR: urmaşii victimelor au legitimat urmaşii călăilor, astfel că Dej, în mod simbolic, a putut încă o dată batjocori demnitatea unor Titel Petrescu şi Iosif Jumanca. PNȚ, transformat în PNȚCD, a fost eliminat din viața politică prin alegeri, după o guvernare în coaliție în care i-a dezamăgit şi pe cei care l-au susținut cu entuziasm pentru ce fusese, şi pe cei care l-au susținut ca să se răzbune de dezamăgirile produse de alții, şi pe cei indiferenți: a dezamăgit mai mult decât oricare alt partid, pentru că mai mult decât oricare alt partid promisese să nu mai dezamăgească pe nimeni. Fraudele, pioase ori nu, se răzbună întotdeauna. PNL, după o guvernare de unul singur, în care s-a dovedit la fel de ahtiat de putere, la fel de cinic, de corupt, de arbitrar şi la fel de servil în raport cu oligarhii proprii precum partidul lui Adrian Năstase mai înainte, va avea soarta pe care i-o va hotărî electoratul, după ce amintirea măsurilor de linguşire a populației se va şterge, iar efectul lor, deocamdată pozitiv, se va transforma, prin logica implacabilă a legilor economice, în contrariul. În concluzie, partidele istorice nu şi-au ținut promisiunea de a aduce printre noi ce fusese bun în viața interbelică, reuşind în schimb din plin să-şi dovedească identitatea de practici cu partidele ex-comuniste.

Dreapta a renăscut, după revoluție, prin partidele istorice; stânga s-a afirmat prin Frontul Salvării Naționale. Dacă renaşterea dreptei a fost urmarea unei fraude pioase, afirmarea stângii a fost urmarea unei fraude revoltătoare. Frauduloasă a fost reciclarea partidului comunist în partid salvator al democrației; revoltătoare, însă, a fost uzurparea revoluției: din anticomunistă, cum putuse fi, a fost silită să se transforme în conservatoare a majorității practicilor comunismului real, sub bagheta otrăvită a vrăjitorului malefic care a uzurpat-o (Ion Iliescu). Aşa, anticomunist a fost doar verbiajul justificărilor, camuflat-comunistă a fost realitatea practicilor.

Aceste două tipuri de fraude au dus la un paradox generator de confuzii (spre deosebire de paradoxurile fertile, care sunt generatoare de cunoaştere: paradoxurile lui Zenon, de pildă): pentru conservarea

practicilor şi rețelelor comuniste, stânga a adoptat politici de dreapta; pentru a se menține la putere, dreapta şi-a însuşit practicile stângii. Astfel încât măsurile cele mai populiste (şi mai iresponsabile) au fost luate de un guvern declarat de dreapta (PNL-Tăriceanu), iar privatizările cele mai masive (şi mai corupte) au fost făcute de un guvern declarat de stânga (PSD-Năstase). Concluzia? La noi şi stânga e de dreapta, iar dreapta, care e coşmarul stângii, e de fapt tot de stânga.

Acest paradox e ilustrat şi de faptul că, după dispariția din scenă a partidelor istorice,[38] dreapta se reface din stânga,[39] iar stânga se legitimează prin dreapta.[40]

Confuzia fiind totală (stânga e dreapta şi dreapta e stânga), concluzia nu poate fi decât una singură: nu doar parlamentarii trebuie selecționați după alt criteriu decât cel de până acum, care lăsa mână liberă intereselor de partid cele mai oarbe, mai egoiste şi mai venale; ci şi partidele trebuie cumva schimbate, probabil din temelii. Cum, nu ştiu; dar chestiunea trebuie ridicată. Ideea de partid trebuie păstrată. Dar partidele trebuie schimbate sau, altminteri, ne vor schimba ele pe noi, fie direct pe piața liberă, la vânzare, fie pe din dos, aruncându-ne la coş.

(13 decembrie 2007)

31. PUTEREA CETĂȚEANULUI, ÎN OGLINDĂ CU PUTEREA POLITICIANULUI

Am mai scris despre puterea cetățeanului. Ceea ce cred că nu am accentuat suficient este neruşinarea demagogică a politicianului care tot vorbeşte de ea, de parcă puterea cetățeanului ar fi cumva comparabilă cu a sa ori, măcar, ar fi făcută din aceeaşi substanță. Am sugerat mai demult că singura putere *reală* a cetățeanului este indirectă: puterea sa directă (puterea votului) nu are capacitatea nici de a controla abuzurile, care e de resortul justiției, nici de a-i sancționa pe vinovați, care pot aranja legislativ justiția (în favoarea lor). Faptul este evident dacă ne gândim la situația drumurilor din oraşele noastre (am luat exemplul cel mai non-politic cu putință, pentru a depolitiza discuția). E adevărat că cetățenii au

posibilitatea de a-şi alege primarii. Însă, deşi stau sub puterea votului, toţi primarii s-au dovedit, în raport cu calitatea asfaltărilor, nereformabili. Din două motive. Întâiul este că votul alege, dar nu stabileşte oferta. Indiferent de tipul votului, stabilirea ofertei este la mâna partidelor, ceea ce înseamnă că cetăţenii nu pot vota decât în interiorul unei oferte pe care nu o controlează. Într-un sens, ei nu pot alege mai bine decât li se permite, iar arbitrul este nu atât partidul, cât *logica de partid* a şefului. O primă limită a puterii cetăţeanului este, prin urmare, logica de partid şi, ca de obicei, *şeful*.

Al doilea motiv ţine de imposibilitatea de a exercita vreun control asupra contractelor. În urma unei licitaţii, autorităţile locale încheie contracte cu firmele de asfaltare. Cu excepţii nesemnificative, aceste contracte sunt legale (chiar dacă atribuirile se fac, probabil de regulă, cu comision). Însă, deşi se asfaltează în fiecare an, drumurile sunt tot mizerabile, circulaţia devine de la un an la altul mai grea, oraşul e din ce în ce mai sufocat, iar mecanismul prin care banii publici iau sistematic calea firmelor care câştigă legal licitaţii aranjate, pe care la fel de „legal“ nu le respectă, nu poate fi nicicum demontat. De ce nu există nici o sancţiune din partea autorităţilor locale? Indiferent că este vorba de incapacitate ori de complicitate, e o iluzie să credem că cetăţenii ar putea schimba prin vot această situaţie. Primarii se schimbă, dar mecanismul risipirii banului public rămâne neschimbat – *pentru că nu e votabil*. Motivul este că, în aceste cazuri, puterea *reală* a cetăţeanului atârnă fie de cinstea autorităţii contractante, fie de justiţie, dacă părţile contractante nu respectă datele angajamentului. Prin urmare, a doua limită a puterii cetăţeanului asupra celor pe care îi alege este dată atât de capacitatea justiţiei de a determina respectarea contractelor, cât şi de voinţa părţilor contractante de a le respecta.

Prin mecanisme pe care votul nu le poate controla, puterea cetăţeanului asupra aleşilor depinde în mod drastic ori de cinstea acestora ori de eficacitatea justiţiei, şi este limitată în mod catastrofal de eşecul oricăreia dintre ele. Ca atare, cinstea aleşilor şi simţul datoriei celor numiţi sunt cele care limitează, în sens tare, puterea cetăţeanului. Adică două imponderabile, care ţin de nivelul general de (in)cultură şi

(in)corectitudine al societății.

Concluzia acestei sumare analize este că puterea cetățenilor asupra aleşilor este fictivă în absența justiției şi neputincioasă în prezența necinstei ori în lipsa corectitudinii. Invocarea puterii votului de către politicieni este întotdeauna şi demagogică (pentru că ei ştiu că nu e reală), şi frauduloasă (pentru că disimulează adevăratele cauze ale lipsei de eficacitate a votului şi ține ascunse de orice dezbatere sursele reale ale puterii lor asupra noastră). Schimbarea politicienilor, prin vot, nu a putut niciodată schimba şi cauzele pentru care cetățenii au vrut să îi schimbe. În absența cinstei individuale ori a justiției, cetățenii rămân şi în condiții democratice la cheremul politicienilor.

La aceste cauze se adaugă şi o alta, care nu depinde nici măcar indirect de vot. Odată ales, politicianul are multe puteri: are puterea remunerată a funcției; are puterea, imprevizibil recompensată, a favorurilor pe care, în virtutea funcției, le poate acorda; are puterea de a dobândi privilegii legale; are puterea de a acorda putere; etc. Pe scurt, are puterea influenței sale, pe care nimeni nu o poate nici măsura, nici controla; şi beneficiază în chip nelimitat de puterea funcției sale, care, fără a fi ilegală, are posibilitatea să nu urmeze căile legii. Partea cea mai plină de urmări incontrolabile a puterii unui politician rezultă din posesia funcției, nu din exercitarea ei. Căci puterea politicianului este, din păcate, indivizibilă − aceasta este cauza profundă a faptului că cinstea unui politician, dacă nu există, nu poate fi nici indusă, nici stimulată – ca atare, necinstea lui nu poate fi nici controlată, nici limitată. Nici un mecanism instituțional nu poate limita puterea unui politician *strict la puterea atribuțiilor sale*, eliminând ori punând sub control puterea care decurge nu din exercitarea funcției, ci, pur şi simplu, din posesia ei. În orice poziție care poate exercita putere prin simpla influență, abuzul este inseparabil legat de uzul funcției. Din această inseparabilitate decurge limita controlului democratic asupra funcțiilor alese ori numite.

În concluzie, singura putere reală a cetățeanului nu este votul, cum se laudă politicienii care vor să profite de pe urma acestei minciuni, ci este *cinstea politicianului*, pe care nimeni nu o poate impune prin lege, şi *justiția*, pe care nici o lege nu o poate determina să facă dreptate.

(3 ianuarie 2008)

32. PE MINE CINE MĂ APĂRĂ?

Nu intenționam să mai scriu despre puterea presei. Însă curtenitoarea replică, severă în fond, pe care mi-a dat-o săptămâna trecută dl Tolontan în *Evenimentul zilei* mă face să revin asupra subiectului. Dl Tolontan are dreptate să susțină că există numeroşi jurnalişti integri, că unele din investigațiile presei au fost încununate de succes şi că presa aduce servicii publicului. Nu m-am îndoit nici o clipă de acest lucru şi e bine-venită reafirmarea acestor lucruri. Dar, mă întreb, există mii de profesionişti media, cum susține dl Tolontan, care pe baza integrității şi a competenței lor (pe care nu le neg) ar putea exclama, împăcați, „Da, presa are putere!“? Există? Mă îndoiesc. De ce? Pentru că, dacă ar face-o, şi-ar anula premisele integrității şi, dacă ar crede-o, nu ar mai da dovadă de competență. Într-adevăr, anume cei mai integri şi competenți jurnalişti sunt cei care au aflat primii, pe pielea lor, că puterea acțiunii lor, în afara redacțiilor, depinde în mod dramatic de integritatea altor instituții ale societății sau statului (prin solidaritate civică ori prin justiție) şi că puterea integrității lor, în interiorul redacțiilor, e limitată de atitudinea patronatului. Puterea pe care o au jurnaliştii integri e limitată de politica patronatelor de presă şi depinde constant de alte instituții.

Pe de altă parte, mă simt în perfectă armonie cu dl Tolontan în privința admirației sale față de integritatea, inteligența, devotamentul pentru adevăr şi curajul anumitor jurnalişti. La lista sa aş putea adăuga şi alte nume, toate le fel de stimabile, din stocul meu de admirație. Dar, mă întreb: dau aceşti jurnalişti tonul presei noastre? Nu este influențată prestația lor de agenda angajatorului? Poate dl Tolontan scrie *oriunde* în presă? Poate scrie *orice*? Între prietenii mei jurnalişti independenți, după închiderea biroului de la Bucureşti al Europei Libere, după restrângerea activității Deutsche Welle şi după scandalul de la BBC legat de concedierea lui Traian Ungureanu, opțiunile de angajare au fost foarte reduse. Am enumerat aceste posturi de radio pentru că, în cazul lor, patronatele erau străine şi nu manifestau vreun interes vizibil pentru

promovarea anumitor cercuri politice ori de afaceri: de aceea, actul jurnalistic putea fi, măcar în principiu, absolut liber. Situația se schimbă însă cu totul dramatic atunci când patronatul e autohton. Toți patronii de presă autohtoni au intrat în afacerea de presă pentru a se poziționa într-un anumit fel față de lumea politicii, pentru a putea influența opinia publică, pentru a putea controla agenda dezbaterii şi pentru a face ori drena bani. De aceea, în lumea presei noastre, integritatea nu te recomandă, te pune mai degrabă în carantină. Jurnaliştii cu adevărat independenți ştiu despre ce vorbesc. E o naivitate să credem că investigațiile de impact major ar fi primite cu brațele larg deschise de diferiții patroni ai presei şi ar fi o dovadă de cinism din partea noastră să dezinformăm cititorii, afirmând că aşa este.

Problema presei noastre nu e fidel ilustrată de succesele ei (deoarece toate au fost obținute în ciuda acestor probleme, împotriva lipsei de cooperare a instituțiilor şi în lipsa sprijinului societății), ci tocmai de defectele ei. Iar acestea sunt bine exprimate de câteva rele, care funcționează, după părerea mea, ca principii structurale.

(1) În ultimii ani, s-a stabilit o relație vicioasă între lumea politicii, presă şi lumea afacerilor. Politica, presa şi afacerile funcționează la noi ca un triumvirat. Acest lucru e greşit, potrivit ideii de separare şi control reciproc a puterilor; e nociv pentru scopurile presei, deoarece sarcina de a informa obiectiv a zădărnicită; e catastrofal pentru rolul opiniei publice în funcționarea şi menținerea democrației, deoarece prin manipulare a informației, instigare la ură politică şi divertisment infantilizant (armele triumviratului), publicul este de fapt retras din circuitul formării opiniei publice, care rămâne astfel la dispoziția manipulatorilor de profesie.

(2) Presa a devenit o afacere economică, cu miză politică. Oamenii puternici au presa lor şi ar fi o naivitate să credem că scopurile lor sunt platonice. Dacă oamenii puternici vor să aibă o presă a lor este, nu se poate altfel, pentru a se folosi de ea şi a obține profit politic de pe urma ei.

(3) Presa noastră este o presă care nu are drept deviză nici adevărul, nici informarea corectă a publicului. Deviza presei noastre este şocarea publicului şi propaganda cu opiniile jurnalistului de succes. La noi, cei mai talentați jurnalişti sunt şi cei cu verbalizarea cea mai violentă, iar cei

cu ratingul cel mai bun par să confunde meseria de jurnalist cu cea de procuror public ori de comisar politic. Jurnaliştii echilibrați, informativi şi moderați, care există, fac figură stingheră în acest peisaj, iar televiziunile, cu câteva excepții, nu îi curtează.

Dlui Tolontan i-aş răspunde astfel. Suntem un popor lipsit de solidaritate naturală şi formăm o societate ocolită de justiție. În acest condiții, presa rămâne aproape singura forță a cetățeanului lipsit de putere. Dacă ea continuă să fie deformată de jocul celor trei rele enumerate mai sus, pe noi cine ne mai apără?

(10 ianuarie 2008)

33. CUM DEVINE CURTEA CONSTITUȚIONALĂ O PUTERE INEVITABIL POLITICĂ

În ultimii doi ani, observatorii scenei publice au putut observa următorul fenomen. Când ceva nu merge în justiție, se apelează la Curtea Constituțională. Când ceva nu merge cu legile votate de parlament, se apelează la Curtea Constituțională. Când ceva nu merge cu ordonanțele de urgență ori hotărârile de guvern, se apelează la Curtea Constituțională. Când ceva nu merge între preşedinte şi guvern, se apelează la Curtea Constituțională. În general, când ceva nu merge cu procedurile legale, se apelează la Curtea Constituțională. Oriunde ceva se gripează la nivelul relației dintre parlament, guvern ori preşedinție, Curtea Constituțională este instituția chemată să tranşeze disputa. Mai mult decât oricând înainte, în ultimii doi ani am asistat la treptata transformare a Curții Constituționale într-o instituție panaceu, invocată să rezolve conflictele politice, să fixeze prerogativele ori să limiteze puterile. De la panaceu la factotum nu e drum prea lung. Regula după care pare a funcționa societatea noastră azi, nu doar din punctul de vedere al aranjamentelor constituționale, este următoarea: „Oriunde ceva se blochează, Curtea Constituțională e chemată se deblocheze“.

Înainte de a vedea motivele şi a evalua semnificația acestui fenomen, trebuie să precizăm două lucruri: (i) în toate cazurile în care e chemată să

deblocheze ceva, invocarea Curții Constituționale este legitimă (dacă nu ar fi, atunci lucrurile ar fi banale: am avea de-a face cu un simplu abuz, nu cu un fenomen sui-generis); (ii) fără această intervenție, situația legală ar rămâne blocată (altfel spus, arhitectura instituțională şi procedurală a statului nu găseşte în sine mecanismele deblocării ei, deopotrivă legale şi prin consimțământul părților aflate în conflict).

Problema pe care o ridică fenomenul includerii Curții Constituționale în aproape orice decizie politică importantă nu constă în aceea că se recurge la ea, ci în faptul că se recurge prea des; şi nu atât în faptul că se recurge *atât de des*, cât la faptul că *este necesar* să se recurgă atât de des. Să fie limpede: este legitim şi legal să i se ceară avizul; dar frecvența cu care i se cere să intervină şi competențele de decizie politică ce i se impun prin aceste cereri − aceasta este problema. De pildă, în relația preşedinte–guvern, invocarea arbitrajului Curții Constituționale a devenit monedă curentă: toți ştiu, inclusiv actorii politici, că se va ajunge la el, indiferent ce s-ar face, imediat ce a apărut un diferend între instituții.

Ce se vede la noi este că orice diferență devine în practica politică diferend şi aproape toate diferendele sunt transformate de actorii politici în conflict constituțional între puteri. Ce înseamnă de fapt asta? Înseamnă fie că actorii iau decizii care contrazic Constituția (caz în care Curtea Constituțională trebuie să restabilească cadrul constituțional); fie că deciziile lor politice inovează în raport cu *litera* Constituției (şi e nevoie de Curtea Constituțională pentru a încadra aceste noutăți în *spiritul* Constituției); fie că textul Constituției este neclar (şi este nevoie de o decizie a Curții Constituționale pentru a-l clarifica, iar clarificarea devine definitivă, pentru că va crea jurisprudență); fie că textul Constituției este prost construit (şi are nevoie de intervenția constantă a Curții Constituționale pentru a-l face funcțional); fie că avem o Constituție incapabilă să absoarbă în datele ei conflictul politic între puteri, atunci când acesta, din diferite motive, se declanşează (şi este nevoie permanentă de ghidaje noi din partea Curții Constituționale, care să spună ce, cât şi cum).

O societate normală, adică una bine rânduită prin funcționarea unui cadru constituțional bine întocmit, funcționează după o „teologie deistă“:

legiuitorul dă cadrul constituțional, iar acesta, fiind bine întocmit, permite societății să funcționeze de la sine, Curtea Constituțională având menirea să corecteze doar abaterile. Testul de bună întocmire a unui cadru constituțional constă în capacitatea acestuia de a oferi rezolvare, prin aranjamente instituționale care decurg firesc din el, tuturor conflictelor de substanță care apar. Când e nevoie permanentă de un factor extern, undeva în sistem se găseşte o slăbiciune constituțională. Societatea noastră, care a fost adusă într-o stare anarhică de neorânduială prin funcționarea legală a unui sistem de legi contradictorii şi prost întocmite, funcționează după o „teologie permanent-creaționistă“: legiuitorul a dat legile şi cadrul constituțional; legile însă nu formează un sistem funcțional, iar cadrul constituțional e blocat, nepermițând controlul reciproc al puterilor – ca atare, este nevoia de intervenția continuă a Curții Constituționale pentru a debloca situația.

Într-o societate bine întocmită constituțional, intervenția Curții Constituționale este limitată la situațiile excepționale. La noi, situațiile excepționale au devenit curente, iar cele curente, prin blocajele între puteri, se dovedesc excepționale. Dacă acest lucru este adevărat, atunci şi afirmația conversă este adevărată: societatea în care intervenția Curții Constituționale este necesară în situații normale este una prost întocmită constituțional.

În concluzie, avem de-a face nu cu o problemă politică, ci cu una constituțională. În schimb, intervenția permanentă a Curții Constituționale în chestiunile care privesc procesul *politic* de control reciproc al *puterilor* naşte problema foarte serioasă a transformării unui *arbitru* pentru situații excepționale într-un *actor politic* pentru situații normale.

(17 ianuarie 2008)

34. INEXISTENTUL CAZ „PATAPIEVICI ŞI EMINESCU“

I. *Ziarul* Ziua *sau presa ca împroşcare cu minciună*

De mai multe luni, ziarul *Ziua* duce o campanie de presă împotriva unui număr de intelectuali, între care mă număr. Procedeele mobilizate:

minciuna, calomnia, falsul, procesul de intenție, insinuarea antisemită. Ținta? Demonetizarea intelectualilor critici. În special intelectualii din Grupul pentru Dialog Social par să îi scoată din minți pe aceşti jurnalişti, care folosesc presa pentru a compromite şi dezinforma. De curând, infractorii de presă de la ziarul *Ziua* au publicat, cu fotografia mea alături şi sub semnătura mea, acest text: „Eminescu este cadavrul nostru din debara, de care trebuie să ne debarasăm dacă vrem să intrăm în Uniunea Europeană“. Acest text NU îmi aparține, este invenția celor de la *Ziua*. El reia, cu sens inversat, o formulă pe care am folosit-o într-un articol din 2002, pe care, pentru a pune la punct lucrurile, îl republic mai jos. Aşa cum poate oricine constata, fraza atribuită mie nu doar că nu se regăseşte în textul meu, dar nici măcar nu poate fi considerată vreo parafrază a sa ori un rezumat al înțelesului lui, exprimat mai liber: este invenția unor oameni care, dacă ar fi să-şi justifice falsul, ar avea de ales numai între prostie (pentru că au înțeles pe dos) şi rea-credință (pentru că au falsificat înadins sensul).

INACTUALITATEA LUI EMINESCU ÎN ANUL CARAGIALE

Cred că la acest început de an Caragiale (1852–2002), încă înainte de a cădea iar în euforia actualității „lumii lui Caragiale“, ar fi momentul să facem bilanțul anului Eminescu (1850–2000). Dacă e sigur că actualitatea lui Caragiale ca valoare națională va fi confirmată la o sută cincizeci de ani de la naştere (rezultat previzibil al profetismului zeflemelei, într-o țară a tuturor batjocurilor), ce s-a văzut în „anul Eminescu“ e că Eminescu a devenit stindardul academismului – estetic, cultural, instituțional, etnic. Ceva vetust, prost plasat, iremediabil înțepenit i-a caracterizat pe toți admiratorii săi care au produs texte, luări de poziție ori oratorii oficiale cu ocazia unei aniversări care, mă tem, s-a transformat într-o comemorare.

Hotărât lucru, la o sută cincizeci de ani de la naştere, Eminescu nu mai e la modă. Pentru că a devenit inactual? Să fie vorba de faptul că la noi eternitatea aparține numai zeflemelei, iar seriozitatea, metafizicul, tragedia stârnesc deopotrivă nerăbdarea şi plictisul? Ar fi explicația „simpatică“. Cum ar veni, Caragiale rămâne mereu actual pentru că

suntem un popor vesel, bârfitor, derizoriu şi flecar, în timp ce steaua lui Eminescu e condamnată să pălească, deoarece, vorba lui Maiorescu, „celula nu rezistă“ – nici tensiunii metafizice, nici încordării ideii, nici sacrificiului tragic, nici martiriului religios şi nici disciplinei instituționale.

Mă tem însă că explicația veritabilă este alta. Eminescu nu mai e la modă deoarece nu mai „dă bine“. Explicația nu e nici abisală, nici etnopsihologică, ci banal sociologică. Dacă ne gândim că doar cu 20 de ani în urmă Eminescu mai era încă „omul deplin al culturii române“ – acum noțiunile înseşi de „deplin“ şi de „cultură“ au devenit suspecte din punct de vedere politic –, înțelegem amploarea prăbuşirii cotei lui Eminescu la bursa valorilor proclamate la lumina zilei. În timp ce Caragiale pare a nu avea nici un cusur, de Eminescu am început să ne jenăm. Răsturnarea față de perioada interbelică e completă. Pe atunci Caragiale era suspect, Eminescu era recept; azi Eminescu a devenit suspect, Caragiale este în mod eminent recept. Pentru noua tablă de valori acceptate, Caragiale a fost găsit „politic corect“, în timp ce punerea lui Eminescu la patul lui Procust al noului canon importat din „țările progresiste“ a arătat fără dubiu că fostul poet național al României clasice e „politic incorect“.

Cum ar fi putut fi altfel? Ca poet național Eminescu nu mai poate supraviețui, deoarece noi ieşim azi din zodia naționalului. Poet canonic Eminescu nu mai poate fi, deoarece revoluția sociologică din învățământul superior care a avut loc după 1990 a adus la putere studioşi care fac alergie la auzul cuvântului canon şi manifestă tendința să pună mâna pe revolver când aud cuvântul tradiție. Profund el nu mai poate fi considerat, deoarece categoria profundului, nefiind postmodernă, nu mai e prizată de intelectualii progresişti. Interesant Eminescu nu mai poate fi, deoarece tot ce e interesant în Eminescu e pur german, iar azi nu se mai consideră interesant decât ce vine din zona anglo-saxonă, care e contrariul germanității. Din punct de vedere politic, Eminescu pare a fi irecuperabil. Categoriile lui Eminescu? Azi nimeni nu mai poate vorbi despre sursele originare ale sensibilității sale fără a trebui să pună totul între ghilimele, adică fără a face cu ochiul, fără a-şi cere scuze ori fără a-l scuza, luându-

l de fapt peste picior. Într-o epocă în care viziunile mai sunt licite doar la cinema (ceea ce i-ar fi plăcut lui Max Weber), Eminescu nu ne mai poate apărea decât ca exasperant *de învechit. Or, se ştie, supremul argument împotriva cuiva, azi, este sentinţa „eşti învechit". Iar cultura română din ultimii ani, în lupta pentru integrare euroatlantică, nu doreşte decât să scape de tot ce este „învechit" – adică să fie progresistă. Pentru nevoia de chip nou a tinerilor care în cultura română de azi doresc să-şi facă un nume bine văzut în afară, Eminescu joacă rolul cadavrului din debara. Sec spus, Eminescu nu mai este azi actual deoarece cultura română, azi ca şi ieri, se dovedeşte a nu fi decât o cultură de sincronizare. Ea încă nu îşi permite să* nu *fie în pas cu módele.* („Inactualitatea lui Eminescu în anul Caragiale", *Flacăra,* nr. 1–2, 2002, p. 86)

(24 ianuarie 2008)

II. *Ura şi imbecilitatea*

Duminică, la un supermarket din Bucureşti, când era aproape să plătesc, mă interpelează un domn cu aparenţă de pensionar: „Nu v-am văzut pe 15 ianuarie la mormântul lui Eminescu". Era clar: iar mă recunoscuse unul care auzise că l-am ponegrit pe Eminescu. „Aveam întâlnire acolo?", am încercat să glumesc. Vocea domnului cu aparenţă de pensionar s-a asprit brusc. Şi-a ridicat umerii, cu demnitate: „Sunteţi aşteptat an de an la mormântul lui Eminescu, să vă cereţi iertare poetului nostru naţional". „Să-mi cer iertare? Pentru ce?", am întrebat, hotărât să nu-mi recunosc nici o vină. Dar eram deja jenat de ochii pe care îi simţeam fixaţi pe noi şi de rumoarea pe care vocea înaltă a celui care mă interpelase o stârnise în magazin. Domnul cu aparenţă de pensionar începu să strige, gesticulând cu mâna dreaptă, pe sub ochii casierei, care, curioasă, aştepta să-şi primească banii. „Pentru ofensele pe care i le-aţi adus marelui nostru poet", a strigat, „pentru asta să vă cereţi iertare! Pentru injuriile pe care i le-aţi adus!". „Care injurii?! Enumeraţi-le", am exclamat, enervat de prostiile care aveau să urmeze. Domnul cu aparenţă de pensionar s-a întors vehement spre casieră: „Acest domn Patapievici, care numai domn nu e, şi nici român, a îndrăznit să scrie că Eminescu al nostru este un cadavru pe care

trebuie să-l aruncăm la gunoi, de ruşinea Europei!“ Îşi întoarse ochii spre mine: „Auzi dumneata! De ruşinea Europei! Gunoi eşti dumneata! Ruşine să-ți fie obrazului!“ Mă privea fioros. Indignarea îi dăduse un aer de maiestate. Se desprinsese din Delavrancea, aşa cred ca se simțea pe dinăuntru. Casiera se uita la mine cu o prudență ostilă (aştepta să plătesc), iar dinspre coadă venea spre mine un freamăt dezaprobator.

Am încercat să îi explic domnului, cozii şi casierei, că e vorba de o răstălmăcire. „E o răstălmăcire grosolană“, am spus, „eu nu am scris niciodată că Eminescu este cadavrul nostru din debara. Dimpotrivă.“ Am expus pe scurt sursa neînțelegerii. „Uite cum răstălmăciți! Dumneavoastră răstălmăciți, tot timpul, chiar şi acum!“, mi-a tăiat vorba domnul cu aparență de pensionar, cu aerul că a găsit argumentul zdrobitor. Coada începuse să dezbată cazul. De ici şi acolo se auzea rostit, cu antipatie, numele meu. „Cine? Ce?! Acum?! Patapievici. Patapievici.“ Casiera mi-a cerut banii. Am plătit. Privirile pe care le întâlneam în drumul spre ieşire erau pline de dezgust. Eram un paria. Eram gunoiul care l-a înjurat pe Eminescu. Omul care batjocoreşte valorile naționale. Omul de la care se aşteaptă scuze publice la mormântul lui Eminescu, an de an. Omul care, nefiind român, conduce Institutul Cultural Român.

Sub diferite forme, aud toate aceste inepții de ani de zile. Sunt două teme: ofensa adusă lui Eminescu şi faptul că nu sunt român. Ultima oară am auzit că nu sunt român în parlament, la Comisia de buget–finanțe, în ianuarie 2010, când argumentam că ICR-ul, sub conducerea actualei echipe, a adus importante servicii imaginii României în lume. De undeva din dreapta locului unde eram audiat, s-a auzit următoarea remarcă (în vacarmul din comisie, mi-a fost imposibil să îmi dau seama cine a făcut-o): „Auzi cine vorbeşte de imaginea României! Cum îşi permite, tocmai *el*?!“ Aluzia era clară: cum îşi permite un neromân să vorbească de imaginea României. Audiat în Comisia de cultură a senatului, mi s-a reproşat, fără jenă, acelaşi lucru. Când în toamna lui 2008 am cerut Consiliului Național al Audiovizualului să ia act de campania dusă de Antena 3 împotriva mea şi am invocat protecția pe care oricare cetățean român o poate pretinde *legilor* statului român, un membru al Consiliului a replicat (citez din memorie): „Cum îndrăzneşte un neromân să ceară

protecție statului român?“

Nu am să mă înjosesc demonstrându-mi aici românitatea. *Sunt* român. Dar nu asta este în chestiune. Acest mod de a vedea cetățenia, care consideră că numai *etnicii* români au dreptul să fie protejați de *legile* statului român (ca şi când statul român ar fi un stat etnic), este prea revoltător ca să fie tratat *rapid* în acest articol. Aş adăuga doar observația că NIMENI, nici din presă, nici din partide, nici din societatea civilă, nu a reacționat la acest mod de a trata un cetățean român. Pesemne că ura față de persoana mea este atât de generală, încât orice afirmare publică a ei stârneşte imediat aprobarea, indiferent de justificarea adusă ori, uneori, chiar în ciuda ei. Ce mă frapează este că, atunci când e vorba să fie urât „Patapievici“, fraternitatea românească se instalează jubilator între oameni care altminteri s-ar sfâşia: cei care aprobă justificarea, se bucură şi de ură, şi de justificare; iar cei care dezaprobă justificarea, aprobă ura şi, astfel, consensul este imediat atins, alături de cei mai disprețuiți duşmani.

Vreau să adaug câteva cuvinte referitor la tema „Patapievici – detractorul lui Eminescu“. Am publicat în 2002 un articol care conținea următoarele fraze:

„Într-o epocă în care viziunile mai sunt licite doar la cinema […], Eminescu nu ne mai poate apărea decât ca *exasperant* de învechit. Or, se ştie, supremul argument împotriva cuiva, azi, este sentința «eşti învechit». Iar cultura română din ultimii ani, în lupta pentru integrare euroatlantică, nu doreşte decât să scape de tot ce este «învechit» – adică să fie progresistă. Pentru nevoia de chip nou a tinerilor care în cultura română de azi doresc să-şi facă un nume bine văzut în afară, Eminescu joacă rolul cadavrului din debara. Sec spus, Eminescu nu mai este azi actual deoarece cultura română, azi ca şi ieri, se dovedeşte a nu fi decât o cultură de sincronizare. Ea încă nu îşi permite să *nu* fie în pas cu módele.“[41]

Sensul acestui pasaj este limpede oricărei inteligențe normale: el conține o condamnare NU a lui Eminescu, ci o judecată necomplezentă asupra celor care, din motive „progresiste“ (adică oportuniste) se dezic de modelul său cultural.

Acest sens limpid, combinat însă cu o tenace ură personală față de mine (consecință, pesemne, a temei „Patapievici nu este român“), a generat

următoarea răstălmăcire, datorată lui Viorel Patrichi:

„*Iată ce scria domnul Patapievici în «Flacăra» lui Arion în 2003* [sic]: «Eminescu este cadavrul nostru din debara, de care trebuie să ne debarasăm dacă vrem să intrăm în Uniunea Europeană» [*sic*]. *Nu este de mirare că în manualele de gimnaziu au rămas doar poeziile «Lacul» şi «Freamăt de codru». L-au ascultat autorii de manuale* [pe Patapievici; nota mea]*, aşa cum asculta A. Toma de Silviu Brucan*."[42]

Evident, cum poate compara oricine, citatul pe care Viorel Patrichi mi-l atribuie nu are nici o legătură cu ceea ce scrisesem eu. Dar, ce contează! Pseudo-citatul din mine (*via* Patrichi) a fost preluat de Antena 3 (şi popularizat în mase), a fost preluat de bloggeri (şi popularizat în blogosferă), a fost preluat de infatigabilul patriot din Canada, Corneliu Florea, care a dedicat şi o carte chestiunii atitudinii mele faţă de Eminescu etc. Mi s-a confecţionat imaginea unui duşman neromân al lui Eminescu, care s-a lipit de mine într-atât, încât nu mai pot ieşi în lume fără să fiu tras la răspundere pentru atitudinea mea faţă de Eminescu.

Aici sunt de spus trei lucruri. (1) A gândi despre Eminescu *orice* nu poate constitui un delict nici intelectual, nici moral, nici naţional; iar patriotismul nu se judecă în funcţie de atitudinea faţă de un scriitor român, oricare ar fi acela. (2) Popularitatea urii faţă de Patapievici ca detractor al lui Eminescu trădează o bine camuflată xenofobie naţionalistă: de oriunde ar veni, particulari ori oficiali, manifestarea acestei atitudini este la fel de josnică, iar tăcerea asupra ei înseamnă consimţământ şi aprobare. (3) După ce punctele (1) şi (2) au fost susţinute, numai după aceea, rămâne imbecilitatea de lectură a lui Viorel Patrichi, de la care a plecat totul. Dacă a putut face carieră *această* lectură, înseamnă că nimeni nu a citit originalul (şi, cum ar veni, toată lumea din România şi din diaspora citeşte revista *Rost*) sau, dacă l-a citit, înseamnă că suferă de analfabetism funcţional, că nu pricepe ce citeşte. Am pus la punct această răstălmăcire în două rânduri, în *Idei în Dialog* (2006) şi în *Evenimentul zilei* (2008). Zadarnic. Presa, internetul, parlamentarii, când se referă la atitudinea mea faţă de Eminescu, continuă să îl citeze pe Viorel Patrichi şi pe infatigabilul imbecil Victor Roncea, care a împânzit tot internetul cu elucubraţiile lui sulfuroase. Lipsă de profesionalism? Nu. Ură. Ură pură. Şi, ca de obicei,

combinată cu o lipsă totală de scrupule.

(4 februarie 2010)

35. COMPLICITATEA NOASTRĂ CU POLITICIENII

Ceea ce este uluitor în țara noastră este uşurința cu care se trece de la un lucru la altul. Asistăm, de ani de zile, la acelaşi scenariu. Ceva se întâmplă. Şi stârneşte imediat o furtună de reacții. Toată lumea se angajează în dispute, certuri şi dezbateri. Atât de intense şi pătimaşe sunt acestea, încât ar părea că nimeni niciodată nu va abandona subiectul, până ce acesta nu va fi complet şi definitiv lămurit. Or, ce se întâmplă de fiecare dată este că, după câteva zile, subiectul moare de la sine. Subiectul moare, dar agitația rămâne − şi anume, legată de alt eveniment, de *noul* eveniment, care mobilizează, întocmai ca precedentul, toate energiile, toate pasiunile, toată atenția, toată încrâncenarea. Lumea este la fel de reactivă şi pătimaşă ca întotdeauna, dar pe alte teme, iar ceea ce este straniu este că vechile teme sunt complet uitate. Întocmai ca vechile teme, noile teme obsedează. Doar că obsesiile de ieri sunt complet uitate, în favoarea obsesiilor de azi. De fapt, ce spun eu „azi“? Vii sunt numai pasiunile de acum, din acest moment. Tot restul încetează să mai existe. La noi, subiectele se schimbă fără să lase amintiri, iar singurul lucru care nu e doar amintire este agitația, care produce continuu conflicte şi ulcerări. Arțagul, capsa pusă, paraponul sunt singurele lucruri care supraviețuiesc tuturor disputele noastre, pe care, poate, le şi întrețin. Temele, subiectele, *conținutul* agitației? Nu contează. Absolute în timpul agitației, dispar când trepidația se mută aiurea.

Bilanțul dezbaterilor noastre este, de aceea, devastator: deşi nu s-a rezolvat nimic, toată lumea e epuizată; deşi s-a cheltuit o cantitate enormă de energie, nimic nu a fost nici decis, nici rezolvat, nici încheiat, nici lămurit; deşi toată lumea a părut să fie obsedată de un singur subiect, după trecerea la următorul nimeni nu-şi mai aminteşte nimic de precedentul. Totul seamănă cu o muncă încordată, dar nu este, în fond, decât o enormă irosire de talent, timp, energie şi mijloace. În dezbaterile noastre publice,

patima ține locul seriozității, risipa de energie maschează absența realizărilor, iar amploarea gesticulației se substituie conținutului dezbaterilor, făcând din acestea un pretext pentru dezlănțuirea agitației, care, în acest mod, devine unicul conținut al discuțiilor publice.

Oricât de serioasă a fost tema, mecanismul descris mai sus a funcționat implacabil, îngropând-o sub gesticulație. Indiferent că a fost vorba de morții din Decembrie ori de victimele mineriadelor, seriozitatea subiectului nu a putut învinge superficialitatea minții din spatele agitației. Acest comportament trădează trei lucruri.

În primul rând, *absența perspectivei*: oamenii par să privească tot ce li se întâmplă ca şi când ei (împreună cu lucrurile) nu ar exista decât *în* prezent şi numai *ca* prezent.

În al doilea rând, *caracterul autodevorator al gesticulației*: noi ne comportăm în aşa fel, încât pasiunile noastre par a fi indiferente la conținutul care le aprinde. Or, atunci când subiectele sunt indiferente iar agitația ajunge să justifice şi răscumpere totul, dezbaterea nu mai poate fi morală, ci doar, eventual, spectaculoasă. Pitorescul e blestemul nostru, iar eticul carența cea mai dureroasă. Să nu ne amăgim că am fi de partea esteticului. Noi nu evoluăm în pozitivitatea esteticului, ci stagnăm în negativitatea eticului.

În al treilea rând, *incapacitatea construcției*: noi ne cheltuim puterile în gesticulație cu o asemenea convingere, încât părem a crede că agitația are prin ea însăşi puterea magică de a crea prin incantație ceea ce, cu efort şi tenacitate, nici măcar nu încercăm să realizăm cu mâinile. Credem, copilăreşte, în magia gesturilor. Nu ştim cum să construim ori ne e lene să o facem. De ce? Deoarece construcția presupune răbdare, iar răbdători nu suntem; deoarece ne lipseşte tenacitatea, iar tenacitatea este virtutea prin care oamenii se împrietenesc cu timpul. Noi nu ştim să ne împrietenim cu timpul şi, de aceea, suntem mai totdeauna victimele istoriei şi la cheremul celor care au ştiut să-l îmblânzească.

Absența perspectivei se referă la timp: părem a nu şti să trăim altfel decât în prezent.

Omnivoracitatea gesticulației se referă la timp, deopotrivă: părem a fi blestemați să transformăm în formă toate conținuturile care ni se prezintă.

Iar incapacitatea construcției se referă tot la timp: nu ştim să facem din timpul care ne macină suportul a ceva care durează şi edifică.

În toate trei situațiile problema pe care o avem cu timpul este, în fond, poticnirea pe care o cunoaştem deja de mult, cu etica.

Politicienii ne pot spune zilnic vrute şi nevrute, pentru că între ei şi noi e o triplă complicitate, din care numai cei care fraudează au de câştigat şi de pe urma căreia cei care încearcă să nu înşele au numai de pierdut: este complicitatea generată de uşurința cu care ne lăsăm furați de gesticulație, în dauna conținutului; este complicitatea care rezultă din uşurința cu care facem din orice un spectacol, în dauna dezbaterii; în fine, este complicitatea cauzată de uşurința cu care uităm să cerem socoteală, furați de perspectiva hedonistă de a ne putea pierde în labirintul pestriț al prezentului.

Dacă politicienii ne trag pe sfoară este pentru că sfoara spectacolului pe care ni-l oferă le-o oferim noi.

(31 ianuarie 2008)

36. NICA LEON & ION ILIESCU

La împlinirea a optsprezece ani de la înființarea Consiliului Provizoriu de Uniune Națională (CPUN), parlamentul a ținut să marcheze evenimentul, invitându-i în *dealul Casei Poporului* pe câțiva dintre eroii momentului. Printre ei, dl Nica Leon, unul dintre oamenii care, din stradă, au făcut revoluția − azi, simplu cetățean. Şi dl Ion Iliescu, omul care, ca emanat al revoluției, a condus România timp de zece ani în calitate de preşedinte ales (două mandate constituționale şi unul neconstituțional) şi care timp de optsprezece ani a fost în centrul tuturor sforăriilor politice − azi, senator al României. Când cei doi s-au întâlnit față în față, dl Iliescu a fost curtenitor şi manierat; dl Leon a fost mai întâi iritat, apoi agresiv, în cele din urmă bădăran. Motivul? Dl Leon, revoluționarul, i-a aruncat în față dlui Iliescu, emanatul, că este un criminal − şi l-a înjurat.

Sigur, ieşirea dlui Nica Leon e regretabilă. Dar acuzația, ruptă de înjurătură, îşi păstrează forța, deoarece, pentru orice om lucid, e cu totul

neverosimil ca tocmai omul care a condus țara atâta timp şi din cea mai înaltă poziție să nu ştie nimic nici de morții din Decembrie, nici de mineriade. Cum dl Iliescu nu este nici un papă-lapte şi nici un prost, rezultă că această ignoranță nu este decât o minciună, menită să tăinuiască nişte grozăvii. Ceea ce îi exasperează pe oameni ca Nica Leon la Ion Iliescu este că, în ciuda minciunilor, a lipsei de scrupule şi a setei neruşinate de putere, Ion Iliescu se bucură de o respectabilitate care lor le este refuzată, că electoratul îl alege, societatea îl respectă, statul îi conferă demnități, iar poporul, aşa mințit şi înşelat cum a fost, îl va jeli în funeralii naționale. Cum ar putea revoluționarul de baricadă să se împace cu triumful politicianului de cabinet, care scrie istoria numai în interesul lui şi al tipului său uman, de politician care tranzacționează totul pentru menținerea la putere? Nu poate. De aceea e plin de furie, de amărăciune, de resentiment. Iar furia şi resentimentul sunt dizgrațioase.

De fapt, în Nica Leon şi în Ion Iliescu întâlnim două tipuri morale obiective, mai degrabă decât accidentele a două personalități accentuate, ajunse la conflict personal. Primul tip este al revoluționarului care a riscat totul şi a pierdut tot. A fost un *underdog* şi a rămas unul. Al doilea tip este al profitorului inteligent, înzestrat cu cap politic, care a riscat puțin şi a câştigat enorm: este, dacă ne uităm bine, tipul care a furnizat clasei politice de după 1989 cel mai masiv contingent. Acest tip uman a fost bine plasat şi a rămas bine plasat. Primul tip este un perdant al revoluției, al doilea este un câştigător. Primul a riscat să devină victimă, din motive care nu au legătură cu interesele ori politica; al doilea a adoptat politici care au produs victime, pentru a dobândi putere şi a-şi satisface interesele. În tot ce face, primul nu se poate împiedica să nu fie apucat, părând un extremist şi un gujat chiar şi când nu este; al doilea îşi construieşte o figură de om cumpănit şi înțelept, părând un moderat chiar şi când comite (sau îi pune pe alții să comită) acte extreme. Tipului căruia îi aparține dl Leon s-ar părea că îi este scris în frunte să fie strident oriunde s-ar duce şi să displacă chiar şi simpatizanților. Tipului căruia îi aparține dl Iliescu, în schimb, îi este scris să placă (în cele din urmă) chiar şi inamicilor şi să facă față onorabil oricărei împrejurări. Primul tip este al revoluționarilor perdanți: ieri făceau mitinguri, azi fac greva foamei; agasau ieri,

stânjenesc azi. Tuturor ne displace felul strident în care ne reamintesc cât de strâmb s-a aşezat, pentru ei, osia lumii. Al doilea este al câştigătorilor care au devenit politicieni şi care, prin mecanismele democratice de azi, aproape că nu mai trebuie să facă nimic pentru a prospera nelimitat.

Aşa i-a împărțit revoluția română, prin urmările şi vâltorile ei, pe toți participanții la ea. Sunt unii fără de care nimic nu s-ar fi întâmplat, şi care au rămas, cum se spune, de căruță. Iar azi îi deranjează pe toți prin vociferarea lor continuă, prin dizarmonia resentimentului lor, prin soarta lor de „oameni de prisos“, de „pietre din capul unghiului“. Ei par să fie mereu din alt film, în filmul pestriț şi amestecat al vieții noastre. Par extremişti, când ei nu fac decât să pretindă respect; par apucați, când de fapt cer adevărul ori, mai simplu, doar dreptate.

Faptul a fost evident, într-un alt registru, în aceeaşi seară, la Realitatea TV, unde au fost invitați să evoce experiența CPUN-ului Ion Diaconescu, Petre Roman şi Cazimir Ionescu. Domnilor Petre Roman şi Cazimir Ionescu CPUN le stârnea amintiri duioase şi deveneau sentimentali când îşi aminteau de binele pe care l-au făcut *ei* atunci. Ei, atunci, erau puterea, erau FSN-ul, erau Ion Iliescu. Şi aveau numai amintiri plăcute despre această stare de fapt. Domnul Ion Diaconescu, dimpotrivă, era pe atunci vânatul, cel fugărit, aparținea categoriei pe care minerii o ciomăgeau pe stradă, reporterii o denunțau la televiziunea națională, iar poporul, întărâtat de domnii euforici de astăzi, căuta să o măcelărească pe la sate, când îndrăznea să se arate pe acolo, în campanie electorală. Ion Diaconescu îşi amintea ura cu care era urmărită pe atunci opoziția de oamenii lui Ion Iliescu. Oamenii lui Ion Iliescu îşi aminteau ce vremuri frumoase trăiseră ei atunci, cultivând ura, în slujba patriei.

Două experiențe ireconciliabile, un singur adevăr şi un lanț nesfârşit de complicități profitabile.

(14 februarie 2008)

37. DESPRE PATRIOTISM

I. *O fraudă: profesioniştii patriotismului*

Imediat ce s-a anunțat declararea unilaterală a independenței Kosovo, posturile de televiziune au început să vuiască de declarații. Corneliu Vadim Tudor şi-a avut partea leului: declarațiile sale în chestiunea Kosovo au fost transmise şi retransmise de majoritatea televiziunilor, fapt care nu se întâmpla în trecut decât cu declarațiile sale cele mai trăsnite ori scandaloase. De astă dată, însă, a fost luat în serios, chiar foarte în serios. Nimeni nu i-a amendat vociferările, ori chestionat avertismentele, ori pus în discuție amenințările. Subit, pentru realizatorii de televiziune, a devenit de la sine înțeles că organizațiile maghiare pot fi numite „teroriste“ şi „ilegale“ − ceea ce înainte de „criza Kosovo“ nu se întâmpla. Curtoazia, decența au dispărut brusc, în beneficiul încruntării brutale. Ca prin farmec, Corneliu Vadim Tudor, senator, pacient şi huligan, nu mai stârnea zâmbete, deşi prestația sa era, ca de obicei, pe muchia dintre prelogic, ilogic şi patologic. Gheorghe Funar, care nu e între obişnuiții talk-show-urilor, a fost şi el invitat. Spunea, ca şi şeful său de partid, numai prostii. Dar era şi el ascultat cu un soi de atenție gravă, aşa cum e ascultat medicul specialist când diagnostichează o boală.

De unde le venea această subită autoritate? Din sentimentul, împărtăşit de mulți, că C.V. Tudor, Gh. Funar şi alți naționalişti rudimentari ar poseda o competență specială, pe care cetățenii obişnuiți nu o posedă decât în grad moderat, şi anume competența patriotismului. Cum ar veni, cetățenii normali ar fi capabili de un patriotism bun doar pentru vremuri normale, în timp ce numai smuciții şi apucații ar putea proba tipul de patriotism cerut de situațiile de criză. Ideea că, atunci când e vorba de interesul național, există profesionişti ai patriotismului, iar aceştia sunt naționaliştii, mi se pare o fraudă intelectuală. Iar consensul realizatorilor de televiziune că anume la aceşti „profesionişti ai patriotismului“ trebuie apelat în situații de criză mi se pare un scandal moral.

Prin urmare, deşi în ultimii ani spațiul nostru public a fost semnificativ civilizat prin consensul creat în jurul *refuzului de a face credit* naționalismului extremist (de pildă, scorul obținut la europarlamentare de PRM ori boicotarea discursului extremist la posturile de televiziune), în străfundurile sufletului colectiv dăinuie încă ecuația „patriotism integral = naționalism“, cu premisa că abia naționalistul este un veritabil

profesionist al patriotismului, toți ceilalți cetățeni, non-naționaliştii normali şi patrioții rezonabili, nefiind decât nişte diletanți în ale iubirii de țară.

Or, ce ar putea fi un astfel de *profesionist al patriotismului*? Expresia însăşi denotă fie ceva banal, fie ceva fals, fie o aberație. Dacă e vorba de un cunoscător al obiectului de studiu numit „patriotism“, expresia are sens, şi e banală. Dacă e însă vorba de un cetățean care ar poseda ca un profesionist emoţia colectivă numită patriotism, atunci e un triplu nonsens. Întâi, deoarece numai actorii sunt profesionişti ai emoțiilor, or nimeni nu ar accepta să ia lecții de sentiment de la unul care doar le imită ori obține un simulacru de sentiment prin manipulare intenționată. Patriotismul sau este sincer sau nu există deloc. Apoi, pentru că cetățenia nu este o specializare, ci este un dat indivizibil al participării la binele comun. Or, ideea că ar exista profesionişti ai patriotismului stă sau cade cu ideea că cetățenia ar fi susceptibilă de specializare, ceea ce e o prostie. În fine, dacă ar fi posibil un profesionism al patriotismului, atunci patriotismul ar fi o experiență pur verbală, fără legătură cu ceea ce îi conferă dimensiunea etică inconfundabilă: şi anume, (a) curajul fizic în fața pericolului şi (b) discernământul politic în privința deciziilor care sunt cu adevărat în folosul țării şi în beneficiul națiunii.

Or, tocmai în această privință consensul general că naționaliştii ar avea ceva de spus în chestiuni de criză națională (ceea ce nu e *deloc* cazul acum) ne spune ceva despre felul distorsionat în care continuă să fie înțeles patriotismul în spațiul nostru public. E suficient ca cineva să declare că-şi iubeşte țara ca un apucat şi să amenințe pe toată lumea că numai el o face bine şi dezinteresat pentru ca oamenii să încline, cu timpul, să îi dea dreptate şi să îl considere, când va veni criza, un bun ghid pentru conduita comună de urmat. Uşurința cu care, în chestiuni de patriotism, continuăm să confundăm escrocii şi saltimbancii cu adevărații patrioți trebuie să ne pună pe gânduri. Dacă ne uităm la oamenii care, în trecut, au contribuit cu ceva, prin faptele lor, la progresul țării noastre, o să vedem că ei erau făcuți din cu totul alt aluat uman decât smuciții şi apucații care ne dau zilele acestea lecții de patriotism.

Ca regulă igienică de urmat: naționaliştii nu doar că nu trebuie

consultați, ei nu merită nici măcar ascultați; în schimb patrioții veritabili, identificabili prin aceea că aparțin clasei oamenilor rezonabili, cu instincte moderate şi aspirații realiste, înclinați spre soluții de cooperare şi beneficiu, trebuie nu doar ascultați, ci şi, cu prudență, urmați.

(21 februarie 2008)

II. *În chestiunea patriotismului nostru*

Ce înseamnă să fii patriot? Înseamnă, fireşte, să-ți iubeşti țara. Dar, a o iubi nu implică atât faptul de *a iubi*, cât mai ales mijloacele de a o face. A fi patriot, prin urmare, nu este o chestiune de scopuri, ci una de mijloace. Fiind aşa, constatarea patriotismului nu se poate face printr-o simplă declarație, aşa cum se constată căsătoria în fața ofițerului stării civile, prin pronunțarea unui consimțământ verbal. Patriotismul seamănă mai mult cu desfăşurarea căsătoriei, decât cu actul inițierii ei. Inițierea, deşi motivată afectiv, e pur verbală. Desfăşurarea, deşi susținută afectiv, e menținută prin alte virtuți, care implică acțiunea.

Accentul cade aici pe eficacitatea unui anumit tip de comportament, capabil să construiască o conviețuire în acord cu grija şi atenția, pe care declamarea continuă nu le poate suplini. Prin iubire intri în conviețuire şi tot ea te ține acolo: dar conviețuirea ca atare e menținută prin fapte, nu prin declarații. Aşa cum declamația nu se poate substitui acțiunii, nici iubirea nu epuizează conviețuirea. În acelaşi mod, patriotismul nu e ilustrat nici prin apartenență, nici epuizat prin declarații. În patriotism, deşi iubirea e justificarea, miezul e acțiunea, iar acțiunea, aici, e o virtute politică. Calificativul de „patriotic“, deci, nu decurge din faptul unei apartenențe *naturale*, etnice ori religioase. Nu poate fi acordat, adică, unui sentiment activat fiziologic (chiar dacă e resimțit ca atare): el este consecința unei conduite *adecvate*, menite să facă posibilă o conviețuire în acord cu scopurile propuse, care sunt general umane (nu etnice: etnicul e realizat prin uman, nu invers). Întrucât implică acțiunea în condiții de conviețuire, patriotismul este eminamente politic: dacă e adevărat că se justifică numai prin scopuri, şi mai adevărat e că trăieşte numai prin mijloace. A le confunda, înseamnă a-l invalida. Din acest motiv, patriot nu

te naşti, devii. Şi nu eşti: te dovedeşti.

La noi, patriotismul a devenit, încă de pe vremea lui Ceauşescu (şi aşa a rămas) o specialitate retorică, care se exercită prin acţiuni care ruinează. Aşa cum actorii iau lecţii de declamaţie, *patriotul naţionale* învaţă în primul rând să-şi verbalizeze iubirea (viforoasă) de neam. Şi aici rămâne. El a deprins de la demagogii dinaintea lui cum să declame partitura patriotică: nu ştie însă cum să o orchestreze; ştie să recite poezia patriotică a scopurilor, e incapabil să articuleze proza realistă a mijloacelor. Această incapacitate îi împinge cu necesitate pe patrioţii retorici la extremism, deoarece patriotismul verbal ştie că e *pur* verbal şi, de aceea, se simte mereu carent, mereu cu musca pe căciulă. Îi lipsesc faptele. Caută de aceea să facă continuu dovada că e *cu adevărat* patriotic, or singura dovadă de care dispune e reafirmarea din ce în ce mai inflamată a propriilor declamaţii. În absenţa faptelor, singura dovadă a patriotismului verbal e supralicitarea lui. În concluzie, e în logica patriotismului verbal să se autosupraliciteze în inflamaţii extreme şi să vireze spre diverse variante de naţionalism.

La inevitabilitatea extremismului, mai trebuie adăugate două alte noxe. Prima este stricarea publicului. Fiind pur verbal, patriotismul sforăitor trăieşte numai în şi prin auditoriu. Or, succesul lui depinde în mod esenţial de pervertirea publicului, deoarece cu cât are mai mult succes, cu atât publicul care se recunoaşte în el e mai departe de standardele adevăratului patriotism. Succesul patriotismului sforăitor face cea mai proastă educaţie patriotică pe care o cunosc şi infantilizează cu efecte durabile şi deliterioase standardele politice ale societăţii. A doua noxă este de natură practică. Patriotismul pur verbal nu doar că evită confruntarea cu faptele, dar tinde, prin logica înlăturării de pe piaţa admiraţiei publice a concurenţilor, să împiedice orice politică realistă. Pentru că nu pleacă de la fapte, tinde să le descurajeze; iar dacă are succes, le face imposibile. Astfel, prin logica sa firească de funcţionare, patriotismul sforăitor îşi taie orice posibilitate de a fi deveni cândva, în vreun fel, patriotic.

Din toate acestea rezultă limpede că patriotismul pur verbal este un fals patriotism.

Un foarte elocvent exemplu al nocivităţii şi falsităţii acestui tip de

patriotism este dl Gheorghe Funar. Cât timp acesta a fost primar al Clujului, Clujul a suferit variat şi multiplu: *social*, de pe urma extremismului său; *politic*, de pe urma izolaționismului său şovin; *economic*, de pe urma autarhiei socialiste, pe care o argumenta etnic; *estetic*, de pe urma clişeelor sale patriotarde; ş.a.m.d. Clujenilor nu le-a rămas, în urma celor trei mandate de primar pe care i le-au dăruit, nemeritat, nici un câştig. Absolut nici unul. Au rămas însă rănile: dezbinarea socială, înveninarea etnică şi înapoierea economică. Clujul a început să se dezvolte normal abia după plecarea dlui Funar. Nu spun că dl Gheorghe Funar nu îşi iubeşte țara. Poate că şi-o iubeşte, dar şi-o iubeşte rău, căci acest tip de iubire nu face nici un bine, ci numai rău.

Următoarele alegeri ne vor arăta unde am ajuns, din punctul de vedere al maturizării electoratului. Până acum, patriotismul sforăitor avea o medie de 10% asigurată. Dar, dacă se va păstra structura votului de la europarlamentare, atunci am putea avea surpriza (plăcută) ca patriotismul-incapabil-de-a-produce-efecte-patriotice să nu mai treacă pragul electoral.

(10 aprilie 2008)

Ceea ce s-a întâmplat.

III. *Despre patriotism, în legătură cu Republica Moldova*

A. În mod normal, evenimente precum cele din Republica Moldova de săptămâna trecută ar fi putut fi descrise prin doar două fraze: „Demonstrațiile au trezit admirație, iar reactivarea spiritului civic a produs speranță. În schimb, decizia guvernului de a trece la represalii a stârnit repulsie, iar promptitudinea cu care puterea comunistă de la Chişinău a reactivat dispozitivul stalinist de represiune a produs groază“. Indignare ar fi trebuit să fie cuvântul de ordine. În realitate, însă, cuvântul de ordine a fost altul: o combinație de confuzie, ezitare, neputință, ruşine, incompetență, laşitate şi neruşinare. Fiecare din părțile implicate a contribuit cu câte o notă specifică.

Puterea de la Chişinău. Nimic din ce e rău nu poate să nu fie spus, cu îndreptățire, despre ea. Este comunistă, este coruptă, este mafiotă, este xenofobă, este aservită politicii Moscovei, îşi batjocoreşte cetățenii, ține

țara în înapoiere economică şi minorat politic etc. Pe scurt, evoluează în afara jocului democratic, pretextând că îl practică. Or, tocmai la acest nivel al fățărniciei s-a produs fisura care a stupefiat. Cât timp se preface că nu e viciu, viciul face, în felul său, un servil omagiu virtuții. Deşi falsă, lumea bazată pe această regulă evoluează în orbita normalității. Devine însă ex-orbitantă atunci când viciul decide să scoată în afara legii virtutea şi să declanşeze persecutarea virtuoşilor. Prin decizia de a trece la represiune fățişă, regimul comunist de la Chişinău a abandonat, împreună cu fățărnicia, şi aparența legalității. Cetățenii moldoveni au fost bătuți unde erau găsiți, iar când nu erau găsiți unde se credea că sunt au fost vânați, aşa cum se vânează animalele sălbatice. Şi tot precum animalele sălbatice au fost loviți, maltratați, privați de libertate, iar unii dintre ei, în cele din urmă, ucişi. Legalitatea democratică de fațadă a fost pe loc înlocuită cu ilegalitatea comunistă de război. Totul, în aparent paşnica Republică a Moldovei, a devenit stare de urgență, justiția regulată s-a transformat în tribunal excepțional, iar poliția menită să-i apare pe cetățeni s-a metamorfozat în miliție menită să-i zdrobească pe cârtitori. Cum erau depistați cârtitorii? Prin aceea că luaseră democrația în serios şi îndrăzniseră să se comporte liber. Preşedintele Voronin a ieşit din straiele tătucului molatic şi a îmbrăcat fără zăbavă zalele tătucului stalinist, stăpân de fier peste o populație care s-a descoperit deodată supravegheată şi care, pe cale de consecință, a devenit, pe măsură ce arestările se înmulțeau, înspăimântată. Tot potențialul represiv al unui regim care păruse să practice, spre hazul postmodern, un comunism de operetă a țâşnit cu înspăimântătoare celeritate la suprafață, îngrozind lumea cu *siguranța* cu care a ştiut să treacă de la partitura „hai să fim serioşi, suntem şi noi democratici", la partitura „vă omorâm pe toți, dacă nu vă băgați mințile în cap".

Această siguranță ar trebui să dea de gândit, precum şi abandonarea fățărniciei. Lecția anamorfozării puterii de la Chişinău este următoarea: nu există comunism de operetă; în ce-l priveşte, există numai violență cu suspendare şi represiune la pândă, cărora nu le lipseşte decât ordinul pentru a se dezlănțui.

România, țara mamă. Reacțiile româneşti au fost marcate de ezitare,

ruşine şi neputinţă. Cum puterea de la Chişinău a indicat imediat România ca instigator al protestelor propriilor săi cetăţeni, opinia publică românească a intrat fără să clipească în contradicţiile fără scăpare ale condiţiei de ţap ispăşitor. Cum Europa, de dragul Rusiei, s-a arătat dispusă să ne menţină la colţul la care ne-au pus şi ruşii, şi autorii violenţelor de la Chişinău (aprobate de Rusia), România oficială a fost condamnată la tăcere şi confuzie. A tăcut, pentru a nu fi acuzată că instigă; s-a afundat în confuzie, pentru că, faţă în faţă cu drama celor bătuţi, arestaţi şi ucişi, a descoperit ceea ce ştia de mult, dar prefera să uite ori să ascundă, că nu are o politică nici faţă de românii din Republica Moldova, nici faţă de Republica Moldova (ca stat? ca stat românesc?). Până la discursul echilibrat al preşedintelui Băsescu din parlament şi declaraţia ministrului român de externe ţinută în faţa ambasadorilor străini la Bucureşti, nu a existat nici o reacţie oficială românească. Dar nici aceste reacţii nu ţin loc de o politică *românească* faţă de Republica Moldova. În absenţa ei, Uniunea Europeană s-a simţit liberă să adopte fie tăcerea laşităţii, fie limba de lemn a neamestecului în treburile interne. Tăcerea cea mai suspectă a venit dinspre organizaţiile internaţionale pentru drepturile omului. Spre cinstea lor, 20 de organizaţii româneşti de profil au reacţionat, condamnând fără echivoc gravele încălcări ale drepturilor omului comise de guvernul comunist de la Chişinău. Dar organizaţiilor româneşti, şi din cauză că sunt văzute ca ţinând de România, le lipsesc mijloacele de a acţiona în favoarea victimelor şi de a influenţa comunitatea internaţională împotriva făptuitorilor. În schimb, organizaţiilor internaţionale pentru drepturile omului nu le lipsesc mijloacele, nici de a fi de faţă şi de a influenţa autorităţile moldovene, nici de a-şi folosi puternicele lobby-uri pentru a influenţa guvernele europene să acţioneze. Tăcerea lor a fost însă asurzitoare.

Lipsa unei veritabile reacţii de solidaritate imediată a opiniei publice româneşti cu românii persecutaţi din Republica Moldova pune chestiunea nevralgică a patriotismului românesc. Dacă ne iubim ţara şi istoria, cum pretindem, de ce nu reacţionăm ideal, ca în cărţi, atunci când suntem confruntaţi cu persecuţii reale, executate împotriva fraţilor noştri ca la carte?

Dar îi simțim noi pe ei ca pe frații noştri? Să ne gândim adânc dacă este aşa, suferind pentru teribila suferință prin care trec acum semenii noştri pe care, orice s-ar spune, habar nu avem cum îi putem ajuta. Iar suferința noastră, neputincioasă şi confuză cum e, ne umple de ruşine şi remuşcare. În săptămâna patimilor. Dumnezeu să ne ierte.

(16 aprilie 2009)

B. Când scriu acest articol (29 iulie, ora 16,00) nu există încă estimări ale votului din Republica Moldova. Ştim că prezența la vot este masivă (până la ora 14,00, la Chişinău se prezentaseră la urne puțin peste 40% din cetățeni, iar pe întregul Republicii Moldova peste 30%). Ştim că mobilizarea represivă este excepțională (ştim, între altele, că au fost semnalate transporturi ruseşti cu echipament polițienesc). Ştim că sunt zone în care autoritățile locale îi îndepărtează pe cetățeni de la urne (relatare Cristian Preda, europarlamentar), că acreditarea observatorilor a fost tendențioasă şi că românii, când nu vin sub acoperire europeană, sunt discriminați şi intimidați. Intervievat la urna de vot, preşedintele Voronin a ținut să notifice României că trebuie „să renunțe la trecutul ei istoric". Judecând după mobilizarea electoratului, toată lumea simte că ceva important se tranşează în Republica Moldova, *acum*. Între dizolvarea parlamentului în iunie şi reluarea de acum a alegerilor, pare că un proces ireversibil de descompunere s-a amorsat în măruntaiele Leviatanului moldovenesc. Puterea se destramă. Deținătorii tradiționali încep să înțeleagă că nu mai pot juca după vechile reguli, iar deținătorii ocazionali pierd priza directă asupra alegătorului pavlovian. Cu toții simt că ceva se clatină în capacitatea lor de a domina şi electoratul, şi scena politică. Un aer de lichidare adie prin secțiile de votare din Republica Moldova. Proaspăt ori fetid, în funcție de nările care îl percep.

De douăzeci de ani, pentru noi, românii din țară, tot ce se întâmplă în Republica Moldova este o dureroasă piatră de încercare. Ca stat independent, Republica Moldova este, fireşte, o chestiune de politică externă. Dar ca parte a istoriei noastre, Basarabia este o rană. Rana îi ajută pe patrioții de profesie să peroreze şi să nu se simtă vinovați nici de ceea ce a făcut profesia de patriot cu Basarabia în trecut, nici de ceea ce nu face

în prezent pentru România. Iar conştiinţa rănii contribuie masiv la incapacitatea responsabililor noştri de a gândi limpede chestiunea de politică externă ridicată de existenţa a două state româneşti. Când nu ne costă nimic să spunem orice, gândim că Republica Moldova este Basarabia; când faptele ne somează la realism, ne scuzăm că nu facem nimic gândind că Republica Moldova nu mai este Basarabia.

Republica Moldova este pentru noi o piatră de încercare pentru că în atitudinea noastră confuză faţă de ea se oglindesc necruţător fracturile conştiinţei noastre naţionale. În fond, problema „Republica Moldova“ ridică chestiunea verit判ţii patriotismului nostru. Nu al *lor*, al *nostru*. Încă din secolul al XIX-lea, la noi trece drept patriot „patriotul naţionale“, adică omul care ştie să-şi verbalizeze viforos iubirea de ţară. Patriot nu este cel care face, ci cel care declară, declamă şi proclamă. A fi patriot, la noi, a ajuns să fie o abilitate pur verbală, care nu implică nici responsabilităţi, nici datorii, nici măcar obligaţia de a fi inteligent, adică adecvat. Patriotismul tradiţional, la noi, nu se dovedeşte prin fapte, ci prin declaraţii fierbinţi. Numai aşa oameni perfect nocivi precum Nicolae Ceauşescu ori Corneliu Vadim Tudor au putut trece la noi drept patrioţi: pentru că, indiferent de faptele lor (scandaloase şi antipatriotice), amândoi au ştiut să-şi verbalizeze dragostea de ţară în conformitate cu vulgata bunului român: s-au exprimat conform şi în privinţa lui Eminescu, şi referitor la voievozi şi cât priveşte virtuţile poporului român. La fel este şi cu patrioţii noştri de azi: la problema Republicii Moldova nu au răspuns – au doar tăceri, când e nevoie de discursuri, şi doar discursuri, când e nevoie de fapte ori idei.

Ori de câte ori Republica Moldova s-a mişcat, patrioţii de profesie au miorlăit (nu prea tare, că toate ataşamentele lor solide rămân socialiste, adică ruseşti), iar oamenii politici au tăcut. Încurcaţi? Uşuraţi? Putem doar bănui. Cum politicienii îşi fac scrupule numai în legătură cu indignările opiniei publice, tăcerea lor s-a bazat, cu evidenţă, pe complicitatea ei. Atunci când politicienii îşi permit să tacă într-o chestiune de care opinia publică se declară îngrijorată înseamnă că ei ştiu că opinia publică ştie că împăratul e gol. Dincolo de patriotismul verbal, de rigoare la noi în tot timpul, nici opinia publică nu ştie ce să facă – nici cu Basarabia, nici cu

Republica Moldova. Dacă politicienii nu s-au simțit obligați să aibă o politică *clară* față de Republica Moldova, este pentru că nici opinia publică nu e animată de un sentiment comun *limpede* față de Basarabia. Pe scurt, nu ştim ce înseamnă să fim patrioți în chestiunea Republicii Moldova. Pur şi simplu, nu ştim. Şi nu o ştim împreună: responsabili politici şi opinie publică. Prin extensie, întrebarea care atârnă deasupra capetelor noastre, şi la care nu avem răspuns în ciuda celor câteva instituții subfinanțate pe umerii cărora statul a abandonat această sarcină, este: suntem noi patrioți în chestiunea românilor de pretutindeni? Ştim să fim? Răspunsul e nu.

Atitudinea noastră confuză şi oportunistă față de Republica Moldova este dovada vie că societatea românească funcționează inerțial într-o formulă de patriotism care suferă de trei handicapuri majore: e incapabil să devină o politică de stat; e prost echipat să se transforme în liantul unei conştiințe naționale moderne; e contraproductiv când devine politică şi produce efecte antinaționale când se ia în serios. Se pare că asimilarea în conştiința publică românească a problemei ridicate de Republica Moldova este o etapă obligatorie în maturizarea societății noastre. Atât ca patriotism, cât şi ca civism – pur şi simplu.

(30 iulie 2009)

IV. *Încă o dată despre patriotism, cu disperare*

O ştiu pe pielea mea: orice suportă compatrioții noştri, numai punerea în discuție a simbolurilor naționale nu. Când e vorba de ele, patriotismul nostru ia foc. Ai o viziune critică despre vulgata istoriografică națională? – eşti un monstru. Deviezi de la jargonul patriotic? – nu eşti român. Aduci „atingere“ eroilor neamului? – trebuie să fii lichidat. Şi aşa mai departe. Dată fiind vehemența cu care e depistată de majoritatea românilor defăimarea țării şi a valorilor naționale, ai zice că nu e țară mai iubită ca România. De fapt, exact contrariul este adevărat: nu există țară mai neiubită de cetățenii ei decât țara noastră. Prin urmare, aş dori să vă adresez, azi, o întrebare impertinentă: suntem noi cu adevărat un popor de patrioți? Răspunsul meu este NU – categoric nu. Iată argumentele.

Deşi spunem că ne iubim țara, de fapt puțin ne pasă de ea. Am văzut la televizor imagini de picnic din zilele de Paşti. O armată de ocupație nu ar fi reuşit să împută mai mult frumusețile patriei noastre, decât au făcut-o compatrioții noştri, de sărbători. Dacă îi întrebi, pe oricare dintre ei, dacă îşi iubesc țara, vor jura că da. Drept urmare, când vor auzi pe cineva spunând că altă țară este mai frumoasă (pentru că e mai bine îngrijită, pentru că e mai prosperă etc.), vor chema la arme împotriva denigratorului. Compatrioții noştri nu suportă să se spună ceva rău despre țara lor. Asta e frumos. În acelaşi timp, nu au nici o problemă să-i facă rău țării pe care jură că o adoră. Asta e aberant.

În Bucureşti se află un parc minunat, prin care îmi place să mă plimb. Are lac, forme de relief, copaci şi pomi, arbuşti de toate felurile (inclusiv jnepeni), cărări ce se pierd printre trunchiuri, tufişuri, gazon, răsaduri de flori, garduri vii, lăstăriş, vegetație de câmpie, de baltă, de munte şi de deal; are şi aspect de pădure, şi alură de grădină englezească; şi ordine franceză, şi sălbăticie germană; şi intimitate de desiş, şi deschideri de luminiş – pe scurt, este o minune. Deşi odinioară îngrijit, iar acum sub pază plătită, autoritățile nu au mai trecut prin el de multişor. Multă lume vine în el să se bucure de frumusețea lui. De toată mâna: nu este un parc exclusiv.

Ai zice, în mod logic, că dacă e vizitat de multă lume, mulți vor fi cei cărora le pasă de el. De unde! Parcul de care vă vorbesc e sistematic şi continuu devastat de nesimțirea vizitatorilor: malurile sunt sufocate de peturi, iarba e plină de pungi de plastic, ambalajele tuturor produselor imaginabile sunt aruncate peste tot, iar dozele de bere scârțâie sub tălpi precum pietrişul în albiile râurilor de munte. La asta trebuie adăugate crengile smulse, scoarțele scrijelite, arbuştii smulşi, frunzele jupuite, trunchiurile tinere rupte. Pun pariu că 99% dintre cei care distrug cu nonşalanță parcul unde vin să se bucure de natură se vor simți jigniți dacă dragostea lor de țară va fi pusă la îndoială. Şi totuşi, cum poate fi logic admis că un om care pretinde că îşi iubeşte țara este primul care o distruge în fel şi chip?

În ciuda patrioților care mişună în țara noastră peste tot, precum sardinele în bancuri compacte, România arată ca o țară devastată. *Este* o

țară devastată. Spre deosebire însă de alte țări devastate, care sunt devastate de străini, în timp de conflict, România este o țară devastată de propriii ei cetățeni, pe timp de pace. Nu există nici o scuză pentru felul în care ne tratăm țara. Şi nu este vorba *numai* de devastarea naturii, deşi aici trebuie spus un cuvânt greu referitor la patrioții care au despădurit munții, la patrioții care au poluat apele, la patrioții care acum se pregătesc să declanşeze cianurarea vestigiilor romane de la Roşia Montana. Este vorba şi de satele, şi de oraşele, şi de străzile, şi de magazinele, şi de mijloacele noastre de transport în comun, şi de instituțiile, şi de viața noastră politică. Pe scurt, este vorba de spațiul nostru public, pe care îl batjocorim cu gunoaiele pe care le deversăm în el, exact la fel cum fac grătaragiii patrioți cu parcurile şi promenadele noastre. Televiziunile aruncă gunoaie în spațiul public, politicienii aruncă gunoaie în spațiul public, toți patrioții cu vorba îşi bat joc ceas de ceas, zi de zi şi în proporție de masă de patriotismul cu fapta. Patrioți cu vorba suntem toți; cu fapta, prea puțini: în orice caz, nu destui. Căci masă critică fac, la noi, numai patrioții cu vorba, cei care îşi imaginează că devastarea şi murdărirea naturii şi a spațiului public sunt compatibile cu dragostea de țară (afişată pur verbal). Ei dau tonul; ei fac legea; ei ne distrug – cântând imnul, lăcrimând la mici şi bere, căutând să-i extermine pe cei care îndrăznesc să le critice obiceiurile şi preferințele patriotice (şi pe ei).

Bucureşteni, funcționari din primării, notabilități, miniştri, parlamentari etc., duceți-vă să vedeți cum arată centrul istoric; cum arată Lipscanii, Şelarii, Gabrovenii. Îngroziți-vă. Aşa arătăm. Aşa suntem. Aşa avem grijă de noi. Aşa ne iubim unii pe alții. Atât ne respectăm concetățenii, istoria, țara. Numai atât, cât arată Lipscanii. Aceasta este oglinda patriotismului nostru.

PS. Dacă vreți să vedeți şi altceva în centrul istoric, decât inimaginabila mizerie şi netrebnicie din jur, încercați FotoCabinetul lui Eugen Ciocan. Aşa trebuie făcut. Patriotismul începe de la faptă, nu de la cuvânt.

(8 aprilie 2010)

38. NEÎNCREDEREA: ÎNCHISOAREA ÎN CARE TRĂIM

Toate actele vieții moderne se bazează pe încredere: pe încrederea fiecăruia dintre noi în precizia, corectitudinea şi temeinicia faptelor unor oameni pe care nu îi cunoaştem în mod direct, de care nu am auzit, de serviciile cărora nu ne imaginăm că beneficiem şi de care, în orice moment, depind în mod esențial nu doar bunăstarea, ci şi supraviețuirea noastră. Deşi nu ne dăm seama, viața noastră e în permanență în mâna semenilor noştri. De fapt, nu în mâinile lor, ci în rezultatele acțiunii lor. Şi nu atât în faptul că aceste acțiuni sunt întreprinse (oricum), cât în faptul că ele sunt bine făcute, temeinic realizate, durabil înfăptuite. Viața noastră depinde în mod esențial de vrednicia cu care semenii noştri îşi fac datoria. Lucrul bine făcut este firul de păr de care, în situații limită, atârnă viețile noastre.

De pildă, când mergem cu maşina, viața noastră depinde de o mulțime de factori. În primul rând, depinde de starea maşinii pe care o conducem: nu numai de felul în care a fost proiectată şi asamblată (în fabrică), ci şi de felul în care a fost întreținută (roți, direcție, pneuri, lichide etc.). Apoi, depinde de starea carosabilului (pe drumurile noastre, şoferii sunt mai atenți la gropi decât la trafic). În fine, viețile noastre depind de conduita participanților la trafic. Ziarele sunt pline de anunțuri mortuare cu oameni ucişi de neglijența, agresivitatea ori neîndemânarea unor şoferi.

Exemplul şofatului trebuie însă înțeles în dimensiunea lui socială. Siguranța mersului cu maşina depinde o mulțime de meserii, de respectarea unei puzderii de convenții scrise şi nescrise, depinde, în fine, de corectitudinea şi temeinicia muncii unui număr incredibil de mare de oameni. Dintre aceştia, doar pe câțiva îi plătim şi numai pe unii îi privim ca furnizori de servicii. Dar depindem de tot restul, la fel de direct ca de ceilalți.

Acest raționament se aplică tuturor situațiilor. Când vreo verigă cedează, ne dăm deodată seama că viața noastră depinde de lucruri pe care contam de la sine şi care, analizate, nu sunt deloc evidente – cel puțin nu la noi. Căci precaritatea unei vieți duse în România are două componente: este precaritatea condiției umane, pe care o împărtăşim cu toți oamenii, de oriunde; şi este precaritatea care decurge din totala lipsă de încredere față de aproapele nostru, pe care o împărțim numai cu ai noştri. E o tradiție, la

noi, să nu avem încredere în produsele româneşti, să refuzăm serviciile româneşti, să preferăm lucrurile străine, pentru că sunt (mult mai) bine făcute. Ştabii şi oamenii bogați, când se îmbolnăvesc, se tratează în străinătate. Chiar şi analizele, pentru cei cu bani, se fac tot în străinătate. Nu există produse româneşti, cu excepția celor agricole, care să fie preferate, de noi, celor străine. De ce? Nu pentru că ne-a nenorocit comunismul, ci pentru că fiecare dintre noi ştie ca pe un lucru de la sine înțeles că semenul său face, ca şi el de altfel, treabă de mântuială. Frumoasele blocuri interbelice au căzut la cutremur pentru că s-a furat material la construcție. Furtul de la sine înțeles, furtul care nu ridică din partea nimănui probleme de conştiință, adică *furtul ca tradiție nonşalantă*, face parte din neîncrederea generală şi se explică, fără a recurge la tare genetice, numai prin ea.

Oraşele noastre arată ca nişte depozite, fie de resturi de la toți, fie de maşini de la unii. Oraşul-parcare şi oraşul-resturi-de-tot-felul constituie realitatea noastră zilnică. Lecția acestei realități este simplă: dacă toți aruncă la comun, eşti tu prost să faci altfel? Nimeni nu ar culege murdăriile aruncate la comun, după cum numai o minoritate se abține să sporească resturile lăsate de izbelişte pe oriunde. Consimțământul nostru indiferent şi, nu ştiu cum, fatalist-plictisit, la degradarea spațiului public este consecința lipsei de încredere pe care o avem toți, şi cei care merităm neîncrederea şi cei care nu o merităm, în semenii noştri. De fapt, ne dispreţuim unii pe alții. Iar semnul strigător la cer al acestui dispreț calm, aşezat, lipsit de drame şi de la sine înțeles este neaşezarea, neorânduiala şi mizeria spațiului nostru public. Individualismul românesc, spre deosebire de cel occidental, care a tras toate consecințele *individuale* din roadele *sociale* ale cooperării voluntare, stă sub lozinca „se descurcă fiecare cum poate, scapă cine apucă“. Pentru că nu dă doi bani pe spațiul public şi pentru că nu are încredere în nimeni, românul caută maşinile scumpe şi impunătoare şi dă oricât de mult pe case izolate: în acest mod poate străbate oraşul fără să aibă contact cu semenii săi, iar consecința urbană este că acest loc comun al locuirii, care este oraşul, a devenit doar un spațiu de tranzit (între două locuințe) şi un loc de parcare (pentru vehiculul care ne duce între cele două locuințe – sau locații, cum se spune

azi).

Nu cred că mai putem nutri în mod realist speranța că o legislație mai bună va face din neorânduiala oraşului nostru un veritabil loc al locuirii. Prin felul bezmetic în care ne comportăm − de la felul în care traversăm strada, la felul în care şofăm, de la capsa pusă pe toată lumea, mocnită, la izbucnirile necontrolate de furie pe stradă, când ne ciocnim de neaşezarea din jur − , noi parcurgem zilnic, ca turbați, limitele închisorii sufleteşti pe care ne-am zidit-o prin aceste trei lucruri: treabă făcută de mântuială, lipsă de încredere şi egoism. Iar din această temniță nu se iese nici prin legi mai bune, nici prin amnistii norocoase: se iese numai transformându-ne sufleteşte.

(28 februarie 2008)

39. CE ESTE O SOLUȚIE REALISTĂ?

Dintre cei care au comentat pe forum articolul meu de săptămâna trecută („Neîncrederea: închisoarea în care trăim“), unii mi-au reproşat lipsa de realism, alții absența soluțiilor şi aproape toți neimplicarea politică. Afirmasem în articol că (i) treaba făcută de mântuială, (ii) lipsa de încredere şi (iii) egoismul ne-au împins într-un soi de cerc infernal al unui tip de rău pe care îl facem din indiferență şi pe care îl suportăm cu neglijență şi din care nici măcar legile bune nu ne mai pot smulge. Atunci? Spuneam că am putea scăpa din temnița socială în care ne-a zidit neîncrederea noastră față de aproapele nostru *numai* printr-o transformare sufletească, adică numai pornind de la decizia *fiecăruia* dintre noi de a pune capăt, individual, logicii răului.

Sistematizat, argumentul celor care m-au criticat era că, în chestiuni publice, recursul la transformare sufletească e ineficient, iar cei care predică binele, dacă într-adevăr le pasă, ar trebui să intre în lupta politică. Acest argument se sprijină pe două premise: prima este că realiste sunt numai soluțiile instituționale; a doua este că singura acțiune veritabilă este acțiunea politică. Cred că ambele premise sunt *cel puțin* parțial false. Cred, dimpotrivă, că eficacitatea soluțiilor instituționale se sprijină, în

ultimă analiză, tot pe decizia unui (singur) individ, iar reducerea tuturor acțiunilor sociale la lupta politică este profund greşită. Iată de ce.

Să judecăm pe un exemplu concret. De ce anume depinde calitatea traficului rutier? Depinde de (a) respectarea legilor; (b) politețea şoferilor (prudența pietonilor); (c) calitatea drumurilor. Observația din teren este că, de obicei, regulile de circulație nu joacă nici un rol în desfăşurarea traficului – sau, mai puțin radical, că joacă un rol mai degrabă orientativ, decât unul constrângător. Asta se întâmplă pentru că regulile nu există decât în măsura în care sunt respectate, iar dacă nu sunt, doar în măsura în care sunt impuse. Prin urmare, totul depinde fie de disciplina şoferilor, fie de decizia ofițerilor de circulație de a impune regulile, fie de amândouă. Civilitatea traficului depinde de *ultimul* dintre şoferi, iar disciplina lui de *toți* agenții de circulație. Iar cât priveşte calitatea carosabilului (element indispensabil, iar, la noi, catastrofal), ea depinde în mod esențial de funcționarul de la primărie care avizează calitatea lucrărilor de asfaltare: acesta nu doar că nu trebuie să ia şpagă ca să închidă ochii când face recepția lucrărilor, dar are datoria morală de a-i ține larg deschişi, pe tot timpul derulării lucrărilor. Nu e nici o îndoială că drumurile noastre sunt proaste deoarece (1) lucrările sunt făcute de mântuială de către firmele contractante (licitații, achiziții publice etc. – praf în ochi); (2) lucrul de mântuială e acceptat, pe banii noştri, de către autoritățile publice; iar ciclul se reia în fiecare an, fără ca nimeni să fie tras la răspundere. De fiecare dată descoperim că nu avem nici pe cineva să tragă la răspundere, nici pe cineva care să fie tras. Cum vedeți, lipseşte „cineva“, un om, o persoană. Acelaşi lucru se întâmplă cu toată legislația anticorupție. Toate legile din lume se năruiesc prin simpla decizie personală a unui procuror de a trece ceva cu vederea ori a unui judecător de a clasa cazul care nu e clasabil.

Paradoxul legii este că puterea ei depinde de cea mai slabă verigă a ei, iar aceasta este, când legea e teoretic bună, aplicarea ei. E important să înțelegem că această *cea mai slabă verigă* nu este niciodată un mecanism instituțional, este un om în carne şi oase. *Cea mai slabă verigă* este oricare dintre noi: eu şi tu; el şi ea; pe scurt, noi.

Acest fapt simplu face argumentul în favoarea instituțiilor atât de fragil.

Argumentul afirmă că e suficient să avem legi bune pentru ca totul să meargă bine. Or, cântărită pe oricare caz concret, această afirmație se dovedeşte de fiecare dată falsă. De ce? Deoarece buna aplicare a oricărei legi depinde, în ultimă instanță, nu de calitatea legii, ci de voința ultimului om care o aplică de a se supune literei şi spiritului ei. Altfel spus, argumentul în favoarea instituțiilor este inoperant oriunde funcționarea instituțiilor nu este condiționată de constrângerile nescrise şi necuantificabile ale unei *culturi a responsabilității individuale*. Aceasta face ca argumentul în favoarea instituțiilor să fie valabil numai în condițiile în care există o *cultură socială* a responsabilității *individuale*.

Ne-am obişnuit să credem că realiste sunt numai soluțiile care implică elemente măsurabile, cuantificabile, reglementabile, legiferabile – pe scurt, soluțiile instituționale. Ignorăm astfel împrejurarea că instituția însăşi, în funcționarea ei, depinde de oameni, potrivit principiului enunțat mai sus: eficacitatea unui ansamblu nu poate depăşi performanța celui mai slab subansamblu.

La capătul oricărei instituții se află un om – şi totul atârnă de decizia lui; în ultimă instanță, de bunătatea lui. Dacă decide să facă rău, legile rămân facultative (situația noastră). Dacă decide să facă bine, atunci legile ar putea funcționa (speranța noastră).

(6 martie 2008)

40. FII BUN PÂNĂ LA MOARTE[43]

O ştire teribilă a trecut printre noi ca vântul şi, deşi a stârnit inițial indignare, nu a ținut trează atenția publică nici măcar o zi. O tânără de 20 de ani a fost accidentată mortal în timp ce traversa strada pe o trecere de pietoni. Există imagini de la locul accidentului, care arată că tânăra, lovită la cap şi plină de sânge, s-a zbătut minute în şir între viață şi moarte, fără ca cineva să îi sară în ajutor: nici autoarea accidentului, nici polițiştii (aflați în număr mare la fața locului, deoarece asigurau fluența deplasării coloanei oficiale a prim-ministrului), nici trecătorii, nici autorul (sau autoarea) filmului. Salvarea a venit după douăzeci de minute, iar tânăra a

murit în drum spre spital.

Un fapt divers. Ziarele l-au menționat, televiziunile l-au preluat, filmulețul a fost postat pe site-ul Antenei 3 şi cu asta toată discuția s-a încheiat. Majoritatea a dat vina pe polițişti şi a fost indignată de atitudinea autoarei accidentului (o femeie bogată): nici polițiştii, nici autoarea nu s-au apropiat de trupul victimei, să-i arunce măcar o privire, să-i evalueze în vreun fel starea. Mai nimeni nu s-a întrebat cum de trecătorii nu au dat nici o mână de ajutor, iar un forumist a atras atenția că nici autorul filmului nu a schițat vreun gest de ajutor: „de cameraman nu spuneți nimic, el a stat si a filmat cum o persoana îşi dă ultima suflare, ce a crezut că dacă filmează aşa ceva o să îşi ia un premiu sau o sa fie promovat“ – şi se întreba: „unde este judecata voastră?“.

Aceasta, într-adevăr, este întrebarea crucială: unde este judecata noastră? Polițiştii au invocat regulamentele şi situația oficială în care se găseau (coloana prim-ministrului etc.). „Aşa sunt procedurile“, au declarat. Zona reprezenta culoar oficial, iar polițiştii nu aveau nevoie de incidente. De aici rezultă că în mintea lor s-a făcut o ierarhizare: ordinea oficială pe locul întâi şi abia apoi viața particularilor. Aceasta a fost judecata polițiştilor. O judecată birocratică (aşa sunt procedurile), ierarhică (oficialii mai întâi), de regulament militar (ordinele se execută, nu se discută; iar dacă se discută, se discută numai după execuție).

Judecata autoarei accidentului poate fi reconstituită psihologic prin întrebarea „Cum poate un făptaş din culpă să nu ofere ajutor unei victime involuntare?“. În mare, sunt posibile doar două răspunsuri: fie avem de-a face cu un suflet brutal (crud, rudimentar, nesimțit ori insensibil), fie făptaşul este în stare de şoc şi nu mai funcționează normal. Pentru majoritatea comentatorilor, bogăția făptaşului a constituit o circumstanță agravantă şi a înclinat balanța în favoarea primei ipoteze, potrivit ideii (false) că oamenii cu bani sunt lipsiți de scrupule şi umanitate, iar oamenii săraci sunt buni şi generoşi.

Care a fost judecata celui care a făcut filmul? De ce nu a schițat nici un gest de umanitate? Pentru că era profesionist şi punea respectul față de consemnarea jurnalistică deasupra obligației (ori nevoii) de a ajuta? Situația acestuia evocă în mod irepresibil diatriba lui Karl Kraus (scrisă la

începutul secolului trecut) împotriva jurnaliştilor care smulg reportaje senzaționale de pe buzele muribunzilor. Nu ştim care a fost judecata particulară a celui care a preferat să filmeze în loc să încerce să ajute. Ştim însă care a fost reacția jurnaliştilor-comentatori. La absolut toți patima politizării a învins umanitatea faptului divers şi o moarte care ar fi trebuit să ne zguduie s-a dovedit a nu fi decât încă o moarte care nu dovedeşte nimic. Exercițiul urii a devenit la aceşti jurnalişti devianți un fel de demonstrație a grijii lor profunde față de nevoile aproapelui lor, care îi dispensează de a mai fi umani cu toți, atâta timp cât îşi pot dovedi ferocitatea cu câteva (bine alese) victime rituale, împotriva cărora îşi fac o datorie profesională să stârnească şi să întrețină furia publică.

Ajungem astfel la chestiunea care ne priveşte pe toți: judecata trecătorului. De ce nici un trecător nu a oferit asistență? Mai mult, de ce nici unul dintre oamenii care s-a întâmplat să treacă pe acolo nu s-a oprit pentru a se interesa de soarta omului acela căzut, însângerat şi, după toate aparențele, grav rănit? Ce a fost în mintea trecătorilor? Ce s-a petrecut în sufletul lor? Cum să explicăm indiferența generală față de un om aflat în nevoie? Sub judecata acestor întrebări cădem toți, fără excepție. Noi toți, în chip de trecători indiferenți, am fost de față la agonia acelei fete. În justiție, este o culpă să nu oferi ajutor persoanelor aflate în nevoie vitală. În funcționarea comunităților, această culpă nu este o simplă vină: e un păcat de dezagregare.

Avem obiceiul să ne întrebăm, când suntem confruntați cu diferitele netrebnicii româneşti, de ce suntem aşa? Răspunsul e dat de fiecare dată când unul dintre noi moare de indiferența tuturor. Moral vorbind, e lipsă de umanitate. Consecințele sunt însă naționale. Răul românesc nu este metafizic (cum ne place să credem, ca să ne flatăm): este lipsa noastră endemică de grijă, respect, interes şi atenție față de aproapele nostru român. Noi toți suntem Cain pentru Abel-ul național. Paradoxul românesc este că românii nu recunosc în români semenii umanității lor.

(17 aprilie 2008)

41. DE CE ESTE IMPORTANT SĂ VOTĂM

Oriunde întorc capul, oamenii sunt dezgustați de politică şi profesează numai dispreț față de politicieni (cu excepția televiziunilor, care se hrănesc din politică precum hienele din cadavre). Parcă nici pe vremea dezgustului de regimul Iliescu unanimitatea că totul pute în politică nu era mai solid împământenită (sau nu întrunea majorități atât de consistente). Şi totuşi: regimul Iliescu guverna cu mineriade, nu ştia să producă decât stagnare economică şi ne ținea în carantina Europei; în timp ce guvernarea actuală funcționează cu dezbatere publică, produce creştere economică şi ne integrează în lume. De ce atunci pare totul mult mai dezgustător acum, decât ne păruse a fi înainte? De ce tinerii *nu vor* să voteze, adulții *nu mai vor* să voteze, iar bătrânii par a fi singurii care, prețuind votul sau interiorizând disciplina (nu e limpede care din două), se pregătesc să se supună noului ceremonial electoral? Votul nu poate fi apărat susținând că în trecut nu exista sau era falsificat sau era interzis. Trebuie o rațiune pozitivă. Iar aceasta nu pare a putea fi găsită.

Să vedem de ce. Se crede îndeobşte, aşa ne învață aproape toți susținătorii democrației, că democrația este puterea poporului. Oamenii se aşteaptă ca votul lor să fie putere efectivă şi, când descoperă că nu este, se simt înşelați. Oamenii politici, pe care ei îi votează, au putere. Însă ei, cei care votează, nu au. În mod frustrant, votanții descoperă că ei nu au decât puterea de a-i vota pe cei care vor avea puterea, dacă vor fi aleşi. Votanții se simt înşelați de jocul democratic deoarece, deşi *ei* conferă puterea, ei nu o posedă niciodată; sau o au numai pentru a o ceda; iar cel care o primeşte are întotdeauna mai multă decât cel care o dă, care nu resimte că ar avea vreuna.

Vina pentru aceste frustrări nu este însă a democrației, ci a felului în care e înțeleasă şi apărată în public. Dacă democrația ar fi puterea poporului, atunci vina ar fi într-adevăr a democrației. Dar democrația NU este puterea poporului, ci este un sistem de proceduri legale, prin care puterea este divizată, temporar acordată şi supusă controlului public, atât prin alegeri, cât şi prin legi. Democrația nu îl face puternic pe cel care votează, ci numai pe cel ales; însă puterea care îi este acestuia acordată prin vot nu este nici absolută, nici integrală, nici eternă, nici nesupravegheată. Aceasta este democrația: nu un sistem de împuternicire a

celor care votează, ci un procedeu legal de împărțire a puterii către cei votați, care nu pot uza de ea decât sub lege, iar legea e egală pentru toți.

Cei care se aşteaptă să aibă putere efectivă ca votanți se înşală. Singura putere reală a votanților este de a asigura funcționarea jocului democratic. Iar această „funcționare“ înseamnă două lucruri. Întâiul este că democrația funcționează numai prin solidaritatea votanților: de aici valoarea *morală* a participării la vot, care, indiferent de rezultatul lui, constă în reconfirmarea integrității corpului politic. Fiecare vot, în fond, plebiscitează solidaritatea democratică, dincolo de confirmarea sau infirmarea aşteptărilor individuale de vot. Al doilea ține de faptul că democrația nu este un joc de sumă nulă, în care ce dă o parte este câştigat în mod net de cealaltă. Când votează, cetățeanul nu doar alege, el confirmă implicit, pentru sine şi pentru alții, cadrul legal în care: (i) orice cetățean poate fi ales, dacă reuşeşte să convingă electoratul; (ii) orice putere este acordată pe mandat, la termen şi în cantitate limitată; (iii) singura sursă a puterii politice este votul. Prin funcționarea ei, democrația confirmă cu ocazia fiecărui scrutin un tip de ordine morală a societății, care posedă cele trei trăsături enumerate mai sus.

Astfel încât a vota nu înseamnă numai a alege: înseamnă mai ales a confirma ordinea morală care face posibilă solidaritatea corpului social (şi politic) şi care dă sens şi conferă valoare votului individual. În fond, votul individual plebiscitează un cadru moral: cadrul moral al vieții în care puterea politică se câştigă de la electorat, se exercită sub mandat, e împărțită între mai mulți şi nu se poate sustrage legal controlului public.

Dar votul mai înseamnă ceva, încă mai subtil, care conferă democrației un rezervor imprevizibil de resurse morale. Înseamnă un control psihologic strâns asupra deținătorilor de putere. Cât timp există vot, ei ştiu că sunt temporari, că sunt trecători, că se află sub control. Dacă sunt răi, alegerile îi țin în şah, în priză, din scurt. Dacă sunt buni, îi incită să fie şi mai buni. Dacă nu sunt suficient de buni, comparația cu alții îi obligă (dacă nu sunt suficient de buni ca să îi stimuleze). Oricât de răi ori de buni ar fi, deținătorii de putere oricum vor fi schimbați: acesta este în sine un bine, deoarece creează premisele înnoirii continue a sistemului cu creativități imprevizibile. Conştiința că funcția este un serviciu public, că

ea este în mod necesar trecătoare şi că abuzul, chiar dacă rămâne nepedepsit de justiție (prin corupție), nu poate rămâne nesancționat de electorat (prin justiție), toate acestea creează deținătorului de putere un profil psihologic esențialmente moral, pe care votul periodic îl întreține.

A vota, prin urmare, nu înseamnă numai a alege: înseamnă a-ți manifesta periodic solidaritatea morală cu o ordine a societății care e bazată pe controlul public asupra oricărui tip de putere. Iată de ce cred că este întotdeauna important să votăm.

(1 mai 2008)

42. BINELE COMUN

Au fost Paştile, Săptămâna luminată, 1 Mai: zilelor libere oficiale li s-au adăugat punțile acordate de guvern şi, astfel disponibilizată, majoritatea oamenilor muncii au beneficiat de unul sau mai multe mini-concedii, amplu mediatizate de televiziuni şi cu insistență stimulate de ofertele agențiilor de turism. Totul a plutit într-un aer exaltat de chermeză estivală. Televiziunile s-au mobilizat şi, în stilul deja plictisitor, au îmboldit la distracție, la adrenalină, la consum, la veselie. Micii şi grătarele la iarbă verde nu au fost doar sloganurile mobilizării electorale, de care toți comentatorii politici s-au distanțat cu sarcasm, ci şi obligația petrecerii timpului liber, la care toate televiziunile au îndemnat, ba, ce spun eu, şi-au somat telespectatorii. Te distrezi, exişti (ca tip *cool*); nu te distrezi, nu exişti (decât ca element antisocial). Datoria față de țară şi neam trece acum prin consum şi distracție. Ca şi patriotismul de expresie naționalistă de pe vremuri, consumul şi distracția au devenit obligatorii.

Ce s-a văzut mai puțin au fost urmările acestei dezlănțuiri de distracție (încolonată) la aer liber: gunoaiele. Deşi unele televiziuni (Realitatea TV, de pildă) au semnalat, prin imagini elocvente, dezastrul lăsat în urmă de veselii noştri concetățeni, nici una nu a analizat semnificația acestei indiferențe ori implicațiile civile ale unui tip de nesimțire care îmbină în chip atât de strâns voioşia şi firescul. Am să încerc să o schițez aici.

De o parte avem Natura. „Codrul e frate cu românul“, „râul, ramul mi-e

prieten numai mie“ etc. – relația noastră cu natura (românească) pare o legătură de destin istoric şi metafizic. De cealaltă parte avem Omul, fără rest exprimat prin această nouă religie a distracției şi adrenalinei, pe care imperiul mediatic şi răspândirea globalizării o fac nu atât inevitabilă, cât obligatorie (pentru a defini normalitatea cetățenească). Oamenii se duc la iarbă verde pentru că prețuiesc natura (altfel, de ce ar face-o?). Cu toate acestea, o distrug cu voioşie, fără să aibă sentimentul că fac ceva rău (dacă l-ar avea, ar mai face-o?). Unde se rupe filmul? În inexistența, bine mascată şi întreținută de cultura mediatică şi instituțională a formelor fără fond, a binelui comun.

Binele comun nu este o noțiune abstractă a ştiințelor politice. Nu este o realitate academică şi nici o creație a mediilor intelectuale. Binele comun este al meu şi al tău. Este un tip de proprietate care este a tuturor, fără a putea fi a cuiva anume. De el te poți bucura cât timp nu încerci să îl separi; şi îl poți poseda numai atâta vreme cât nu cauți să îl confişti. Binele comun este, deci, atât spațiul public, cât şi existența spațiilor private, în toate conexiunile lor. Binele comun înseamnă multe lucruri, toate familiare, la îndemână tuturor şi depinzând de toți: este curățenia oraşului; este calitatea traficului; este punctualitatea serviciilor; este lucrul bine făcut; este prospețimea aerului; este puritatea apei; este reținerea de a sări la bătaie, de a înjura, de a-ți umili ori degrada aproapele; este liniştea *mea* (*şi* a ta); este politețea vânzătorilor, corectitudinea funcționarilor, incoruptibilitatea magistraților, a miniştrilor, a şefului statului; este politețea *ta* (*şi* a mea); este corectitudinea; este decența; este buna-creştere; este şcoala de calitate; este scara blocului; este strada; este natura; este fațada caselor, integritatea canalizării, starea stâlpilor, gardurilor, trotuarelor, bordurilor; este starea băncilor din parc şi a băncilor în care ne ținem banii; este soliditatea monedei; este încrederea în stat, în oameni, în politicieni, în instituțiile de drept public şi privat; este gunoiul pe care NU îl aruncăm în spațiul public; este curățenia pe care o întreținem; este liniştea de care ne înconjurăm pentru a-l lăsa pe aproapele nostru în pace; este capacitatea noastră de a face ceva pentru omul de lângă noi, care să fie neplătit, necerut, nerecompensat; este bucuria de a trece nevăzut, după ce ai făcut un bine şi satisfacția de a

vedea că cineva are folos de pe urma lucrului *bine* făcut de tine; este certitudinea că nu eşti singur nici la bine, nici la greu, iar la rău justiția nu e o formă sadică de a chinui, ci o restaurare dreaptă a solidarității violate. Binele comun este siguranța că nu vei fi nici atacat pe stradă, nici jefuit de tâlhari, nici umilit de cei puternici, nici aruncat la coş de justiție, nici călcat în picioare de stat.

Binele comun înseamnă încă multe alte lucruri, care, toate, atunci când sunt bune, ne fac viața decentă şi bogată, iar când nu sunt, ne-o strică, urâțesc şi scurtează (tuturor, nu numai unora). Binele comun este ceea ce ne face să trăim bine, în timp ce absența lui ne face să trăim urât (nu doar prost). Urât, nu doar prost – adică aşa cum trăim acum: fără încredere în oameni, fără încredere în instituții, ulcerați de o invidie nesățioasă față de cei care reuşesc, animați de un dispreț nemilos față de cei care pierd, nepăsători față de natură, nesimțiți față de semeni şi indiferenți la blam.

Societățile care recunosc şi identifică un bine comun prosperă pentru că au putut dezvolta o cultură socială a încrederii, decenței, bunei-creşteri şi respectului reciproc. Societățile care nu recunosc existența unui bine comun decad şi se zbat în mizerie pentru că au dezvoltat o cultură socială a neîncrederii, a nepăsării şi a nesimțirii. Să nu dăm, deci, vina pe politicieni: răul începe cu noi, cei care distrugem natura, murdărim străzile, facem irespirabile blocurile, transformăm în haznale spațiile publice şi ne umilim cu sete şi sadism semenii. Răul începe de la scara blocului.

(8 mai 2008)

Note

33. Acest articol nu trebuie înțeles ca fiind împotriva parlamentului.

34. Aceste articole nu trebuie înțelese ca fiind împotriva presei.

35. Aceste articole nu trebuie înțelese ca fiind împotriva nimănui anume.

36. Mahăr, cu sensul de şef, de mai mare peste alții, vine din germanul *der Macher*/*die Macherin*, care desemnează pe cel/cea care poate şi ştie cum să facă lucruri, cel/cea care făcând se descurcă (*die Macherei* înseamnă intriga, sforăria, combinația, dar şi cârpăceala, lucrul prost făcut – cam aşa cum fac, la noi, descurcăreții care încurcă pe toată lumea). Ştab înseamnă la noi şef, conducător, persoană de vază şi provine din substantivul masculin german *Stab*, care înseamnă băț, toiag, vergea, baghetă, dar şi baston de mareşal şi stat-major. Grande, granzi vine în uzul românesc din spaniolă, unde *grande* are sensul de membru al celei mai înalte nobilimi (în

latină, adjectivul *grandis* înseamnă mare, de mari proporții, dar şi important, însemnat, elevat, solemn, nobil, în vârstă, puternic).

37. Dau sursa ei, pentru că formula a trecut în folclor şi, odată cu originea, şi-a pierdut şi contextul. Într-o scrisoare din 9 aprilie 1887, lordul Acton îi reproşa lui Mandell Creighton, viitor episcop anglican al Londrei şi autor al unei istorii a papilor (*A History of the Papacy during the Period of the Reformation*, 5 vol., 1882–1894) pe care Acton o recenzase cu ocazia apariției volumelor 3 şi 4 (1887), indulgența cu care judeca faptele mai marilor lumii, a papilor ori regilor. Resping canonul dumneavoastră moral în judecarea celor care dețin puterea, spunea în esență lordul Acton: „Responsabilitatea istorică trebuie să dea o replică lipsei de responsabilitate juridică [a deținătorilor de putere]. Puterea tinde să corupă, iar puterea absolută corupe în mod absolut. Oamenii mari sunt aproape întotdeauna oameni răi, inclusiv în situațiile în care puterea lor se exercită prin influență şi nu prin autoritate: la care trebuie să adăugăm tendința autorității de a-i corupe pe cei care o dețin. Nu e erezie mai rea decât să crezi că funcția îl sfințeşte pe deținătorul ei. Cei care cred asta neagă şi catolicismul şi liberalismul, care se întâlnesc în respingerea ideii că scopul scuză mijloacele" („Acton–Creighton Correspondence", *Selected Writings of Lord Acton*, vol. II, J. Rufus Fears [ed.], Liberty Classics, Indianopolis, 1985, p. 383).

38. PNL a decedat moral, decăzând din calitatea sa de partid istoric, atunci când a început să semene, în practica sa parlamentară, cu PSD, iar guvernarea sa nu a mai putut fi distinsă decât prin câteva nume de guvernările PSD anterioare.

39. PD, care provine din FSN, se poziționează la centru-dreapta.

40. PSD nu poate fi distins prin nimic, *la scară românească*, de un partid de centru-dreapta.

41. H.-R. Patapievici, „Inactualitatea lui Eminescu în anul Caragiale", *Flacăra*, nr. 1–2, 2002, p. 86.

42. Viorel Patrichi, „Masca lui Ianus şi mentalitatea «second hand»", *Rost*, nr. 24, februarie 2005.

43. *Fii bun până la moarte* este, în traducere, titlul unui emoționant roman de Zsigmond Móricz (1879–1942), pe care l-am primit ca premiu la sfârşitul clasei a şaptea.

CAPITOLUL III
Anii urii (iunie 2008 – iunie 2010) şi până azi, în formă continuată

43. SUPREMAŢIA TELEVIZIUNILOR, DEGRADAREA POLITICULUI

Spuneam acum câteva săptămâni că, în ultimul an, ceva s-a schimbat dramatic, deşi pe nesimţite, în felul în care se face la noi politica. Din protagonist al politicii, cetăţeanul s-a transformat din ce în ce mai mult într-un spectator. Politica a devenit un spectacol mediatic, dirijat de nevoia politicienilor de a se alege şi de interesele trusturilor de presă, care, deşi sunt economice în finalitate, se manifestă prin opţiuni politice atât ca expresie, cât şi ca mijloc de realizare. Devenind rating politica a încetat să mai fie politică: ea nu se mai bazează pe convingeri politice, pentru a se exprima, şi nici pe formarea unei conştiinţe politice, pentru a funcţiona. Televiziunile au preluat dezbaterea şi i s-au substituit. Din mijlocitori ai dezbaterii publice, moderatorii au devenit actori, apoi formatori, iar din formatori, sub influenţa intereselor patronilor şi a presiunilor politicii, s-au transformat în deformatori de opinie.

În formarea ori deformarea opiniei, moderatorul ori postul de televiziune a ajuns mai important şi decât politicianul invitat, şi decât ideile dezbătute. Aşa cum câmpul politic este împărţit pe partide, mass-media sunt cartelate pe patroni. Şi aşa cum opţiunile politice sunt grupate ideologic, mesajul trusturilor de presă este structurat în funcţie de interesele patronatului. Nu ideile politice fac agenda publică, ci interesele de emisiune ale moderatorilor cu rating. Nu mai este vorba de spirit public, ci de spirit parohial: şi nu al celor cu idei, ci al celor cu bani, poziţie, mijloace şi interese. Puterea presei a devenit profitul ei şi se împarte convenabil între cei care o fac şi cei pentru care se face. Presa, câine de pază (al democraţiei)? Da, într-un fel: dar nu împotriva

duşmanilor, ci în favoarea beneficiarilor. Nu mai există nici inocență, nici prezumție de bună-credință: toată lumea ştie că fiecare va minți, când îi va pica bine, pe oricine.

Acest cinism a fost inițial generat de lipsa de caracter, dar a ajuns să fie întreținut ca standard profesional prin condiționarea prosperității de obediență. Cine vrea prosperitate trebuie să plătească în obediență. Ca să nu fie respingătoare, obediența s-a deghizat, convenabil, în indignare: avem numărul cel mai mare de moderatori indignați din toată presa europeană, la un grad de aservire patronală disproporționat mai mare. Cum se poate vedea, indignarea este, şi ea, cartelată: ştii peste ce indignare vei da în funcție de postul pe care comuți; indignările nu mai sunt personale, sunt ale trustului de presă. În felul acesta, întreg mediul moral al transmiterii şi comentării informației s-a falsificat. În timpurile clasice ale bunei-credințe, dezinformarea era naivă şi se obținea prin trunchierea informației. În timpurile totalitare ale relei-credințe, dezinformarea era brutală şi se făcea prin falsificarea ori suprimarea informației. Dezinformarea noastră, mai subtilă, e obținută direct prin falsificarea mediului moral de la care emană informația: suntem supuşi unei mistificări de bună-credință morală atât de sistematice şi de enorme, încât sub înrâurirea ei aproape că nu mai e nevoie nici de dezinformarea naivă, nici de cea brutală. Fiind mințiți în chiar sursa încrederii noastre morale, ravagiile sunt mult mai mari decât cele produse prin înşelăciunea cognitivă a dezinformării. Urmarea, asupra noastră, e sigură: neîncredere, cinism, relativism, dezinteres, lehamite şi dispreț. Soluția, în ce-i priveşte, e neclară.

Sursa acestei neclarități este dezertarea presei de la menirea ei. Dintotdeauna, în timpurile moderne, aliatul cetățeanului împotriva abuzurilor puterii a fost presa. Presa noastră (independentă) a debutat bine după 1989, dar a dat de bani după 2000. Astăzi, urmând unei evoluții mai generale, presa a devenit aproape numai televiziune, iar televiziunile, cedând ispitei enormei puteri de manipulare a opiniei publice de care dispun, înainte de a face presă, fac afaceri. Sau, mai degrabă, fac afaceri prin intermediul facerii şi desfacerii presei. Cu ochii pe presă, politicienii au descoperit că e în interesul lor să îi îndepărteze pe cetățeni de politică.

Infantilizarea electoratului, utilă pe vremuri, nu mai putea fi obținută, pentru că nivelul de educație a crescut, iar informația e peste tot, te trage de nas şi dacă vrei să o ignori. Electoratul, însă, poate fi în mod mult mai profitabil distras de la politică dacă este continuu distrat. Scopul politicii a devenit distragerea electoratului de la politică. Iar acest lucru se obține (a) prin transformarea politicii în spectacol; (b) prin transformarea televiziunilor în vector politic unic; (c) prin transformarea anumitor oameni politici în entertaineri la vedere şi ținerea în culise, igienic sustraşi ochiului public, a celor care trag sforile; (d) prin mutarea tuturor dezbaterilor publice la televiziuni şi transformarea lor în spectacole de divertisment.

Cum am putea lupta împotriva noii singurătăți a cetățeanului? Fireşte, încercând să readucem televiziunile la menirea lor; ori încercând să populăm cu „făpturi prietenoase“ spațiul deocamdată vid dintre stat şi individ. Dar cum, efectiv, este ceea ce trebuie să reiasă din dezbaterea publică.

(5 iunie 2008)

44. TREI ANORMALITĂȚI ACCEPTATE CA NORMALITĂȚI

Actuala campanie electorală afişează ca fiind normale trei anormalități vădite. Întâi de toate, preluarea luptei politice de către presa televizată. Acest lucru a ajuns să fie considerat normal, mergând până acolo încât singura arenă publică a politicii a devenit talk-show-ul (nu parlamentul), unicul arbitru al dezbaterii publice a ajuns să fie moderatorul de talk-show (nu opinia publică), singurii politicieni cu nume au devenit cei care ştiu să se facă invitați la talk-show-uri (nu cei care, prin pertinență şi talent politic, ajung să orienteze dezbaterea publică), iar televiziunile au căpătat monopol pe informațiile politice, ceea ce înseamnă că nu mai există altă politică decât cea a televiziunilor. Parlamentul nu mai este locul dezbaterii politice (dovadă că este cel mai adesea pustiu), opiniei publice i s-a substituit moderatorul cu rating, pertinenței politicianului cu discurs i-a

luat locul impertinența clănțăului cu tupeu (tipului „Corneliu Coposu“, vechiul ideal, i-a luat locul tipul „Aurelian Pavelescu“, noua realitate), iar ratingul a ajuns să facă politica. Politica cetățeanului, deci, a dispărut. A rămas, singură şi sigură de ea, arogantă şi dominatoare, politica trusturilor de presă, care funcționează potrivit regulii mafiote „cine domină televiziunea, face opinia publică; cine aranjează jocurile, controlează culisele“. Televiziunile nu mai sunt prietenul cetățeanului, au ajuns să fie controlorul, cenzorul, manipulatorul şi, în cele din urmă, înlocuitorul său politic.

A doua anormalitate ține de faptul că moderatorii cu opțiuni politice transparente nu se mai străduiesc nici să fie neutri, nici sa îşi ascundă partizanatele. Treptat, treptat, prin intoxicare zilnică, anomalii frizând patologicul precum emisiunile unor Mihai Gâdea ori Mircea Badea au ajuns să nu mai stârnească repulsie, au încetat să mai producă stupoare, au început chiar să placă – pe scurt, au intrat în normalitate. Desigur, potrivit unor standarde raționale, această normalitate este anormală. Dar, cel puțin pentru moment, această anormalitate a reuşit să se substituie cu succes normalității. E o regulă a normalității ca oamenii cu obsesii să nu fie consultați în evaluarea propriilor obsesii. La noi nu este aşa. Cornel Nistorescu ori Victor Ciutacu, care au dezvoltat fixații maniacale împotriva preşedintelui Băsescu, sunt consultați cu nonşalanță în privința actelor şi spuselor preşedintelui Băsescu. E ca şi cum ai cere pacienților să-şi consulte medicii. La noi acest lucru a devenit normal, deşi el este anormal în orice lume normală. Chiar şi emisiuni mai subtil manipulative, cum este talk-show-ului moderat de Răzvan Dumitrescu, îşi vădeşte opțiunea politică partizană prin predilecția pentru anumiți invitați, care nu sunt reprezentativi decât pentru agenda moderatorului, nicidecum pentru dezbaterea politică normală. Aurelian Pavelescu, Lucian Bolcaş, Şerban Nicolae, Ion Ghişe şi aproape toți invitații săi spun, în orice împrejurare, un singur lucru: cel pe care moderatorul îl gândeşte, dar, pentru eficacitate mediatică, nu îl spune direct, ci îi lasă pe invitații săi permanenți să o facă. Astfel, moderatorii nu mai asigură cadrul dezbaterii îi fixează autoritar agenda. Iar agenda, care pe vremuri era ascunsă, e acum la vedere.

În fine, cea de a treia anormalitate ambalată ca normalitate este

consensul format în jurul ideii că orice face preşedintele Traian Băsescu e rău, e greşit, e împotriva Constituției, iar acțiunile PDL sunt fie nule, fie incompetente, fie nocive – deci orice mobilizare împotriva lor e justificată. Neutralitatea a devenit sinonimă cu favorizarea celor care se opun PDL-ului, ca „partid al lui Băsescu“. Orice ar spune, Băsescu e de ocară; orice ar face, PDL e fantoşă. Consensul în jurul acestui exces ține de logica stigmatizării, care pretinde ca faptul de a fi ceva să facă inutilă analiza şi de prisos judecata: evreul e rău ca evreu, Băsescu e rău ca Băsescu (la fel PDL). Această anomalie trece acum drept normalitate. În mod straniu, breasla jurnaliştilor e perfect acomodată acestei perversități, dovadă că nimeni (cu excepția unor outsideri) nu se ridică împotriva aberației. Însă, din punctul de vedere al luptei politice, distorsionarea e magistrală: lucrarea „Celor 322“ de ieri merge azi înainte prin comentatorii politici de serviciu, cu o eficacitate pe care tentativa de a-l suspenda pe preşedinte de acum un an nu o avusese, pentru că era EVIDENT partizană politic. Acum partizanatul politic este ascuns nu de grija de a-l travesti, ci de faptul că nu mai este al politicienilor, ci al comentatorilor politici, şi este general. Cine ar striga că aceştia mint, ar fi imediat dovedit de minciună, dar nu prin raportarea la fapte, ci prin invocarea consensului! Dovadă că sunt epoci în care strigătul „împăratul e gol!“ nu mai convinge pe nimeni, fără ca toți să fie cumpărați – e suficient ca majoritatea să fie hipnotizată. De fapt, *ce* s-a întâmplat? S-a întâmplat că s-a produs o deplasare a centrului, care face ca opinia „Traian Băsescu e scelerat“, care fusese extremă față de vechiul centru (cel normal), să pară descriptivă şi normală raportată la noul centru, care nu este altul decât vechea extremă, spre care centrul vechi a fost translatat prin forța manipulării.

Este „meritul“ televiziunilor de a fi impus subliminal ca normale trei anormalități patente: anormalitatea că e firesc ca televiziunile să se substituie politicii, iar din cetățeni să facă telespectatori de divertisment; anormalitatea că ar fi normal ca moderatorii şi comentatorii să fie partizani; în fine, anormalitatea că ar constitui o marcă de normalitate să fim cu toții, din principiu, împotriva lui Traian Băsescu şi contra PDL. Ei bine, nu suntem! Refuzăm consensul obținut prin falsificarea centrului.

(12 iunie 2008)

45. MIZA ALEGERILOR ŞI LOGICA ALIANŢELOR

Nicolae Văcăroiu, vicepreşedinte PSD şi preşedinte al senatului, a dezvăluit în vinerea dinaintea turului doi al alegerilor locale care este strategia PSD pentru viitor: „Domnul Traian Băsescu încalcă tot mai des Constituția. Dacă continuă pe această linie, poate avea şi surpriza unei noi suspendări“. Deci, deşi preşedintele încalcă frecvent Constituția, PSD nu reacționează deocamdată (ceea ce îl face complice), aşteaptă însă momentul potrivit (ceea ce arată că nu de Constituție îi pasă, ci de eficacitatea loviturii politice). Potrivit PSD, momentul potrivit pentru suspendarea preşedintelui este imediat după aflarea rezultatului alegerilor generale. Căci, argumentează acelaşi Văcăroiu, riscul de a nu avea un guvern PSD e mare: „e greu ca un [singur] partid să treacă peste 50%“. Prin urmare, „domnul Băsescu trebuie să se aştepte şi la surprize“. Surpriza este suspendarea. Scopul nu este apărarea Constituției, ci, în mod explicit, încercarea de a-l împiedica pe preşedintele recalcitrant să numească un prim-ministru care nu convine PSD. Odată preşedintele de drept suspendat, cel care salvează PSD de riscul de a nu rata încă o dată guvernarea este, fireşte, preşedintele interimar, adică Nicolae Văcăroiu, care „numeşte prim-ministrul“. Rezultă un guvern PSD. Cum va guverna PSD? Simplu. Nici fruntaşii PSD, nici fruntaşii PNL, nici fruntaşii PC nu ascund faptul că se vor alia (iar UDMR va întări oricând pe cel mai puternic). Spune Nicolae Văcăroiu: „în momentul în care reuşim să facem după alegeri o alianță şi avem o majoritate, de peste 50%, va fi greu pentru Traian Băsescu să desemneze un prim-ministru pe care îl vrea el şi să meargă cu un guvern minoritar. În orice caz, PD-L se va duce undeva la limita a 20%, nu mai mult“. Restul de procente electorale, în planurile lui Nicolae Văcăroiu, sunt sigure: ele vor reprezenta, renăscută şi confirmată de alegeri, coaliția deja cunoscută a „Celor 322“.

Această analiză, în cinismul ei, exprimă perfect atât lecția acestor alegeri, cât şi logica alianțelor politice care, în ultimii patru ani, au făcut şi desfăcut câmpul politic. Dacă privim harta politică de azi a județelor,

vedem că, aşa cum au pronosticat artizanii Alianței D.A. în 2004, PD şi PNL formează şi în momentul de față, dacă ar mai fi împreună, cel mai important partid din țară, ilustrând faptul că electoratul a trecut, cu o majoritate sensibilă, de la stânga la dreapta (definițiile sunt româneşti, nu absolute). În schimb, PSD a pierdut întâietatea. Pentru PSD, fiind vital ca PD şi PNL să nu stea împreună, decizia premierului Tăriceanu de a distruge Alianța D.A., urmând astfel interesele lui Dinu Patriciu (legate, cum ştim, de PSD), a fost salvatoare. În acest mod, ironie a sorții, partidul istoric PNL a fost cel care a oprit declasarea PSD şi a stopat orientarea spre dreapta a electoratului.

În termeni de partide, expresia destrămării Alianței D.A. a fost apariția PDL, iar tentativa de a neutraliza puterea preşedinției şi de a prelua de la aceasta toată puterea executivă au fost ilustrate prin suspendarea preşedintelui – formidabil instrument de luptă, comparabil cu mineriadele. Deşi eşuată, tentativa de suspendare a pecetluit limitele puterii preşedintelui şi a consfințit actuala logică a alianțelor. (i) Preşedintelui i s-a impus să se conformeze: el sau face jocul altora, caz în care este considerat constituțional şi este lăsat în pace; sau joacă, dar atunci e amenințat cu neconstituționalitatea şi eliminarea din joc. (ii) Iar alianța alternativă la fosta Alianță D.A. constă în cuplarea strategică a PSD cu PNL, cu sprijinul oportunist al PC şi al cui s-o mai nimeri. Astfel, criteriul politic de separare după ideologii (dreapta şi stânga) a fost abandonat în favoarea criteriului de putere, care, chemat să ofere oportunități intereselor economice ale aliaților, este întotdeauna venal. Ideologia a fost înlocuită prin profitabilitate, iar afinitatea electivă prin sete de putere şi interes nud.

În mod limpede, există doi învingători şi mai mulți sforari. PSD, prin ruperea Alianței D.A., a reuşit să îşi păstreze o poziție aproape centrală, din care, altminteri, ar fi fost, prin logica maturizării electoratului, decăzută. PNL, cu o mare abilitate, a reuşit să îşi adjudece din electoratul Alianței D.A. un electorat de manevră, remarcabil de orb la manevrele prin care a reuşit să o rupă. Dinu Patriciu, prin subordonarea PNL şi acapararea culiselor, a dovedit că un particular faraminos de bogat poate împinge politica unei țări în orice direcție doreşte, în mult mai mare

măsură decât o poate face un şef de stat (dacă e responsabil şi nu abuzează; dacă e iresponsabil, are oricând la dispoziție abuzul). Din destrămarea Alianței D.A. şi regruparea partidelor sub semnul „Celor 322“, au de câştigat toți oligarhii care, prin puterea televiziunilor pe care le controlează şi cu ajutorul banilor cu care le lipesc jurnaliştilor buzele, au învățat să participe profitabil la jocul politic într-un grad nemaivăzut până acum, la noi. Dovadă că la aceste alegeri singurii doi actori care NU au avut de partea lor neutralitatea nici unei televiziuni, publice ori private, au fost Traian Băsescu, preşedintele republicii, urât de toți teleaştii în direct şi la ore de maximă audiență, şi PDL, cel mai mare partid de centru-dreapta, ridiculizat şi minimalizat de toți moderatorii, ceas de ceas şi în proporție de masă.

Faptul că electoratul nu a simțit acest dezechilibru flagrant face sistem şi cu rezultatul alegerilor, şi cu succesul alianței PSD–PNL, şi cu impasul în care se află puterea cetățeanului de a controla ori modera ceea ce, când are mintea subjugată, nu poate nici înțelege, nici critica.

(19 iunie 2008)

46. JUSTIȚIA, POLITICA ŞI O VICTORIE TÂRZIE

În 2002, Daniela Buruiană, pe atunci vicepreşedinte PRM şi vicepreşedinte al Comisiei parlamentare de control a SRI, era un om influent prin poziție şi temut prin comportament. Semnul cel mai limpede al puterii care decurgea din această influență era acela că, la televizor ori în imundele publicații PRM, deşi porcăia pe toată lumea, nimeni nu reacționa. Părea inamovibilă în putere şi imună la orice sancțiune. Oricum, justiția părea să îi stea la picioare, deoarece din partea ei primea numai impunitate. Ca stil, era copia fidelă a lui Corneliu Vadim Tudor: la fel de brutală în limbaj, le fel de primitivă în gândire, la fel de extremistă în atitudine. Afecta relații privilegiate cu serviciile secrete, părea să cunoască dosarul fiecăruia, îşi amenința victimele cu informațiile de care dispune, promitea dezvăluiri incendiare împotriva cui îi căşuna, îşi zugrăvea cu ură adversarii şi îi înfricoşa cu dezvăluiri nimicitoare. Judecând după violența limbajului, ai

fi zis că, dacă i-ar fi stat în putere, ar fi arestat jumătate din ţară şi ar fi împuşcat pe loc societatea civilă, pe care o ura activ, birjăreşte şi cu obidă de temnicer. În toate, urma fidel, servil şi arogant programul PRM.

Deşi nulă intelectual şi ineptă politic, Daniela Buruiană a făcut după 1990, prin huliganism şi în siajul extremismului, o formidabilă (şi prin nimic meritată) carieră politică. Între 1990 şi 1992 a fost deputat din partea FSN, pe care l-a trădat încă pe când îl reprezenta în parlament, deoarece în 1991 a devenit membru în Comitetul Director al PRM (să nu ne mirăm, însă: PRM a fost fiul natural şi protejat al primului FSN). Din 1996 până în decembrie 2007, când a fost exclusă din PRM, s-a manifestat gălăgios ca unul dintre cei mai brutali şi extremişti deputaţi ai acestui partid. Între 1996 şi 2004, timp de două legislaturi, Daniela Buruiană a fost membru şi vicepreşedinte al Comisiei comune permanente a Camerei Deputaţilor şi Senatului pentru exercitarea controlului parlamentar asupra activităţii SRI, poziţie din care a proferat cele mai iresponsabile insanităţi împotriva inimicilor ei, politici ori ba, pe care îi acuza invariabil de trădare şi venalitate. Şi Vadim Tudor făcea la fel. Dar ceea ce era specific acestui tip de terorism public, în cazul deputatei Daniela Buruiană, era invocarea serviciilor de informaţii din poziţia de parlamentar care le controlează: Daniela Buruiană a fost membru apoi vicepreşedinte al Comisiei parlamentare de control a SRI din 1996 până în 2004, iar din 2004 până în 2007 a fost secretar al Comisiei speciale a Camerei Deputaţilor şi senatului pentru exercitarea controlului parlamentar asupra SIE – unsprezece ani de proximitate, de pe poziţii de control, cu serviciile!

În tot acest timp Daniela Buruiană a ameninţat, a injuriat şi a calomniat invocând informaţiile deţinute de la SRI şi SIE, iar acestea, în mod straniu şi suspect, au tăcut. SRI şi SIE şi-au făcut un enorm deserviciu public prin tăcerea pe care au păstrat-o. Era ca şi când fie i-ar fi admis acuzaţiile, fie ar fi acceptat că sunt făcute în numele lor, fie le-ar fi fost teamă de ea. Prin această tăcere, serviciile au întărit impresia că deputatul PRM Daniela Buruiană este şi influent, şi informat, şi puternic. Deci, de temut.

Acesta este contextul în care, în 2002, Daniela Buruiană i-a acuzat pe trei dintre membrii de atunci ai Colegiului CNSAS (pe Andrei Pleşu, pe Mircea Dinescu şi pe mine) că sunt membri ai unor servicii secrete străine

ostile României şi că au vândut dosare de la CNSAS în străinătate. Am hotărât, exasperați, să o dăm în judecată (apărător ne-a fost George Muşat), deşi era notoriu că şeful ei de partid şi de huliganism politic, Corneliu Vadim Tudor, în ciuda tuturor enormităților şi mârşăviilor pe care le-a proferat şi în pofida atacurilor la care s-a dedat, nu fusese niciodată sancționat legal. Prin urmare, exista deja o tradiție de impunitate pentru huliganismul „marca PRM", prin care justiția păruse să admită că există calomnii şi calomnii: iar împotriva celor proferate de PRM nu există protecție nici prin sancționarea infractorului, nici prin protejarea onoarei victimei.

Procesul cu Daniela Buruiană a durat şase ani. S-a judecat de şase ori. Prima oară, a fost câştigat în prima instanță, apoi în apel. Acuzata a făcut recurs, iar instanța i-a dat dreptate şi, în mod misterios, a decis să retrimită dosarul să fie rejudecat în fond. Încă o dată, s-a judecat în primă instanță, a fost câştigat; în apel, a fost câştigat. Acuzata a făcut din nou recurs, iar la această judecată, în fine, decizia completului de judecată, de astă dată, definitivă şi irevocabilă, a fost împotriva ei. Instanța a decis că Daniela Buruiană a calomniat. Implicit, s-a arătat că aceasta a mințit atunci când, de la înălțimea şi cu autoritatea poziției sale de deputat PRM şi vicepreşedinte al Comisiei parlamentare de control a SRI, a invocat serviciile ca să acuze trei cetățeni români nevinovați de spionaj şi de trădare.

Cum pentru a dovedi un lucru atât de simplu justiției i-au trebuit şase ani şi cum huliganii din PRM par a avea în continuare imunitate (să ne amintim că agresorii din 18 decembrie 2006, între care se afla Daniela Buruiană, nu au fost niciodată sancționați de colegii lor parlamentari), mă întreb: oare Daniela Buruiană a pierdut în fine procesul pentru că nu mai este nici vicepreşedinte PRM, nici secretar al Comisiei parlamentare de control al SIE?

Justiția noastră e neliniştitoare şi când face dreptate.

(3 iulie 2008)

47. RATINGUL ŞI CONSIMȚĂMÂNTUL MORAL

Trecând în revistă cu mai mulţi prieteni din Occident cele mai inepte emisiuni de televiziune de la noi, am constatat că toate copiază un format străin. Am întrebat: şi emisiunea cu Valentin Stan, cu interpelările sale birjăreşti – despre care credeam că sunt specificul patologic al omului? Da, există una in Spania. Şi aberaţia creată de Mircea Badea – despre mârlănia căruia credeam că e unică? Da, mi s-a spus, copiază şi ea un format existent în mai multe ţări occidentale. Am rămas perplex. Vasăzică, prin imitaţie, suntem la fel de nebuni ca occidentalii, şi anume de o nebunie care o copiază pe a lor. Dar, m-am întrebat, suntem oare nebuni în acelaşi fel? Judecând doar după consecinţe, nebuniile noastre par să fie mai nocive decât ale lor. E limpede de ce: în definitiv, ţările lor arată mult mai bine decât a noastră, iar societăţile lor sunt mult mai respirabile decât este a noastră. Nouă, îmi vine să cred, ne face mult mai mult rău abandonarea oricărei forme de politeţe publică decât lor, care au o solidă tradiţie a decenţei publice în spate; iar replierea moderatorilor şi comentatorilor noştri pe formula agresivităţii nude (uneori şi tâmpe) ne dizolvă ca societate şi ne împiedică să ne coagulăm în jurul unui bine comun, într-o măsură incomparabil mai mare decât îi împiedică pe occidentali acelaşi lucru.

Explicaţia este că noi avem de construit o societate, în timp ce ei, pe a lor, o au deja şi construită, şi bine constituită, şi remarcabil consolidată. Prin emisiuni nătroade, ei îşi pot doar dăuna: căci, dacă ar dori să-şi distrugă societăţile pe care le au, occidentalii ar trebui să lupte cu soliditatea tradiţiei şi cu tăria moravurilor publice, ceea ce nu e lucru de şagă. În schimb, nouă, emisiunile nătroade nu ne dăunează, pe noi ne distrug de-a dreptul: pentru că ne împiedică să ne constituim ca societate bine rânduită; pentru că ne fac inapţi să identificăm un bine comun; pentru că stimulează în noi instinctele joase şi deriziunea, şi pun surdină seriozităţii, atrofiind simţul civic. Chiar dacă formatul celor mai cretine emisiuni TV este importat din Occident, între noi şi ei există această diferenţă esenţială: răul care pe occidentali îi descumpăneşte, pe noi ne distruge. Iar motivul, cum am spus, e acela că prin puterea tradiţiei civice, virtuţile publice, care lor (încă) le prisosesc, nouă ne lipsesc (cu desăvârşire).

Revin însă la întrebarea inițială: admițând că nebunia anumitor emisiuni de televiziune provine dintr-un format importat, suntem oare nebuni în acelaşi fel cu occidentalii de la care le-am copiat? Răspunsul e NU. Nu ne separă doar tradiția civică, ci şi reținerea individuală, adică o virtute care ține de aluatul nostru moral, care e alunecos, imprevizibil şi abisal. „Simț enorm şi văz monstruos“ nu este o licență poetică despre o noapte exasperată a unui personaj literar, ci este registrul cotidian al raportării noastre la lume. Traficul nostru rutier este aiuritor pentru că şoferii noştri simțesc enorm, iar reacțiile noastre obişnuite sunt monstruoase, pentru că felul în care vedem lumea e dus în exces. La formatul idiot al emisiunilor de care am pomenit trebuie, deci, să adăugăm şi ingredientul agravant al acestui „simț enorm şi văz monstruos“, care scoate din normal chiar şi anormalitatea. La noi, nimic nu are limită (decența cu atât mai puțin). Şi, după cum (ori pentru că) nimic nu rezistă, totul (ni) se poate întâmpla: astfel că nu suntem scutiți de nici o surpriză, oricât de proastă; şi oricând suntem pândiți de regres ori de recădere – un alt fel de a spune că acumulările noastre nu creează tradiție, ci doar aglomerări.

În semnalarea pe care am făcut-o, a copierii unor emisiuni TV inepte, lucrul care ar trebui să ne pună pe gânduri nu este atât imitarea servilă (şi ea de condamnat), ci contribuția noastră la aceste inepții: excesul, injuria groasă, lipsa oricărei limite, disprețul compact pentru decență, disprețul neruşinat față de onoare şi nepăsarea iresponsabilă față de simțul comun. Dacă aceste defecte ar fi doar ale celor care realizează emisiunile, poate că nu ar fi atât de grav. Cu adevărat îngrijorător, însă, este faptul că anume aceste emisiuni golăneşti înregistrează ratingul cel mai mare, interesul cel mai activ, aprobarea cea mai trepidantă. Fiind vorba de emisiuni care trăiesc din stimularea naturii umane celei mai joase, frecventarea lor implică nu doar zapare, ci şi aprobare; nu doar informare, ci şi consimțământ. Ratingul ridicat indică un nivel mărit al contaminării cu produse morale nocive. Cei care se amuză cu Mircea Badea se lasă de fapt murdăriți de caracterul moralmente inacceptabil al miştocăriilor sale, iar cei care participă la „interpelările“ lui Valentin Stan se lasă înjosiți de agresivitatea mârlănească a „poantelor“ lui. Oricine îi frecventează şi le face ratingul îi aprobă şi consimte la răul public pe care îl comit. Iar acest

rău nu este un viciu privat, ci este contrariul unei virtuți publice. Or, răul astfel dobândit invalidează progresul asociat virtuții contrare: fără această virtute publică, noi nu putem deveni societate, rămânem turmă. Mai mult, formați de viciile lor, nu mai putem nici măcar spera să redevenim cândva o comunitate decentă, care prețuieşte adevărul şi buna creştere. Rămânem în registrul jos a ceea ce ne înjoseşte.

(10 iulie 2008)

48. ÎNCĂ O ŞANSĂ RATATĂ

Răspunsul meu la scrisoarea deschisă pe care mi-a adresat-o Herta Müller şi-a ratat ținta: nu a reuşit să declanşeze o dezbatere nici asupra statutului public al informatorului care nu a făcut crime, nici asupra valabilității punctului de vedere adoptat de ICR, acela al obligației asumării, de către instituțiile liberale, a unei poziții de neutralitate morală. Deşi ultima chestiune ar fi putut fi readusă în discuție prin declanşarea scandalului legat de expoziția „Freedom for Lazy People. Un omagiu adus *streetart*-ului românesc (18–25 august 2008)“, organizată de ICR New York, nimeni, dar riguros nimeni nu a observat că reproşurile aduse Institutului Cultural Român de către autorii denunțului polițienesc erau făcute din perspectiva ideii că o instituție a statului român ar trebui să sprijine „arta națională“, „arta decentă“, „arta cuviincioasă“ etc. În strategia cu care am relansat activitatea ICR în 2005, am dezavuat în mod explicit această perspectivă: aceea că instituțiile de cultură ale statului trebuie să aibă o agendă, în funcție de care să împartă activitatea cetățenilor-artişti în „bună“, dacă arta lor e considerată „națională“, şi „rea“, dacă arta lor displace celor care se cred depozitarii „naționalului“ în cultură. Am vrut să scot cultura de sub „naționalizarea“ abuzivă la care a fost supusă de către statul comunist, pentru care valoare poate avea numai ceea ce este recunoscut în mod oficial.

Nu e nici o inovație în poziția pe care am adoptat-o: este reafirmarea neutralității morale a instituțiilor statului liberal, teză bine-cunoscută teoriei politice clasice, pe care marxismul o declară „ideologie“ şi, deci, o

consideră falsă, iar multiculturalismul, pe urmele lui, o consideră nu doar falsă, ci de-a dreptul reacționară (multiculturalismul susținând teza că statul trebuie să adopte explicit agenda „progresiştilor“). Dezbaterea la care speram să putem participa ar fi trebuit să examineze, prin argumente pro şi contra, dacă principiul neutralității morale a instituțiilor statului liberal, aşa cum l-am aplicat în cazul Antohi–Hoişie, a fost bine aplicat. Cazul scandalului artificial provocat la ICR NY de câțiva membri ai diasporei româneşti (care invocă eticul şi esteticul, dar nu ezită să cheme poliția pentru a-şi impune opiniile) mi-a întărit convingerea că opțiunea mea este corectă şi că instituțiile de cultură nu trebuie nici să favorizeze formulele artistice care coincid cu gusturile conducătorilor lor, nici să le defavorizeze pe cele contrare. ICR trebuie să fie un partener neutru pentru toate formulele artistice viabile. Nu este nici avangardist, nici tradiționalist. Se străduieşte să fie aşa cum se prezintă oferta artistică (valoroasă).

Putem generaliza acest principiu la cazul Şcolii de vară de la Berlin şi la ansamblul societății româneşti? Înseamnă neutralitatea morală pe care am invocat-o, şi care, în viziunea mea, nu este altceva decât neutralitatea tipică a statului liberal clasic, adoptarea unei poziții amorale? Acesta este punctul de vedere al Hertei Müller. Respect acest punct de vedere: dar poate fi maximalismul etic morala publică a unei instituții care produce efecte practice, atunci când nici legile speciale, nici Constituția nu stipulează acest lucru? Sunt două posibilități: dacă da, atunci legea lustrației este inutilă – practica ei ar decurge din chiar aplicarea acestui maximalism moral. Dar toată lumea declamă necesitatea unei legi a lustrației! De ce? Răspunsul e unul singur: deoarece nu este deloc evident că e bine ca instituțiile să facă morala care le place conducătorilor lor, după plac: în statul de drept, trebuie să o poată face numai după lege. Anticomuniştilor le place morala care îi exclude pe comunişti. Dar dacă sunt la putere neocomuniştii, am aproba decizia lor de a-i favoriza numai pe simpatizanții comuniştilor? L-am criticat pe Ion Iliescu pentru că a încălcat neutralitatea instituțiilor statului de drept. Am făcut-o pentru că nu era de-al nostru, pentru că era comunist sau pentru că încălca un principiu de drept? În ce mă priveşte, răspunsul e clar: faptul că era

comunist era important, dar nu era sancționabil legal; faptul că nu era de-al meu era secundar; vina lui clară era aceea că distrugea prin partizanatul său încrederea în statul de drept, impunând instituțiilor să adopte agenda sa politică şi morală. Ca om politic, Ion Iliescu îmi displace profund; ca om, îmi e indiferent. Dar asta, într-un stat de drept, nu înseamnă nimic. Până să fie condamnat pentru că a fost un înalt activist comunist (proiect utopic, în absența unei legi a lustrației), el trebuie condamnat pentru că a făcut rău, potrivit legii, adică pentru mineriade, pentru imixtiunea în justiție în chestiunea restituirii proprietăților, pentru ordinul de a nu se da CNSAS dosarele şi aşa mai departe.

Speram într-o dezbatere, din care să pot şi să putem învăța. Cât m-am înşelat! Ceea ce am primit, în locul dialogului, a fost un val de ură personală, o instigare la terfelirea persoanei mele fizice (care a inclus şi batjocorirea tatălui meu, mort de 23 de ani), care m-a înghețat. În deplină imparțialitate, aceste atacuri au fost făcute la adăpostul anonimatului, pe forumuri (cu două excepții penale, Victor Roncea şi Andrei Bădin). Singura polemică civilizată a venit din Germania! Dacă cineva vrea să înțeleagă răul de care suferim, să înceapă cu acest rău, care, poate, explică tot restul: setea de a-i batjocori fără milă pe semenii noştri cu care suntem în dezacord; în loc de a-i convinge, dorința de a-i desființa; în loc de a le vorbi, dorința de a-i strivi. Etica noastră socială? Să ne bem unii altora sângele – fără să ne dăm numele, dacă se poate.

(31 iulie 2008)

49. CUM FACE PRESĂ CEL MAI APRECIAT JURNALIST ROMÂN

Cristian Tudor Popescu a simțit nevoia să se pronunțe şi el în chestiunea poneiului roz („Scandalul boului bej“, *Gândul*, 11 august 2008). A făcut-o în stilul său caracteristic: apodictic, brutal, simplist şi mustind de ranchiună. Iată raționamentele şi afirmațiile sale. Scandalul creat în jurul ICR NY de *NY Magazin*, preluat apoi de Antena 3 printr-o uriaşă mobilizare mediatică, nu ar fi decât „aşa-numitul scandal al poneiului

roz". Nu se suflă o vorbă de minciunile proferate, de falsurile flagrante, de linşajul mediatic. Nu. Pentru dl Popescu, totul nu este decât o furtună într-un pahar. Paharul este mediul intelectual. Mediul intelectual nu are legătură cu viața reală. Viața reală este formată, în viziunea dlui Popescu, din tractorişti, lucrători prin aşchiere, asistente medicale şi producători de bere. Intelectual autentic, ni se spune, este cel care aplică raționamentele asupra realității. După tonul articolului nu putem avea nici un dubiu că din această categorie face parte dl Popescu. Intelectuali care doar îşi zic aşa sunt toți ceilalți. Despre aceştia dl Popescu ne informează că au în cap tot atâta intelect cât un bou bej. Ne sunt furnizate două ilustrări ale intelectualilor care sunt de fapt boi bej: cei care, denunțând expoziția, au văzut antisemitism în zvastica de pe crupa poneiului roz şi cei care, organizând-o, s-au apărat de aceste acuzații, producând ceea ce dl Popescu numeşte „afirmații cu specific intelectual" (pentru care nu are decât dispreț).

Argumentul împotriva primilor este că ignoră contextul. Contextul este crupa poneiului, care îi aminteşte dlui Popescu „de obiceiul naziştilor de a ştampila pe buci târfele cu care se culcau". Argumentul împotriva celor care s-au apărat de acuzația de antisemitism este dublu. În primul rând, aceştia sunt „gorilele" preşedintelui Băsescu, deci tratamentul de anchetare politică a acestora este justificat. În al doilea rând, „gorilele" preşedintelui nu sunt de fapt preocupate de management cultural, ci de obținerea sinecurilor, de coeziunea găştii. Din acuzația că managementul nu este veritabila lor preocupare, rezultă că prin „aşa-zişi intelectuali" dl Popescu îi are de fapt în vedere pe intelectualii de la ICR. Ne sunt furnizate şi alte informații: „d. Patapievici, în toate luările de cuvânt publice, este un badigard feroce, din toate pozițiile, al dlui preşedinte". Prin urmare, „băsescianul cu papion" degeaba „se plânge că e «lucrat politic», ca ultimul parlamentar chemat la DNA". Deşi esopic construită şi pieziş exprimată, sugestia dlui Popescu este că activitatea ICR e animată de motivații joase, mercantile şi clientelare. Aşadar, boii bej sunt şi cei care au acuzat ICR de antisemitism, şi intelectualii de la ICR care au negat acuzațiile.

Acestea sunt afirmațiile dlui Popescu. Există şi o soluție: acceptarea

întregului scandal ca pe o consecință firească a ceea ce sunt intelectualii de la ICR (nişte „aşa-zişi“ şi nişte „gorile“). Ei sunt în fond responsabili şi de campania de presă orchestrată împotriva lor, şi de politizarea cazului, şi de minciunile proferate. De ce? Pentru că, dincolo de vini, pur şi simplu au meritat-o. În viziunea dlui Popescu, chiar dacă a fost argumentat cu inepții, scandalul era de aşteptat: la aşa „aşa-zişi“, aşa reacție. În concluzie, deşi nevinovați în chip direct, oricum şi-au meritat-o.

Textul dlui Popescu şochează prin iraționalitate. Totul este fals, arbitrar, aberant, mincinos ori calomnios în această construcție. Reducerea scandalului la cazul poneiului roz e arbitrară; trecerea sub tăcere a campaniei de presă e mincinoasă; definiția intelectualului e arbitrară; exemplul cu obiceiul naziştilor de a ştampila târfele este o aberație; afirmația privitoare la sinecuri e calomnioasă; constatarea că l-aş apăra pe preşedinte „în toate luările de cuvânt publice“ şi „din toate pozițiile“ este falsă; afirmația că i-aş fi un „badigard feroce“ e şi mincinoasă, şi calomnioasă. Şi aşa mai departe. Nu putem omite injuriile, care constituie adevărata osatură morală a acestui articol. Intelectualii care scapă definiției dlui Popescu sunt boi; intelectualii care l-au sprijinit pe preşedinte sunt „gorile“; etc.

În concluzie, dl Popescu nu informează, ci dezinformează; nu produce raționamente, ci însăilează resentimente; nu contribuie la înțelegerea situației, ci, prin substituirea faptelor cu sentimentele sale, contribuie la încâlcirea ei. Dl Popescu nu este un jurnalist, ci un propagandist al propriilor senzații, reacții şi impresii. Stilul este pe potriva acestei imposturi: violent şi brutal. Retoric vorbind, pentru a-i face pe cititori să îi înghită interpretările, dl Popescu are nevoie ca faptele să fie convenabil deformate printr-o explozie stilistică deopotrivă truculentă şi atrăgătoare. Viciul moral al acestui stil este că te face complice cu el. El are efect deplin numai asupra celor care au acceptat premisele morale ale falsificării jurnalistice: prezentarea interpretărilor cele mai idiosincratice sub formă de fapte solide, verificate, indiscutabile. Frauda dlui Popescu nu este că, în fondul său, el nu este decât un propagandist; frauda sa este aceea de a ne fi mințit optsprezece ani că este jurnalist şi de a ne fi convins cu succes de acest lucru. Stilul său are nevoie de violență pentru a

ne face să uităm că faptele sunt prestidigitate şi distorsionate. Victoria lui este eşecul societății româneşti.

Ca de obicei, dl Popescu nu rezolvă problema: o transformă într-o răfuială personală, din care iese triumfător prin forța combinată a unui stil de bătăuş, care vrea să trosnească, cu o gândire de carnasier, care caută doar sânge. La dl Popescu nu lucrurile ori instituțiile ori mecanismele contează, pentru că lucrurile nu pot fi făcute să geamă, instituțiilor nu li se pot zdrobi oasele, iar mecanismele nu pot fi ghilotinate. El are nevoie de o victimă vie, de o vivisecție. Precizia anatomiei nu îl interesează decât din perspectiva autopsiei practicate pe viu. Dl Popescu e crud, crezând că e un ascet al rigorii. Se delectează în cruzimile brutalității, deoarece crede că nici o soluție nu e definitivă dacă nu musteşte de sânge. El confundă rigoarea cu cruzimea, deoarece nu poate gândi decât în termeni viscerali. În plus, e îndrăgostit de sine. El este el, cel care înțelege; el este el, cel care suferă; el este el, cel care simte indignare; el este el, cel care – el, el, el! Pentru că totul i se întâmplă numai lui, iar problema cu care se confruntă, ca să-i mobilizeze viscerele, trebuie resimțită ca un atac la persoană, la persoana *lui*, dl Popescu nu poate raționa fără un chip pe care să-l stâlcească, fără un obraz pe care să-l scuipe, fără un ochi pe care să-l scurgă. Efectul produs în cititor de lectura textelor sale e jubilația că victima a fost terfelită, iar carnea ei ruptă în fâşii. Cititorul, sub supravegherea încruntată a dlui Popescu, e transformat într-o menadă care beneficiază de dreptul ritual de a ucide. Cele mai bune articole ale sale lasă în lector senzația că a participat la un viol colectiv. Prin instigația la crimă a cuvintelor sale cele mai brutale şi crude, dl Popescu îşi transformă cititorii în oameni pentru care violența verbală e o formă de justiție, iar cruzimea morală o certitudine a adevărului. Jubilația produsă de cele mai bune texte ale sale e un amestec ciudat de complicitate servilă şi triumf expiator: servilism rezultat din complicitatea la un viol; expiație provocată de palpitațiile unui triumf sângeros. Dl Popescu nu ne vindecă decât pentru a ne îmbolnăvi şi mai mult. Acolo unde ne vindecă de paralizie, ne îmbolnăveşte de încrâncenare; acolo unde ne vindecă de indignare, ne îmbolnăveşte de ură; iar acolo unde ne vindecă de griji, ne îmbolnăveşte de setea de a face totul una cu pământul. Căci dl Popescu

pare a-şi scrie articolele pentru a se vindeca, iar soluțiile sale par scoase din groaza de a nu se mai putea vindeca. Klaus Kinski spunea că dacă nu ar fi fost actor ar fi fost ucigaş. Cristian Tudor Popescu ne lasă să simțim în chip neliniştitor că dacă nu ar fi fost jurnalistul care este ar fi fost ori călău, ori hipnotizat de tortură. De aceea analizele sale sunt un substitut de violență: în ele se transfigurează o sete de a plesni, o patimă de a lovi şi o îndârjire de a desfigura care, deşi pare să îi ostoiască natura, nu face decât să îi îmbolnăvească firea. Când printr-un articol de-al său dl Popescu se vindecă de problemele sale, el ne îmbolnăveşte cu soluțiile lui; iar când soluțiile sale par a ne vindeca, rămânem bolnavi de vigoarea cu care problemele lui deja ne-au contaminat, ca o epidemie convulsivă.

A-l citi pe dl Popescu înseamnă deopotrivă o celebrare a propriului solipsism şi o sfârtecare a victimei. A-l înțelege înseamnă a accepta că brutalitatea cuvintelor, violența expresiei, batjocorirea persoanei sunt forme obligatorii de civism. Stilul lui suculent şi brutal este morala lui, iar lecția lui este necesitatea violenței. De aceea stilul său maculează, iar gândirea sa degradează. Climatul de violență şi iraționalitate din presa de azi poartă marca triumfului lecției sale jurnalistice: slabă înclinare spre fapte, dispreț față de dovezile care contrazic ori nuanțează, complacere în prejudecata că adevărul decurge din comoția conştiinței, iar dreptatea se face prin tragerea pe roată a celui considerat vinovat. Badea, Ciutacu, Curea sunt între discipolii săi cei mai fideli. Fireşte, nici inteligența sa, care e mare, nici talentul său, deloc neglijabil, nu au putut fi transmise discipolilor. Ca în mai toate cazurile de influență, calitățile se dovedesc imposibil de transmis, în timp ce defectele fac epidemie. Dacă presa noastră arată ca un abator unde se tranşează oameni, este pentru că idealul-tip al jurnalismului de calitate este Cristian Tudor Popescu.

(14 august 2008)

50. CORABIA NEBUNILOR

Totul este atât de colorat şi de săltăreț în viața noastră publică, încât, de amploarea excitației, am devenit incapabili să mai deosebim lucrurile

importante de cele nesemnificative. Ce se spune, e spus răstit şi înfierbântat. Substanța discuției nu variază în funcție de subiect. Nici referințele invocate. Obiceiul televiziunilor de a folosi mereu aceiaşi comentatori lasă în privitor impresia că sportul nu diferă prin nimic de economie ori de ştiința dreptului şi că, în fond, totul este politică, adică venalitate, luptă oarbă pentru putere, neruşinare şi furt. Nici atitudinea nu e adaptată în vreun fel împrejurărilor. Despre orice se discută, se discută cu un ton egal de ridicat, de inflamat, de ultimativ. Mediul de fundal al oricărei informații ori discuții a devenit vacarmul, iar mediul, cum se ştie, e chiar mesajul. Mesajul liminar şi subliminal transmis de mediul nostru public este vacarmul. În el, totul se îngroapă; din el, nimic nu iese la iveală. În loc de informații, suntem bombardați cu vacarm.

În lumea politicii, uniformitatea de reacție şi gestică a unui Gigi Becali la absolut orice i se întâmplă ilustrează perfect, în grotesc, uniformitatea de ton a tuturor dezbaterilor, indiferent de subiect, miză ori urgență. E suficient să spui politică, pentru ca moderatorii să adopte atitudinea deriziunii, iar politicienii să se pună pe pilot automat de ură, comportându-se la fel de irațional şi previzibil precum cocoşii de luptă aruncați în ring. Politica românească a căpătat un sunet propriu, care e numai al ei: are monotonia sterilă, vulgară, agresivă şi exasperantă a muzicii rap. Pleacă de oriunde (stradă, tramvai, parlament, guvern) şi nu duce nicăieri. Ratingul vrea sânge, iar politicienii, în schimbul puterii, îl oferă.

Ce vrea însă publicul? Aparent, vrea ce vrea şi ratingul, de vreme ce ratingul e făcut de public, iar publicul, până la un punct, e făcut de rating. Însă numai până la un punct. Populația Romei o fi vrut ea circ şi pâine, dar a descoperit până la urmă că distracția are sens numai cât timp Roma există, iar când Roma se prăbuşeşte e numai vaier, vaiet şi vacarm. Noi avem deja vacarmul. Şi, vai, cât ne place! E însă o chestiune de conjunctură cât mai e până ce vacarmul se va transforma în vaier. Conjuncturile sunt imprevizibile, însă consecințele defectelor corect identificate nu sunt. Fiecare națiune trebuie să-şi evalueze corect în primul rând defectele (căci cu orice calitate se poate trăi, în schimb cu anumite defecte nu). Ale noastre sunt numeroase. Periculoase, însă, în momentul

de faţă, mi se par două: pierderea simțului pentru interesul național; şi incapacitatea de a mai gândi politic.

Marea calitate a politicii tradiționale româneşti a fost orientarea ei după ceea ce Tache Ionescu a numit „politica instinctului național“. Această politică e a instinctului, şi nu doar a rațiunii, deoarece se bazează pe exersarea unui soi de fler al conjuncturilor favorabile. În jungla politicii internaționale, rațiunea trebuie să ne reamintească mereu principiile de drept şi interesele de durată: instinctul, însă, e chemat să indice sinteza instantanee dintre plierea la eveniment şi transformarea lui în ocazie, pentru a ieşi de sub vremi cu fruntea sus şi națiunea întreagă. De fiecare dată când simțul fin pentru „politica instinctului național“ a lipsit (guvernelor, dar şi opiniei publice), evenimentele luate în mod eronat drept ocazii (de guverne, dar şi de opinia publică) au tras țara în dezastru, iar pierderile teritoriale nu au întârziat. Ce văd acum la opinia publică din țara mea este absența oricărui simț pentru judecarea evenimentelor internaționale în termeni de interes național. De parcă istoria ar fi încetat să se mai facă prin forță şi violență, iar statele-națiuni ar fi intrat în vacanță; de parcă renaşterea Rusiei ca putere imperială nu ne-ar privi, iar România ar avea graniță comună cu Statele Unite şi Australia; de parcă natura umană s-ar fi schimbat prin decretarea intrării în postistorie şi postmodernism, iar angelismul ar fi devenit vreodată politica potrivită pentru a intra, reintra ori rămâne în paradis. Omul continuă invariabil să stea sub regula enunțată de Pascal, potrivit căreia „Omul nu e nici înger, nici fiară, iar cine vrea să facă pe îngerul ajunge să se poarte ca fiara“. Pierzându-şi simțul pentru „politica instinctului național“, românii nu se mai comportă în marea politică ca cetățeni români, ci ca pensionari ai propriei istorii şi ca întreținuți ai istoriei altora.

La fel ne purtăm şi în mica politică, în chip de pensionari şi întreținuți – iar acesta constituie al doilea defect periculos al prezentului nostru. De circ, nu mai distingem politica de politicianism. Ne-am dizolvat în derizoriu toate instinctele şi exigențele politice, pentru că derizoriul politicii ne-a luat ochii. Dar cine identifică politicul cu derizoriul politicii ratează şansa de a mai locui în chip democratic atât spațiul public, cât şi spațiul politic. Aşa cum nu vedem pericolele internaționale, la fel ignorăm

derapajul instituțional intern şi ne acomodăm cu toate consecințele lui, majoritatea lor fiind dăunătoare democrației. Ne-am acomodat cu un executiv care se substituie legislativului, legiferând sistematic prin ordonanțe de urgență; ne-am acomodat cu punerea în mâinile Curții Constituționale a tuturor deciziilor politice majore; ne-am acomodat cu un legislativ care se substituie justiției, decizând în locul curților cine poate şi cine nu poate fi judecat; ne-am obişnuit cu o presă care transformă totul în vacarm, inclusiv informația minimală, fără de care opinia publică nu poate decât deraia, votând fie incoerent, fie periculos, fie prosteşte; ne-am obişnuit cu încălcarea tuturor regulilor, în speranța că vom putea şi noi profita de pe urma demonetizării lor.

Pe scurt, deoarece lista poate oricât continua, ne-am obişnuit cu lucruri cu care numai oamenii care nu mai au nimic sfânt se obişnuiesc şi se acomodează. Ologi conduşi de orbi, asta suntem, societate şi presă, în România pestriță şi agitată de azi.

(21 august 2008)

51. DESPRE CLICI ŞI ELITE

În anii lui târzii, Karl Popper obişnuia să spună, ca argument împotriva elitismului, că nu cunoaşte nici un criteriu rațional prin care ar putea distinge o elită de o clică. Scrutată cu răceală, orice elită se dovedeşte a nu fi decât o clică. Întrebarea e: pentru că *este* clică sau pentru că *se comportă* ca una? Argumentul lui Popper poate fi înțeles în două feluri: în sens tare, el afirmă că *orice* elită chiar este o clică; în sens slab, el susține că orice elită tinde să se comporte ca o clică. Nu ştiu, în absolut, sensul în care este adevărată butada lui Popper: sigur e însă că, după caz, ea pare a fi adevărată în cel puțin unul din sensuri. Iată una din situații.

Din populația unei țări, cetățenii cu drept de vot formează o elită, în raport cu ceilalți, care nu au acest drept. Dintre cetățenii cu drept de vot, cei care merg la vot (şi determină astfel rezultatul alegerilor) formează o elită, mai restrânsă. Într-un sens, este o elită conducătoare. Este această elită o clică?

În sens tare, nu. Ar fi şi absurd, deoarece această elită nu poate oferi nimic „traficabil“: ea nu poate condiționa în nici un fel ceea ce oferă de obținerea vreunui privilegiu. Votul este expresia singurei forme de putere imposibil de corupt: chiar dacă poate fi cumpărat, acordarea lui nu conferă privilegiu.

În sens slab, însă, da: elita celor care votează s-ar putea comporta, în principiu, ca o clică. Dar numai dacă votul ar pune-o în situația de a dobândi ceva de traficat ori de extorcat. Prin urmare, stimulentul de a deveni clică stă în exercitarea unui privilegiu. Or, cum privilegiul are ca singură rațiune de a fi exercitarea puterii şi cum a fi puternic înseamnă a putea abuza de putere, a avea putere înseamnă întotdeauna a putea dispune de ea după plac (chiar dacă potrivit legilor). Este cumva ca în definiția dată de Carl Schmitt suveranului: dacă suveran este cel care poate decide excepția, putere are cu adevărat numai cel care poate abuza de ea potrivit legilor.

În acest sens, actualul parlament este puternic: el poate abuza de putere dinăuntrul legilor. De aceea, în orice domeniu şi-ar acorda privilegiu, se comportă inevitabil ca o clică. Bunăoară comportamentul său față de chestiunea aducerii în instanță a parlamentarilor cărora parchetul le-a instrumentat dosare penale. Abuzează el constituția substituindu-se juridicului? Desigur. Încalcă legea? Nu. De ce? Pentru că, vorba lui Teodor Mazilu, el ridică problemele, tot el le bagatelizează. În interiorul parlamentului, care este o elită, funcționează o elită mai restrânsă, comisia juridică. Comisia juridică este formată din jurişti şi non-jurişti. O elită şi mai exclusivă este prin urmare formată din membrii comisiei juridice care sunt jurişti şi cărora li s-a acordat dreptul să vadă dosarele întocmite de Parchet colegilor lor parlamentari. Poate această elită foarte exclusivă să nu se comporte ca o clică, în sensul lui Popper? Nu, nu poate. Iar acest lucru rezultă nu neapărat din răutatea oamenilor, ci, cu necesitate, din existența şi natura privilegiului. Sursa răului este abuzul prin care parlamentul s-a substituit justiției şi învestirea unei minorități alese cu un privilegiu care este sursă de putere. De aici arbitrariul, adică injustiția; de aici negarea uniformității cetățeniei, adică încălcarea Constituției.

Arbitrariul e, întâi de toate, al judecății. Camera, de pildă, a decis să nu

permită declanşarea urmăririi penale împotriva deputaților Mitrea şi Năstase (ambii PSD). Senatul, în schimb, a decis declanşarea urmăririi penale împotriva senatorilor Şereş (PC) şi Păcuraru (PNL). De ce această diferență de tratament? Nimeni nu ştie. Întrebați, actorii produc explicații fie absurde, fie contradictorii. Preşedintele senatului, mucalit, dă vina pe democrație. Mircea Geoană spune reporterilor că a citit azi noapte dosarul Şereş. Unde l-a citit? Acasă? E voie? Ce mai contează! Clica decide. A mai spus că în dosar nu există elemente de înaltă trădare. De unde ştie? E procuror? E judecător? Într-un sens, potrivit abuzului, e toate acestea la un loc.

Arbitrariul este, inevitabil, şi politic: deputații cărora li s-a acordat imunitate sunt membri PSD, în schimb senatorii trimişi în judecată nu. Deci, s-ar deduce de aici, PSD face jocurile. Sau nu le face? Partidele celor trimişi în judecată sunt totuşi aliate. Ar risca PSD să-şi înstrăineze aliații în prag de alegeri? Controlează, atunci, PSD jocurile? Nimeni nu mai poate spune, pentru că totul e arbitrar. Preşedintele senatului a sintetizat aporia decretând că oricum toate dosarele astea o să aibă până la urmă NUP. Dependența justiției de arbitrariul deciziilor parlamentare pune în lumină gravitatea unui aranjament instituțional (parlamentarii sunt judecați doar de parlament) care îi obligă chiar şi pe parlamentarii bine intenționați să-şi aroge competențe care le ruinează onestitatea şi puteri care le uzurpă competențele.

Din respect pentru instituția parlamentului, parlamentarii ar trebui să lupte să rămână pur şi simplu parlamentari: e o cinste suficient de mare, care nu trebuie dublată de privilegii. În ce mă priveşte, dacă rămân în continuare fără ezitări un adept al parlamentarismului, meritul nu este cu siguranță al parlamentarilor care au transformat într-o clică de privilegiați, pe şest, elita democratică la care, prin vot, i-au ridicat alegătorii.

(28 august 2008)

52. OPERAȚIUNEA „OCUPAREA CENTRULUI“

I. *Deplasarea centrului*

În ultimul an, un nou mecanism de luptă politică şi-a dovedit atât puterea de a cimenta recenta alianță dintre lumea politicii şi lumea presei, cât şi eficacitatea de exterminare politică. În ce constă acest nou mecanism?

A-l denigra constant, obsesiv şi cu argumente oricât de absurde pe preşedintele Băsescu a ajuns să însemne în ochii presei de azi o dovadă de neutralitate şi de profesionalism. În schimb, a spune cu voce tare că denigrarea lui Băsescu nu este neutralitate ridică împotriva ta un val de dezaprobare, care te aruncă în tabăra „pupincuriştilor prezidențiali". Să faci spume la gură când vorbeşti de Traian Băsescu te recomandă ca imparțial. Să atragi atenția asupra anomaliei te face „gorila" sau „badigardul" preşedintelui. Scrii, nu scrii despre Traian Băsescu, dacă ai apucat să fii băgat în tabăra băsescienilor, din fanatic adulator al preşedintelui nu mai eşti scos. Despre mine se spune că îl pup în cur pe Băsescu şi când nu vorbesc despre el. A fi băsescian, alături de injuria de a face parte din elită, a devenit stigmatul suprem.

De unde forța acestei distorsiuni grosolane? Fenomenul e tipic societăților aflate sub dominația unei ideologii militante şi a fost semnalat în numeroase rânduri de Jean-François Revel, cu privire la modul în care presa franceză se raportează la comunism. Pentru stânga franceză (inclusiv cea necomunistă), nu adularea comunismului este ideologică, ci respingerea lui; să închizi ochii la crimele lui e semn de noblețe, de încredere în idealurile umanității, iar să nu faci caz de ele, atunci când nu mai pot fi nici ascunse, nici ignorate, e semn de progresism. Să le denunți, însă, denotă fanatism, iar identificarea comunismului cu crimele lui te plasează ireversibil în tabăra reacționarilor, dacă nu chiar a fasciştilor.

Explicația acestei distorsiuni franceze ține de istorie: de peste un secol, în Franța stânga a ocupat centrul. Operațiunea a fost făcută la început prin violență (legile Ferry, persecutarea catolicilor, identificarea laicității nu cu neutralitatea religioasă, ci cu excluderea catolicilor şi catolicismului etc.), apoi prin reproducerea instituțională a distorsiunii ca parte din catehismul republican: republica a fost identificată cu stânga, iar stânga cu iacobinismul revoluționar. Aceste identificări abuzive nu pot fi menținute, în condiții de pluralism, decât prin minciună şi intimidare: adică prin propagandă, ideologie şi militantism. Este ceea ce, potrivit lui Revel,

caracterizează mass-media franceze, care seamănă mai mult cu un partid de militanți ai stângii, dedicați educării progresiste a poporului, decât cu un corp neutru de profesionali, dedicați adevărului şi informării corecte a publicului. Toți aceşti jurnalişti se simt în misiune, comisionați, în plină campanie misionară (ori, uneori, militară) – de aici uşurința cu care trec peste fapte; de aici inconştiența cu care devin partizani; de aici superficialitatea cu care gândesc şi fanatismul cu care cred în formule.

Există un principiu general care spune că orice fraudă are nevoie de una şi mai mare pentru a se deghiza, şi aşa mai departe, la infinit. Drept urmare, față de opinia publică, frauda ocupării centrului nu poate fi mascată decât printr-un permanent război de propagandă ideologică şi de intimidare psihologică. Țintele, fireşte, sunt pozițiile evacuate din centru, care trebuie continuu şi crescător diabolizate. Când o ideologie militantă ocupă în mod abuziv centrul, distorsionarea câmpului ideologic nu e deloc banală. În ordinea aşteptărilor e ca pozițiile inițial doar periferice să fie împinse şi mai spre margini, iar coloratura politică a laturilor să se contamineze de la extreme. Mai puțin banal e faptul că, printr-o dublă lovitură ideologică, definirea extremismului devine un monopol al noilor ocupanți, iar fostele poziții centrale, din moderate, vor fi redefinite dinspre extreme şi vor putea fi diabolizate ca generatoare de extremism. Astfel, ocuparea abuzivă a centrului nu este deloc o simplă operațiune de deplasare de scală. Este un act violent de falsificare, prin care fostul centru nu e doar jefuit de moderație, ci e şi aruncat sub acuzare, iar definirea extremismului devine atât tema centrală, cât şi prerogativa suverană a noii ideologii de ocupație. Cine ocupă centrul, controlează definiția extremelor şi are în mână anatema.

Un exemplu. Înainte de a fi ocupat de ideologiile de stânga, centrul modernității europene (secolul XVII) era definit prin următoarele valori de moderație: creştinism (Dumnezeu există), capitalism (proprietate privată), individualism (libertate), raționalitate (spirit ştiințific). Modernitatea recentă e consecința unei „lovituri de stat“ reuşite: a stângii filozofice radicale împotriva centrului reprezentat de cele două tradiții moderate – Europa creştină şi Europa modernității clasice. În noul centru (cel ocupat), avem vechile valori centrale inversate: ateism (laicitate),

socialism (stat omniprezent), colectivism (proprietate socială), postmodernism (relativism radical). Cum ocuparea centrului poate fi făcută plauzibilă numai prin propagandă, intimidare şi minciună, s-a ajuns la o situație de perfectă inversiune: creştinismul este stigmatizat ca fiind reacționar şi de dreapta (o minciună – creştinismul, în Europa, este însuşi centrul); capitalismul este stigmatizat ca fiind reacționar şi de dreapta (o minciună – capitalismul este, în Europa, *naturaliter* central); raționalismul ştiințific este stigmatizat în postmodernism ca fiind „alb", „logocratic", „falocratic" şi „eurocentric" (adică tot reacționar şi de dreapta) – o minciună, fireşte, ca toate celelalte.

(11 septembrie 2008)

II. *„Ocuparea" mediilor audio-vizuale*

Spuneam acum două săptămâni că a-l denigra constant, obsesiv şi cu argumente oricât de absurde pe preşedintele Traian Băsescu a ajuns să fie, pentru presa televizată, o dovadă de neutralitate. Dimpotrivă, a susține că denigrarea preşedintelui nu este neutralitate te compromite brusc. S-a ajuns ca pozițiile susținute de preşedinte să nu mai poată fi discutate în mod serios: tonul de rigoare e fie băşcălia groasă, fie dezmățul injurios cu pretenții docte, fie luarea peste picior, fie răstălmăcirea, fie procesul de intenții, fie ridiculizarea. Nici măcar ştirile care îl privesc nu mai sunt citite neutru: buzele spicherului unduiesc suspect, sprâncenele joacă insinuant, pleoapele fac cu ochiul, iar vorbele freamătă şi se ciocnesc cu intonații pline de subînțelesuri. Adresarea *in absentia* e arareori cuviincioasă: din „Băsescu", „Băse", „Marinarul" nu e scos. Din cauza acestei presiuni psihologice perverse, nici o referire la persoana sa nu mai poate fi normală: prin contrast cu mojicia de rigoare, normalitatea pare linguşire. Astfel încât, cu extrem de rare excepții, Traian Băsescu nu mai este explicit apărat de nimeni (elogiez curajul celor care, atât de izolați fiind, mai îndrăznesc să o facă). Pozițiile sale sunt apărate numai când sunt susținute şi de alții, meritul nefiind niciodată al lui. Dar preşedintele, ca persoană politică, nu mai este apărat de nimeni. În schimb toţi ceilalți politicieni, unul mai nefrecventabil ca celălalt, sunt, *à tour de rôle*, lăudați

ori măcar neutru prezentați fără nici o tresărire de conştiință.

Să însemne asta oare că poziționarea față de ideile preşedintelui Băsescu a devenit cheia înțelegerii eşichierului politic? Nici vorbă. În această deformare de proporții nu ideile sunt importante, ci cadrul lor, care a fost sistematic şi cu succes deformat. Am numit această deformare ocuparea centrului. De către cine? De către poziții care, deşi sunt partizane şi laterale, se prezintă pe sine, prin propagandă şi intimidare, ca fiind centrul *par excellence*. S-a ajuns astfel la o situație cu totul falsă, care, din cauza mecanismelor de producere şi reproducere a anormalității, nu doar că nu explodează de la sine de falsitate, dar a şi reuşit să se impună în mod aberant ca fiind normală.

Mai mulți factori contribuie la creditarea şi acreditarea anomaliei: (a) prezența tot mai puțin mascată a unei agende politice a patronilor de presă, fapt care a fost tacit acceptat de toată lumea şi care nu a fost niciodată pus în discuție de jurnalişti; (b) lipsa frapantă de informație şi de profesionalism a jurnaliştilor televizați înşişi, care nu oferă informația completă, nu se informează cu onestitate şi, inevitabil, ne dezinformează chiar şi când sunt de bună-credință; (c) salariile şi onorariile din audiovizual, care, prin mărimea lor, sunt salarii/onorarii de corupție, fără raport cu piața, ceea ce explică, în ce-i priveşte pe jurnalişti, atât acceptarea politizării, cât şi tăcerea complice față de practicile similare ale celorlalte trusturi de presă; (d) în fine, colonizarea întregii prese de către o mână de oameni care sunt şi mari oameni de afaceri, şi actori majori în jocul politic, ceea ce face ca azi marea putere să nu mai fie a instituțiilor şi nici măcar a oamenilor: ea se află întreagă în mâinile unui complex politico-mediatic-financiar, în care instituțiile de presă „din subordine“ sunt cunoscute după patronul lor, mai degrabă decât după numele care, în trecut, le-a făcut faima.

Concentrarea extremă a tuturor mijloacelor audiovizuale a creat o situație de monopol, care vizează mai puțin livrarea informației, cât uniformizarea atitudinilor. Miza nu este ascunderea adevărului, ci încadrarea lui în minciuni care să îi facă descoperirea inutilă, iar folosirea inofensivă. Aceste minciuni sunt falsificări ale modului în care ne raportăm la realitate: sunt distorsionări intenționate ale atitudinilor şi

reacțiilor. Cum se ştie, în economie monopolul e interzis prin lege (chiar şi cel rezultat, temporar, din asociație). În presă, însă, situația de monopol fiind inedită, sancționarea lui legală e problematică, iar denunțarea lui morală, în condițiile în care toate carierele jurnalistice sunt condamnate să evolueze în interiorul monopolului, e mai mult decât improbabilă. Vedem că din existența „monopolului pe atitudine“ rezultă o inevitabilă situație de aservire jurnalistică, pe care toți oamenii de presă independenți o denunță înăbuşit, dar numai pe la colțuri.

Să ne înțelegem, nu îi condamn pe toți jurnaliştii: ar fi absurd. Prețuiesc prea mult presa şi ştiu prea bine că ea, riguros, este întotdeauna ultima speranță a libertății. Le condamn însă, câtorva dintre cei mai proeminenți şi mai talentați jurnalişti, lăcomia. Pe lăcomie s-a cățărat uriaşa deversare de bani care a transformat presa liberă de ieri, şantajată cu brutalitate (dar fără succes) de atotputernica administrație Năstase, în presa voluntar înregimentată de azi, care a acceptat gratii de aur la carcera de confort cinci stele care i-a fost cu perfidie oferită de magnați. Fireşte, fără noua alianță între lumea presei şi lumea afacerilor, pe care clasa noastră politică a cimentat-o cu ofertele ei irezistibile, această lăcomie nu ar fi putut avea obiect.

(25 septembrie 2008)

III. *Formarea centrului postdecembrist, după Revoluție*

Orice societate respirabilă se bazează pe funcționarea unei forme oarecare de separare a puterilor. Irespirabile sunt numai societățile în care nu există nici echilibru, nici control, nici separare a puterilor. Problema crucială a societății româneşti după prăbuşirea comunismului a fost dezmembrarea monopolului de putere. Problema Frontului Salvării Naționale, dimpotrivă, era menținerea lui. În aceste condiții, centrul politic s-a definit de la sine prin următoarele poziții, susținute atunci de o minoritate (din societate, din presă, din lumea politică): pluralism politic; proprietate privată; emanciparea de sub dominația statului a presei şi a justiției; controlul serviciilor secrete; condamnarea trecutului comunist; deconspirarea fostei Securități; drepturile omului. Pe scurt – democrație,

capitalism şi stat de drept. Puterea politică, reprezentată atunci de Ion Iliescu şi sprijinită prin victoria sa în alegerile din ’90 şi ’92, era pentru un pluralism politic dominat de existenţa unui „partid mare“ (termenul este al lui Mihai Botez), care să se afle sub controlul conducătorului; împotriva proprietăţii private şi în favoarea socialismului; pentru controlul presei şi al justiţiei; pentru păstrarea tăcerii în privinţa trecutului comunist şi împotriva deconspirării fostei Securităţi; pentru colectivism naţionalist şi ezitant faţă pentru drepturile omului.

Aceste două agende s-au înfruntat la începutul anilor ’90, în condiţii de profundă inegalitate. Puterea deţinea toate pârghiile de comandă, controla toate resursele (inclusiv repartiţia de hârtie pentru presă) şi ţinea cu dinţii de monopolul audiovizualului. Dar opoziţia, care nu controla riguros nici o resursă, poseda arma formidabilă a legitimităţii. Revolta populară condusese la prăbuşirea regimului comunist, deci, orice ar fi spus oricine, revoluţia fusese (măcar în consecinţele ei) anticomunistă. Deşi emanat, adulat şi plebiscitat, Ion Iliescu (şi regimul său) nu aveau această legitimitate simbolică. Prin urmare, în ciuda puterii pe care continuau să o exercite discreţionar (adică fără un echilibru, control ori separare a puterilor), comuniştii rămaşi la putere după 1989 pierduseră, fără să-şi dea seama, puterea de a mai controla centrul dezbaterii publice. Orice ar fi spus ei, şi pe oricâte canale, poziţia lor politică şi ideologică era în afara noului centru, care era democratic şi liberal.

Acest fapt reprezintă o dovadă indubitabilă a faptului că a existat o revoluţie în 1989, iar această revoluţie a fost, în esenţă, o revoluţie de centru (deoarece centrul civilizaţiei europene moderne nu este nici de stânga, nici de dreapta: este economic capitalist, politic liberal şi democrat, public deschis şi liber, filozofic critic şi raţionalist, religios creştin şi secular).

Astfel încât, deşi avea toată puterea, regimul Iliescu nu a reuşit niciodată să ocupe centrul. Pentru regimul Iliescu, toate alegerile (mai puţin cele din 20 mai 1990) s-au desfăşurat pe o agendă străină: şi anume, pe agenda opoziţiei, deoarece ţara, deşi îl adora pe Ion Iliescu, intrase după 1989 într-o repoziţionare istorică care avea în centrul ei agenda împotriva căreia, cu o mişcare perdantă de ariergardă, el şi toată puterea sa

continuau să se lupte. Pe scurt, inegalitatea de care vorbeam mai sus poate fi exprimată astfel: cine avea la începutul anilor ’90 toată puterea, nu reuşea să ocupe centrul; iar cine ocupa centrul, nu avea acces la nici o putere.

Cât priveşte accesul la dominarea opiniei publice, cheia dobândirii şi păstrării puterii este întotdeauna, în regim democratic, ocuparea centrului. Ceea ce înseamnă că, pe termen scurt, cine posedă puterea poate orice; dar pe termen mediu şi lung câştigă întotdeauna cel care ocupă centrul. Acest mecanism explică dominația ideologică stupefiantă a stângismului procomunist în perioada de după al Doilea Război Mondial. Lovitura de geniu a propagandei sovietice a fost impunerea în conştiința publică a ideii (false) că singura formă de antifascism care nu e de conivență cu fascismul este antifascismul comunist: or, dacă antifascismul veritabil nu poate fi decât comunist, atunci anticomunismul trebuie cu necesitate să fie fascist (sau cripto-fascist sau de conivență, conştientă ori nu, cu fascismul). În acest mod, nu doar că toate formele de antifascism de dreapta şi cele necomuniste au fost înlăturate ca doar aparente, dar anticomunismul însuşi a fost diabolizat ca fiind în mod esențial de extremă dreapta. Prin această fraudă, adevărul istoric privind genealogia fascismului (care derivă, istoric vorbind, din forme radicale de socialism), a fost complet obliterată: fascismul a fost situat la dreapta, fiind definit în mod absurd ca burghez şi capitalist, iar comunismul, din extremist cum este şi identic (în rădăcina sa genealogică) cu fascismul, a devenit progresist (el, regimul criminal!) şi, în plus, referință centrală a eşichierului politic postbelic.

Comunismul a reuşit acest tur de prestidigitație ideologică prin colonizarea centrului cu ideea falsă că numai în tabăra comunistă există un antifascism real. Prin urmare, adoptarea poziției anticomuniste te arunca în extrema spectrului politic. Prețul cu care opinia publică a plătit această confiscare a centrului a fost impunitatea neruşinată de care s-a bucurat (şi se mai bucură încă) ideile comuniste.

Am folosit această referință internațională pentru a înțelege cât de important este centrul şi cât de decisivă este analiza pozițiilor care îl colonizează. Cine ocupă centrul beneficiază de toate privilegiile

centralităţii: nu trebuie să se justifice, e legitim în orice face (în ochii şi în numele bunului-simţ), poate decide asupra excepţiilor, nu i se contestă dreptul de a fixa agenda publică, are dreptul de a defini extremele. În lupta politică, toate aceste privilegii sunt decisive, pentru că devin, în mâinile celor lipsiţi de scrupule, arme aproape imposibil de contracarat.

(2 octombrie 2008)

IV. *De la „Cei 322“ ai suspendării la o nouă alianţă pentru „ocuparea“ puterii*

Revin, după ocolul făcut săptămâna trecută, la tema „ocupării centrului“. Spuneam atunci că de dominarea centrului depinde controlul asupra opiniei publice. Cine controlează opinia, orientează votul, iar cine are voturi, are acces la putere, care, în condiţiile statului asistenţial, înseamnă esenţialmente dreptul de a distribui în mod legal fonduri. Puterea veritabilă, în democraţii, nu este a celui care conduce o armată, ci a celui prin intermediul căruia se realizează accesul la resursele bugetare ale tuturor celorlalţi.

În România, puterea reală aparţine în primul rând guvernului (care face şi desface toate aranjamentele financiare, având la dispoziţie *tot* bugetul de stat, *toate* pârghiile executive şi controlând *toate* mecanismele de apropriere/expropriere); în al doilea rând, parlamentului (care face ori sancţionează legile, admite excepţiile şi stabileşte privilegiile); în al treilea rând, justiţiei (care are monopolul interpretării regulilor şi e singura instituţie ce poate stabili fără drept de apel, în mod legal – deşi, dacă ar face-o, ar fi în mod evident imoral –, că albul e negru). Prin urmare, are putere, din zona privată, numai cel care controlează ori influenţează guvernul, parlamentul, justiţia. Au putere reală numai instituţiile care pot da ordine. Câtă capacitate de a determina ceva prin mecanisme obligatorii, atâta putere. Instituţiile care, precum preşedinţia, pot doar influenţa (cu excepţia câtorva numiri în justiţie, care sunt obligatorii) sunt lipsite de putere reală. Exact invers a ajuns să creadă lumea că stau lucrurile *de fapt*.

Faptul a devenit limpede cu ocazia crizei constituţionale provocate de

decizia unei alianțe împotriva naturii (între guvern şi parlament; între partide de dreapta şi partide de stânga natural inamice; între forțe politice normale şi forțe politice extremiste) de a-l suspenda pe preşedinte, în ciuda avizului consultativ negativ al Curții Constituționale. Atunci a început lupta pentru mutarea din loc a centrului: ca o cale de a obține legitimitate pentru o măsură ilegitimă, în primele momente; ca o necesitate beligerantă de a controla complet câmpul public, mai apoi. Semnul cel mai vizibil al bătăliei pentru redefinirea şi reorientarea centrului a avut ca vârf de lance poziția față de preşedinte. Din acest motiv, totul s-a polarizat în jurul lui. În fapt, însă, miza era alta: legitimarea ca fiind naturală, necesară, inevitabilă şi profund patriotică a noii alianțe dintre guvern, parlament, oligarhi şi mass-media, pe care suspendarea preşedintelui a precipitat-o, iar eşecul ei a cimentat-o. Precum solidaritatea obținută prin comiterea în comun a unei crime, pe care un personaj din *Demonii* lui Dostoievski o recomanda ca soluție la solidaritatea teroristă, eşecul suspendării a făcut obligatorie menținerea obstinată a coaliției împotriva preşedintelui, identificat ca fiind principala piedică în calea bunei funcționări a noii alianțe. Ce este această Nouă Alianță?

În esență, este forța politică *reală* care exercită azi în România aproape toată puterea (economică, politică şi juridică), o forță care a început să se formeze în a doua parte a guvernării Năstase, în chip subteran, şi a cărei primă afirmare publică, de mare forță, a fost coaliția de suspendare a preşedintelui. A doua afirmare publică, şi ea de mare forță, a fost (este!) reuşita coaliției tuturor mass-media audiovizuale împotriva preşedintelui şi a susținătorilor săi. Punctul de inflexiune hotărâtor a fost trădarea liberală. Prin defecțiunea prim-ministrului (un om de partid numit de preşedinte, dar legat, prin interesele lui Dinu Patriciu, de PSD), lupta politică s-a mutat din zona partidelor în sfera constituțională. În mod tradițional, lupta politică, aşa cum am văzut, este luptă pentru alocarea resurselor, în condițiile în care chestiunea „ce autoritate, câtă putere are“ a fost deja tranşată printr-un aranjament constituțional dat, acceptat de toate părțile. Într-un moment de criză precum cel declanşat de tentativa ilegală de suspendare, lupta politică s-a mutat, din zona alocării resurselor, în

sfera împărțirii puterii. La noi, defecțiunea prim-ministrului a declanşat conflictul pentru împărțirea constituțională a puterii. Aranjamentul constituțional inițial a fost denunțat unilateral (ceea ce a corespuns suspendării preşedintelui de către alianța dintre parlament – „Cei 322“ – şi guvern). Însă, în condițiile menținerii cadrului constituțional anterior, chestiunea „cine, câtă putere are“ nu poate fi tranşată legal. Totul este în discuție, nimic nu mai este dinainte clar, procedurile nu mai slujesc la nimic, ele trebuie redefinite sau inventate. De către cine?

(a) De către cine are legitimitate, adică de către Curtea Constituțională, în chestiuni care privesc autoritățile constituite: de pildă, chestiunile referitoare la limitarea prerogativelor preşedintelui, pe care Constituția în vigoare le-a definit anume slab (mecanismul de acțiune fiind influența, nu ordinul), pentru că „părinții Constituției“ aveau despre preşedinte (model: Ion Iliescu) o concepție carismatică.

(b) De către cine se află în poziția de a se putea impune, adică de către Parlament şi guvern, cât timp e vorba de a crea noi pârghii, noi instrumente de administrare a puterii. Lupta pentru împărțirea puterii neputând fi deocamdată câştigată constituțional, singura modalitate de a realiza un decupaj al teritoriilor de autoritate este lupta corp la corp între autorități în vederea câştigării opiniei publice.

Actualul echilibru de puteri e provizoriu, pentru că e bazat numai pe forța prin care Noua Alianță a reuşit, prin dominația mass-media audiovizuale, să ocupe centrul. Această ocupație va deveni definitivă numai printr-o nouă constituție, care să fie a Noii Alianțe. Adică prin cucerirea justiției.

(16 octombrie 2008)

V. *Regimul Iliescu şi Noua Alianță. Redefinirea noului centru*

Semnificația formării Noii Alianțe nu se rezumă deloc la o regrupare de forțe politice, ea implică în mod esențial o redefinire a „sistemului de putere“ postcomunist, la fel de radicală precum cea realizată, în primii ani de după 1989, de Ion Iliescu şi grupul său. În 1994, am definit această primă întrupare a sistemului de putere postcomunist ca pe un regim

politic, pe care l-am botezat „regimul Iliescu“.[44]

Regimul Iliescu şi-a avut înflorirea politică maximă sub guvernarea Văcăroiu, când expresia sa a fost politic-poliţienească: „statul + partidul mare“; a cunoscut apoi o consolidare subterană extrem de ofensivă în timpul administraţiei Constantinescu („cel mai bun preşedinte al regimului Iliescu“, cum l-a denumit Mircea Mihăieş), când s-a retras, „conspirat“, în lumea afacerilor şi în reţeaua teritorială a baroniilor; şi a revenit la lumina zilei în timpul guvernării Năstase, pentru a pune bazele unei noi formule de „sistem integrat de putere“, prin cuplarea lumii politicii cu lumea afacerilor, cu subordonarea justiţiei şi ocuparea aparatului de stat. Această nouă formulă şi-a dobândit expresia deplină abia prin guvernarea Tăriceanu, când „noua alianţă“, odată cu tentativa de suspendare a preşedintelui Băsescu, şi-a marcat în mod vădit diferenţa faţă de regimul Iliescu.

Esenţa regimului Iliescu a fost identificarea partidului mare cu statul. Iliescu personal detesta puterea oamenilor cu bani, de aceea regimul Iliescu, în mod strict, s-a constituit ca un aranjament de putere în care lumea afacerilor rămânea subordonată, iar la putere se află „puterea de stat a partidului mare“.

Esenţa Noii Alianţe este o înţelegere de tip castă între guvernare, lumea politicii şi lumea afacerilor. Un triumvirat motivat nu atât de interese, cât de logica dominării, care are drept scop dispunerea discreţionară (care se vrea legalizată) de resursele statului. Cum? Cu ajutorul transformării presei în organ de susţinere publică al intereselor capilor înţelegerii şi prin întrebuinţarea democraţiei ca simplu mecanism de recrutare al noilor cadre şi, în acelaşi timp, ca instrument periodic de legitimare. Baza de funcţionare a noii alianţe este, prin urmare, (a) controlul guvernării, (b) monopolizarea mediilor de informare cu audienţă şi (c) menţinerea justiţiei într-o stare de corupţie endemică.

Controlul guvernării permite confiscarea resurselor statului în interesul lumii afacerilor. Deţinerea în monopol (sau relativ monopol) a mediilor de informare permite controlul opiniei publice şi dresarea electoratului. Menţinerea justiţiei în stare de corupţie permite subordonarea ei oamenilor triumviratului, prin care aceştia pot obţine impunitate pentru

abuzuri, legalizarea privilegiilor şi dreptul de a stabili (în favoarea lor) excepțiile. În fine, o justiție îngenunchiată prin corupție şi un parlament recrutat prin întrebuințarea democrației ca mecanism de recrutare controlată a cadrelor contribuie deopotrivă la legalizarea actelor triumviratului şi la neutralizarea acțiunilor adversarilor acestuia. Ca „adversar“ este definit oricine pune în discuție normalitatea constituirii noii alianțe. Cum botezul de foc al constituirii ei a fost suspendarea preşedintelui, „adversar“ a fost definit tot ce are legătură cu preşedintele, cu justețea actelor sale ori cu legitimitatea suspendării. Pe scurt, „adversarul“ este politica preşedintelui de a denunța ca „sistem ticăloşit“ această nouă alianță – moştenitoare a regimului Iliescu, în epoca oligarhilor cu ambiția de a domina statul.

Marele tur de forță al noii alianțe a fost dublu: (i) să redefinească centrul în funcție de interesele lor; (ii) să îi atragă şi pe jurnaliştii oneşti în această minciună interesată (căci, în mod sigur, nu toți jurnaliştii care au căzut în logica acestui joc sunt „tonomate“; dar perversitatea sistemului face ca şi cei care nu profită de pe urma lui să nu mai poată fi cu adevărat inocenți). Urmarea acestui succes a schimbat atmosfera televiziunilor controlate de oligarhi. Toate interesele triumviratului au fost tacit definite ca „bune“ şi „normale“; toate criticile adversarilor au fost declarate „rele“, „perverse“, „în solda preşedintelui“. Efectul pervers al acestei distorsionări este că oamenii au ajuns să accepte violările care vin din partea „bună“ şi să respingă toate lucrurile bune care vin din partea considerată rea. Când, de exemplu, preşedintele se opune deposedării funcției sale de prerogativele constituționale standard (care nu i-au fost negate nici lui Iliescu, nici lui Constantinescu) se cheamă că se luptă pentru putere; când parlamentul acumulează neconstituțional prerogative ale justiției, faptul se numeşte consolidarea democrației şi, au grijă jurnaliştii triumviratului, trece neobservat.

Prin acceptarea deplasării centrului (la care a împins-o noua alianță), presa a ajuns să nu ne mai poată apăra decât de excesele preşedintelui (care sunt mai mult verbale), fiind în schimb incapabilă să ne apere de excesele guvernării ori ale parlamentului (care sunt efective şi cu consecințe asupra statului de drept). Ca urmare, autoritățile în stat nu se

vor mai putea modera reciproc, potrivit spiritului Constituției.

Prin deplasarea centrului, opinia publică este legată la ochi în ce priveşte tot ce nu vine de la preşedinte şi încurajată să huiduiască tot ce i se spune că ar veni de la el. Or, aşa nu ne pregătim de democrație: ne livrăm nepregătiți pericolelor pe care suntem învățați să nu le vedem, fiind mereu traşi de mânecă în privința pericolelor care nu există.

(23 octombrie 2008)

VI. *Note pentru Ocuparea centrului*

În ultimul an, un nou mecanism de luptă politică şi-a dovedit atât puterea de a cimenta alianța dintre politic şi presă, cât şi eficacitatea de exterminare politică.

A-l denigra constant, obsesiv şi cu argumente oricât de absurde pe preşedintele Băsescu a ajuns să însemne în ochii presei de azi o dovadă de neutralitate şi de profesionalism. În schimb, a spune cu voce tare că denigrarea lui Băsescu nu este neutralitate ridică împotriva ta un val de dezaprobare, care te aruncă în tabăra pupincuriştilor prezidențiali (o tabără care de fapt nu există: este invenția susținătorilor unei noi alianțe între politic, afaceri, presă – Noua Alianță, care reformulează regimul Iliescu).

De unde forța acestei distorsiuni vădite? Fenomenul e tipic societăților aflate sub dominația unei ideologii militante. Marea luptă a regimului Iliescu a fost ocuparea centrului postdecembrist cu valorile clanului său. A fost un eşec de proporții, semnalat nu atât prin victoria CDR din 1996, cât prin adoptarea de către Ion Iliescu, odată cu revenirea sa la putere în 2000, a agendei capitalismului, statului de drept şi a obiectivelor integrării euroatlantice (care formează centrul postdecembrist). Centrul politic, în România de după 1989, a fost pus, în mod spontan, în sensul valorilor centrale pentru Europa clasică: creştinism, capitalism, stat de drept, spirit ştiințific. De ce? Pentru că Revoluția din 1989 a fost o revoluție de centru.

Nu dreptul de a-l critica pe preşedinte îl pun în discuție, ci frauda care constă în a afirma că oricine este împotriva preşedintelui e normal, iar cine este în favoarea lui e „cumpărat“, „pupincurist“, „sinecurist“, „antidemocratic“, „taliban“, „orbit de partizanat“. Marele tur de forță

propagandistic al adversarilor preşedintelui a fost dublu: (a) să redefinească centrul în funcție de interesele lor; (b) să îi atragă pe jurnalişti în această minciună interesată. Spectacolul presei de azi este straniu: o majoritate covârşitoare de jurnalişti televizați, care şi-a făcut din denigrarea preşedintelui un veritabil cod de deontologie profesională, se luptă seară de seară cu un preşedinte care nu are acces la televiziuni nici pentru mesajele oficiale, căruia i se refuză adresele trimise parlamentului şi pe care guvernul îl şicanează financiar, reducându-i bugetul şi punându-l în situații imposibile. Acest preşedinte, aproape redus la o stare de *lame duck*, este cu toate acestea arătat cu degetul ca fiind dictatorial, neconstituțional şi sedițios, în timp ce guvernul, deşi minoritar, conduce țara cu o mână de fier (dar generoasă cu prietenii), iar parlamentul, încurajat de tăcerea Curții Constituționale, se substituie justiției şi publică legi lovite de nulitate.

Cu extrem de rare excepții, Traian Băsescu nu mai este explicit apărat de nimeni. Nimeni nu mai îndrăzneşte, pentru că riscă să fie linşat cu invective. Ca om, e compromis: despre nici o persoană publică nu au fost folosite în public, fără perdea şi fără menajamente, etichete derogatorii care, în privința oricui altcuiva ar fi fost de neimaginat: pentru omul Traian Băsescu, însă, au devenit de rigoare. Din „marinar“, „securist“, „bădăran“ şi „mitocan“ nu-l mai scoate nimeni. Nu în discuțiile private, ci la televizor. Nu în *România mare* şi nu sub semnătura lui Alcibiade, ci în gura şi sub pana unor jurnalişti respectabili, care au făcut din persoana lui Traian Băsescu ceva ruşinos, de speluncă dubioasă, care nu merită şi nu are dreptul să stârnească respectul. La anumiți jurnalişti din şcoala lui CTP, intonația, când vine vorba de Băsescu, devine lubrică: ceva feroce şi decapant iese, jaculatoriu, la iveală. Nu poți vorbi de Traian Băsescu fără să ricanezi nemilos, fără să scrâşneşti sadic din maxilare, fără să plescăi sardonic din buze, e obligatoriu, e de *bun-simț* – iar dacă nu o faci, te compromiți. În ce-l priveşte pe Traian Băsescu, nu antropologia este referința, ci bestiarul.

Şi totuşi, acest om este preşedintele României; la patru ani de mandat se bucură de încrederea majorității cetățenilor României. Spre deosebire de Ion Iliescu, căruia jurnaliştii alergici la Băsescu nu îi reproşează nimic,

Traian Băsescu nu a organizat nici mineriade, nu a generat nici conflicte sociale şi nici nu ne-a dat pe mâna ruşilor (în sfera de influență a cărora eram şi azi, dacă URSS nu dispărea); spre deosebire de Emil Constantinescu, care e un vid pompat şi pe care toată lumea îl ascultă cu reverență, Traian Băsescu nu a aşteptat să fie înfrânt de securitate nici pentru a restitui societății dosarele fostei Securități, ceea ce a făcut, salvând astfel CNSAS de la insignifianță, nici pentru a condamna oficial comunismul, ceea ce a iarăşi a făcut, atrăgându-şi ura clasei politice şi provocând cea mai reacționară transversală politică de la patrulaterul roşu al anilor ’90 încoace, coaliția „Celor 322“ (care acum îi include şi pe maghiari). Nu a avut nevoie de un conflict extern sângeros (măcelul din fosta Iugoslavie), ca Emil Constantinescu, pentru a se manifesta ca pro-occidental; nici nu a folosit un conflict intern sângeros (Târgu Mureş), ca Ion Iliescu, pentru a reinventa Securitatea (în SRI). Nu a ucis, ca Iliescu, nu a produs seisme în relațiile noastre cu internaționale, ca Tăriceanu, nu a avut nici o ezitare în fermitatea alianței strategice cu Statele Unite, ca majoritatea politicienilor noştri. Statul nu a avut de suferit de pe urma lui, cum s-a întâmplat cu declarațiile privitoare la proprietățile evreieşti (neglijent antisemite) ale lui Ion Iliescu. Băsescu nu şi-a stupefiat interlocutorii şefi de stat, cum a făcut-o cu Jacques Chirac Emil Constantinescu. Cu toate acestea, Băsescu e „dictator“, „securist“ şi „comunist“, nu Iliescu; Băsescu nu are stofă de preşedinte, nu Constantinescu; Băsescu e „tătar“, nu simte româneşte şi aşa mai departe, într-un cor nesfârşit al deformării şi pestilenței. Ai zice că până la el România a cunoscut numai perfecțiunea. Cu el, doar eşecul şi derelicțiunea.

Nu îi apăr defectele sau derapajele. A mințit (care politician nu o face?). Şi-a luat vorba înapoi de câteva ori (care politician nu o face?). A fost nepoliticos de mai multe ori (regretabil). S-a exprimat de câteva ori birjăreşte (penibil). Cu siguranță, culisele ştiu mai multe despre defectele lui, iar când se vor scrie memoriile apropiaților vom mai afla şi altele. Dar tot ce îl priveşte pe el e prezentat atât de exagerat şi de sinistru, încât, în raport cu scenariul de catastrofă în care e mereu încadrat, ceea ce ce ştim şi vedem din defectele, gafele şi erorile lui pare neglijabil, în zona

venialului, nu a păcatelor de moarte, care i se tot reproşează (de altfel, tot ce i se reproşează, i se reproşează în registru maximal, ca şi când el singur între politicieni ar fi demon, toți ceilalți ar fi îngeri). În plus, să adaugi comentariul tău la critica acestor defecte, care oricum fac seară de seară conținutul comentariatului unor Ciuvică, Gâdea, Badea, Stan şi a tuturor celorlalți, cu tonul lor de nebunie, dezastru şi iminență, e şi inutil, şi zadarnic: oricum nu se aude (de zgomotul de cataractă făcut de ceilalți), oricum nu vei fi iertat (de acuzația că eşti pupincurist). Dar, rațional vorbind, mi se pare că defectele sale personale (de om) nu produc urmări asupra politicilor urmărite de el ca preşedinte (om de stat), ceea ce în cazul lui Iliescu, Constantinescu sau Tăriceanu nu mai e valabil; iar gafele sale, ținând în special de limbaj şi provenind dintr-o gestiune imprudentă a familiarității (educație), nu au consecințe asupra statului.

Ca om politic, nu mai este apărat de nimeni (cu excepția lui Traian Ungureanu şi, spre cinstea lor, a câtorva comentatori de la *22*, între care Andrei Cornea). Din cauza presiunii publice şi a intimidării morale (*character assassination*, se cheamă în sistemul legal anglo-saxon), nici măcar pozițiile sale politice cele mai evident corecte nu mai pot fi apărate. Când e vorba de el, exigențele comentatorilor sunt de o rigoare teologică; în rest, înțelegere levantină şi larghețe de Gore Pirgu. Ceilalți politicieni, în schimb, unul mai nefrecventabil ca celălalt, sunt prețuiți, lăudați ori măcar politicos prezentați de către corifeii presei vizuale ori scrise. Politețe binevoitoare, când e vorba de oricine (chiar şi de nulități precum Daniela Buruiană); impertinență şfichiuitoare, când e vorba de el.

Presiunea psihologică a jurnaliştilor care îl denigrează este, pentru public, prea mare. Cine ar rezista? O coaliție stranie i-a adus laolaltă pe oameni atât de diferiți precum Doru Buşcu, Mircea Badea, Ion M. Ioniță, Valentin Stan şi Emil Hurezeanu. Ce îi uneşte? Conştient sau nu, din cauza unor interese ori dezinteresat, crapulos ori nu, îi leagă impulsurile diverse ale reaşezării pe care am numit-o Noua Alianță, succesoarea economico-politico-mediatică a regimului Iliescu.

Susținerea vreunei poziții de-a preşedintelui Băsescu este imediat taxată de formatorii de opinie televizați drept servilism, sinecurism şi pupincurism. Nici unul dintre aceşti formatori de opinie autorizați nu vede

nimic suspect nici în demonizarea Monicăi Macovei, probabil cel mai bun ministru al justiţiei de după 1989, nici în legătura suspectă între această demonizare şi interesele evident vicioase ale politicienilor care i-au vrut capul (şi pe care în cele din urmă l-au obţinut, cu ajutorul presei). Să fii împotriva Monicăi Macovei alături de cei care vor menţinerea deasupra legii, a privilegiilor castei politice, nu ridică probleme morale şi nu înseamnă să le faci jocul. În schimb să susţii lupta preşedintelui împotriva acestor interese înseamnă să sprijini „apetitul pentru dictatură“ al preşedintelui şi te califică dezonorant pentru titlul de „trompetă prezidenţială“, pe care apoi toată presa „independentă“ o preia, până nu mai poţi ieşi pe stradă fără să fii scuipat. Oricum, orice asociere cu preşedintele a fost într-atât demonizată de complexul mediatico-politic încât a devenit „în mod natural“ descalificantă. Tehnica este – albul e negru şi negrul e alb. În acest mod, poziţia de centru a fost mutată din locul în care se afla, centrul postdecembrist, în altul, care fusese iniţial marginal în raport cu acesta şi unde se afla, din punctul de vedere al valorilor, regimul Iliescu (pe care Noua Alianţă îl prelungeşte).

Să încerci să păstrezi echilibrul judecăţii şi să te străduieşti să vezi clar în chestiunea suspendării preşedintelui, cum a făcut EvZ în perioada de isterie politică declanşată de decizia arbitrară a parlamentului din 2006, îţi atrage inevitabil eticheta de „oficiosul“, lipită pe obrazul onestităţii de oameni complet lipsiţi de onestitate, despre care toţi ştiu că sunt imorali, dar pe care, ştiind asta, toţi o preiau (din josnicie, din lipsă de profesionalism, din goană după scandal, din sete de sânge). În schimb să faci cu neruşinare politica de partid a partidului „soluţiei imorale“ nu îţi atrage nici oprobriu, nici dezgust, ci numai simpatie, numai încurajări şi, din partea APTR, premii. Venalitatea jurnalistică, când vine dinspre duşmanii feroce ai lui Băsescu (grupul Intact), e fie opinie normală, fie neutralitate obiectivă, fie poziţie responsabilă şi patriotică (academicianul Buzura, de pildă, finanţat din aceeaşi zonă, e printre cei numiţi seară de seară „valorile neamului“, „cei mai buni dintre cei mai buni“, alături de atotputernicul şi lucrativul E. Simion ori infatigabilul Ion Aurel Pop). Onestitatea jurnalistă, când vine de la sprijinitorii preşedintelui (de pildă, TRU), este fanatism, sprijin oferit dictaturii etc.

Să inviți mereu în studio oameni nefrecventabili precum Bolcaş, Ghişe, Şerban Nicolae şi alții ca ei, până la greață, zi de zi, se cheamă profesionalism. Să fii constant brutal şi ireverențios cu preşedintele, la fel. Lui Băsescu nu i se poate spune preşedinte sau dl Băsescu; când nu i se spune marinarul i se spune, scurt şi tăios, Băsescu. În schimb Ion Iliescu este mereu dl Iliescu, dl preşedinte sau preşedintele Iliescu. Faptul că Iliescu a organizat mineriade, are pe conştiință morți şi direct, şi prin muşamalizare, că a vrut să ne alieze cu URSS, ne-a ținut un deceniu în anticamera Europei şi a făcut României aproape la fel de mult rău ca şi Ceauşescu îl califică pentru respectul nostru. Băsescu, pentru că a condamnat comunismul, este un comunist; pentru că a dat CNSAS dosarele, este un securist; pentru că s-a dovedit fidel şi loial alianțelor occidentale, nu are politică externă, e ageamiu, gafeur, ignoră măreția lui Putin, a Rusiei (vezi viziunea de politică est-europeană a academicienilor patrioți, cum e Răzvan Theodorescu, pentru care Rusia e referința pozitivă, nu Occidentul, deoarece noi nu suntem occidentali, ci bizantini etc.).

Asocierea jurnaliştilor cu Daniela Buruiană ori Adrian Păunescu e onorantă. Să fii văzut în prejma lui Traian Băsescu e dezonorant. În nici o țară din Europa dorința unui preşedinte democratic ales de a sta de vorbă cu intelectualii cu care are chef să vorbească nu e suspectată de bulanjism, cezarism ori pujadism. În România, numai Ion Iliescu şi Emil Constantinescu au avut acest drept, nu Traian Băsescu. *Quod licet Iovi, non licet bovi*.

Să faci spume la gură când vorbeşti de Traian Băsescu te recomandă ca imparțial. Să atragi atenția asupra anomaliei, te face „gorila“ sau, cum spune CTP, „badigardul“ preşedintelui. Şi aşa mai departe, la nesfârşit. Totul, totul e distorsionat şi nimeni nu se mai poate înțelege cu nimeni, pentru că diabolizarea induce suspiciunea, iar suspiciunea face țăndări corpul politic, care nu mai e unul, ci, ca partidele, mai multe. Suportul democrației e pe ducă. Ura şi suspiciunea devin unicul limbaj politic curent (cu sensul de monedă circulantă, *currency*).

(2–4 septembrie 2008)

53. REPRESALII INSTITUȚIONALE: GUVERNUL ÎMPOTRIVA ICR

Săptămâna trecută prim-ministrul a decis reducerea bugetului Institutului Cultural Român de la 50 milioane RON la 32 milioane RON. Guvernul se răzbună pe preşedinte angajând represalii împotriva Institutului Cultural Român. Incredibil. Mărețe fapte, mari oameni de stat! Aş vrea să explic de ce această reducere este deopotrivă irațională, iresponsabilă şi îndreptată împotriva intereselor României.

Potrivit creşterii activității ICR din 2008, adică ținând seama de nivelul de solicitare al programelor noastre confirmat prin aplicațiile înregistrate în 2008, am construit un necesar bugetar de 59 milioane RON. Structura de buget a fost următoarea: programe şi proiecte culturale: 70,30%; cheltuieli de personal: 16,20%; cheltuieli administrative şi gospodăreşti: 11,80%; cheltuieli de capital: 1,70%. Aceasta înseamnă că 70,3% din bugetul ICR reprezintă programele culturale, iar 29,7% reprezintă costurile întreținerii instituției. Raportul de 7 la 3 nu este nici rezonabil, nici bun: este foarte bun. Nu ştiu dacă mai există vreo instituție de stat care să aibă un raport programe versus administrație atât de bun. În 2005, când actuala conducere a preluat ICR-ul, structura bugetului era de 48% cheltuieli pe programe, 52% cheltuieli pe administrație. Progresul este, cum se vede, uriaş.

Un alt indicator care exprimă creşterea eficienței activității ICR priveşte bugetul de programe alocat institutelor culturale româneşti din străinătate. Cum se ştie, legiuitorul a decis prin legea de funcționare a ICR ca institutele din străinătate să fie întreținute administrativ (inclusiv salarii personal) prin MAE, iar cheltuielile pe programe să fie asigurate prin ICR. Raportul dintre cheltuielile de administrație alocate de la bugetul de stat prin MAE şi bugetul de programe alocat institutelor culturale din străinătate de ICR era în 2005 de 0,17. Acest raport a fost adus acum la 0,89. Din punctul de vedere al statului, trecerea de la 0,17 la 0,89 înseamnă creşterea semnificativă a eficienței de cheltuieli bugetare, exprimată prin raportul „administrație (MAE) versus programe culturale (ICR)". Din punctul de vedere al instituției numite ICR, obținerea unui

raport de eficiență de 0,89 înseamnă confirmarea creşterii durabile a capacității de absorbție a unui buget cultural mare pe piețele culturale străine (căci o cheltuială culturală este absorbită nu atunci când este cheltuită, cum se întâmplă în cazul cheltuielilor de administrație, ci numai atunci când e confirmată prin angajamente ulterioare).

Bugetul de 59 milioane RON ținea seama de următorii factori: (i) creşterea instituțională a Institutului, în termeni de cheltuieli administrative (ICR, din 2007, desfăşoară un volum de activitate comparabil cu cel al unui minister); (ii) creşterea exponențială a solicitărilor de parteneriate şi colaborări cu ICR pe piețele culturale străine; (iii) bugetarea la un nivel mărit a institutelor culturale din străinătate, potrivit capacității lor de inserare pe piețele străine; (iv) intrarea ICR din 2008 pe piața marilor spații expoziționale şi de concert europene cu expoziții tematice proprii şi turnee de promovare a muzicii româneşti contemporane; (v) bugetarea programelor mari (de tip „Cantemir“, „TPS“ ori „Publishing Romania“) la nivelul solicitării lor în anul 2008, care a depăşit cu mult aşteptările induse de experiența anului 2007 – ceea ce înseamnă că potențialul lor de creştere nu a fost încă atins şi, deci, e rațional să fie solicitat).

Toți parametrii raționali (în termeni de eficiență, de potențial de creştere, de încredere dobândită pe piețele externe etc.) conduc la concluzia că Institutul Cultural Român este o instituție care, din 2005 încoace, şi-a îmbunătățit în mod remarcabil performanța, cheltuieşte banii publici în mod eficient (de pildă, raportul de 7 la 3; ori raportul de 0,89) şi are un potențial de creştere semnificativ, care, deoarece priveşte prezența României pe piețele culturale străine, merită susținut.

În aceste condiții, reducerea la 32 milioane RON a unui buget care fusese construit în mod rațional la nivelul de 59 milioane RON şi care fusese deja redus, în urma unor cedări dureroase (deoarece implicau renunțarea la unele programe de anvergură), la 50 milioane RON, echivalează cu un asasinat instituțional.

Această reducere este irațională, deoarece prin suma astfel deblocată nu se economiseşte nimic, bugetul ICR fiind de ordinul câtorva zecimi la mie din PIB (este bine să se țină minte această cifră: câteva zecimi la mie din

PIB, atâta reprezintă investiția externă în cultura română pe care înțelege statul român să o facă).

Această reducere nu este doar irațională, este şi iresponsabilă, deoarece aruncă în mod nejustificat în aer angajamente, parteneriate, contracte – un extrem de prețios sistem de conexiuni, bazate pe o încredere pe care ICR a construit-o în ultimii ani în beneficiul culturii române.

Nu în ultimul rând, mutilarea bugetului ICR ruinează perspectiva ca ICR să îşi mai poată consolida poziția pe care a dobândit-o pe piețele culturale occidentale. Această poziție a fost câştigată prin eforturile pline de imaginație şi inteligență ale angajaților ICR şi nu a fost obținută nici în folosul lor, nici spre profitul ICR, ci pentru România şi în beneficiul imaginii ei. În fond, această mutilare este în mod irațional şi iresponsabil îndreptată împotriva intereselor României.

Decizia prim-ministrului de a distruge poziția câştigată de ICR pentru cultura română în străinătate arată că în România, pentru unii politicieni, nici un bine nu trebuie să rămână nepedepsit.

(30 octombrie 2008)

54. DISCURSURILE DE URĂ

Când nu observi omisiunile şi nu te şochează răstălmăcirile, înseamnă că ți-ai pierdut busola. În 24 octombrie, agenția Reuters transmitea că în cimitirul evreiesc din Bucureşti au fost profanate peste o sută de pietre tombale. O sută de pietre tombale sparte într-o singură noapte? Dumnezeule! Cum e *tehnic* posibil? Câți oameni au lucrat la acest act de vandalism? Cum de nu au fost auziți? Şi ce anume cimitir a fost profanat? Cimitirul evreiesc? Ştirea despre vandalizarea cimitirului evreiesc trebuia să fie, indiscutabil, ştirea zilei. Mai mult, dezbaterea asupra semnificației acestui act de vandalism ar fi trebuit să ocupe mințile tuturor. Or, ce s-a observat? Ştirea nu a stârnit nici senzație, nici emoție. Ar fi trebuit să stârnească şi una, şi alta. Dacă ne gândim că Antena 3 a dedicat zeci de ore de emisie denunțării „antisemitismului“ unei opere artistice (poneiul roz, cu crupa lui brenduită cu zvastică), ne putem întreba cum de nu a

manifestat aceeaşi sensibilitate față de antisemitismul vandalizării celor peste o sută de pietre tombale evreieşti? Cum de importantul senator român care a trimis direcției unui cunoscut post străin de radio o scrisoare plină de indignare, în care protesta împotriva „bagatelizării antisemitismului poneiului roz“ de către corespondențele trimise de la fața locului de reporterii acelui post, nu a mobilizat tot Senatul României pentru a protesta împotriva vandalizării cimitirului evreiesc? Să fi fost poneiul roz mai antisemit decât distrugerea unui cimitir evreiesc?

Răspunsul e simplu (şi descurajant): la noi, în spațiul public, principiile sunt aproape întotdeauna pretextele intereselor, iar interesele nu sunt decât arareori expresia principiilor. Pe principii nu dă nimeni doi bani, deoarece banii sunt singurul lucru care interesează. Şi cum bani au cei puternici, datina locului e ca celor cu bani să li se delege decizia asupra a ce e bine, şi ce e rău, astfel încât problema principiilor se reduce la problema exprimării nude şi neruşinate a intereselor (celui cu bani). În presă, cel care are bani este patronul. Tot el este cel care a descoperit că nu are nevoie de principii, de vreme ce interesele îi ajung. De aici absența catastrofală a principiilor în presa de azi. Dacă ar fi existat principii, vandalizarea cimitirului evreiesc ar fi fost o ştire şi un subiect de dezbatere. Existând doar interese, subiectul nu a devenit ştire. Pe cine să intereseze ceva ce nu exprimă interesele cuiva anume? Dacă poneiul roz n-ar fi putut fi instrumentat împotriva cuiva anume, pe care patronii Antenei 3 îl detestă (fiind în consecință detestat, în cor, şi de angajații postului), Antena 3 nu i-ar fi acordat nici o atenție. Poate fi instrumentalizată împotriva cuiva de interes vandalizarea cimitirului evreiesc? Nu. Atunci trece neobservată.

Deşi scandalul poneiului roz mă priveşte pe mine, pentru că Antena 3 l-a instrumentalizat împotriva mea, situația, aşa cum rezultă din comparația cu vandalizarea cimitirului evreiesc, este generală. Lucrurile importante trec neobservate şi sunt astfel condamnate la insignifianță. În loc să fie deprinsă să distingă, din multitudinea întâmplărilor, principiul, opinia publică e lăsată să vadă arbitrariul şi e îndemnată, tacit, să se complacă în el. Dimpotrivă, atunci când interesele o cer, albul e declarat cu emfază negru, țânțarul e silit să devină armăsar, iar opinia publică e mobilizată la

o cruciadă frenetică, pe care cei interesați o declară obligatorie, iar cei dezinteresați nu o pot socoti decât prostească.

Efectul asupra opiniei publice e dezastruos. Obişnuită să se emoționeze la minciuni, deoarece numai acestea sunt montate ca adevăruri obligatorii, opinia publică nu mai reacționează la adevăr. În mod normal, vandalizarea unui cimitir ar fi trebuit să stârnească emoţie. La noi, din cauza manipulării constante la care posturi precum Antena 3 supun opinia publică, emoție stârneşte poneiul roz (un subiect inventat de la cap la coadă), iar indignare numai ținta desemnată, prin emisiuni de înfierare şi demascare, spre ură. Indignarea morală autentică e eliminată de uşurința cu care oamenii ajung să urască ceea ce li se sugerează că e de datoria lor patriotică să urască. Putem constata în insensibilitatea față de devastarea cimitirului evreiesc consecința unei devieri morale. Educați (prin manipulare) să vadă răul acolo unde nu se află decât inamicii oamenilor cu interese, oamenii simpli ajung să se indigneze prin reflex condiționat şi să nu mai poată reacționa prin liber-arbitru. Reacția morală liberă ajunge să fie înlocuită cu stimulul condiționat indus. În acest mod, cheia indignării morale nu este doar falsificată, ea se află în mâinile celor care au indus reflexul condiționat.

Aceasta este, după părerea mea, explicația proliferării discursurilor bazate pe ură (de pildă, la Antena 3, în emisiunile *Sinteza zilei* şi *În gura presei*). Ca o consecință, înregistrăm simultan atât tocirea sensibilității morale normale la oamenii care asigură ratingul acestor exerciții de dresaj prin *hate speech*, cât şi subordonarea sensibilității lor intereselor care patronilor le aduc bani, iar telespectatorilor emoții otrăvite. Miza? Fireşte, nu doar dresajul electoral, ci şi minoratul spiritual: nu doar votarea în interesul altora, ci şi confundarea lucrurilor mărunte cu cele înalte şi viceversa.

(6 noiembrie 2008)

55. BILANȚ ÎNAINTEA ALEGERILOR

Duminică, pentru a şasea oară de la căderea comunismului, vor fi din nou

alegeri parlamentare. Cetățenii au posibilitatea să decidă în mod liber căror forțe politice le vor încredința, pentru încă patru ani, toată puterea: şi puterea de a forma guvernul, prin alegerea unei noi majorități politice; şi puterea de a vorbi în numele lor, adică dreptul de le formula în mod legal interesele; şi puterea de a legifera în numele acestor interese. Într-un sens, cetățenii au toată puterea; în altul, nu au nici una. În primul sens, numai cetățenii pot conferi putere; în al doilea, această putere există numai sub forma renunțării la ea. Paradoxul democrației reprezentative este acela că cetățenii au putere deplină numai atunci când o deleagă, iar puterea de care ar avea nevoie pentru a-şi controla reprezentanții depinde integral de o bunăvoință străină: a celor pe care i-au ales, când e vorba de respectarea angajamentelor; a presei, când e vorba de a mobiliza opinia publică în vederea exercitării de presiuni asupra puterii. Cetățenii îşi pot menține puterea pe care au cedat-o numai cu bunăvoința presei şi prin buna-credință a reprezentanților. Fără bunăvoința presei, cetățenilor nu le rămâne decât speranța; fără bunăcredința aleşilor, cetățenilor nu le rămân decât regretele – şi, fireşte, posibilitatea de a vota altfel, la următoarele alegeri. În concluzie, paradoxul democrației reprezentative constă în această afirmație: deşi determină în totalitate impulsul puterii, cetățenii nu îi pot controla în totalitate mişcarea.

Prin gradele ei, această afirmație (în fizică, paradoxală) desparte regimurile arbitrare de cele orânduite. Într-un regim bine rânduit, cetățenii îşi mențin puterea asupra aleşilor cu ajutorul instituțiilor, care limitează atât arbitrariul puterii, cât şi nesimțirea reprezentanților. Într-un regim arbitrar, instituțiile sunt în mod venal de partea puterii, iar cetățenii nu au de partea lor decât pe cei care, cu ajutorul opiniei publice, speră să poată muşca din putere, pentru a se împărtăşi din ea (în mod tipic, proprietarii de presă cu interese politice – la noi, aproape toți). În funcție de gradul de arbitrariu al regimului, paradoxul democrației reprezentative oscilează între afirmația „deşi determină în totalitate impulsul puterii, cetățenii îi pot controla aproape în totalitate mişcarea“ (cazul normal şi, prin urmare, dezirabil) şi afirmația „deşi îi determină puterii în totalitate impulsul, cetățenii nu îi pot controla deloc mişcările“ (cazul anormal şi, deci, indezirabil).

Cazul indezirabil este, cum l-ați recunoscut, al nostru. Orice a făcut puterea în ultimii doi ani, opinia publică nu a avut nici un control asupra ei. Nu a putut controla nici decizia prim-ministrului de a pune guvernul la dispoziția lui Dinu Patriciu, nici alungarea PD de la guvernare, nici alianța PNL cu PSD, nici formarea coaliției „Celor 322“, nici tentativa de a-l suspenda pe preşedinte, nici folosirea discreționară a bugetului, nici manipularea Constituției, nici legiferarea ilegală, nici jaful mitelor electorale, nici periclitarea siguranței naționale – nimic, oricât de grav. Cetățenii nu au putut deloc controla mişcările puterii: nici ale guvernului, nici ale culiselor, nici ale schimbărilor de alianțe, nici ale parlamentului, nici ale justiției, nimic. Or, ce nu poți controla, nu poți nici sancționa, în nici unul din sensuri (nici în cel de cenzură, nici în cel de ratificare). Din acest motiv, în democrația instaurată de guvernul Tăriceanu–Patriciu, cetățenii au avut dreptul doar la emoții (şi, fireşte, la achitarea notei de plată).

Bilanțul guvernării D.A. este un succes economic al programului şi un eşec politic al Alianței. Succesul economic vine, esențialmente, din eficacitatea impozitării unice. Eşecul politic vine, în mod esențial, din reuşita lui Dinu Patriciu de a-şi subordona guvernul. Tot ce s-a întâmplat ilogic şi anapoda cu Alianța D.A. poate fi explicat prin ambițiile, temerile şi frustrările lui Dinu Patriciu. Distrugerea Partidului Național Liberal, care a devenit sub Călin Popescu-Tăriceanu un partid al trădării cu ridicata şi al vânzării cu amănuntul,[45] e urmarea revanşei târzii împotriva liniei tradiționale a Brătienilor a unui politician ratat, care a câştigat prin corupție economică ceea ce nu a putut dobândi prin inteligență politică. Guvernul Tăriceanu–Patriciu este revanşa târzie a disidențelor avortate numite, succesiv, „PNL Aripa Tânără“ şi „PL – 93“. În eşecul Alianței Dreptate şi Adevăr poate fi citit triumful lui Dinu Patriciu şi al partenerilor săi de afaceri din PSD, care au ştiut să profite de complicitatea interesată a prietenilor, de venalitatea înfometată a indiferenților, de lipsa de scrupule a partenerilor şi, bineînțeles, de prostia gurmandă a victimelor – în fond, de setea insațiabilă de bani a celor mai mulți, combinată cu universalitatea voioasă a lipsei endemice de caracter a tuturor.

Puterea nu mai este a guvernului, ci a câtorva partide de afaceri; democrația nu mai este a cetățenilor, ci a partidelor, care se folosesc de ea pentru a-şi reproduce dominația şi impunitatea; nu există ideologie, există alianțe de dominație, în vederea exercitării, conservării şi sporirii puterii; puterea asigură atât supraviețuirea făptaşilor (în afara puşcăriilor), cât şi prosperitatea părtaşilor (în marginea bugetului de stat); nu mai există partide de dreapta ori de stânga, există numai partide de putere, reprezentate printr-o alianță a guvernului cu parlamentul (împotriva preşedinției) care le asigură, lor, certitudinea că puterile în stat nu se echilibrează reciproc, ci se subordonează intereselor care au format guvernarea.

Pe scurt, acesta este bilanțul dinaintea alegerilor. Cine vrea să servească în continuare ambițiile lui Patriciu va vota PNL. Cine vrea o nouă guvernare de tip Văcăroiu ori Năstase va vota PSD. Cine va dori ca țara să fie condusă aşa cum e condus Clubul Steaua va vota PNG. Cine va vrea ca țara lui să arate imund precum fițuicile *România Mare* şi *Tricolorul* va vota PRM. Cine însă mai îndrăzneşte să parieze pe ceva va vota PD-L: nu e sigur că merită, dar, în lumina alternativelor, e singurul lucru care merită încercat.

În rest, va vota cine mai speră. Iar cine nu va vota va merita să dispere.

(27 noiembrie 2008)

56. BILANȚ DUPĂ PRIMELE TREI ZILE ALE ALEGERILOR

Bilanțul imediat poate fi făcut în lumina a două categorii de fapte: veşti bune şi veşti proaste. Fiind vorba de calificative, evaluarea va fi, evident, subiectivă – dar mă voi strădui să fie subiectivă în marginile adevărului.

Veştile bune. Pentru prima oară după nouăsprezece ani de democrație şi şase chemări ale electoratului la urne, putem înregistra trei rezultate notabile. În primul rând, eliminarea din parlament a partidelor extremiste. Nu justiția a decis dizolvarea PRM, ci electoratul. Nu *de iure*, ci *de facto*, PRM nu mai există. Faptul, în sine, este remarcabil. Din 1992, extremismul lui Corneliu Vadim Tudor a fost mereu protejat atât de

imunitatea parlamentară, cât şi de o stranie, dar mereu confirmată, imunitate în (şi față de) justiție. Imunitatea parlamentară i-a fost asigurată de alegători; cine însă i-a asigurat imunitatea în fața justiției? Căci calomniile şi injuriile tipărite sub anonimat în publicațiile de partid ale lui CVT (care coincideau uneori până la expresie cu atacurile proferate de acesta în conferințele de presă oficiale ale PRM) nu au fost niciodată sancționate în justiție, în ciuda zecilor de procese care i-au fost intentate. CVT a împroşcat cu noroi oameni simpli, notabilități, intelectuali, ambasadori, şefi de stat, state, instituții, adevăruri istorice. Justiția nu a făcut nimic pentru a stăvili noroiul. Electoratul, în schimb, a făcut: i-a retras lui CVT imunitatea parlamentară, iar partidului său reprezentarea politică. Îi va retrage oare acum justiția (şi, ne putem întreba, cine din justiție?) imunitatea la infracțiune? Fosta sa locotenentă, Daniela Buruiană, a pierdut primele procese abia după ce nu i-a mai fost apropiată şi s-a văzut deposedată de funcțiile sale publice. Se va întâmpla la fel, acum, cu CVT? Să sperăm.

Al doilea rezultat notabil este limpezirea compoziției parlamentului. Au trecut pragul electoral numai trei partide (PD-L, PNL, UDMR) şi o alianță formată din alte două (PSD–PC). Ca formulă ideologică, avem două partide de dreapta, PD-L şi PNL (dintre care unul, PD, provine de la stânga), o uniune etnică aparent fără culoare politică, UDMR (dar părând a fi mai degrabă de dreapta) şi o alianță de conjunctură între un numeros partid de stânga (PSD) şi un minuscul partid de dreapta (PC). S-ar zice, dacă nu am şti că la noi ideologia nu este decât un pretext pentru interese, că electoratul român a votat majoritar dreapta. Este, cred, o iluzie. Dat fiind că dreapta la guvernare, cu excepția cotei unice de impozitare, a adoptat politici de centru-stânga şi populisme aflate la stânga stângii, ceea ce a votat electoratul a fost un pachet electoral imposibil, făcut din „speranță în creştere economică perpetuă“ şi „pretenție la protecție socială nelimitată“. Electoratul nostru, aşadar, rămâne de stânga în privința statolatriei, deşi a înțeles că, cel puțin temporar, dreapta economică i-o poate servi mai bine.

O lecție a acestui cocteil de credințe şi speranțe contradictorii este că la noi politicul nu este înțeles ideologic, ci este subînțeles social: nu

opțiunile ideologice departajează şi asociază, ci pretenția şi accesul la serviciile de stat – gratuite pentru cei care le câştigă prin revendicări „politice“, oneroase pentru cei care le suportă, în virtutea unor aranjamente la fel de „politice“.

Al treilea rezultat notabil este zguduirea speranței fruntaşilor politici că numai fidelitatea față de partid le poate aduce realegerea în parlament. Succesiunea partidocratică a fost, în fine, spartă. Chiar şi cu acest uninominal imperfect, oameni de strictă obediență partidocratică, precum Şerban Nicolae (PSD, dar exemplele sunt mult mai numeroase), au fost temporar eliminați din cariera de parlamentari eterni, cu voie de la partid. Pentru această categorie de politicieni, strategiile de supraviețuire vor trebui reajustate. Deocamdată, putem înregistra această victorie a cetățeanului, măsurată prin fisura produsă în sistemul puterii discreționare a partidelor. Un rău major al vieții noastre politice de după dezagregarea CDR a fost cartelizarea pe caste de partid a eşichierului politic. O înrăutățire suplimentară a constat, din 2005, în intervenția oligarhilor, care au cartelizat transpartinic segmente de putere din diferite partide, aflate uneori pe poziții, ideologic vorbind, antagonice (cazul cartelizării PNL–PSD sub guvernarea Tăriceanu II). Speranța cetățenilor este ca fisura operată de votul uninominal în reproducerea strict endogenă a elitei parlamentare să reuşească să producă o breşă şi în cartelizarea pretinsă de forța economică a oligarhilor care stau în spatele diferitelor centre de putere transpartinică.

Veştile proaste se referă la oameni, la neputința legilor şi la insidioasa generalizare a mentalității care acceptă infracțiunea. La categoria oameni, constatăm că mari şi venali baroni locali au fost confirmați prin vot uninominal şi că nulități patente, cu prestație publică scandaloasă (şi efecte nocive pe plan internațional), au fost (re)introduse în parlament. La categoria legi, trebuie să remarcăm efectul disproporționat de mare al redistribuirii voturilor, iraționalitatea inversării ierarhiilor în clasamentul final şi disparitatea cantitativă a mandatelor, ceea ce înseamnă că actuala formulă a votului uninominal va trebui sever amendată. În fine, la capitolul veşti proaste nu putem să ignorăm pasivitatea justiției față de mita electorală (devenită curentă şi tolerată ca „lege a locului“ –

contribuția noastră la dreptul comunitar), acceptarea ei cu entuziasm de către beneficiari şi indiferența multor concetățeni față de candidații cu probleme în justiție. Aşa cum justiția s-a acomodat cu dreptatea parţială şi interesată, şi românii s-au acomodat cu oamenii politici aflaţi sub anchetă, condamnaţi ori, în absența ambelor, infractori de notorietate…

(4 decembrie 2008)

57. AVEM O ȚARĂ, CUM PROCEDĂM?

Această întrebare, pe care a făcut-o celebră *Academia Cațavencu* încă din anii ’90, spune un lucru simplu, profund şi, întrucât ne priveşte, aporetic: țara e dată, e limpede că n-o putem schimba; în aceste condiții, cum s-o înțelegem? cum s-o gestionăm? cum, mai ales, s-o suportăm? Ne găsim, în acest moment, exact într-o situaţie de acest tip: avem țara şi, pentru că nu ne convine, ne răstim panicaţi la instrucţiunile de întrebuințare.

Votând cum a votat, electoratul a fixat datele problemei, alegând actorii şi determinându-le ponderea; istoria recentă şi raporturile de forță din culise le-au fixat deja gradele de libertate. Deci, aceasta e țara, iar împotriva faptelor nu există argumente. Acum argumentele. Două sunt tipurile de probleme. Pentru că are decizia, problema preşedintelui este „cum poate fi gestionată situația“. Pentru că avem doar aşteptări (să nu uităm vorba lui Soljenițîn: în istorie, popoarele au doar emoții), problema noastră este „cum să înțelegem ceea ce alții gestionează (şi ne produc emoții detestabile)“. O variantă de reacţie este să bocim, ca babele. O alta este să încercăm să înțelegem, ca adulții. Ca principii: să nu ne luăm dorințele drept fapte; să încercăm să înțelegem ce se poate face, date fiind lucrurile deja fixate.

Deşi în parlament au intrat patru partide, numărul actorilor politici este de fapt doar de trei: PD-L, PSD şi PNL. Cadrul în care se desfăşoară toate negocierile între aceşti trei actori este marcat de următoarele fapte (istoria recentă plus raporturile de forță din culise): (i) prin conducerea actuală (Călin Popescu-Tăriceanu, Crin Antonescu etc.), PNL a devenit partidul personal al lui Dinu Patriciu, deci nu există nici un motiv rațional de a

face vreo deosebire între interesele acestuia şi acțiunile PNL-Tăriceanu; (ii) PNL a trădat Alianța D.A. şi şi-a dat afară de la guvernare aliatul cu care a câştigat alegerile, PD (oamenii din PNL care nu au fost de acord cu această decizie a lui Dinu Patriciu au fost dați afară din partid, inclusiv preşedintele PNL, Theodor Stolojan, formând ulterior PD-L); (iii) PSD şi PNL au instrumentat alianța informală („Cei 322“) care a condus la tentativa eşuată de suspendare a preşedintelui; (iv) guvernarea minoritară PNL + UDMR a fost sprijinită în parlament de PSD; de fapt, în ultimii doi ani, România a fost condusă cu sprijinul şi în folosul unei majorități parlamentare formate din trei partide: PSD, PNL şi UDMR; (v) obiectivul declarat al alianței PNL şi PSD a fost înlăturarea preşedintelui Băsescu şi guvernarea comună, fără şi împotriva PD-L; (vi) omul-cheie al acestor înțelegeri de culise, Dinu Patriciu, a declarat public, atât în 2004 (între cele două tururi la prezidențiale, când PNL + PD îl susțineau pe Traian Băsescu, iar PSD pe Adrian Năstase), cât şi după aceste alegeri, că PNL trebuie să se alieze numai cu PSD, şi anume împotriva lui Traian Băsescu.

Acesta este cadrul de referință pentru orice judecată asupra combinațiilor posibile. Elementul obiectiv esențial al acestui tablou este trădarea (vezi excelentul articol al Ioanei Ene, „Jocul la *offside* al trădărilor. Politica românească din ultimii ani s-a bazat aproape exclusiv pe trădări“),[46] iar cel subiectiv este neîncrederea.

PD-L nu poate avea în mod rațional încredere în PNL, pentru că PNL l-a alungat de la guvernare, iar proprietarul partidului a declarat că acesta rămâne şi în continuare scopul său. PD-L nu poate avea încredere în PSD, deoarece PSD este partidul lui Ion Iliescu şi Adrian Năstase (în mod amuzant, „cinstit-dar-săracul“ Ion Iliescu sprijină vehement alianța partidului său de stânga cu un produs de lux al „capitalismului de cumetrie“, pe care l-a condamnat în parlament), pentru că PSD a sprijinit PNL când a fost alungat de la guvernare, dar şi pentru că, dacă s-ar alia cu PSD, nu poate exclude eventualitatea ca acesta să refacă pe la spate alianța cu PNL şi să-l dea afară de la guvernare, după rețeta deja brevetată de PNL.

PNL nu poate avea încredere în PSD, deoarece numai o parte din PSD (am văzut raportul, este de 17 la 40) vrea în mod incondiționat o alianță cu

partidul lui Dinu Patriciu. Cât priveşte relația cu PD-L, relația de neîncredere (întemeiată, deoarece nu te poți încrede în cel pe care l-ai trădat) este secundară, întrucât poziția PNL față de acest partid este dictată de obsesia lui Dinu Patriciu de a-l elimina complet din politică pe Traian Băsescu.

PSD nu poate avea încredere în PD-L, pentru că până de curând PD avea în statut interdicția de a se alia cu el, iar retorica sa a fost radical anti-PSD. În privința PNL, numai o minoritate are încredere în el, acea parte care îi împărtăşeşte urile.

În acest carusel al urilor şi suspiciunii, două elemente au fost decisive: pentru PNL, ura lui Dinu Patriciu, pentru PSD, votul. Într-adevăr, PNL şi-a restrâns voluntar opțiunile la PSD (impunând condiția ca premierul să fie obligatoriu Tăriceanu numai în negocierile cu PD-L, ceea ce era, fireşte, inacceptabil), iar PSD a tranşat prin vot, 40 de responsabili PSD decizând să meargă la guvernare cu PD-L, 17 fiind împotrivă. În acest mod, formula de guvernare a fost practic tranşată în afara PD-L: dacă acesta voia să guverneze, trebuia să admită jocurile făcute în afara sa.

În rest, nici o surpriză: premier a fost desemnat cel anunțat de PD-L înaintea campaniei electorale. Pentru preşedinte, însă, şahul continuă, la fel de periculos. Căci nici un angajament nu va putea elimina suspiciunea că PSD, nemulțumit de guvernare şi ademenit de Dinu Patriciu, nu va reface în parlament alianța subterană cu PNL, în vederea unei noi suspendări a preşedintelui, şi, prin preşedinția senatului, care în guvernarea cu PD-L îi va aparține PSD, nu va forța impunerea unui premier pe placul oligarhului.

Ura şi neîncrederea sunt principalii factori de decizie ai acestui joc, în care simt aproape fizic înfrigurarea cu care jucătorii caută figura definitivă de şah mat, cu care speră să-şi poată elimina adversarul.

(11 decembrie 2008)

Note

44. „Regimul Iliescu: un portret“, *22*, anul V, nr. 46–47 (249–250), noiembrie 1994.

45. Vezi analiza necruțătoare a lui Şerban Rădulescu-Zoner, „Tătărescu şi Tăriceanu“, din *România liberă*, suplimentul „Aldine“, vineri, 26 octombrie 2008, la adresa:

http://www.romanialibera.ro/ a109619/tatarescu-si-tariceanu.html.

46. http://www.ziare.com/Jocul_la_offside_al_tradarilor-530220.html.

58. IPOCRIZII, IMPOSTURI ŞI GÂNDIRI ÎNTRERUPTE

Imediat după anunțarea asocierii la guvernare a PD-L cu PSD au început să se audă, bombănind, vociferând, cerând socoteală şi strigând după sângele vinovaților, trei tipuri de voci: (1) vocea celor care pun exclusiv în cârca PD-L intrarea la guvernare alături de PSD; (2) vocea celor care blestemă PD-L-ul că, votându-l, au fost traşi pe sfoară; în fine, (3) vocea celor care văd în actuala situație demonstrația că discursul politic bazat pe principii morale este falimentar.

Aceste trei voci au în comun trei trăsături evidente: (a) identifică în PD-L vinovatul principal (de obicei, unic); (b) când e vorba de responsabilități, uită complet de existența PNL-ului (de obicei, şi de a PSD-ului); (c) manifestă o tenace pică pe intelectuali (de obicei, față de „intelectualii lui Băsescu“, pe care Costi Rogozanu, cu finețea lui bine-cunoscută, i-a numit „intelectualii lui peşte“).

Cred că toate aceste trei voci sunt ipocrite, afirmă altceva decât susțin de fapt şi profesează raționamente demonstrabil false. Iată argumentele.

Împotriva punctului (1). Dacă PD-L ar fi singurul vinovat de aducerea PSD la guvernare, atunci ar însemna că PD-L fie a refuzat oferta PNL de a guverna împreună, fie nu a făcut tot ce i-a stat în putință pentru a convinge PNL să se asocieze la guvernare. Or, e limpede că PNL nu i-a făcut PD-L-ului nici o ofertă de asociere, iar PD-L a declarat sistematic, după alegeri, că vede în guvernarea dreptei singura soluție în acord cu votul cetățenilor. În schimb, toți şefii PNL au tratat PD-L cu o aroganță pe care numai cine e inadmisibil de părtinitor nu a remarcat-o. Iar singura lor ofertă de intrare la guvernare era inacceptabilă: sau cu noi ca şefi ai voştri, sau fără noi – adică ori ne acceptați, dar atunci suntem şefii voştri, deşi am obținut jumătate din scorul vostru; ori ne refuzați şefia, dar atunci nu ne asociem cu voi. Cine poate susține că această combinație de rea-credință, aroganță şi sfidare ar fi acceptabilă? Numai cine e ori ipocrit ori afirmă altceva decât susține ori face.

Prin urmare, PNL este cel care a refuzat asocierea cu PD-L-ul, nu invers. Căci, dacă PNL ar fi vrut cu adevărat să se alieze cu PD-L, atunci

nu ar fi condiționat mersul la guvernare de singurul lucru despre care ştia bine că e imposibil de acceptat. Aşa stând lucrurile, PD-L nu avea decât două variante: fie guvernează, fie intră în opoziție. Cum însă e absurd să intri în opoziție atunci când ai câştigat alegerile, PD-L a ales guvernarea, care era posibilă numai în două variante: ori cu UDMR, dar fără susținere parlamentară, ori cu susținere parlamentară, dar atunci alături de PSD. Deoarece o opoziție alcătuită din PSD şi PNL nu putea să fie decât mult mai redutabilă şi mai dăunătoare pentru PD-L (şi pentru țară: vezi starea bugetului şi a deficitului bugetar) decât fusese alianța informală dintre aceste două partide, care au funcționat perfect începând cu 2007 împotriva PD-L, varianta guvernării minoritare se excludea de la sine. Asta spune logica. Să vedem, în continuare, ce spun emoțiile confuze.

Împotriva punctului (2). Anume alianța dintre PD-L şi PSD este motivul pentru care strigă unii că regretă că au votat PD-L – şi îl blestemă că au fost înşelați. Să vedem cum ar fi votat, dacă doreau să nu fie înşelați. Să presupunem că nu ar fi votat PD-L: atunci ar fi putut vota numai PNL (căci, pretind ei, PSD le repugnă). Dar următoarele trei afirmații sunt adevărate: (i) PNL a dat afară PD-L de la guvernare; (ii) liderii PNL nu au făcut nici un secret din refuzul lor de a guverna cu PD-L; (iii) PNL numai PD-L-ului i-a impus ca obligatorie pentru participarea alături de el la guvernare o condiție care era din start imposibil de acceptat. Prin urmare, votând PNL, s-ar fi sporit în realitate şansele unei alianțe PSD–PNL, nu s-ar fi diminuat şansele alianței PSD–PD-L. În fapt, singurul mod de a preîntâmpina o alianță PSD–PD-L, în condițiile în care PNL acceptă să se alieze cu PD-L numai dacă tot el conduce guvernul, consta în a favoriza alianța lui cu PSD-ul. În concluzie, dacă cei care spun că regretă că au votat PD-L sunt sinceri, atunci se înşală; iar dacă ştiu că se înşală, atunci nu pot fi sinceri.

Strict tehnic vorbind, dat fiind scorul mare obținut de PSD şi scorul insuficient de mare obținut de PD-L, problema nu este DACĂ se va face alianță cu PSD, ci CINE anume o va face. În mod rațional, nimeni nu poate nega acest lucru. Prin urmare, cei care sunt supărați pe PD-L că l-au votat şi că acesta s-a aliat cu PSD, ignoră fie logica, fie îşi ascund preferințele, deoarece ei, de fapt, ori nu îşi dau seama că, dacă ar fi putut, PNL însuşi ar

fi făcut-o, ori ne ascund, sub o indignare prefăcută, că ar fi preferat ca PNL să fie cel care să o facă. În fond, nu de PD-L sunt ei dezamăgiți, ci de faptul că nu PNL s-a aliat cu PSD (în opoziție ori la putere, indiferent).

Împotriva punctului (3). Ridiculizarea discursului etic numai atunci când se referă la PD-L face parte din aceeaşi asimetrie de apreciere apriorică între PNL şi PD-L. Era mai morală o alianță cu PNL? Acel PNL care, punând guvernul la dispoziția unui oligarh penal, s-a pretat, din acest motiv, la marea trădare liberală din 2007? Acel PNL care a pus în mod clientelar bugetul la dispoziția sprijinitorului său din umbră, PSD. Acelaşi PSD care este hulit de aceşti purişti atunci când e vorba ca PD-L să guverneze în mod transparent cu el, dar care este tacit şi fără probleme acceptat, atunci când e vorba ca PNL să beneficieze de sprijinul său parlamentar, în modul cel mai netransparent cu putință. În folosirea dezinvoltă a acestor două măsuri, se vede nu judecata dreaptă, ci preferința pentru PNL, care poate fi acceptată atâta timp e declarată deschis, dar care devine neonestă când e ascunsă sub distorsionarea faptelor şi camuflată prin pervertirea judecăților. Ecuația morală a ultimilor patru ani nu a fost modificată de PD-L (oricâte defecte i s-ar putea găsi acestui partid fără contururi şi ideologie clare), ci de PNL, prin trădarea sa din 2007. Anume faptul că PNL a devenit prin faptele sale asemenea PSD-ului a făcut ca alianța PD-L-ului cu el să nu mai fie atât de imorală (cât ar fi fost înainte).

Discursul moral? În primul rând, moral ar fi ca, ținând seama de fapte, PNL-ul să fie pus în rând cu PSD-ul. După aceea să mai vorbim de alianțe contra naturii.

Post-scriptum. Această analiză face abstracție de calitățile ori defectele celor trei actori, încercând să explice raporturile reale de forță dintre aceştia numai în funcție de faptele şi declarațiile lor.

(18 decembrie 2008)

59. DEZASTRU ŞI BICICLISM

Deşi România NU este, obiectiv vorbind, în dezastru, totul se petrece ca şi cum ne-ar plăcea să fie. Criza economică nu ne-a măturat (încă) pe noi, îi

demolează pe alții, dar noi o invocăm cu voluptate ca şi când am fi de mult în ea. Nu o pomenim pentru a face ceva împotriva ei, ci pentru a o avea ca alibi şi stimulent pentru dorința noastră de a fi şi noi în dezastru. Or, aceasta ține de specificul național: orice ni s-ar întâmpla, e obligatoriu să fie de rău, iar răul să nu aibă asemănare – „ca la noi, la nimenea“. Sentimentul public general, aşa cum este el exprimat de pletora de analişti de televiziune care țes peste realitate o rețea deasă de vorbe fără capăt şi şir, ne somează să înțelegem următorul lucru: ne trebuie o catastrofă! suntem în plin dezastru! chiar dacă pare să nu se vadă, nenorocirea e în toi! Necesitatea de a prezenta totul în termeni de dezastru pare să joace, psihologic, rolul garanției că ei, analiştii de televiziune, au perfectă dreptate – şi să ne alerteze, şi să ne mobilizeze, şi să fie regeşte plătiți pentru asta.

Pe fundalul dezastrului economic anunțat, analiştii de televiziune au putut constata cu satisfacție că dezastrul politic deja s-a realizat. Că nu mai avem partide extremiste în parlament, iar distribuția voturilor pe partide s-a simplificat, a fost repede uitat, deşi progresul e important, iar în exterior beneficiul de imagine deja s-a contabilizat. Nefiind însă un dezastru, lucrul a fost cu grijă ascuns opiniei publice. Nici despre aprecierea internațională acordată fostului ministru al justiției, dna Monica Macovei, ori actualului şef al DNA, dl Daniel Morar, nu s-a prea scris, nici nu s-a prea comentat.

În schimb, se vorbeşte din nou despre intelectuali. Deşi subiectul este alianța cu PSD, motivul e acelaşi: vina pentru tot ce se întâmplă este a intelectualilor (fireşte, şi a biciclIştilor, deşi despre ei se vorbeşte, deocamdată, mai puțin).[47] De când intelectualii au îndrăznit să protesteze împotriva suspendării preşedintelui, au intrat în gura necruțătoare a analiştilor de televiziune şi a jurnaliştilor de trust. Au fost găsiți vinovați de linguşeală, apetit pentru dictatură şi, după caz, de carlism ori legionarism. De curând, li s-a mai găsit o vină: s-a descoperit că sunt vinovați de alianța PD-L cu PSD şi de deriva lui Theodor Stolojan. Cei mai îngăduitori, care le sunt şi prieteni, se mulțumesc să le ceară fie o sinucidere de onoare, fie ralierea la atacurile împotriva preşedintelui – aşa, ca dovadă de credibilitate. Căci, la noi, climatul moral este de aşa natură,

încât li se recunoaşte public credibilitate numai acelora care înjură. Nu pe oricine, fireşte, ci numai pe cine trebuie. De pildă, dacă îl înjuri pe Călin Popescu-Tăriceanu nu eşti credibil. În schimb, dacă îl înjuri pe Traian Băsescu, capeți brusc credibilitate. Nimeni nu mai cântăreşte ce spui ori dacă ai dreptate: simplul fapt de a-l înjura pe preşedinte te pune la adăpost de critici şi te situează în chiar miezul adevărului.

Iată, bunăoară, situația alianței PSD–PD-L. Cum personajul care a zădărnicit încheierea unei alianțe PNL–PD-L este Călin Popescu-Tăriceanu, care se bucură de o imunitate specială din partea analiştilor de televiziune şi a jurnaliştilor de trust, vina pentru alianța PSD–PD-L a trebuit să fie redirecționată. Împotriva cui? Suspecți de serviciu sunt, bineînțeles, preşedintele şi intelectualii lui. Motivațiile sunt, şi ele, clarisime. Preşedintele a uneltit la realizarea acestei alianțe pentru a reface vechiul FSN, iar intelectualii pentru că sunt intelectualii lui Băsescu. De ce ar fi dorit acest lucru Traian Băsescu, nu contează. Că este cu totul irațional, nu are importanță. Lui şi biciclIştilor lui li se poate pune în cârcă orice. Nici descrierea în termeni de logică a situației de fapt nu a slujit la nimic. Şi, ca de obicei (de pildă, cu ocazia biletului cu gramatică faimoasă: „Dragă Traian, 1. Îți trimit alăturat un document redactat de Petromidia în legătură cu cercetările care au loc. 2. Dacă ai ocazia să vorbeşti la Parchet despre subiect?“), trădarea liberalilor trece neobservată. Vinovat nu este PNL că a refuzat cu aroganță propunerile de alianță ale PD-L-ului, vinovat este PD-L că n-a avut încotro.

Am mai auzit această logică, în 2007. Pentru corul analiştilor de televiziune şi al jurnaliştilor de trust, vinovat nu a fost PNL că şi-a trădat partenerul de alianță, vinovat a fost PD că a fost alungat. Şi, de atunci, vinovat a rămas. De curând, am asistat cu toții, stupefiați, la demisia neînsoțită de explicații a dlui Theodor Stolojan. Fireşte, după episodul la fel de straniu din 2004, este greşeala preşedintelui de a fi mizat încă o dată pe acest om şi bizareria partidului său de a-l păstra, după acest gest incalificabil, în comisia de negocieri. Dar de ce dl Stolojan nu este interogat de presă? De ce nu sunt puse toate tunurile pe el? De ce motivațiile sale nu sunt căutate, iar spațiul mediatic e lăsat să fie ocupat de vacarmul unei explozii monstruoase de conspirativită, care pune iarăşi

totul pe seama preşedintelui, fără însă a discuta faptul, totuşi elementar, că imaginea şi credibilitatea preşedintelui au fost grav afectate de gestul fostului premier desemnat? Regula după care pare să funcționeze perspicacitatea mereu bine orientată a analiştilor noştri de televiziune este următoarea: făptaşul este exonerat, victima este condamnată, iar cei care contestă schema trebuie făcuți vinovați pentru tot.

Atâta consecvență în omisiune şi atâta obstinație în persecuție merită o explicație. Aş putea să o construiesc, în câteva fraze, dar în absența unui consens asupra faptelor, totul rămâne speculație, când nu devine proces de intenție. Lucrul care mă şochează cel mai mult în tot acest carusel al aburelii colective este dificultatea de a obține un consens asupra faptelor de la care trebuie pornit. De ce, la noi, speculația conspiraționistă se substituie cu atâta uşurință faptelor, care nu-şi mențin credibilitatea decât dacă sunt confirmate de o teorie (niciodată în caz contrar)? Abilitate a manipulatorilor sau specific național? Oricum am răspunde, victoria este, în mod zdrobitor, a analiştilor de televiziune şi a jurnaliştilor de trust: Băsescu e o calamitate, iar PD-L e dezastrul anunțat. Profeților, însă, le merge minunat. Căci e sigur: ei nu vor avea soarta Cassandrei.

(18 decembrie 2008)

60. UN EXERCIȚIU DE RAPORTARE RAȚIONALĂ LA POLITICĂ

Spuneam săptămâna trecută că lucrul care mă şochează cel mai mult în tot acest carusel al aburelii colective (care este dezbaterea noastră publică) este dificultatea de a obține un consens asupra faptelor de la care putem porni ca să ne putem înțelege. Această imposibilitate este deprimantă, deoarece ea transformă toate dezbaterile noastre în simple zbateri fără sens, care nu au capăt, sunt fără ieşire şi, prin proliferare, ajung să facă imposibilă găsirea vreunei soluții. Discuția care nu porneşte de la fapte recunoscute în comun nu poate clarifica nimic şi seamănă cu alegerile în care nu poți alege nimic ori cu parlamentul în care se poate vorbi, dar nu se poate vota. Pentru cetățean, profitul e nul; pentru democrație, deficitul e

imens: cetăţeanul nu se poate deloc orienta, iar practicarea în acest fel a democraţiei nu îl poate decât dezorienta. Mă tem pentru viitorul nostru când văd frenezia cu care vacarmul dezbaterilor noastre publice construieşte pas cu pas în populaţie o stare de spirit exasperată, întărâtată continuu prin această combinaţie toxică de rea-credinţă, perfidie, dezinformare, răutate, lipsă de fairplay, pe care ne-o servesc sub eticheta de talk-show seară de seară toate televiziunile noastre. Aşa-zisele noastre dezbateri politice televizate fac mai mult rău democraţiei decât discursurile îndreptate împotriva ei.

Nici nu ştiu ce ne trage mai mult pe sfoară: omul politic, acela care minte, stoarce bani şi traficheează putere, sau lumea politică în sine, aşa cum s-a constituit ea la noi după Revoluţie, care îl produce şi reproduce pe politician. În cine ne putem încrede? În principiu, când toţi actorii publici înşală, singurul sprijin al cetăţeanului este legea. Dar la lege ar trebui să se ajungă numai prin excepţie, când cerem protecţie împotriva abuzului, delictului sau crimei. Până la punerea sub protecţia ei, cetăţeanul nu are la dispoziţie, pentru a se apăra de minciunile politicienilor, decât presa. Tot câmpul situaţiilor normale rămâne un pustiu străbătut de demoni, dacă presa dezertează de la sarcina de a furniza fapte adevărate şi comentarii de bună-credinţă.

Dintre toate felurile de a face presă pe care le cunosc (engleză, franceză, germană), cea românească îmi pare a fi cea mai puţin capabilă să informeze corect şi, în acelaşi timp, cea mai incapabilă să contribuie la formarea unei opinii raţionale. Informaţia e livrată în aşa fel că pare zgomot, iar comentariile produc o senzaţie de autism maniacal (dacă, medical, există cumva aşa ceva). Raportul semnal/zgomot e răsturnat. Zgomotul e mesajul, semnalul a pretextul. Totul pare rezultatul dezordonat şi isteric al unei enorme şi iresponsabile trăncăneli. Cu timpul, ajungi să intuieşti agenda fiecărui jurnalist, reuşeşti să sesizezi umorile din spatele fiecărei luări de poziţie, ştii dinainte ce se va spune, în funcţie de persoana despre care se vorbeşte. Dar ceea ce nu reuşeşti să capeţi este răspunsul la cele două întrebări capitale, la care se străduieşte să răspundă orice presă normală de oriunde: care sunt faptele? şi care este opinia pe care, în mod raţional, mi-o pot forma?

Voi încerca în continuare să fac un mic exercițiu de raportare rațională la politică. Voi începe prin a sistematiza faptele.

Faptele sunt următoarele. (1) PNL dă afară PD de la guvernare şi conduce în chip discreționar doi ani țara, ca guvern minoritar, cu ajutorul PSD şi în beneficiul unei noi alianțe, a lui şi a acestuia, cu structurile vechiului regim Iliescu. (2) PD-L câştigă la mustață alegerile şi are de ales între a se lăsa evacuat de la guvernare de o alianță PSD+PNL, care a funcționat înainte de alegeri, şi între a guverna fie cu PNL, fie cu PSD+PC (ipoteza guvernului minoritar cade din cauza punctului 1). (3) Din motive necunoscute, înțelegerea PSD cu PNL cade, iar PNL refuză cu încăpățânare refacerea alianței cu PD-L. (4) Astfel, PD-L, care şi-a construit o identitate politică din lupta împotriva „sistemului ticăloşit“, face guvern cu PSD+PC, partidul exponențial al „sistemului ticăloşit“. (5) Acest guvern este încurajat şi aprobat de preşedintele Traian Băsescu, care şi-a construit imaginea politică prin condamnarea comunismului, prin lupta împotriva corupției şi prin denunțarea comunismului rezidual; or, PSD, pe care l-a chemat la guvernare, a condamnat condamnarea comunismului, este partidul corupției şi reprezintă principalul vector al comunismului rezidual. (6) Potrivit deciziei PD-L dinaintea alegerilor, Theodor Stolojan e desemnat de către preşedinte premier; din motive necunoscute, dar recidivând, acesta demisionează după câteva zile. Este apoi desemnat premier preşedintele PD-L, Emil Boc. (7) Guvernul rezultat în urma negocierilor PD-L cu PSD+PC seamănă mai mult cu un armistițiu în vederea împărțirii prăzii, decât cu guvernul promis de preşedinte, în care justiția ar fi trebuit să constituie cheia aranjamentului politic (pentru a continua lupta împotriva corupției începută de Monica Macovei şi întreruptă prin trădarea PNL), iar competențele economice ar fi trebuit să asigure o gestiune cât mai inteligentă a crizei economice.

Ce se poate spune rațional despre toate acestea? Avem două probleme serioase, ambele de natură morală: alianța de guvernare PD-L+PSD+PC este un oximoron moral; responsabilii de formare a guvernului au nesocotit angajamentul moral privind Ministerul Justiției. Sunt două variante.

Prima variantă pleacă de la ipoteza relei-credințe şi explică totul printr-

o ipoteză de tip conspiraționist (*nota bene*, nu toate conspirațiile sunt imaginare: altfel spus, nu e suficient ca un plan să fie conspirație, pentru ca planul să nu existe): preşedintele ar fi manevrat totul, inclusiv scoaterea PNL din joc, cu scopul de a-şi asigura liniştea în vederea realegerii. Slăbiciunea acestei ipoteze este că presupune o putere practic nelimitată a preşedintelui (o presupunere sigur exagerată: puterea de manevră a preşedintelui împotriva alianței PSD+PNL, care era îndreptată împotriva sa, s-a dovedit foarte redusă). În această variantă, *ceteris paribus*, PNL este personajul pozitiv (deoarece ar fi vrut să se alieze cu PD-L), iar preşedintele, cel negativ (deoarece s-a opus).

A doua variantă pleacă de la ipoteza bunei-credințe şi explică totul prin ipoteza răului cel mai mic şi a binelui imposibil: preşedintele nu a putut scoate mai mult dintr-o alianță care, tocmai pentru că e împotriva firii, este de fapt în mâinile partenerului cel mai lipsit de scrupule (căci între doi parteneri adversari, inițiativa e întotdeauna a celui care poate şantaja mai bine, iar compromisul se va situa inevitabil în zona pe care cel mai rău o controlează cel mai bine). Slăbiciunea acestei ipoteze stă în faptul că admite o pasivitate a preşedintelui care e incompatibilă cu firea sa. În această variantă, *ceteris paribus*, PNL este personajul negativ (deoarece a împins PD-L spre PSD), iar preşedintele are un rol moderat pozitiv (deoarece a salvat ce se mai putea salva, fără să fi putut răsturna situația în bine).

Pentru spațiul nostru public, care judecă totul personal şi e însetat de sângele tuturor țapilor ispăşitori, miza, în ambele cazuri, constă în identificarea cât mai truculentă a vinovatului. În ipoteza conspiraționistă, este preşedintele; în ipoteza răului cel mai mic, este PNL. Rațional vorbind, sunt, de fapt, doar două tabere: tabăra celor care, ca ipoteză generală, îl cred rău pe preşedinte şi cei care, ca o concluzie a experienței anilor 2007–2008, îi cred răi pe penelîştii lui Patriciu. Să observăm că împărțirea tuturor comentatorilor potrivit premiselor acestor două teorii a fost făcută posibilă prin credința comună că de la toți ceilalți actori nu ne putem aştepta la nimic bun, de unde şi paradoxul inevitabil că astfel toți, dar absolut toți, cu excepția preşedintelui şi a peneliştilor, sunt exonerați de orice vină.

În ce mă priveşte, deoarece cred că omul e failibil (e o teză liberală, derivată din convingerea creştinilor că natura omului e coruptă), că teoriile angelice ale binelui şi teoriile diabolice ale conspirației sunt (din motive diferite) din capul locului false, sunt înclinat să dau dreptate ipotezei bunei-credințe. Dar oricare dintre ipoteze ar fi adevărată, nici unul dintre susținătorii lor, care acum se sfâşie între ei, nu va ieşi câştigător. Toți pierdem, deoarece prețul plătit pentru aranjamentele care au dus la noul guvern a fost Ministerul Justiției, singurul care, dacă ar fi fost dat unei persoane cu angajamentul moral al Monicăi Macovei, ar fi justificat acceptarea oximoronului moral. Cu o presă care produce numai zgomot, recursul la justiție rămăsese singurul adăpost al cetățeanului. Iar cu sacrificarea justiției, acest adăpost dispare, ceea ce face egal de imorale toate combinațiile. Cu o presă pierdută, independența justiției rămâne singura politică morală de urmat. Cine o va face?

(25 decembrie 2008)

61. JURNALIŞTI, OPRIȚI DEGRADAREA DIN MEDIUL JURNALISTIC!

Nimic nu îmbolnăveşte mai mult corpul politic cu neîncredere în democrație decât felul în care e practicat la noi jurnalismul de televiziune. Patronii presei, care au toți o agendă politică ofensivă, sunt dublați în studiouri de nişte baroni ai presei, autointitulați moderatori, care prelungesc această agendă şi se îngrijesc de tâmpirea noastră zilnică. Ca să elimini din oameni bunul-simț, care este egal răspândit în toți (la naştere…), trebuie să-i ții într-o permanentă mobilizare: (i) în jurul nimicurilor; (ii) în jurul minciunilor; (iii) în jurul falsificărilor, pentru a le obişnui mințile cu faptul că totul e de rahat, că nu există adevăr şi că orice poate fi demonstrat (deci faptele nu contează). Marea lecție a moderatorilor de televiziune este răstălmăcirea, pas cu pas şi în proporție de masă, şi vârârea pe gât a răstălmăcirilor, în direct şi la ore de maximă audiență. Nu există mai mari duşmani ai educației democratice decât aceşti jurnalişti de televizor, plătiți regeşte de patronii lor să-şi bată joc de

dreptul nostru la informare corectă.

Grație acestor oameni, acum nu ne mai uităm la televizor ca să ne informăm ori ca să ne lămurim, ci ca să aflăm cine pe cine mai înjură. Canalele de televiziune care au fost lansate cu intenția de a furniza ştiri în flux neîntrerupt (după modelul CNN) au devenit canale de ştiri şi dezbateri, apoi s-au transformat pe nesimțite în televiziuni de talk-show-uri şi ştiri orientate, apoi, cu nesimțire şi pe şest (adică fără să anunțe CNA de schimbarea statutului), s-au transformat în televiziuni de pamflet politic. Din acest punct, au degenerat rapid în instrumente de propagandă jurnalistică, care combină smulgerea ştirilor care provoacă scandal cu şuetele politice de demascare a inamicilor şi de mascare a amicilor.

Primul post de televiziune care, încercând inițial să combine ştirile cu dezbaterea, a descoperit că poate face rating prin substituirea dezbaterii cu instigarea la ură politică a fost Antena 3. Păcat de echipa de ştirişti de acolo – era bună. Echipa de ştirişti a fost distrusă de echipa de vedete la instigare, care a deturnat o televiziune potențial bună, într-una fățiş distructivă. Antena 3 a decăzut atât de mult, încât „amănuntul“ că urmăreşte servil agenda politică a patronului a ajuns să pălească în fața faptului că a contribuit decisiv la impunerea pe piață, la cote înalte (adică pe bani buni), a jurnalistului care nu mai are nimic de-a face cu informația jurnalistică şi care îşi câştigă pâinea din manipularea informării şi producerea dezinformării. Antena 3 a fost prima televiziune care, pretinzând că informează la zi, dezinformează sistematic şi cu agendă. Realitatea TV îi calcă rapid pe urme.

La început, această degradare s-a orchestrat pe şest: ne aflam în faza conspirației. Acum, degradarea se produce la vedere, căci televiziunile se concurează în rapiditatea cu care abandonează standardele de jurnalism: am ajuns în faza consensului. Nimeni nu se mai preface că ar fi obiectiv. Dimpotrivă, rating fac tocmai părtinirea, mistificarea, paraponul, injuria, garagața. Profesori şi de rating, şi de abandonarea oricărui standard jurnalistic au fost Badea, Gâdea, Grecu, Stan. Acum au format o şcoală – ar trebui să le ia numele, ca să nu mai fie uitați când ratingul lor va scădea şi vor fi înlocuiți cu alții, probabil încă şi mai răi.

Pe ce s-a bazat succesul acestei distorsionări grave a jurnalismului? Pe

o observație simplă privind natura umană: aceea că e foarte uşor să-i strici pe oameni linguşindu-le defectele. Obiectivitatea plictiseşte? Furnizăm subiectivitate şi transformăm ştirile în garagață. Dezbaterea onestă nu aduce influență politică? Bălăcărim selectiv oamenii şi oferim normalitate numai ca recompensă, iar obiectivitate numai ca preț al şantajului. Decența nu face rating? Punem oamenii pe jar cu scandaluri şi-i ținem în priză cu mijloacele cu care se ține ratingul sus. Căci unde e rating sunt reclame, iar unde vin reclame, banii curg (inclusiv în buzunarele jurnaliştilor specializați în instigare). Aşa s-a ajuns ca defectele să fie bine plătite, iar calitățile prost, potrivit principiului: „dacă nu putem face rating din virtuți, să facem propagandă cu vicii". De aici până la sofismul că piața impune abandonarea eticii jurnalismului clasic nu mai e decât un pas, pe care cinicii l-au făcut (pentru că sunt cinici), patronii l-au încurajat (pentru că aşa le ies banii), iar lichelele l-au adoptat (pentru că sunt lichele).

Pe vremuri, ca să fii un bun jurnalist, îți trebuia talent. În actuala atmosferă jurnalistică, care premiază jurnalismul neprofesionist şi descurajează ori penalizează jurnalismul de calitate, ca să faci rating e suficient să fii cât mai lipsit de caracter. Degradarea în care ne-am instalat cu toții, cu o inconştiență care se va răzbuna fără milă, e deja irespirabilă pentru oricine face efortul de a-şi imagina cum ar trebui să fie. Pentru calitatea jurnalismului, pierderea e enormă şi e foarte greu de reparat. Pentru discernământul opiniei publice, urmările sunt dezastruoase şi ar putea fi ireversibile. Pentru spiritul public, răspândirea în toată presa a noului profil moral al jurnalistului de instigare (nu de investigare) are efecte devastatoare, căci se măsoară în respectul din ce în ce mai mic pe care opinia publică îl are față de democrație, față de informația curată (şi acurată), față de decență, față de bun-simț, față de bună-credință.

În fond, miza profundă nu este nici calitatea presei, nici discernământul opiniei publice, ci democrația, adică menținerea în stare de funcționare a unei societăți respirabile pentru toți. În afacerea degradării mediului jurnalistic, unii câştigă bani (lichelele şi patronii), iar alții (electoratul spectator) câştigă ură, prin şansa de a-şi putea înmuia seară de seară, gratuit, buzele în sângele aproapelui pe care îl detestă. Toți vom plăti însă

oalele sparte ale democrației, când votul va ajunge nu doar să reflecte această degradare (ceea ce deja se întâmplă), ci să şi fie expresia ei directă.

P.S. Electoratul a decis ca anumiți oameni să nu mai fie în parlament. Ei bine, moderatorii la instigare au grijă să ni-i bage pe gât în fiecare seară, ambalați în chip de experți. Prin dezavuarea partidelor extremiste, electoratul a decis ca o anumită stare de spirit, huliganică, să nu mai fie reprezentată în parlament. Ei bine, moderatorii noştri la instigare au grijă să ne umple mințile şi inimile în fiecare seară cu exact această stare de spirit, ambalată în chip de vigilență civică.

(1 ianuarie 2009)

62. PREZUMȚIA DE VINOVĂȚIE BATE UNDE-I PLACE

Pe vremea Guvernului Năstase, se ştia şi cine, şi cum bagă presei pumnul în gură. Autorul, generic vorbind, era Năstase însuşi, iar modalitatea de şantaj era publicitatea finanțată de la guvern. Pe vremea aceea presa era pauperă, iar banii veniți prin reclame de stat erau vitali. Astăzi, presa a intrat pe mâna câtorva oameni cu stare. S-a câştigat astfel independența față de publicitatea de la guvern, dar s-a pierdut independența față de agenda politică a proprietarilor. Din acest motiv, astăzi nu mai ştim exact cine şi cum bagă presei pumnul în gură. La întrebarea „cine?“, răspunsul ar fi „proprietarii“, dar, deoarece sunt mai mulți ori lucrează prin interpuşi, răspunsul adecvat trebuie să indice şi legăturile dintre ei, şi interesele comune, şi scopul asocierii, ceea ce e dificil şi conspiraționist. Astfel încât nu ştim cu adevărat cine. Cât priveşte modalitățile, e la fel de complicat de imaginat cum anume redacții şi ziarişti atât de diferiți între ei sunt determinați să nu abordeze anumite teme, să le trateze în acelaşi fel pe altele, să se indigneze în cor de unele ori să le ignore cu încăpățânare pe altele. Când este aplicat anumitor persoane, limbajul grobian este bun. În schimb duritățile de limbaj aplicate altora coalizează imediat indignări active, care ar fi nobile, dacă nu ar fi comandate.

Prin urmare, situația presei azi este, *ceteris paribus*, la fel de bine

strunită ca în epoca Năstase, doar că de alte mâini, din alte motive şi uzând de alte mijloace, mai eficace. Cum să explicăm faptul că, deşi toată lumea deplânge starea bugetului, nimeni nu indică spre vinovați, adică spre Guvernul Tăriceanu, ci spre premierul Boc? Distrugerea reputației lui Adrian Cioroianu a întrunit consensul entuziast al întregii prese, deşi, cu excepția metaforei „deportării infractorilor“, gafele sale au fost minore şi fără urmări internaționale. În schimb, decizia fostului ministru al apărării Atanasiu de a retrage trupele româneşti din Irak fără notificarea aliaților şi fără înştiințarea autorităților româneşti competente (preşedinte, MAE) nu a stârnit absolut nici un ecou pe măsură, deşi efectele naționale şi internaționale au fost notabile şi, pentru credibilitatea statului român, dezastruoase: în loc ca accentul să cadă pe trădare națională, discuția a fost deviată spre o dezbatere prost plasată privind utilitatea războiului (de parcă din pacifism făcuse Atanasiu ce făcuse). Când fostul ministru al transporturilor Ludovic Orban a fost angajat într-un minor accident de circulație, presa s-a mobilizat imediat într-o campanie de distrugere a reputației sale. Nu vina (reală) de a fi întârziat declararea accidentului a devenit capul de afiş, ci imputarea unei prezumtive victime care, în ciuda hărțuirii până la agresiune fizică a părinților acesteia (de către televiziuni), nu a putut fi găsită. Totul s-a întins pe câteva săptămâni, fără fapte noi, fără dovezi incriminatoare, dar cu o permanentă punere sub acuzare. A fost o campanie reuşită de *character assassination*. Să bănuim inocența profesională? Sau prostia? Am fi noi înşine inocenți (adică, în speța dată, proşti).

E limpede că nu compasiunea față de victime ori vigilența față de abuzul de putere al demnitarilor a stat la originea acestui consens. Dacă ar fi fost altminteri, accidentele soldate cu morți şi victime nu ar fi fost, tot prin consens, muşamalizate. Ce nu înțeleg eu este de ce într-un caz funcționează o măsură, iar în alte cazuri altă măsură. De ce uciderea din culpă a trei oameni de către soția unui important senator nu stârneşte deloc interesul presei, în schimb accidentul minor al unui important şi influent ministru suscită pasiunea de a inventa o victimă şi antrenează o campanie de presă neîndurătoare? Are oare vreo importanță faptul că senatorul era PSD, iar ministrul era PNL? Nu ştiu. Poate că are. Dar, dacă are, atunci tot

nu înțeleg în ce sens are. Controlează PSD presa? Evident, nu. Este PNL persecutat de presă? La fel de evident, nu. Dimpotrivă, PSD suscită mai degrabă antipatia presei, iar PNL este răsfățatul ei. Atunci? Răspunsul este că nu ştiu.

Nu văd nici un criteriu, văd în schimb o mulțime de anomalii. Cum se face că despre unii se poate vorbi ca la uşa cortului, iar despre alții nu se poate vorbi decât de bine? Câteva reguli există, totuşi. Despre preşedintele Băsescu se poate spune oricât şi oricum – în rău. În schimb despre cuplul Tăriceanu–Patriciu nu se prea poate vorbi de rău. Altă regulă pare a fi ponegrirea lui Boc şi luarea la flit a „partidului lui Băsescu“. De pildă, când cineva schimbă partidul şi intră în PD-L se vorbeşte imediat de „lichelism“; în schimb când cineva pleacă de la preşedinție şi candidează pentru PNL vorbim de „evoluție politică“. De ce este normală beştelirea unora şi anormală chiar şi numai menționarea negativă a altora? Deoarece, cum ar fi spus Orwell, deşi toți suntem egali, unii sunt mai egali decât alții?

Cum se naşte acest consens împotriva unora şi această îngăduință în privința altora (la fel de răi, dacă nu mai răi)? Şi cum s-a ajuns la un consens strâmb? Cine l-a impus? Cine a făcut ca aceeaşi speță să beneficieze în cazul unor persoane de un tratament, iar în cazul altora de tratamentul contrar? De ce anumite personalități se bucură, orice ar face, de clemența presei, iar altele sunt necruțător vânate, oricât de mică le-ar fi vina, iar când nu există nici una, li se inventează cu îndârjire una? Altfel spus, cine distribuie în presa noastră o „dreptate“ care nu e menită să îndrepte? Răspunsul nu e, pur şi simplu, Sârbu, Voiculescu, Vântu, Patriciu. Mai trebuie ceva. Iar la acest nivel întrebările rămân fără răspuns.

(8 ianuarie 2009)

63. DICTATORUL PREZIDENȚIAL

Lumea noastră e stricată. Dar nu e lăsată aşa de la Dumnezeu, e stricată de oameni. Când oamenii strică neintenționat, se aplică pogorământul clasic:

„De unde nu e, nici Dumnezeu nu cere“. Dar când o fac cu intenție, constatarea lucrului stricat trebuie neapărat însoțită de asumarea responsabilității. Cine greşeşte, să recunoască şi să (se) îndrepte. Iar celui prejudiciat să i se restituie onoarea. Căci de unde e, Dumnezeu pretinde reparație şi nu lasă nimic la voia calomniei.

De aproape trei ani, unicul conținut al megatonelor de discuții sterile deversate de televiziunile noastre zise de ştiri asupra publicului este strigătul de luptă „Băsescu vrea puteri dictatoriale!“. Afirmația „Băsescu vrea dictatură“ a devenit un adevăr revelat, iar infidelii care n-au crezut din prima clipă în el au fost târâți în noroiul oprobriului public, fiind tratați de „vânduți“, de „pupincurişti“, de „şefi de şcoală neolegionară“, de „linguşitori ai dictaturii“. Ca să te înrobească fără opoziție, diavolul te convinge că nu există. Ca să-şi facă mendrele nestingheriți, oamenii băgați cu mâinile până la coate în finanțele statului au asmuțit atenția opiniei publice asupra „intențiilor dictatoriale“ ale preşedintelui. În timp ce ei îşi vedeau liniştiți de treabă, opinia publică se cutremura de dictatura pusă la cale de un preşedinte pe care o majoritate zdrobitoare a parlamentului îl suspenda, căruia guvernul îi tăia bugetul, pe care prim-ministrul refuza să îl întâlnească şi pe care principalele televiziuni ale țării, care prezentau tot ce acesta făcea numai în termeni de „blestemății“, îl batjocoreau fără jenă şi în termenii cei mai cruzi – amintiți-vă de acel uluitor „Eşti prost, Traiane!“, rostit în oră de maximă audiență la televiziunea cu cel mai mare rating pe sectorul de talk-show din țară.

Ca să facă ce vor cu o țară care, de asaltul mediatic la care era supusă, nu mai ştia să distingă albul de negru, oamenii băgați cu mâinile până la coate în buget au inventat partitura dictatorului temut: în condițiile în care „dictatorul temut“ era un preşedinte legat de mâini şi de picioare, aflat când la cheremul guvernului, când la bunul-plac al parlamentului, pus mereu sub cenzura unei Curți Constituționale care a fost împinsă să joace ea, Curtea, rolul de autoritate al preşedintelui, fără să aibă însă nici legitimitatea lui, nici responsabilitatea poziției sale şi nici compoziția morală care să o recomande.

Că nişte oameni necinstiți au inventat minciuna „Băsescu vrea dictatură“, pot înțelege, deşi dezaprob. Că oamenii din televiziuni plătiți

să mintă au mințit potrivit fişei postului, pot înțelege, deşi dezaprob. Dar ca oamenii cinstiți să se lase târâți şi îngenuncheați de minciuni transparente fără să fie puşi pe gânduri de presiunea mediatică, fără să se întrebe de ce anumite lucruri sunt îngroşate iar altele omise, fără să examineze afirmațiile şi fără să reacționeze la enormități, asta nu pot înțelege şi nici nu pot aproba. De ce pe aceşti oameni cinstiți nu i-a jenat punerea statului în paralizie de către o alianță lipsită de transparență, între un partid care a guvernat singur (după ce i-a evacuat de la guvernare pe aliații cu care a câştigat alegerile) şi un altul, din opoziție, de tristă faimă şi de stricată reputație, cu care a tras toate sforile, legale şi ilegale, în parlament? De ce suspendarea fără motiv a preşedintelui li s-a părut constituțională, în schimb votarea unei legi neconstituționale de către parlament li s-a părut că nu merită nici un comentariu? De ce traficul de influență al unui prim-ministru li s-a părut acceptabil (biletul „Dragă Traian“), iar o rezoluție ironică pe un act oficial, dar a preşedintelui, li s-a părut un scandal? De ce nu s-au revoltat de modul discreționar în care a condus țara un guvern minoritar, în schimb s-au lăsat revoltați de obiecțiile preşedintelui împotriva acestui fapt? De ce exacțiunea fondurilor publice în beneficiul clienților politici, făcută cu cinism, la vedere, prin şantajul votului parlamentar, nu le-a stârnit nici o obiecție?

Ceea ce orice minte rațională înțelege şi orice inteligență normală vede este că toate lucrurile care nu i-au revoltat pe aceşti oameni cinstiți au deja consecințe dezastruoase (deficitul bugetar de peste 5%, devalorizarea leului etc.), în timp ce lucrurile care i-au revoltat şi i-au ținut în stare de mobilizare generală nu au, din câte se vede, nici o consecință practică. Faptele guvernului care nu au stârnit indignare, deşi ar fi meritat, au consecințe teribile asupra economiilor şi puterii noastre de cumpărare. Unde sunt, însă, efectele pretinselor amenințări la adresa democrației cu care am fost intoxicați în ultimii doi ani? De curând, a fost publicat raportul Comisiei prezidențiale de Analiză a Regimului Politic şi Constituțional. S-a spus că înființarea ei face parte din complotul „Băsescu vrea puteri dictatoriale“. Ieri, într-o conferință de presă, preşedintele şi-a formulat opțiunea: republică semiprezidențială, sistem parlamentar unicameral, introducerea referendumului obligatoriu etc.

Unde este dictatura? Văd că leul s-a devalorizat în câteva luni cu aproape 20%, ceea ce este urmarea politicilor greşite adoptate de fostul guvern, atât de iubit de televiziunile care ne îndreptau atenția asupra „preşedintelui dictator“, dar nu văd dictatura. Nici oamenii politici care acum doi ani îl suspendau pe preşedinte (şi care acum au ajuns la guvernare) nu o mai văd şi vor şi ei să schimbe Constituția. Dar mare parte din opinia publică şi câteva televiziuni au rămas mobilizate.

Logica? Bunul-simț? Inteligența? Nicăieri. Cinstiți ori necinstiți, pe toți aceştia faptele îi dezmint, iar ei imperturbabil fie mint, fie se lasă mințiți în continuare. O apă şi-un pământ – adică noroi (cum observa cândva, cu amărăciune, Monica Lovinescu).

(15 ianuarie 2009)

64. EDITORIALIŞTII PREZIDENȚIALI: O CONTRIBUȚIE LA „CATEHISMUL INDISCUTABIL“ AL DNEI MUŞAT

Într-un editorial batjocoritor şi gomos, dna Carmen Muşat aduce o contribuție personală la lunga listă de categorii blamabile pe care o cunoaşte umanitatea, propunând-o pe aceea a „editorialiştilor prezidențiali“. Categoria de „editorialist prezidențial“ este descrisă în termeni duri, ca ținând de o „mentalitate“ ce „contribuie la consolidarea puterii unui singur om“, şi e condamnată fără drept de apel, în termeni la fel de duri, ca rezultând dintr-o „pervertire a inteligenței“. „Discursul propagandistic al fanilor prezidențiali“ este caracterizat prin „comportament servil“, „gândire captivă“, „teama de a gândi pe cont propriu“, „incapacitatea (autoindusă) de a distinge iluzia de realitate“, „pervertirea inteligenței, proliferarea sofismelor, memoria intermitentă şi arbitrar-selectivă, dubla măsură şi dublul limbaj“. Întrucât textul d-nei Muşat este construit pe o paralelă între timpurile de sub Ceauşescu şi timpurile de sub actualul preşedinte,[48] putem spune că domnia sa îi consideră pe „editorialiştii prezidențiali“ ca fiind nişte „oameni de nimic“, „uneori derbedei“ şi „sufleteşte săraci“. A fi „editorialist prezidențial“ înseamnă, aşadar, a favoriza printr-un discurs intenționat mincinos

aspirația spre putere absolută a unui singur om, ignorând în mod vicios dovezile răutății sale şi inducând în eroare opinia publică.

Cui oare se aplică această descriere vitriolantă? După cum se vede, categoria introdusă de dna Muşat nu este o descriere: este un stigmat. Ar fi o descriere, dacă atributele invocate nu ar fi fost, pentru orice om normal, acuzații: or, atributele folosite de dna Muşat pentru a caracteriza categoria mizează pe capacitatea omului normal de a fi indignat de comportamentul vicios asociat membrilor ei. Categoria „editorialiştilor prezidențiali“ este în mod propriu un stigmat, deoarece acuzațiile sunt din registrul enorm (dictatură), faptele invocate țin de opinie nu de demonstrație (de pildă, faptul de a alege, „cu bună ştiință, să ignori realitatea“ – cine l-ar putea dovedi?), iar oamenii căzuți sub acuzațiile d-nei Muşat sunt tratați pauşal, ca o turmă delincventă.

Am văzut, până aici, cum este un „editorialist prezidențial“. Să vedem acum cine aparține acestei categorii reprobabile. Răspunsul e simplu: în afara unor publicişti situați în mulțimea neprecizată care se întinde „de la Rodica Culcer şi Traian Ungureanu [până] la Mircea Mihăieş şi Horia-Roman Patapievici“, face parte din această categorie oricine se abate de la următoarele principii, care pentru dna Muşat sunt indiscutabile (adică nu pot fi supuse discuției): (i) şeful statului are un comportament „autoritarist“; (ii) şeful statului este lipsit de onestitate; (iii) şeful statului este corupt; (iv) şeful statului este incompetent; (v) şeful statului practică clientelismul politic. Aceste cinci teze formează, pentru dna Muşat, un catehism indiscutabil.

Cea mai mare eroare a „editorialiştilor prezidențiali“, crede dna Muşat, este aceea de a nu înțelege caracterul indiscutabil al celor cinci puncte şi de a rămâne astfel „prizonieri ai iluziei onestității prezidențiale“ – iluzie creată şi întreținută chiar de ei. Singurul argument prezentat în favoarea realității absolute a catehismului indiscutabil este interviul lui Ilie Sârbu din 7 ianuarie. Argumentul e, însă, şubred: în primul rând, ceea ce spune Ilie Sârbu e foarte diferit de titlul sub care, în ghilimele, a apărut în *Cotidianul*; în al doilea rând, e ignorată reacția de stupoare a lui Ion Iliescu, care scade credibilitatea informației şi îi face implauzibilă răstălmăcirea. Prin urmare, argumentul invocat de dna Muşat în favoarea

catehismului indiscutabil este o informație de mâna a doua, rezumată tendențios şi interpretată părtinitor, prin omiterea informațiilor concurente (de pildă, interviul dat de Viorel Hrebenciuc, în care acesta vorbeşte de o alianță PSD – PNL care ar fi funcționat fără cusur din 2007 până la alegeri, afirmație care, spre deosebire de aceea a lui Ilie Sârbu, are avantajul de a nu fi fost dezmințită de nimeni). Ce se poate înțelege din această încăpățânare de a crede în adevărul unor teze tari (catehismul indiscutabil), în favoarea cărora nu există argumente nici convingătoare, nici constrângătoare? Ca să folosim termenii aplicați de dna Muşat „editorialiştilor prezidențiali“, argumentației sale i se pot reproşa „incapacitatea (autoindusă) de a distinge între realitate şi iluzie“, „dubla măsură“, „memoria intermitentă“ ş.a.m.d. Pe scurt, adoptând asemenea standarde scăzute de argumentare pentru a-şi susține credința neabătută în catehismul indiscutabil, am putea spune că dna Muşat contribuie la „pervertirea inteligenței“.

În fond, această diferență între punctele noastre de vedere ar fi putut fi acceptată în termeni de opinii diferite. Însă dna Muşat, alăturându-se poziției astăzi dominante în mass-media, a preferat să adopte, împotriva celor care exprimă opinii diferite de ale sale, tehnica stigmatizării. Din nişte personalități individuale, Rodica Culcer, Traian Ungureanu, Mircea Mihăieş şi cu mine am fost transformați într-o categorie amenințătoare, care luptă să dea puteri nelimitate unui singur om şi e pe cale să distrugă democrația. Această acuzație este, în mod demonstrabil, o minciună. În loc să ne comparăm argumentele, suntem împinşi să ne ascuțim adjectivele, în război. Acest mod de a ne raporta la partenerii de spațiu public prin încadrarea lor în categorii blamabile nu numai că împiedică găsirea adevărului, dar întârzie fără termen stabilirea unei solidarități morale, fără de care dialogul e numai un pretext pentru aplicarea stigmatului, cu înveninarea şi stricarea relațiilor.

(22 ianuarie 2009)

65. SUNTEM MEREU COMPLET DESCOPERIȚI

Sunt momente când ne dăm brusc seama că suntem de fapt complet descoperiţi. Deşi aparent formăm o societate şi, de bine de rău, străbatem cot la cot (adică în solidaritate) vremurile care ne-au fost date, descoperim deodată că oameni despre care am crezut că sunt ca noi de fapt nu sunt şi că suntem lăsaţi în ofsaid fără nici un fel de avertisment, în cele mai grele împrejurări. Înţelegem deodată că, deşi toţi vorbim de cinste, de dreptate, de patrie şi de datorie, unii dintre noi nu dau doi bani nici pe cinste (deoarece corup ori se lasă corupţi), nici pe dreptate (deoarece fură ori acceptă furtul), nici pe patrie (deoarece îşi slăbesc ţara prin toate chiverniselile la care se dedau), nici pe datorie (deoarece prada şi bunul-plac sunt singurele morale de care se ţin); descoperim că aceia care nu se sinchisesc decât de puterea şi averea lor se află întotdeauna în poziţii-cheie şi că, din poziţiile pe care le ocupă, ne fac întotdeauna tot răul de care sunt în stare (cum ar fi să ne trimită la moarte sau să ne arunce în mizerie). A te simţi „complet descoperit“ înseamnă a înţelege că eşti la cheremul unor indivizi a căror putere nu este egalată decât de răutatea lor, iar cu această putere îşi bat joc de noi. Istoria noastră abundă în astfel de situaţii.

Când România a intrat în Primul Război Mondial, toată lumea a descoperit că soldaţii noştri erau şi prost echipaţi, şi prost înarmaţi. Doi ani de neutralitate nu folosiseră armatei să se pună la punct, ci slujiseră afaceriştilor să facă bani pe seama echipării şi înarmării ei. Când, în iunie 1940, România a primit ultimatum să cedeze Basarabia şi Bucovina, două consilii de coroană au fost de-ajuns pentru a dezvălui şi că miniştrii sunt incompetenţi, şi că şefii armatei nu vor să se bată, iar regele, suveranul, nu are nici o problemă să accepte dezmembrarea României. Între Pactul Ribbentrop–Molotov şi ultimatumul sovietic nici o autoritate a statului nu a făcut nimic pentru a pregăti ţara de război, cu toate că războiul deja începuse, iar noi nu îi puteam scăpa. Faptul că regele a fost silit să abdice câteva luni mai târziu nu a reparat nimic, iar ţara a schimbat un regim care nu ne-a putut salva de la o catastrofă cu unul care ne-a condamnat la una şi mai mare. Deşi în mod diferit, am fost complet descoperiţi şi în Primul Război Mondial, şi în al Doilea. Iar faptul că deznodământul a fost atât de diferit în cele două cazuri nu spune nimic despre ce am ştiut noi să facem

cu soarta noastră, spune ceva neliniştitor despre ce ştie să facă loteria istoriei cu oricare dintre noi.

La fel de descoperiți ne-am trezit în primăvara anului 1991, când a ieşit la iveală că preşedintele şi ministrul de externe de atunci, oamenii care ar fi trebuit să asigure integritatea, independența şi frontierele statului, negociaseră cu URSS un tratat prin care România se obliga să nu încheie alianțe militare fără aprobarea mutuală a părților. Acest tratat a devenit caduc numai prin dispariția URSS, câteva luni mai târziu: dacă ar fi supraviețuit, România ar fi rămas în sfera de influență sovietică, iar noi ne-am fi regăsit, încă o dată, în tabăra care ne-a furat o jumătate de secol de istorie. Iarăşi eram la cheremul unor oameni cărora puțin le pasă de România. Iarăşi ne găseam complet descoperiți.

Şocul pe care l-am resimțit când am aflat că ceea ce am câştigat la Haga în diferendul cu Ucraina era deja pierdut prin venalitatea neruşinată a unor politicieni mi-a readus în minte situațiile din trecut în care societatea românească s-a trezit, ca şi acum, complet descoperită. Încă înainte de a şti că platoul continental ne aparține, oameni foarte vizibili din conducerea țării (dar lucrând, precum făpturile întunericului, la adăpostul beznei) au numărat resursele, au cântărit foloasele şi şi-au împărțit cu prietenii lor prada. Puşi în fruntea țării să ne păzească şi să ne reprezinte interesele, regula acestor oameni-carnasieri, care acționează ca elite de pradă în haite infracționale, este să ne prade şi să ne deposedeze, iar în timp de război să ne ucidă. Deviza lor este inscripția care i-a prevestit împăratului caldeilor, Belşațar, pieirea: „Mene, mene, tekel, ufarsin“ (Daniel 5, 24–30) – să ne numere, să ne cântărească şi să ne dea la câini. Rețeta prin care soldații noştri au fost trimişi la moarte sigură în 1916 (deturnarea fondurilor alocate armatei, livrarea de echipamente proaste ori incomplete, furtul ori deturnarea efectelor etc.) a fost aplicată din nou, cu acelaşi succes, şi acum. Ei, cei care ne lasă întotdeauna descoperiți, fac mereu la fel: în timp ce națiunea în ansamblul ei se luptă să câştige drepturi, unii dintre concetățenii noştri mai şmecheri reuşesc să transforme drepturile tuturor în nişte privilegii care sunt doar ale lor, traduse în averi fabuloase, adunate în conturile lor direct din buzunarele noastre. În 1916, lăcomia şi neruşinarea unora dintre noi a trimis la moarte

sigură zeci de mii de soldați, ai altora, dar tot de-ai noştri – şi nimeni nu a răspuns pentru asta. În 2008, lăcomia şi neruşinarea câtorva politicieni-afacerişti a trecut avuția națională din sfera publică în sfera privată a câtorva conturi personale – şi nimeni nu va răspunde nici pentru asta.

În ambele cazuri, atacat a fost interesul național. În ambele cazuri, vinovată este cârdăşia dintre politicieni veroşi şi afacerişti criminali (atributele sunt interşanjabile). În 1916, numai un noroc a făcut ca faptele câtorva neruşinați să nu zădărnicească realizarea unității naționale (noroc pe care P. P. Carp l-a caracterizat prin formula „România are atâta noroc, că nu mai are nevoie de oameni politici"). În 1940, laşitatea şi incompetența ne-au costat onoarea şi integritatea teritorială, iar mai apoi angajarea în logica crimelor de război. În 1991, servilismul prosovietic era să ne coste suveranitatea națională. În 2008, cârdăşia lăcomiei cu neruşinarea ne va costa independența energetică.

Deşi în toate aceste cazuri este vorba de trădare, şi anume de trădarea interesului național, toți oamenii care fac în România astfel de lucruri nu doar că nu pățesc nimic, dar nu îşi pierd nici măcar reputația: continuă să fie anturați, îşi găsesc mereu admiratori, presa îi curtează şi, lucrul cel mai îngrijorător, societatea, deşi îi ştie bine cine sunt şi ce le poate pielea, nici nu îi condamnă, nici nu îi ostracizează – aproape (îmi vine să spun) nici măcar nu îi judecă mental. Nu se întâmplă niciodată nimic: nici cu ei, care ne fac rău, nici cu noi, care suferim acest rău ca oile încolonate la tăiat. Parcă am aştepta, resemnați şi apatici, următorul prilej de a descoperi că iar am fost lăsați de căruță şi că suntem, ca întotdeauna în istoria noastră, complet descoperiți în fața răului pe care singuri ni-l facem.

(12 februarie 2009)

66. MARXISMUL ŞI ROMÂNII

A reintrat în modă, şi la noi, să te declari cu toată emfaza marxist. Ba, dacă eşti mai sofisticat, mai artist, mai *up to date*, mai băgat în trendurile occidentale, e foarte şic să precizezi, cu finețea degetului mic ridicat în sus când apuci ceaşca, că eşti „marxist critic". Înainte de a formula o

judecată asupra acestei atitudini, aş vrea să precizăm fără echivoc despre ce vorbim (I) şi care sunt împrejurările în care o facem (II).

(I) Ce este marxismul? Marxismul este în acelaşi timp o filozofie a istoriei, o doctrină economică şi o ideologie revoluționară, susținută de o epistemologie. Ca filozofie a istoriei, marxismul susține că motorul istoriei este lupta de clasă, iar sensul ei constă în suprimarea tuturor claselor care posedă de către clasa deposedată. Ca doctrină economică, marxismul susține că abundența şi prosperitatea pot fi atinse numai prin: (1) desființarea proprietății private; (2) înlocuirea antreprenorilor privați cu funcționari de stat dotați cu puterea de a planifica discreționar economia; (3) transformarea pieței libere într-un mecanism administrativ aflat în subordinea puterii politice. Ca doctrină revoluționară, marxismul susține că: (i) ideile sunt condiționate economic, iar cultura este determinată istoric; (ii) există un mecanism de condiționare între relații de producție şi mijloace de producție care face ca istoria să se îndrepte cu necesitate spre desființarea claselor sociale; (iii) pentru a împlini sensul istoriei este necesară revoluția; (iv) desființarea revoluționară a claselor se face prin violență concretă împotriva oamenilor care sunt decretați a ține de trecut (violența este moaşa dreptății sociale). În fine, epistemologia care susține ideologia revoluționară afirmă că noțiunea de adevăr este strict istorică, iar la cunoaştere nu poate ajunge decât în mod revoluționar, adică prin identificarea celui care cunoaşte cu procesul care împinge istoria înainte (în fond, cunoaşterea adevărului este legată de justa identificare a subiectului cunoscător cu lupta de clasă).

Marxismul este o teorie imperativă, birocratică şi irațională. Mecanismele sale favorite sunt determinismul vigilent şi violența controlată de partid. Ceea ce e important de înțeles în cazul marxismului este că, deşi se prezintă pe sine la nivelul explicațiilor sociale ca un realism economic, marxismul nu este o veritabilă doctrină economică, în primul rând deoarece doctrina sa generală se bazează pe teorii economice demonstrabil false, apoi pentru că el nu oferă la problemele economice soluții propriu-zis economice, ci le favorizează sistematic pe cele administrative, birocratice şi, la rigoare, militare. Altfel spus, contrariul economiei. Adeptul declarat al marxismului nu poate evita faptul că,

indiferent cât de idealist şi generos şi-ar justifica adeziunea, el este în fond un adept al birocrației şi al soluțiilor administrative.

Mai trebuie adăugat că marxismul este o filozofie în care libertatea individuală e total subordonată interesului colectiv, una care nesocoteşte voința indivizilor şi întăreşte puterea colectivităților. Marxismul este o formă de colectivism. Presupoziția esențială atât a marxismului economic, cât şi a marxismului ideologic este aceea că libertatea individuală nu există şi nu trebuie să existe: libertatea nu trebuie să existe (*de iure*) în economie, deoarece pentru marxişti libertatea naşte inegalitate, libertatea fiind întotdeauna legată de proprietatea privată, şi este, de aceea, sursa ultimă a exploatării; libertatea nu există (*de facto*) în istorie, deoarece pentru marxişti istoria e un mecanism determinist, în care libertatea e doar o iluzie. Aşadar, marxismul este o filozofie îndreptată împotriva libertății. Este, în sensul cel mai realist cu putință, o ideologie liberticidă. Adeptul declarat al marxismului nu poate evita faptul că, indiferent cât de idealist şi generos şi-ar justifica adeziunea, el este implicit un adversar al libertății individuale şi explicit un adept al organizării societății prin măsuri administrative, birocratice, bazate pe raporturi de comandă/execuție (adică, în ultima instanță, pe violența militară).

Premisele marxismului sunt, deci, desconsiderarea libertății şi a individului (cu favorizarea înregimentării şi a colectivităților), iar soluțiile sale sunt, toate, din registrul, fie al înregimentării administrative, fie al violenței fizice. În practică şi în teorie, marxismul înseamnă mai multă subordonare administrativă, mai multă birocrație, mai puțină libertate, mai multă violență şi mai multă mizerie. Cine prețuieşte individualismul, iubeşte libertatea şi detestă violența fizică pur şi simplu nu poate fi marxist. (Sau poate fi, dar numai recurgând la variante imaginare de marxism.)

(II) În ce împrejurări concrete, româneşti, asistăm noi azi, printre intelectuali şi artişti, la această epidemie de marxism şic? Următoarele. (a) Din 11 iunie 1948, în România au fost aplicate literal principiile economice marxiste. Rezultat: pentru economie, ruină; pentru oameni, mizerie; pentru societate, disoluție şi anomie. (b) Imediat după abdicarea regelui, la 30 decembrie 1947, în România a fost aplicată literal doctrina

marxistă a desfiinţării revoluţionare a claselor. Rezultat: pentru societate, regresie brutală la vârste societale premoderne şi pre-politice; pentru oameni, crime în masă; pentru instituţii, regresie la nivel feudal şi fanariot (spunând asta, ştiu că fac nedreptate feudalismului şi fanarioţilor). (c) După eliberarea în 1964 a deţinuţilor politici, s-a trecut de la marxismul de război la marxismul de pace. Rezultat: pentru societate, descompunere, anomie şi corupţie; pentru oameni, degradare morală şi corupţie; pentru instituţii, mafiotizare şi corupţie. Ca funcţionare, numitorul comun al marxismului de pace este corupţia generalizată. Ca principiu de mobilizare în jurul Conducătorului şi ca justificare faţă de societate a mizeriei economice, marxismul de pace a folosit întotdeauna naţionalismul şi şovinismul. Adeptul român al marxismului nu poate face abstracţie de faptul că, indiferent cât de idealist şi generos şi-ar justifica adeziunea, în România marxismul a fost adus la putere prin teroare şi crimă, a fost menţinut la putere prin teroare, delaţiune, intimidare, aducerea populaţiei în servaj şi nu a putut produce în patruzeci şi unu de ani altceva decât mizerie, corupţie, detracare morală şi naţionalism şovin.

Deoarece România a fost un stat marxist ortodox, românii ar trebui să ştie ce este, unde duce şi ce poate face marxismul. Cu acest bilanţ, să te declari în România marxist (sau, mai şic, „marxist critic“) poate fi explicat numai prin: ignoranţă (faţă de ce este marxismul în sine); complicitate (cu ce a făcut marxismul în ţara ta – şi, de fapt, oriunde în lume), vinovăţie (pentru participare la crimele şi fărădelegile marxiste), conformism servil (cu modele stângiste occidentale), prostie (fără calificare suplimentară).

P.S. Intenţia acestui articol nu este să demonstreze că opţiunea faţă de marxism ar trebui interzisă ori că adepţii lui ar trebui persecutaţi. El încearcă să argumenteze că marxismul stă sau cade împreună cu anumite opţiuni care sunt dezgustătoare (suprimarea libertăţii, domnia violenţei, tirania birocratică etc.) şi sugerează raţiunile pentru care adepţii români ai marxismului merită cu adevărat, şi anume din punct de vedere moral, dispreţuiţi. Motivul nu e opţiunea lor intelectuală; motivul e negaţionismul: orice marxist român e un negaţionist în cunoştinţă de cauză.

(26 februarie 2009)

67. CĂLARE PE CAII CEI MARI AI IGNORANȚEI

Fiecare criză ne oferă o radiografie la minut a ceea ce suntem. Fără greş, modul în care ne aruncăm cu capul înainte în *orice* criză ne imortalizează cu toate impreciziile noastre morale, cu toate neputințele noastre intelectuale şi cu toate neclarităţile noastre epistemologice.

Bunăoară, criza economică. Acum un an, nimeni nu ştia de ea. Vara trecută, când începuse cu timiditate să se vorbească de ea, guvernul de atunci i-a negat existența. Cât timp a controlat inițiativa pomenilor electorale, a pretins că nu există nici o criză; când inițiativa pomenilor i-a scăpat, a invocat criza ca să le promoveze pe cele pe care le controla şi a făcut un apel la responsabilitate pentru a le bloca pe celelalte. În august 2008, Comisia Europeană a avertizat guvernul că gestionează bugetul într-un mod care măreşte în chip îngrijorător deficitul bugetar. În ciuda protestelor premierului de atunci că totul e o calomnie împotriva guvernului său, deficitul şi-a văzut de creşterea previzibilă (pentru oamenii raționali) şi a devenit 5,3% din PIB. Cum de n-am reacționat adecvat? De ce nu am mirosit cine, dintre politicieni, minte şi cine spune adevărul? Ce ne-a lipsit nouă, publicului, pentru a ne putea forma o opinie corectă, astfel încât să reacționăm inteligent la lucrurile importante şi să nu ne risipim indignarea pe fleacuri? Aş spune că ne-au lipsit nu doar informaţia de primă instanță, ci şi raționamentele prin care să o putem raționaliza.

Atenția publicului, atunci, a fost fixată pe concurența dintre pomeni, nu pe contextul acestei concurențe. În mod previzibil, contextul economic era cel care avea să determine criteriile de raționalitate a concurenței dintre pomeni, nu concurența însăşi. Atenția noastră s-a irosit pe chestiuni neesențiale, iar în fixarea pe ele televiziunile zise de ştiri au avut un rol esențial. Am fost solicitați să ne mobilizăm indignarea pe fleacuri şi să reacționăm isteric la nimicuri, reuşind performanța de a fi măturați de tsunami fără să ştim nici ce ni se întâmplă, nici că ni se întâmplă. Aşa am pierdut prima bătălie a războiului cu criza economică mondială.

Un alt exemplu e prilejuit de împrumutul de la Fondul Monetar Internațional (FMI). Televiziunile s-au mobilizat în maniera deja cunoscută, tratând informația în mod conflictual şi considerându-ne pe toți sub media de inteligență a realizatorilor lor. Rețeta de a rata o dezbatere este să o organizezi într-un ring de box sau să pui microfoanele în mijlocul unei intersecții. Zgomotul este înadins confundat cu antrenul, agitația încruntată cu responsabilitatea, iar vacarmul opiniilor cu democrația. În realitate, aceste pseudo-dezbateri nu ne învață nimic. Realitatea TV, o televiziune de ştiri care are ca slogan „Rămâneți ancorați în realitate“, a demarat dezbaterea despre împrumutul FMI organizând în stradă un sondaj cu întrebarea dacă ne trebuie un împrumut FMI. Evident că răspunsurile au fost, cele mai multe, alături de subiect (gen: „Decât pe mâna hoților, mai bine pe mâna oricui“), deoarece publicul nu a fost informat nici ce înseamnă un împrumut de la FMI, nici care este natura lui, nici la ce ne foloseşte, nici cum se acordă şi nici cât ne costă în mod real. Înainte să întrebi publicul, trebuie să-l informezi corect şi să-i pui instrumentele de analiză la îndemână. Or, faptul că un astfel de împrumut merge în rezerva valutară a BNR şi nu în economia reală a fost aflat de unii moderatori abia în timpul dezbaterii, de la puținii invitați care ştiau acest lucru. Premierul Radu Vasile, care i-a lămurit pe telespectatorii unei emisiuni de acest aspect, a stârnit indignarea hilară a moderatorilor. Haosul este, deci, total. Intenționat sau din ignoranță? Puțin contează. În unele cazuri, este vorba sigur de manipulare.

Tot la Realitatea TV, emisiunea lui Răzvan Dumitrescu ne prezintă imagini de la mineriada din 1999 şi subtitrează „Amintiri cu FMI“; apoi ne arată prefectura din Braşov asediată de muncitori înfuriați şi dedesubt scrie „Cât te costă FMI“. Altfel spus, realizatorii acestei emisiuni ne induc subliminal ideea că între mineriada din 1999 şi condițiile impuse României de FMI este o legătură de cauzalitate şi ne informează cât ne costă FMI arătându-ne cum prefectura unui oraş este distrusă de populație. Degeaba au încercat Sorin Ioniță şi Sever Voinescu, invitați la dezbatere, să demonteze şi sofismul, şi manipularea: realizatorul emisiunii era chitit să ne inducă ideea că mineriada din 1999 a fost reacția legitimă a minerilor față de acordurile cu FMI şi că prețul unui acord cu FMI este

războiul civil. Realitatea TV, cum se vede, a decis că telespectatorii nu trebuie informați, ei trebuie sensibilizați la dramele pe care le provoacă încheierea unui acord cu FMI şi, ca atare, mobilizați împotriva acordului. Această poziție, ca din întâmplare, aparține unor partide politice (este poziția PSD şi PNL). Realizatorii de emisiuni nu îşi mai fac nici o problemă din înregimentarea alături de poziția unor partide aflate în luptă politică: ei numesc acest lucru serviciu public, interes național, grijă față de clasa muncitoare şi, astfel, ne mint în față şi pe față. Cum e posibil? Nu ştiu.

Acest exemplu neruşinat este un caz particular extrem al unei situații, din păcate, generale. După ce ani de zile ne-au bruiat cu fleacuri pe post de lucruri importante, ne-au lipsit de informație de prima mână şi ne-au asasinat cu analişti de toată mâna, televiziunile de ştiri au făcut un pas mai departe: au încetat să ne mai informeze şi au trecut pe față la lupta politică de propagandă şi îndoctrinare. Acest război împotriva interesului public şi a intereselor publicului este un scandal: cineva responsabil, fie un şef inteligent, fie colegii rămaşi integri, fie CNA trebuie să-i pună capăt.

(12 martie 2009)

68. ÎNVINGĂTORII NU CÂŞTIGĂ NIMIC

Revista *22*, unica publicație a Grupului pentru Dialog Social (înființat în 28 decembrie 1989), a ajuns la al o mie unulea număr. Din 20 ianuarie 1990, când a apărut primul număr, s-au scurs nouăsprezece ani de apariție neîntreruptă. *22* a supraviețuit intimidărilor, calomniei, urii, boicotului şi mineriadelor. A fost detestată şi iubită; temută şi invidiată. A înfruntat persecuțiile câtorva guverne, şicanele unor legislatori şi ura bezmetică a multor politicieni. A reuşit să facă față şi sărăciei, şi lipsei mijloacelor, şi imposibilității de a-şi atrage cititorii prin mituire, şi neputinței de a-şi menține colaboratorii prin onorarii substanțiale. Şi i-a păstrat, şi pe unii, şi pe ceilalți, numai prin onestitate şi prin independență. Când o cumpărau, cititorii revistei *22* ştiau sigur că nu vor câştiga, citind-o, decât în informație, în cunoaştere, în capacitate de analiză. *22* nu a avut bani să dea

premii, nu a avut fonduri să organizeze tombole, nu a putut oferi câştiguri cu vacanțe de vis, weekenduri în hoteluri de lux ori lozuri cu maşini faraminoase. Niciodată nu a fost bogată, niciodată nu a fost sprijinită de vreun magnat şi niciodată nu a trebuit să execute ordinele vreunui mogul de presă. A refuzat constant sprijinul interesat al politicienilor prieteni şi a suferit din plin de pe urma urii politicienilor duşmani. Este singura revistă de atitudine care nu a intrat niciodată în lupta pentru influență politică, deşi politică a făcut mereu. A evitat intrigile politicii cu aceeaşi măsură cu care a refuzat apolitismul. În peisajul intelectual de după 1989, revista *22* a fost primul exemplu de publicație care şi-a gândit angajamentul politic ca pe un angajament civic integral. Primul conținut al politicului a fost, pentru ea, civismul. Mai mult decât o ideologie politică, s-a străduit să ilustreze o anumită concepție despre societatea decentă. Şi, pentru că a fost mereu solidară (uneori împotriva tuturor) cu un model al României gândit după chipul şi asemănarea Occidentului, revista *22* a fost (şi a rămas mult timp) solitară între puzderia de publicații care încerca să dea, în primii ani de după 1990, un conținut plauzibil ideii de libertate a presei.

Ne putem pune acum întrebarea, după aproape douăzeci de ani, ce fel de ideologie a ilustrat revista *22*? În termeni convenționali, răspunsul nu e uşor de dat, căci, în funcție de filozofia, referințele şi simpatiile autorilor, revista a publicat articole care acoperă tot spectrul ideologic, de la stânga social-democrată, la dreapta conservatoare. Dar, dacă îi examinăm adversarii, vom descoperi, odată cu un răspuns referitor la ideologia revistei, şi o interesantă lecție cu privire la valorile centrale ale lumii noastre. În anii ’90, revista *22* a fost acuzată că este de dreapta – iar la noi, cine te acuză că eşti de dreapta vrea întotdeauna să dea de înțeles că eşti de extremă dreapta. Din 2004, revista *22* e acuzată că ar fi de stânga – când pentru că ar fi inspirată de foştii nomenclaturişti, când pentru că ar favoriza dizolvarea identității naționale. Fireşte, şi pentru unii, şi pentru ceilalți detractori, revista *22* nu este „românească“. În 1990, era „bârlogul lupilor“, unde lupi erau capitaliştii, moşierii, exploatatorii, cei care „nu au mâncat salam cu soia“; în 2004, revista este „oficina internaționaliştilor“, a „capitalismului corporatist“, a celor care „nu simt româneşte“ şi sunt „străini de neam, țară şi credință“.

Or, ce uneşte cele două tipuri de acuzații? Excentricitatea lor în raport cu valorile centrale ale modernității. Cei care acuzau revista *22* că este exponenta celor care nu au mâncat salam cu soia identificau România cu trecutul ei comunist şi revendicau, împotriva valorilor promovate de revistă, realitatea socială a proprietății de stat, a economiei planificate şi a statului socialist. Față de aceste valori, revista *22* susținea proprietatea privată, economia capitalistă şi statul liberal. Sunt aceste valori de dreapta? Într-un sens, da. Şi, în acest sens, cei care acuzau revista *22* că este de dreapta aveau dreptate. În sens istoric, însă, nu aveau, deoarece aceste valori, care sunt centrale pentru modernitatea europeană, au fost atribuite dreptei abia în a doua jumătate a secolului al XIX-lea, ca urmare a deformărilor introduse pe eşichierul politic de apariția stângii socialiste, care a deplasat centrul. Aceeaşi analiză se poate aplica acuzațiilor că revista *22* ar fi de stânga. Cei care au formulat asemenea acuzații au făcut-o în numele unor valori precum naționalismul religios, identitatea etnică şi colectivismul comunitar. Or, aceste valori reprezintă o replică integristă la revoluția politică a modernității. Împotriva lor, revista *22* susține că naționalismul trebuie să fie patriotism, identitatea etnică trebuie să fie prelucrată public ca identitate politică, colectivismul trebuie temperat de individualism, religia trebuie să admită secularizarea, iar comunitățile trebuie gândite în termeni de liberalism politic. Cum ambele tipuri de acuzații ilustrează valori excentrice în raport cu valorile centrale ale modernității europene, rezultă că revistei *22* i s-a reproşat că a ilustrat, apărat şi promovat valorile centrale ale modernității europene.

Din acest motiv, nu cred că revista *22* a fost ideologic de dreapta ori de stânga. Cred că ea, ca expresie a „ideologiei“ Grupului pentru Dialog Social (care nu a avut nici una), a reprezentat cea mai consecventă şi viguroasă calibrare a discursului public românesc pe *centralitatea* celor mai importante valori ale modernității europene: libertate, egalitate, dreptate; proprietate privată, stat de drept, limitare a puterilor, libertate a opiniilor. Aşa cum GDS a fost la noi prima înfățişare a societății civile de după prăbuşirea regimului comunist (şi a constituit un model de societate civilă destui ani după aceea), revista *22* a dat tonul şi a fixat standardele discursului intelectual critic de după 1989.

A izbândit? Dacă judecăm după faptul că revista, azi, este la fel de singură ca în 1990, nu, nu a izbândit. Numeroşii aliaţi de presă pe care i-a dobândit spre sfârşitul anilor ’90, atunci când lupta pentru o societate decentă părea câştigată (fără să fie deloc aşa), s-au dovedit cu timpul oportunişti: astăzi, pe seama presei, cu care au făcut simonie şi din care au extras averi, au devenit actori politici, făcând ceea ce revista *22* nu a făcut niciodată – să intre în combinaţii politice lucrative. Dar dacă judecăm dintr-o altă perspectivă, mai largă, revista *22* a izbândit: agenda ei din 1990 a devenit cu timpul agenda generală a presei *normale* şi a fost preluată, mai apoi, de toate ONG-urile cu profil civic. Cu această agendă au fost câştigate alegerile în 1996 şi 2004. Temele ei, din marginale, au devenit centrale în agenda tuturor partidelor politice. Dar gustul acestei victorii e amar: revista *22*, cu aspectul ei sărăcăcios şi cu contul în bancă zero, a rămas la fel de singură ca la început. Dar la fel de curată ca în zilele aurorale ale primei libertăţi de după căderea comunismului. Învingătorii nu câştigă nimic.

(14 mai 2009)

69. CULTURA DEMOCRATICĂ ŞI CONSENSUL URII

Un articol judicios al lui Mihail Neamţu a trecut neobservat,[49] în ciuda faptului că avea tot ce îi trebuia pentru a fi remarcat: argument, informaţie (interpretată), pertinenţă. Fireşte, a trecut neobservat tocmai pentru că avea argument, informaţie şi pertinenţă – adică exact însuşirile care stârnesc azi unanimitatea dezaprobării, din partea celor care şi-au făcut din descotorosirea de ele instrumentul de luptă al unui nou tip de jurnalism – jurnalismul carnasier, jurnalismul de exterminare. Alături de acest motiv mai este însă unul, mai grav: e vorba de un consens al urii. Pe nesimţite, presa noastră s-a lăsat contaminată de ură. Consensul urii a devenit atmosfera morală dominantă a spaţiului nostru public şi principalul criteriu atât al solidarizării celor de-un fel (băsescofobii), cât şi al identificării ţapilor ispăşitori (intelectualii lui Băsescu). Acestui consens îi datorăm atât josnicia atacurilor, pe care o vedem la lucru în

aproape toate dezbaterile de la televiziuni, cât şi abandonarea oricărui standard de corectitudine jurnalistică, care face ca falsificarea, ignorarea ori distorsionarea faptelor să nu stârnească nici o reacţie (în afara aceleia de a răspunde printr-o falsificare şi mai mare). Am intrat pe o spirală vertiginoasă a răului.

Frapat de această spirală a răului, Mihail Neamţu a încercat să o explice. A numit-o „băsescofobie“, pentru că totul se învârte în jurul atitudinii faţă de Traian Băsescu, şi a descris-o ca pe o fixaţie care a degenerat într-un soi de „religie sezonieră“. Apoi a construit un argument disociativ, prin care a fixat o tipologie a fanatismului anti-Băsescu, ca să explice atât fixaţia, cât şi tenacitatea ei. Aş completa analiza sa cu un comentariu referitor la ură. (Comentariul meu nu se referă la cei care au obiecţii la politica lui Traian Băsescu, aceştia nu propagă ura, ci alimentează dezbaterea publică. Mă refer numai la aceia care se comportă faţă de actele preşedintelui Traian Băsescu ca şi când ar fi *bolnavi de Traian Băsescu*, ca persoană. „Boala de cineva“ şi „boala pe cineva“ nu pot fi distinse raţional, deoarece sunt forme maladive de fixaţie obsesională.)

În cartea sa *Discursul urii* (Plon, 2004; Humanitas, 2006), André Glucksmann scrie că secretul urii nu trebuie căutat în cei urâţi, ci în aceia pe care ura îi animă şi aţâţă. Într-adevăr, dacă secretul cancerului stă în întrebarea „Ce este cancerul?“ (şi nu în întrebarea „Cine este bolnav de cancer?“), secretul antisemitismului nu stă în natura ori faptele evreilor, ci în persoana şi motivaţiile antisemitului. Din momentul în care obiecţiile la Băsescu s-au transformat în ură faţă de Băsescu, explicaţia s-a mutat din *faptele* lui Traina Băsescu în *motivaţiile* celor care îl urăsc. Astfel, problema de natură *politică a contestaţiei*, care e perfect legitimă, s-a transformat într-o chestiune de *clinică a aversiunii*, care, în spaţiul public, este şi ilegitimă (ca substitut al politicii), şi periculoasă (ca atragere a publicului în mecanismele toxice ale urii). Să spui despre Traian Băsescu că este „jigodie abjectă“ (cum face un comentator respectat)[50] a devenit ceva normal: nu mai atrage atenţia, suscită doar aplauzele. Să te lauzi că nu deteşti pe nimeni, dar pe Traian Băsescu îl urăşti (cum face un respectat şef de gazetă culturală), nu mai e strident – a devenit normalitatea însăşi.

Iar cu această normalitate vor să ne dreseze şi formatorii de opinie încolonaţi, şi televiziunile.

Gravă, cum ştiţi, nu e *o* îmbolnăvire; gravă e epidemia. Spaţiul public în care descărcările de ură sunt considerate normale de către o majoritate sigură pe ea şi însetată de unanimitate, unul în care descărcările de ură sunt considerate anormale doar de către o minoritate pe care majoritatea o arată cu degetul şi îi cere suprimarea, este unul saturat de ură. Noi trăim într-o atmosferă morală în care ura şi exprimarea ei liberă au devenit un argument normal, şi anume unul de natură (pretins) morală. Centrul s-a deplasat. Sau extrema a ocupat centrul, e acelaşi lucru. Un comportament considerat inacceptabil pe vremea când în centru se afla decenţa devine comun şi normal când centrul a fost deplasat spre extremă. Unde am mai văzut asemenea grozăvie? În societatea în care antisemitismul devenise comun şi normal. În Germania anilor ’20, Heinrich Mann trebuia să explice de ce nu este antisemit, într-atât de saturată de antisemitism era atmosfera morală a vremii. Or, într-o societate normală, cine urăşte, acela trebuie să explice de ce o face, tocmai pentru că ura este o anomalie.[51] La noi, s-a ajuns ca acela care nu urăşte să trebuiască să se justifice de ce n-o face: el a devenit anomalia! Dar asta se poate întâmpla numai într-o lume în care domneşte consensul urii. Scandalul este că la noi s-a ajuns ca acela care manifestă rezervă la ura faţă de Traian Băsescu ori are obiecţii la consensul urii întreţinut în jurul său de comentatori şi televiziuni să devină suspect şi să fie denunţat ca „adulator“. Or, e limpede: dacă rezerva e văzută ca linguşeală, atunci problema nu e cu Băsescu, problema e cu anti-băsescienii care susţin aşa ceva.

Cred că esenţa băsescofobiei ţine de problema pe care o au băsescofobii. Ei ar trebui să conştientizeze că lumea noastră nu se va îmbunătăţi prin dispariţia lui Băsescu, pe care băsescofobii şi-o doresc precum bigoţii sfintele moaşte, ci prin revizuirea atitudinii lor. Dacă ei susţin contrariul, ar face bine să-şi amintească că soluţia la problema rasismului nu constă în eliminarea obiectului urii, ci în eliminarea urii înseşi. Răul de care suferim azi (din păcate, cu contribuţia atâtor oameni de bine) îşi are sursa în convertirea la ură a spaţiului nostru public. Nu Băsescu este vinovat de asta, ci băsescofobii. Abia după ce consensul urii va dispărea, abia atunci

vom reveni la o dezbatere propriu zis politică, în care obiecțiile la politica preşedintelui Băsescu vor căpăta sens (şi vor fi binevenite), iar referirile la domnia sa vor înceta să mai fie doar clinice, aşa cum sunt azi – simple şi triste simptome ale dorinței maladive de nimicire.

(13 august 2009)

70. DESPRE URA CARE S-A ÎNCETĂȚENIT PRINTRE NOI

Contextul acestor două articole (publicate în *Evenimentul zilei* în 20 şi 29 august 2009) este campania de instigare la ură împotriva lui Traian Băsescu şi a celor care au denunțat aberația şi ilegitimitatea acestei campanii (stigmatizați ca „intelectuali ai lui Băsescu", ca „băsişti", ca „suflete de slugă"), campanie care a murdărit spațiul nostru public în anul 2009 şi care a împărțit societatea în două categorii etanşe: cei care se simțeau îndreptățiți să urască în virtutea faptului că îşi considerau ura ca fiind dreaptă şi cei care, refuzând acceptarea urii drept criteriu de judecată politică, au fost denunțați şi stigmatizați de către primii ca fiind nedemni să facă parte din societatea oamenilor normali. Formulele „intelectualii lui Băsescu" şi „băsist" au fost concepute ca un stigmat. Din punct de vedere politic, erau menite să definească nu atât o apartenență, cât o excludere. Din punct de vedere moral, erau menite să redefinească poziția de bun-simț în epoca noului aranjament moguli–presă–politicieni față de cei care se opuneau acestui aranjament: de bun-simț era să-l deteşti pe Traian Băsescu; slugărnicie şi pupincurism era să denunți această redefinire a centrului. În epocă, când sentimente cetățeneşti aveai numai dacă îți dovedeai ura față de Traian Băsescu, singurul cetățean român căruia i s-a refuzat constant prezumția de bună-credință şi pentru care a funcționat în mod sistematic prezumția de tâlhărie a fost preşedintele Traian Băsescu, tratat la televiziuni şi în presă de „mazetă", „gunoi", „încurcă-lume", „marinar", „jigodie", „mafiot", „cretin" *et j' en passe*.

În mod clar, am ajuns la capăt. Toți simțim, chiar dacă din motive care se bat cap în cap, că atmosfera în care trăim e devenit insuportabilă. Nu se mai poate continua aşa. Orice am dezbate, în afara cercului de prieteni, ne

rămâne în plămâni ca pâcla, pe ochi ca solzii, în suflete ca noroiul. Te uiţi la televizor şi nu vezi decât ură, combinată cu minciună, cu falsificare, cu prefăcătorie. Asculţi, cauţi să înțelegi: toate emisiunile politice nu sunt decât pretexte pentru mobilizarea la ură. Deschizi ziarele: se spune totul şi contrariul lui. Cum să judeci? Cum să cântăreşti? Fiecare face parte dintr-un partid. Reaua-credință se agață de cuvintele scrise, precum mimica de energumen de cuvintele rostite, la televiziuni. Suntem împresurați. Am ajuns în situația ca tot ce putem spune în sprijinul poziției noastre este că „mogulul tău e mai nasol decât al meu“ (Dan Perjovschi). Ne murdărim unii pe alții cu o pasiune de posedați. Adevărul nu mai umblă cu capul spart: asta era pe vremuri. Acum a încetat pur şi simplu să mai umble.

Ca să înțelegem mai bine în ce fundătură am intrat, vă propun un exercițiu în doi timpi. Primul este o descriere a bolii pe care o numesc „intoxicația cu ură“. Al doilea este un exercițiu de identificare a bolnavului: şi anume, folosirea simptomelor pentru a vedea cine le poartă.

Să plecăm de la constatarea empirică cea mai la îndemână: aceea că toată lumea mistifică pe toată lumea. Oriunde există un sens, fiecare se repede să îl răstoarne în beneficiul partidei sale. Lucrul acesta a început odată cu suspendarea preşedintelui, în 2007. Dacă suspendarea însăşi e consecința condamnării comunismului ori a unor înțelegeri din culise dintre guvern, opoziția politică de atunci şi lumea afacerilor e secundar. Important e faptul că începând de atunci atmosfera morală a dezbaterii publice s-a degradat progresiv, iar lipsa de scrupule în răstălmăcirea tuturor faptelor şi înțelesurilor a devenit, de atunci începând, tot mai neruşinată.

În opinia mea, în ultimul an s-a trecut de la mistificare, la contaminarea cu mistificare. Astfel că, din punctul meu de vedere, în momentul de față trăsătura morală cea mai izbitoare a spațiului nostru public nu este atât răsturnarea sensurilor (un rău îndeajuns de mare), cât convingerea îndârjită că răsturnarea e normală ori că nu există de fapt nici o răsturnare. Nu atât mistificarea dă nota generală, cât consimțământul la ea şi, împreună cu el, un amestec înfuriat de prozelitism şi cecitate: prozelitism pentru cauza mistificării şi cecitate față de nedreptățile ei. În totul, o adeziune îndârjită la pestilență, cu conştiința că pestilența este justificată,

atâta timp cât e îndreptată împotriva cui trebuie.

Or, când anume e cuprins de bucurie un om care asistă la arderea pe rug a semenului său? Atunci când aprobă şi fapta, şi procedeul. Când anume societatea este indiferentă la persecutarea unei minorități? Atunci când în mintea celor mai mulți s-a înrădăcinat credința că ura față de acea minoritate e normală, iar persecuția împotriva ei e justificată. Schimbând ce e de schimbat, acelaşi consimțământ însetat de pedeapsă e de găsit nu doar în participarea activă la persecuție, ci şi în indiferența față de ea. Diferența dintre persecutorii activi şi complicii pasivi e nesemnificativă: toți participă la acelaşi mecanism al urii, prin încredințarea că ura în acel caz e perfect normală – adică e şi legitimă, şi justificată.

Pentru a consimți la acest tip de persecuție, oamenii nu trebuie să fie nici monştri, nici degenerați moral. E suficient să fie intoxicați cu ură. Dar nu orice fel de intoxicare, ci acea intoxicare care, prin răspândire şi întreținere cotidiană, ajunge să le pară normală chiar şi oamenilor normali. Prin urmare, nu ura pe care cei mai mulți o consideră o anomalie este periculoasă pentru o societate, ci ura pe care majoritățile au ajuns să o considere normală. Şi nu izbucnirea individuală de ură este lucrul cel mai periculos pentru o societate, ci contaminarea unor largi pături ale populației normale cu convingerea că ura față de cineva anume e *normală*, pentru că este o *ură normală*. Pentru o societate astfel intoxicată, e doar o chestiune de organizare politică adecvată transformarea ei, dintr-o societate de cetățeni, într-o populație de făptaşi şi complici.

Cum ştim că o populație este saturată de ură? Un răspuns fără greş ne oferă istoria persecuțiilor. Sunt trei semne sigure: indiferența morală selectivă, conspirativita morală şi punerea motivelor urii pe seama celui urât.

Indiferența morală selectivă desemnează cecitatea la care, prin intoxicare cu ură, au fost aduşi acei oameni normali care au devenit incapabili să reacționeze moral la relele tratamente la care este supusă minoritatea detestată (în condițiile în care, aplicate altor oameni, acele tratamente sunt fără greş condamnate ca fiind rele şi inacceptabile). Conspirativita morală se referă la jubilația morală deviantă, prin care oameni altminteri normali ajung să considere că suferința oamenilor pe

care îi detestă este justificată, oricum şi din partea oricui ar veni această suferință. Indiferența morală stabileşte că răul este o excepție perfect justificată, iar conspirativita morală îi constată, suferinței, temeinicia. Prin indiferență morală, omul intoxicat cu ură se salvează în ochii săi ca ființă morală: el continuă să observe şi să aplice legea morală, cu excepția situațiilor în care se confruntă cu obiectul urii sale, căruia decide că morala, *în mod justificat*, nu i se aplică. Juriştii nazişti au dat o formă constituțională acestui sentiment moral deviant, atunci când au stabilit că statul național-socialist nu garantează drepturile cetățeneşti ale acelora dintre cetățenii săi pe care partidul îi defineşte ca duşmani ai național-socialismului. Adică un stat de drept numai pentru cei definiți ca drepți de partid.

Ca regulă generală, putem să ne aplicăm şi nouă înşine testul „indiferenței morale“. Când persecuția împotriva cuiva nu ne stârneşte indignare pentru că pe acel cineva se întâmplă să îl detestăm, atunci e sigur că suntem intoxicați cu ură. La fel, când cuiva i se întâmplă un rău de care în mod obiectiv nu poate fi făcut vinovat, iar pe buze ne înfloreşte spontan exclamația încântată „Şi-a făcut-o cu mâna lui!“ ori „N-am ce să-i fac: o merita din plin!“ ori „S-a amestecat cu porcii, îşi merită soarta!“, ei bine, atunci e clar că urâm şi că în sinea noastră punem ura de care suntem plini pe seama unui soi de providență, care a conspirat în mod fericit în sensul urii noastre, pentru a-l pedepsi pe ticălos. Când ura ne-a intoxicat, nu ne mai dăm seama nici de moralitatea noastră selectivă (*id est*, indiferența noastră morală), nici de jubilația imorală care ne cuprinde când cineva suferă pe nedrept (*id est*, sindromul conspirativitei morale).

Aceasta este distorsiunea morală gravă: pentru ca noi să putem fi în continuare, în ochii noştri, morali, trebuie ca nedreptatea să poată fi privită ca dreptate. De cât mai mulți. Căci numai atunci când pasiunea noastră negativă întruneşte consensul multora, al marii majorități naționale, ne simțim complet îndreptățiți nu doar să urâm, şi astfel să ne putem lăsa cu dulceață în voia urii, ci şi să socotim că ura care ne animă e şi perfect normală, şi în interesul național.

Ei bine, pe acest sentiment reconfortant de normalitate se articulează a treia trăsătură decisivă a intoxicării cu ură: transformarea celui pe care îl

urâm în singur responsabil de ura pe care i-o purtăm. Cazul cel mai bine documentat este cel al antisemitismului. Antisemitul are certitudinea că motivul pentru care îl detestă pe evreu stă în evreu, nu în el. Pentru ca antisemitul să se simtă normal cu antisemitismul său, el trebuie să îl transforme pe evreu, cu normalitatea sa, în ceva anormal – şi anume anormal în ochii tuturor. Numai aşa îşi poate salva fața de josnicia urii sale.

Aceasta este un mecanism general, valabil dincolo de antisemitism şi activ în orice fel de ură care şi-a atins, ca ură, perfecțiunea. Ura devine perfectă când reformulează normalitatea. Or, asta se poate întâmpla numai atunci când indiferența morală ajunge să treacă drept normală; când oamenii ajung sincer să creadă că cel care suferă, *merită* să sufere; în fine, atunci când oamenii se conving că vina pentru ură îi aparține celui urât.

Fireşte, există şi uri justificate: de pildă, ura față de cel care ți-a ucis sau violat copilul. Această ură, însă, se deosebeşte de intoxicarea cu ură prin faptul că (a) poate invoca în favoarea ei un motiv bine determinat (crima), (b) motivul invocat poate fi înțeles de toată lumea (durerea incomparabilă a părintelui) şi (c) nu poate fi generalizată (nu poți construi un partid pe ura unui părinte). Cum se vede imediat, ura care îi animă pe cei intoxicați cu ură NU poate invoca în sprijinul ei nişte motive bine determinate, pe care oricine să le poată înțelege. Dimpotrivă, intoxicarea cu ură e contagioasă, e imediat inteligibilă numai adepților, care se comportă ca nişte sectanți, iar motivele ei sunt difuze şi schimbătoare – singurul punct fix, în intoxicarea cu ură, e numai ura: intensă, mistuitoare, conspiraționistă, fixă, triumfătoare. Intoxicarea cu ură identifică fără greş în toate relele cauza infailibilă: obiectul urii sale. În cazul nostru, Traian Băsescu – cauza tuturor relelor din România zilelor noastre.

Exact aici am ajuns noi: o societate saturată de ură. Nu una populată de câteva cazuri individuale de ură, ci una înecată, sufocată, infectată de o ură care a devenit consens, monedă de schimb şi complicitate „întru adevăr". În funcție de acordul asupra celui urât, complicitatea se declanşează. Şi sentimentul reconfortant al apartenenței la cauza cea bună. A fi drept a ajuns să însemne azi, pentru cei care domină televiziunile şi aproape toată presa scrisă, a-l urî pe Traian Băsescu. Precum membrii societăților

secrete pe vremuri, parola de recunoaştere este consensul în jurul celui urât. Cum ura este ceva rău, iar cel care urăşte ştie că urând face un lucru rău, această ură tinde să se ascundă, să se dea drept altceva. Cea mai bună camuflare a urii este generalizarea ei şi, în privința lucrului urât, obținerea consensului. Prin generalizarea urii, cei care urăsc nu mai trebuie să se justifice şi nici nu se mai simt obligați să recunoască față de conştiința lor că urăsc. Consensul este alibiul lor; şi tot consensul este paşaportul lor spre normalitate. Când e generală, ura devine invizibilă. Dar, deşi invizibilă, ea nu devine şi imperceptibilă. Există semne obiective care îi indică prezența şi care, prin darea lor în vileag, denunță răul cel mai mare (când nu există victime) pe care ura îl aduce: distorsionarea normalității, falsificarea conduitei normale, redefinirea extremei drept centru. Aici am ajuns. Ura față de semenii noştri a devenit azi prima şi cea mai răspândită formă de cetățenie română.

(20 şi 29 august 2009)

71. SALT ÎN ABJECȚIE

Marțea trecută, două emisiuni ale postului de televiziune Antena 3 au marcat trecerea spațiului public românesc din zona distorsiunii de presă în zona infracțiunii de presă. De fapt, a spune, simplu, „infracțiune“ e prea puțin: infracțiune de presă e şi distorsionarea, şi trunchierea, şi manipularea, şi falsificarea informației. Iar în toate aceste forme de măsluire, televiziunile noastre de ştiri s-au dovedit măiestre. Ceea ce s-a petrecut marțea trecută, după un lung şir de deraieri şi derapaje pregătitoare, reprezintă un salt decis în abjecție. Este vorba de emisiunile *Sinteza zilei* (moderator Mihai Gâdea) şi *În gura presei* (realizator Mircea Badea). Dl Gâdea, zâmbind insinuant, l-a întrebat pe dl Ciuvică „cât de mare este organul din capul dnei Udrea?“. Zâmbind la fel de insinuant (ah, rânjetul masculilor vorbind de femeile după care le curg balele!), dl Ciuvică a răspuns că organul din capul dnei Udrea este mare deoarece, dânsa neavând creier, organul îi ocupă tot capul. Nu ştiu ce profesie are dl Ciuvică: după port, vorbă şi mimică, este un om needucat. Dl Gâdea, însă,

a primit o educație de pastor (baptist). Are, deci, studii de teologie: s-a ocupat de Dumnezeu, de cultura inimii şi a primit drept sarcină să cultive în oameni curăția sufletească. Ca un om cu educație religioasă să pună asemenea întrebări, cu tonul cu care a făcut-o, orientând constant discuția spre implicația sexuală cea mai grosolană, este şi stupefiant, şi josnic, şi abject.

Dacă se mai putea, Mircea Badea a reuşit să ridice mârlănia masculină pe culmi încă mai înalte. A imaginat o scenetă, în care, prin deducții absurde şi neruşinate, Elena Udrea era pusă să fie „cu ochii pe organ" şi să „stea cu gura numai pe organ". Al cui organ?, se întreba inocent dl Badea; al lui Traian Băsescu, îşi răspundea tot dânsul, omniscient. Concluzia scenetei era că Elena Udrea stă cu gura pe organul lui Traian Băsescu. Cum poate fi calificat acest exercițiu intelectual? Moralmente, ca abject. Jurnalistic, ca nul. Omeneşte, ca degradant.

Problema nu este însă judecata asupra dlui Badea, dacă este sau nu educat ori dacă are o prestație jurnalistică adecvată. Problema nu este nici dna Udrea, dacă este sau nu vinovată de faptele care i se impută ori dacă are, ca ministru, o prestație adecvată. Problema e alta şi e dublă: că s-a ajuns, în tratarea publică a persoanei umane, la abjecție şi că acest lucru nu stârneşte *imediat* nici repulsia publicului, nici amenda instituțiilor (CNA, asociațiile de jurnalişti etc.). Este, prin urmare, o problemă de sistem şi una de societate.

Problema de sistem constată că standardele profesionale din televiziunile de ştiri au scăzut atât de mult, încât permit unor oameni nuli din punct de vedere profesional să transforme seară de seară spațiul dezbaterii publice într-o arenă a defulărilor personale, ideologice, politice, medicale şi de altă natură. Arbitrariul în invocarea faptelor şi distorsiunea în prezentarea lor au devenit, prin acceptare generalizată şi practică neabătută, norme jurnalistice obligatorii. Televiziunile de ştiri au încetat să mai informeze: ele dezinformează cu sistemă, promovând la vedere o agendă politică partizană. Problema, aşadar, e situată (i) la nivelul patronatului, că impune agenda, fără nici o reținere; (ii) la nivelul jurnaliştilor, că o acceptă, fără nici un scrupul; (iii) la nivelul publicului, că nu o denunță. Problema a devenit una de sistem pentru că toți

consimțim tacit ori explicit la „noul pact jurnalistic“, care este şi venal, şi neprofesionist, şi distructiv pentru democrație.[52]

Problema de societate constată că instinctele noastre morale s-au atrofiat şi că toleranța față de intolerabil a devenit îngrijorător de mare. Publicul a ajuns să accepte, după criterii de alegere personală (de pildă, politice), că este normal ca oamenii să poată fi tratați cu două măsuri diferite: cu decență, dacă omul ne place; în mod degradant, dacă omul ne displace. Considerăm că este normal ca o femeie să fie tratată politicos în general, dacă nu avem nimic cu ea; dar dacă avem, acceptăm fără probleme degradarea publică a corpului ei. Ceea ce am acceptat, de fapt, în acest mod, este că urile pot acorda ori retrage dreptul la demnitate. Cei care se simt îndreptățiți să o deteste pe Elena Udrea se simt îndreptățiți şi să o trateze public ca obiect sexual, fără ca această degradare publică a persoanei ei să stârnească cuiva vreo reacție. Cu o insistență neruşinată, de care ar trebui să se ruşineze bărbații şi să se indigneze femeile, corpul dnei Udrea este filmat în gros-plan astfel încât pântecul, coapsele, sânii, degetele de la picioare să iasă, în mod sexual, în evidență. Iar acest lucru se întâmplă nu o dată, ci de mii de ori; şi nu într-o singură zi, ci zi de zi; şi nu oricând, ci ori de câte ori vine vorba de ea, pe jumătate de ecran, în timp ce pe cealaltă jumătate are loc înfierarea.

Potrivit agendei proprietarilor, televiziunile de ştiri s-au specializat în ceea ce în Statele Unite se numeşte *character assassination*. Cei care spun că nu văd asta se prefac că nu văd, pentru că de fapt aprobă. A trece cu vederea ceea ce este evident nu înseamnă a nu vedea, ci a accepta. Trecem cu vederea numai lucrurile cu care nu suntem în dezacord. Aerul curat nu ne atrage atenția, cât timp e curat: nu luăm act de el deoarece corespunde normalității. Ne atrage atenția putoarea, tocmai pentru că e putoare şi ne violează simțurile. Cine nu simte putoarea de la televiziunile de ştiri nu este nici infirm senzorial, nici handicapat mintal: pur şi simplu acceptă putoarea. Nu o acceptă însă ca *normală*, pentru că, dacă asasinatul moral s-ar îndrepta împotriva altor oameni, l-ar dezaproba: o acceptă ca *necesară* şi de aici vine consimțământul lor activ, care mi se pare respingător. Cei care acceptă cu seninătate degradarea unui om nu sunt deci spectatori, nici doar părtaşi – sunt făptuitori. Sunt oameni care, sub aparența bunelor

intenții şi a grijii față de țară, contribuie decisiv la distrugerea climatului general de decență din societatea noastră.

Cine nu vede asta deja se situează într-un alt teritoriu moral. Ne separă nu convingerile politice şi nici poziția față de Traian Băsescu, cum se tot spune. Ne separă concepția despre persoana umană, ideea de acceptabil şi inacceptabil, frecventabil şi nefrecventabil, decență şi golănie.

(3 septembrie 2009)

Note

47. Pe vremuri, circula un banc. Doi amici se întâlnesc şi comentează situația absurdă din nu ştiu ce țară, unde s-au introdus tot felul de legi, cu motivația că anumite categorii sociale sunt vinovate de anumite stări de lucruri. De pildă, spune unul dintre amici, au fost acuzați de cutare lucru evreii şi bicicliştii. „De ce bicicliştii?“, a întrebat celălalt. Evreii, prin urmare, era de la sine înțeles să fie incriminați: neclar era doar de ce fuseseră incriminați bicicliştii.

48. Cu ajutorul unui citat confiscat din Livius Ciocârlie, *Cu dinții de lână. Jurnal 1978–1983*.

49. „Băsescofobia“: http://www.hotnews.ro/stiri-opinii-6029922-fanatism-basescofobie-mass-media-romaneasca.htm.

50. Comentator care s-ar putea gândi la remarca lui André Glucksmann: „Cine se scaldă în metafore josnice ajunge să gândească anapoda“.

51. Ura poate fi uneori normală, de înțeles (de pildă, ura față de cel care ți-a ucis copilul) numai atunci când cel care urăşte poate invoca un motiv bine determinat, iar motivul poate fi înțeles de toată lumea normală (criminalii ori violatorii se exclud). Ura anormală este deopotrivă difuză şi idiosincratică.

52. Un jurnalist recent ieşit din *maşina de distrus duşmani politici* care este Antena 3 (Ion Cristoiu) a calificat televiziunile mogulilor ca fiind „o maşinărie dezgustătoare cu care nu [vreau să] am nici o legătură ca jurnalist“; „În momentul în care eşti angajat cu contract şi iei nişte bani de la un mogul, poate, fără să vrei, participi la ticăloşiile pe care le pune la cale trustul respectiv. Eu nu vreau să fiu părtaş la aşa ceva“ (http://www.napocanews.ro/2009/08/ interviu-ce-spune-ion-cristoiu-desprepoliticieni.html). Corect era să spună „Eu nu vreau să mai fiu părtaş la aşa ceva“.

72. ESTE TRAIAN BĂSESCU UN SCELERAT?

Întâmplarea de alaltăieri de la Sala Palatului ne arată unde am ajuns. Anunțul făcut de ministrul culturii, după concertul dirijat de Maxim Vengerov, că preşedintele îl decorează pe artist, a stârnit huiduielile unei părți a sălii. Şi Toader Paleologu, şi Maxim Vengerov au trăit momente penibile. Ce a înțeles Vengerov când, după ovaționarea lui de către public, la anunțul onorării lui de către şeful statului cu o înaltă distincție românească, a primit huiduieli în loc de aplauze? După gestul de a săruta decorația, pe care l-a făcut când a revenit în scenă, a înțeles exact ce trebuia: că huiduielile erau pentru preşedinte, nu pentru el.

Două lucruri trebuie imediat remarcate. Publicul de concert simfonic nu este publicul stadionului de fotbal. Cine se hotărăşte să huiduiască într-o atmosferă de Ateneu, acela îşi învinge două inhibiții: prima, că aşa ceva nu se face acolo; a doua, că se va face de râs. Ei bine, melomanii bucureşteni şi-au învins ambele inhibiții, acceptând şi să fie neciopliți, şi să jignească sensibilitatea unui artist care nu a făcut decât să le facă cel mai pur dar – al muzicii. Au trecut peste onoarea care îi fusese acordată muzicianului, pentru a-l putea dezonora, în stil golănesc, pe cel care o acordase. Au vrut să strige în gura mare că îl detestă pe Traian Băsescu. Într-un singur caz reacția lor ar fi fost justificată: dacă şeful statului ar fi fost cu adevărat un scelerat; atunci huiduielile lor ar fi fost şi un act de curaj, şi unul de justiție. În treacăt fie spus, niciodată Antonescu sau Gheorghiu-Dej sau Nicolae Ceauşescu nu au fost huiduiți, în semn de dezaprobare, de publicul de Ateneu. A fost Traian Băsescu. Dar este Traian Băsescu un scelerat? Unii au ajuns să creadă că da, spre stupoarea altora, care nu văd unde este sceleratețea. Şi fiecare crede despre celălalt că e ticălos. Oare am înnebunit cu toții? Ce separă aceste percepții, nu doar divergente, dar opuse în chip monstruos, atât pentru bunul-simț, cât şi pentru rațiune? *Cine* a înnebunit? În abisul acestei divergențe stă zidită cheia înțelegerii (şi, poate, a deblocării) situației în care am ajuns.

Pentru a găsi răspuns la întrebarea „Este Traian Băsescu un scelerat?“ există o cale simplă: faptele. Nu este însă, din păcate, şi o cale sigură,

pentru că faptele, la noi, nu mai ajung singure la inteligență, ci numai însoțite de interpretările lor. Iar interpretările, la noi, bat faptele: le sufocă, le îneacă şi, în cele din urmă, le îngroapă. Mai rău, faptele nu sunt doar însoțite de interpretările lor, ele sunt deghizate în ele.

Dar când e vorba de fapte gravissime, singurele care pot justifica rațional înverşunarea cu care e tratat Traian Băsescu, totul ar trebui să fie mult mai simplu. Faptele grave, tocmai pentru că sunt grave, sunt recunoscute imediat de toată lumea. Crima, de pildă. Violul. Or, nu există nici o faptă gravissimă care să îi poată fi imputată lui Traian Băsescu. A făcut uneori gafe, a fost alteori inabil, de câteva ori a fost grosolan, a ratat anumite ocazii, a fost în altele inadecvat. De acord. Dar suntem în zona venialului, nu a păcatelor împotriva Sfântului Duh! Bineînțeles că faptele lui Traian Băsescu, ca preşedinte, trebuie continuu scrutate şi evaluate critic – nici o îngăduință față de oamenii care au puterea de a ne schimba viețile fără consimțământul nostru. Dar nu asta se întâmplă! Lui Traian Băsescu nu i se aplică judecata critică, i se caută cu îndârjire încadrarea penală, având ca sigur faptul că oricum merită condamnat la moarte. Singurul cetățean român căruia i se refuză prezumția de nevinovăție şi pentru care funcționează în mod sistematic prezumția de criminalitate este şeful statului.

Avem, prin urmare, acest paradox: există un consens asupra sceleratului, în absența unui consens asupra faptelor scelerate. Ceea ce înseamnă că mai întâi a fost fabricată eticheta de scelerat şi abia apoi a început căutarea faptelor scelerate. Avem un condamnat căruia i se caută cu frenezie motivele condamnării. Înainte de a fi clar de ce e condamnat, e foarte clar că *merită* condamnat. Or, nici un om rațional şi onest nu poate accepta această situație. Ca să o accepte, trebuie ceva să îl forțeze să o facă. Ce? Forța unui sentiment copleşitor, capabil să şteargă granițele dintre noțiuni şi să astupe golurile din raționamente. În opinia mea, acest sentiment este ura. Pentru a putea fi considerat criminal în absența crimelor, Băsescu trebuia urât pentru că e Băsescu (adică grosolan, necioplit, lipsit de maniere). Intensitatea urii față de făptaş a fost chemată să acopere lipsa gravității capitale a faptelor care i se impută. Astfel că, dacă pentru ura cu care este vânat şi batjocorit nu există nici o justificare rațională *în fapte*,

există totuşi una, în mecanismele psihologice. Ca să ne împiedicăm să vedem că nu avem dreptate, urâm. E un mecanism psihologic simplu şi universal. Nu mai contează faptele: ura le poate justifica şi absenţa, când nu există nimic în favoarea noastră, şi mărturia, atunci când ne sunt împotrivă.

Declanşarea acestui mecanism psihologic în minţile oamenilor a fost isprava televiziunilor zise de ştiri şi a unei masive părţi din presa scrisă, pe care interesele mogulilor le-au transformat în instrumente de exterminare publică a adversarilor lor de afaceri. Mi se pare că activarea cu succes a acestui mecanism psihologic este demonstrată de huiduielile pe care le-am putut auzi la Sala Palatului. Ura a trecut în faţa raţiunii şi a obnubilat buna creştere. Cine a câştigat? Numai instigatorii. Instigaţii sunt şi ei victime, ale manipulării psihologice. Căci, dacă analiza mea este corectă, nu publicul este cel care, de fapt, urăşte, ci mecanismul psihologic de care am vorbit mai sus urăşte în el, în locul său. Nu este o reacţie a oamenilor, este un răspuns orb al mecanismului. Marele şi nimicitorul triumf al spălării pe creier anti-Băsescu, care îşi arată acum roadele, constă în faptul că oamenii care îl detestă fără a putea indica vreun motiv plauzibil al urii lor reacţionează la stimulii programaţi ai televiziunilor ca nişte mecanisme pavloviene. De aici lipsa de atenţie faţă de context, de aici indiferenţa la uzanţe, de aici insensibilitatea la exagerări şi la depăşirea limitelor. Tot de aici lipsa dubiilor, uniformitatea, precum şi forţa instinctuală a reacţiilor.

(10 septembrie 2009)

73. NU E DOAR DISTRACŢIE: E PIELEA NOASTRĂ ÎN JOC

Aş dori, în acest articol, să iau distanţă faţă de vacarmul insuportabil întreţinut de televiziuni ca substitut pentru *atent controlata* noastră viaţă politică şi să vă propun un răgaz de reflecţie, alături de Karl Raimund Popper, asupra televiziunii. Că e ceva în neregulă cu principiul ratingului, cu organizarea şi selectarea ştirilor în funcţie de senzaţionalul lor ori cu invazia de mediocritate şi vulgaritate a mai tuturor emisiunilor de

divertisment devenise evident, în Occident, încă din anii ’80. De la ideea că televiziunea are menirea să educe, un ideal activ în minţile producătorilor la apariţia ei, transformarea televiziunii în afacere a impus un alt target – divertismentul. Goana după senzaţional a reporterilor a generat foamea de senzaţional a publicului. Televiziunea educă, într-adevăr: dar nu în bine, pentru că binele nu face rating şi nu e rentabil, ci în rău, căci răul, în varianta sa hedonistă, pleziristă şi dionisiacă, face rating şi vinde bine.

În anii ’80 şi ’90, Popper considera că televiziunea este un pericol pentru democraţie deoarece educă publicul în spiritul acceptării violenţei.[53] Argumentul lui Popper era următorul: esenţa democraţiei, ca şi a statului de drept, este abţinerea de la violenţă; pentru a face rating, televiziunile propagă o cultură a violenţei; cultura violenţei deprinde publicul cu soluţiile violente şi, astfel, îl îndepărtează de principiul statului de drept, care este înlăturarea violenţei. Televiziunile deprind publicul cu violenţa, or, statul de drept subzistă numai într-un climat de descurajare a violenţei – aceasta este problema cu care ne confruntă analiza lui Popper.

Un realizator german de televiziune i-a replicat lui Popper cu argumentul că programele nu fac decât să ofere publicului ceea ce publicul cere. A incrimina oferta bazată pe cererea publicului revine la a da lecţii elitiste poporului, ceea ce ei, realizatorii oneşti, nu îşi permit să facă. Esenţa democraţiei ar consta, spun ei, în a face pe placul publicului, iar ceea ce publicul vrea e reflectat fidel de rating. (Acest argument este adeseori auzit şi la noi.) Replica lui Popper a fost următoarea: niciodată ratingul nu poate fi o indicaţie a ceea ce publicul doreşte cu adevărat, deoarece ratingul e realizat în condiţii de ofertă unică. Fiind limitat la oferta deja existentă, ratingul nu spune decât că pentru oferta dată avem ratingul dat. Atât. În plus, argumentează Popper, cu cât atracţiile oferite sunt mai joase, cu atât mai jos se va situa cererea următoare; şi cu cât atracţiile joase vor fi mai multe, cu atât mai mult vor fi cerute. Atunci când degradarea e nu doar permisă legal, ci şi stimulată comercial, în om se instalează un soi de spirală psihologică a degradării.

Ajută asta democraţia? Evident, nu. Întâi, pentru că democraţia este

favorizată de un nivel rezonabil de înalt al instrucției publicului, pe care logica ratingului tinde să îl scadă. Unde nu există instrucție, nu există emancipare şi omul este ținut în captivitatea propriului minorat, de care, astfel, se face singur vinovat (ca să folosim expresia faimoasă a lui Kant). În al doilea rând, răspunde Popper, pentru că democrația nu constă în suveranitatea poporului, ci este un sistem de protecție împotriva dictaturii, bazat pe controlul guvernării şi pe limitarea oricărei puteri, cu excepţia puterii legii. Or, suveranitatea poporului nu exclude posibilitatea dictaturii populare. Prin urmare, suveranitatea nu garantează democrația: democrația e garantată numai de schimbarea fără violență a puterii şi de limitarea puterii, în timpul exercitării ei.

Cu acest din urmă argument intrăm adânc în materia românească. La noi, degradarea mijloacelor de comunicare în masă s-a petrecut simultan cu creşterea practic nelimitată a puterii lor. Să recapitulăm. Pe lângă dependența psihologică față de micul ecran şi confiscarea timpului liber, televiziunile au devenit peste tot în lumea civilizată şi principala sursă de informare, şi principalul instrument de divertisment, şi principalul mediu de socializare al publicului (depăşit de la un timp de FB şi de internet, dar în mediul rural funcționează încă vechile criterii). Dintr-un mediu neutru de informare în masă, la origini, televiziunea a devenit, la maturitate, cel mai comod şi uzitat instrument de acces la realitate *tout court*. La noi, însă, această circumstanță generală este una sever agravantă. Pentru oamenii care se hrănesc numai cu mijloace de informare în masă, realitatea devine realitatea televiziunii. Or, oamenii pentru care realitatea se reduce la realitatea televiziunii se transformă în masă, chiar şi atunci când rămân indivizi (hedonişti). Mase formate din indivizi izolați reprezintă, potrivit teoriei propuse de Hannah Arendt în *Originile totalitarismului*, ingredientul de bază al oricărui proiect totalitar. Dacă adăugăm la acest ingredient general specificul nostru local, care e marcat de faptul că la noi transformarea politicii în divertisment a dus la dispariția politicului, iar corpul politic, prin reducerea democrației la proceduri pur electorale, a fost practic dizolvat într-o masă de manevră electorală, atunci putem măsura sacul de pulbere pe care trăim.

România nu este o democrație sigură. România nu are cetățeni, are o

masă de indivizi izolați unul de celălalt, care au în comun numai conştiința colectivă manipulată de televiziuni şi privilegiile selective oferite de partide, cu bani de la buget. Pentru cetățenii ei, România este sigură numai atâta timp cât Europa nu ne lasă din mână. Trăinicia democrației noastre depinde în mod esențial de legăturile cu Uniunea Europeană, deoarece România se află la mâna unui pumn de oligarhi, care țin în mână totul. Lăsați de capul nostru, rămânem la cheremul lor. Iar pentru ei democrația este numai o fațadă, un paravan, un instrument de dominare. Cât le merge, o sprijină. Când va începe să îi incomodeze, o vor menține numai cât le va fi impusă de contextul extern. Dacă acest context va dispărea, oligarhii vor renunța la ea, iar democrația din România nu va găsi cetățeni să o apere, pentru că numărul cetățenilor veritabili este mic, iar numărul pseudocetățenilor e legiune. Să nu ne amăgim: soarta democrației din România nu este în mâinile noastre, ci în ale lor. Iar ei, oligarhii, nu ne vor binele, ci numai binele lor, care nu coincide decât în foarte mică măsură cu al nostru. De fiecare dată când ne distrăm de viața noastră politică făcând băşcălie la televizor, să ne amintim că în joc e libertatea noastră. A noastră, nu a lor.

(24 septembrie 2009)

74. VOLTAIRE ŞI PRINCIPIUL SOCIETĂȚII RESPIRABILE

Principiul societății respirabile este adeseori exprimat printr-o frază atribuită lui Voltaire (citată mereu în engleză): „I disapprove of what you say, but I will defend to the death your right to say it“.[54] Norbert Guterman, într-o carte de citate celebre,[55] dă citatul sub următoarea formă: „I detest what you write, but I would give my life to make it possible for you to continue to write“.[56]

Nu întâmplător fraza este citată în engleză: căci în spațiul cultural englez a apărut eroarea ca această frază să îi fie atribuită lui Voltaire şi tot acolo şi-a avut ea rezonanța ei filozofică specială. Pentru contextul discuției noastre, împrejurările atribuirii greşite merită reamintite: sunt semnificative. În 1906, sub un pseudonim masculin, Evelyn Beatrice Hall

a publicat o carte intitulată *Prietenii lui Voltaire* (*The Friends of Voltaire*). În capitolul VII este povestită schimbarea atitudinii lui Voltaire față de Helvetius, pe care nu îl prețuia, cu ocazia condamnării şi arderii publice a uneia dintre cărțile acestuia, *De l'esprit* (apărută în 1758, condamnată & arsă în 1759), pe care, de altfel, o detesta. „Câtă agitație pentru o varză! Ce nedreptate abominabilă să persecuți un om pentru un fleac plin de ifose!", ar fi exclamat Voltaire. Iar Evelyn Beatrice Hall comentează: „Voltaire îi iertă cu acest prilej lui Helvetius toate injuriile şi nedreptățile pe care acesta le comisese în trecut față de el, cu intenție ori fără. „Îl dezaprob în ceea ce susține, dar voi apăra cu prețul vieții mele dreptul său de a se exprima liber" – aceasta era noua sa atitudine față de el.

Cum se vede, Hall nu dă un citat din Voltaire (în ciuda ghilimelelor înşelătoare), ci rezumă printr-o formulare frapantă noua atitudine a acestuia față de Helvetius, pe care îl detestase (între altele, pentru că îl comparase cu mediocrul Crébillon!), dar căruia era acum gata să îi ia apărarea, în numele principiului „Deşi dezaprob ceea ce susțineți, lupt pentru dreptul dumneavoastră de a vă exprima liber". Simțind frumusețea şi adevărul moral al acestei afirmații, *Reader's Digest* a preluat-o ca „citat din Voltaire" (în iunie 1934) şi, în ciuda dezmințirilor autoarei,[57] „citatul" s-a impus atât de puternic în conştiința publică, încât foarte respectabilul erudit pe care l-am citat mai sus, Norbert Guterman, reuşeşte performanța de a indica şi textul francez,[58] şi locul din opera lui Voltaire[59] unde ar fi de găsit citatul cu pricina. Ei bine, nu este de găsit.[60]

Dar destinul acestui fals citat rămâne pilduitor, dacă nu pentru istoria literară, măcar pentru modul în care este legitimat spiritul public liberal în societățile moderne. Căci afirmația „Deşi părerea dumneavoastră mi se pare respingătoare, mi-aş da viața pentru ca dumneavoastră să aveți libertatea de a o putea exprima" nu a fost resimțită în lumea anglo-saxonă (principalul susținător al spiritului liberal în lumea modernă) ca o vorbă de spirit, ci ca un principiu moral şi politic. Este principiul care statuează raportul obligatoriu între participanții la orice discuție publică, într-o societate respirabilă. Obligatoriu, în ce sens? În sensul păstrării şi în condiții de adversitate irevocabilă a decenței publice. Acest principiu a fost perceput că este atât de important de cei care îl invocau în dezbaterea

publică, încât s-a simțit nevoia ca adevărul lui să fie pus sub autoritatea protectoare a unui mare nume, recunoscut drept apărător universal al principiului toleranței, Voltaire. Atribuirea falsă a fost „înghițită“ de toată lumea, pentru că a funcționat mecanismul indicat de proverbul italian: *Se non è vero, è ben trovato*. E foarte important să înțelegem că fraza atribuită lui Voltaire s-a răspândit în toată lumea nu ca o butadă, ca o *simplă* vorbă de spirit, ci ca un principiu moral: principiul de existență al spațiului public, dacă vrem ca spiritul public să fie liberal (singurul care face ca o societate să fie respirabilă). Şi să observăm că fraza atribuită lui Voltaire s-a răspândit în zonele în care influența principiilor politice liberale asupra spiritului public au fost mai semnificative, fie ca realitate încorporată în legislație, fie ca aspirație încă nesatisfăcută a spiritului public.

Ce spune principiul „Deşi părerea dumneavoastră mi se pare respingătoare, mi-aş da viața pentru ca dumneavoastră să aveți libertatea de a o putea exprima“? Accentul nu cade pe dreptul de a scrie ori spune lucruri respingătoare, ci pe dreptul de a le putea scrie ori spune chiar şi atunci când acestea sunt supuse dezaprobării generale. Este un cvadruplu avertisment: (i) împotriva dictaturii opiniei publice; (ii) împotriva dictaturii autorității; (iii) împotriva ideii că a convinge înseamnă a învinge; (iv) împotriva absolutismului care decurge din convingerea că dreptatea îți aparține. Din (iv) nu decurge dreptul de a-l forța pe cel care nu are dreptate să tacă; din (i) nu decurge dreptul opiniei generale de a controla, îngrădi ori interzice opiniile minoritare; din (ii) nu decurge dreptul nici unei autorități, nici măcar al celei legitime, de a controla, îngrădi ori interzice opiniile aflate în dezacord cu opinia generală ori cu opiniile de stat; din (iii) nu decurge că există altfel de convingere decât cea bazată pe consimțământ – într-o societate decentă, căluşul în gură pus opiniei minoritare nu înseamnă victoria dreptății nici măcar când adevărul nu e de partea ei şi cu atât mai puțin atunci când consensul revendică adevărul absolut.

(septembrie 2009)

75. MANIPULAREA PRIN „NOI VREM RESPECT!“

Îmi propusesem să nu mai scriu despre televiziuni, dar inventivitatea lor în materie de manipulare este dincolo de imaginație, atât prin îndrăzneala de a călca în picioare toate standardele jurnalistice, cât şi prin sfidarea interesului public.

Să încercăm să punem lucrurile în cadrul lor firesc. Existența unei televiziuni se justifică prin interesul ei public. Aşa cum existența magazinelor alimentare se justifică prin furnizarea de alimente către populație, existența televiziunilor de ştiri se justifică prin nevoia, tipică societăților moderne, de a fi informate. Politic, asta înseamnă că societățile moderne sunt echivalente cu existența unei opinii publice, iar aceasta din urmă nu se poate forma în absența informației prompte şi de calitate, dat fiind rolul crucial al instituțiilor de presă în societățile moderne.

În cazul magazinelor alimentare, interesul public dictează ca alimentele furnizate să nu fie alterate, iar prețurile de vânzare să nu fie arbitrare (altfel spus, prețurile trebuie să se formeze pe piață).

În cazul televiziunilor de ştiri, interesul public dictează ca ştirile furnizate publicului să nu fie distorsionate, iar politica postului să reflecte binele comun (nu un interes particular anume: altfel spus, binele comun este piața ştirilor).

Din punctul de vedere al furnizorului, atât magazinele alimentare, cât şi televiziunile de ştiri sunt afaceri. Însă cadrul lor de derulare nu este arbitrar, el este dinainte fixat de anumite limite naturale: pentru marfa numită aliment e vorba de limitele impuse de sănătatea publică (nici un serviciu alimentar nu va pune pe piață alimente alterate); pentru marfa numită ştiri e vorba de limitele impuse de interesul public (nici un serviciu de ştiri nu va furniza publicului informații deliberat false ori intenționat distorsionate).

De aici rezultă că existența unei televiziuni NU se justifică NUMAI prin interesul de afaceri al proprietarului ei: întrucât implică satisfacerea unui serviciu public, interesul afacerii private TREBUIE să rămână subordonat interesului public şi satisfăcut numai în funcție de acesta. Furnizarea

sistematică şi deliberată de informații distorsionate ar trebui să fie pedepsită la fel de prompt, prin lege, precum se pedepseşte punerea în vânzare de alimente alterate. Acesta ar fi cadrul normal.

La noi, este exact invers. Interesul privat al proprietarului de televiziune primează asupra interesului public, care îi este cu totul subordonat. De aici consecința că fiecare televiziune are agenda ei politică. Tot de aici urmează că postul nu se comportă neutru față de informațiile disponibile, ci face pedagogie cu administrarea lor, care e orientată de voința de a le controla, pentru a ne putea controla. Tendința lor este de a transforma un public liber într-un public captiv.

Ştirile nu mai sunt ştiri, ci ilustrări ale politicii postului. Ele sunt folosite pentru a-i ilustra tendința, nu pentru a informa publicul. De aici urmarea că nu toate ştirile importante ajung pe post; iar când suprimarea celor care infirmă politica postului nu e posibilă, ele sunt în aşa fel ambalate, încât să pară confirmări ale ei.

Televiziunile noastre nu furnizează nici ştiri, nici comentarii, ci mecanisme de dresare a populației. Dirijor este proprietarul, care hotărăşte agenda; iar în postura de dresori sunt jurnaliştii şi comentatorii, care se achită de sarcina de a implementa în capetele noastre mecanismele pavloviene de dresaj.

Primul dă banii, ultimii îi încasează, publicul e terenul de luptă. Iar profitul proprietarului se măsoară în efectele dresajului. Totul se rezumă la o enormă luptă de manipulare a publicului, care ar trebui în final să aibă drept efect controlul proprietarilor asupra opiniei publice, control reflectat în vot, adică în selecția guvernanților.

Ştirile şi comentariile furnizate de televiziunile acestor proprietari nu slujesc idealul democratic al formării unei opinii publice libere, ci idealul autoritar al formării unei opinii publice manipulate în interesul unei agende politice partizane. Fireşte, partizane cu ei, nu cu noi.

Până acum am fost serviți de aceste televiziuni cu informații distorsionate, cu informații răstălmăcite, cu interpretări tendențioase, cu comentarii partizane – mai mult sau mai puțin sistematice. De curând, s-a trecut de la manipularea vădită la manipularea subliminală. Fireşte, sub pretextul bunelor sentimente şi clamând că e vorba de cele mai nobile

intenții. Şi, cum altfel, numai în slujba publicului, care este ostentativ invocat ca actor, deşi este în mod vădit folosit drept cobai.

Este vorba de campania postului de televiziune Realitatea TV, lansată sub lozinca „Noi vrem respect“. În afara spațiului publicitar, când te aştepți mai puțin (dar în momente bine alese!), ecranul se înnegreşte şi, pe acest fond contrastant şi amenințător, apare un mesaj imperativ şi mobilizator, a cărui idee este că politicienii ne jefuiesc, instituțiile ne batjocoresc, iar poporul are dreptul să pretindă respect. Fireşte că, în imaginarul unui public educat din şcoala primară cu poezia lui George Coşbuc „Noi vrem pământ“, acest „Noi vrem respect!“ are reverberații adânci, care cheamă inevitabil în memoria afectivă a cetățeanului împovărat de nevoi finalul exploziv al poemului: „Să nu dea Dumnezeu cel sfânt, / Să vrem noi sânge, nu pământ! / Când nu vom mai putea răbda, / Când foamea ne va răscula, / Hristoşi să fiți, nu veți scăpa / Nici în mormânt!“

Liderii de sindicat au simțit imediat potențialul mobilizator al lozincii „Noi vrem respect!“ şi l-au folosit fără scrupule în demonstrația de ieri din Piața Victoriei. Nu ştiu dacă lansarea campaniei la Realitatea TV a fost făcută în înțelegere cu sindicatele ori cu forțele politice care speră să poată profita de pe urma marilor mişcări greviste anunțate de acestea. Nu ştiu, dar ceea ce sare în ochi este că toată operațiunea seamănă teribil de mult cu o pregătire psihică a maselor în vederea răscoalei, iar identitatea metrică între lozinca „Noi vrem respect“ şi versul „Noi vrem pământ!“, care nu poate fi întâmplătoare, induce în mod subliminal în psihicul oamenilor sugestia că noi, azi, aşa lipsiți de respect cum suntem (din partea instituțiilor statului), ne aflăm într-o situație similară țăranilor care în 1907 cereau pământ. Sugestia, indusă prin tehnici tipice manipulării subliminale, e copleşitoare.

Împotriva acestor tehnici de manipulare, am trei obiecții.

Ca telespectator, pretind de la o televiziune de ştiri să mă țină la curent cu ce se întâmplă şi protestez împotriva oricărei tentative a vreunui trust de presă de a folosi materialul informativ cu scopul de a mă educa. Refuz să mă las educat de televiziuni.

Ca om, vreau să-mi păstrez libertatea de a gândi şi protestez împotriva

încercării oricărui trust de presă de a mă determina, prin sugestii subliminale, să gândesc într-un anumit fel. Dacă are vreo agendă, să fie la vedere, ca să pot decide liber. Această libertate de decizie îmi e furată dacă psihicul meu e croşetat subliminal de mesaje care îmi pre-determină judecățile fără ca eu să le pot în mod conştient influența.

În fine, în calitate de cetățean, pretind respect din partea tuturor actorilor publici, fie ei televiziuni, publice ori private: iar acest respect înseamnă încetarea imediată a oricărei încercări de manipulare. Cer să fiu tratat ca adult, nu ca un cobai pavlovian. Manipularea subliminală trebuie în sine respinsă, chiar şi atunci când scopurile ei sunt (ori par) nobile. Orice manipulare e manipulare prin rău. De aceea trebuie să refuzăm inclusiv manipularea prin ceva rău în vederea oricărui presupus bine.

(8 octombrie 2009)

76. PENTRU A TREIA OARĂ ÎMPREUNĂ (EI, NU NOI)

Pentru a treia oară în istorie, coaliția PSD–PNL–UDMR a funcționat ca unsă. Prima oară, pentru a cocoloşi actele de huliganism produse în parlament în timpul şedinței solemne de condamnare a comunismului. A doua oară, pentru a-l suspenda pe preşedintele țării, fără motiv constituțional. A treia oară, pentru a obține căderea Guvernului Boc, în plină criză economică şi la doar patruzeci de zile de la primul tur al alegerilor prezidențiale. Pentru mediul nostru politic, aceste trei fapte politice sunt noutăți absolute. Şi condamnarea oficială a comunismului, şi suspendarea preşedintelui, şi căderea guvernului prin moțiune de cenzură sunt premiere constituționale absolute.

Merita? Dumneavoastră să judecați.

În toate trei cazurile, de fapt, ținta a fost faultarea preşedintelui. Dar nu oricum, ci cu orice preț. La condamnarea comunismului, prețul a fost aruncarea în deriziune a condamnării comunismului, care conferea țării noastre, între toate țările ex-comuniste şi în tot concertul european, un formidabil capital moral. La suspendarea preşedintelui, prețul a fost nesocotirea bunului-simț constituțional şi subordonarea Constituției unor

jocuri politice de joasă speță. La căderea Guvernului Boc, prețul a fost aruncarea țării în instabilitate politică, în condiții de criză economică şi imprevizibile mişcări sociale.

Merita? Dumneavoastră să judecați.

În toate trei cazurile, prețul nu este plătit de ei, ci de noi. Huliganismul din timpul condamnării comunismului a răpit țării noastre meritul de a fi fost prima țară fost-comunistă care să îi fi condamnat ororile. Iar văduviți de respectul pe care îl meritam suntem noi, cetățenii români. Suspendarea fără justificare constituțională a preşedintelui ne-a costat nu doar un referendum, ci şi menținerea la putere a Guvernului Tăriceanu 2, printr-o majoritate ținută laolaltă de interese de pradă şi prin aranjamente de culise crapuloase, pe care le-am suportat, din bugetul de stat, tot noi, cetățenii României. Ei, instigatorii, n-au plătit un sfanț: salariile şi privilegiile lor n-au făcut decât să crească. Atât distrugerea finanțelor publice în ultima jumătate a anului 2008, cât şi ruinarea şanselor de a intra în criză cu bani chibzuit puşi de-o parte au fost suportate de noi, până la ultimul leu. Iar decontarea nu s-a încheiat, căci şi debarcarea Guvernului Boc va fi suportată tot din buzunarele noastre şi nu dintr-odată, ci pas cu pas, atât prin constatarea treptată a insolvabilității internaționale, cât şi prin inexorabila devalorizare a monedei naționale.

Merita? Dumneavoastră să judecați.

O evoluție politică semnificativă de după perioada guvernării Năstase este impunerea evidenței că aceste trei partide nu mai au nevoie să conspire pentru a-şi atinge scopurile: când e vorba să-şi suprime duşmanii, ele se află spontan în consens. Ceea ce înseamnă că interesele lor identifică spontan acelaşi duşman. Nu este întâmplător că acest consens s-a afirmat prima oară cu forță în condițiile în care inițiativa batjocoririi condamnării comunismului nu a fost a lor, aparținea unui partid extremist (PRM) aflat în violent conflict cu una dintre părți (UDMR) şi a presupus comiterea unei ilegalități, muşamalizarea ocupării parlamentului de către trupele peremiste în timpul şedinței solemne a celor două camere. Cu atât mai puternică apare unitatea lor de interese.

În toate cazurile în care această alianță a funcționat, o trăsătură comună a ieşit nestingherită la iveală: lipsa de scrupule. Din lipsa de scrupule a

decurs modul acțiunii, etalat în mod egal la televiziunile care au oferit un sprijin necondiționat coaliției şi în parlament, în toate discursurile care au combătut „duşmanul“: cu brutalitate, cu orbire şi cu fanatism. Din *motivațiile* lipsei de scrupule a decurs profilul moral al tipului de politician care ține azi în mâini destinele politicii româneşti: caracterizat prin lăcomie, iresponsabilitate şi dispreț. Presa a adoptat cu un servilism incredibil agenda acestei alianțe, pe care a transformat-o în agendă națională, deşi ea nu reflectă decât interesele unui grup restrâns de profitori, cunoscuți de toți, dar în mod straniu scuzați de aproape toată lumea.

E bine? Să judecați dumneavoastră, în funcție de prețul pe care îl vom plăti.

În toate trei ocaziile, s-a văzut cu claritate că în bine, la noi, nu funcționează nici o coaliție, cu oricât efort. În rău, însă, se sudează toate forțele, fără nici un efort. Când parlamentarii îşi votează legi de salarizare preferențială, sunt la unison; când însă trebuie să voteze legi de importanță generală, sunt dezbinați. Când magistrații vor să păstreze sistemul de salarizare care purtătoarei lor de cuvânt îi asigură un venit bugetar lunar de peste 18.000 lei, sunt la unison; când e să însănătoşească justiția, sunt dezbinați. Când e să uneltească, îşi descoperă, spontan, unitatea. Când e să construiască, îşi proclamă, demagogic, diversitatea. Interesul de grup îi găseşte strâns uniți în jurul legilor care îi avantajează, în schimb binele comun îi dezbină, în numele legilor pe care le iau drept pretext pentru a-l putea amâna, ignora sau deforma până la caricatură. Ei sunt cu noi la binele lor şi sunt cu ei la binele nostru. Niciodată prețul acțiunilor lor nu este plătit de ei, ci de noi. Plătim, ca să ne reprezinte; plătim, ca să nu ne mai reprezinte. Îi plătim şi când ne înşală, şi când ne nesocotesc, şi când ne batjocoresc. Plătim în orice situație.

Merită? Dumneavoastră să judecați.

În scurta mea experiență de viață democratică, am văzut cu stupefacție la lucru forțele care sunt dezgustate de democrație şi de parlamentarism, tinerii de după Primul Război Mondial, tinerii care au nenorocit Europa şi lumea cu idealismul lor totalitar Am înțeles pe viu dezgustul public de politicianism care a distrus Republica de la Weimar şi a ruinat în nici

douăzeci de ani şi democrația românească interbelică, şi România Mare. Şi acum, ca şi atunci, clasa noastră politică face totul să ne dezguste de democrație. Din acest motiv, trebuie să fim de două ori tari: pentru că numai cu ei putem lupta împotriva lor şi pentru că ştim (cum strămoşii noştri nu ştiau) că democrația este cel mai de preț bun al unei societăți libere. De dragul libertății trebuie şi să îi suportăm, şi să îi învingem – prin democrație.

(15 octombrie 2009)

77. PREŞEDINTELE-NOTAR

Ultimul reproş adus lui Traian Băsescu poate fi sintetizat astfel: falsificând spiritul Constituției, actualul preşedinte încearcă să-şi impună parlamentului voința, în mod arbitrar, adică fără vreun sprijin în lege. Argumentul constituțional invocat este acela că, în numirea premierului, preşedintele ar avea doar un rol notarial: ia act de voința parlamentului şi o înregistrează legal sub forma semnării unui decret de numire. Preşedintele nu ar fi, aşadar, decât un notar. Unul foarte special, e adevărat, pentru că e ales prin vot universal, dar, cu toate acestea, un notar.

Pentru a supraviețui ciocnirii cu textul Constituției, care o contrazice frontal în multe locuri, teoria preşedintelui-notar are nevoie de un procedeu de eliminare a contradicțiilor: aceasta ar fi distincția salvatoare între litera şi spiritul Constituției. În interpretarea corectă a Constituției, ni se spune, trebuie să distingem cu discernământ între spiritul şi litera Constituției. Potrivit acestor interpreți, spiritul Constituției ar spune ceva ce uneori litera ei contrazice. De pildă, litera spune că preşedintele desemnează prim-ministrul, spiritul spune că parlamentul o face.

Evident, toată această discuție cu litera şi spiritul e absurdă. Ea încearcă să ascundă fie că textul Constituției este inept, fie că interpreții lui sunt de rea-credință. Cum textul Constituției nu este (totalmente) inept, rezultă că interpreții sunt (cam) de rea-credință. Căci în nici o lume normală distanța dintre literă şi spirit nu poate fi atât de mare, încât să se poată deduce cu bună-credință din litera unui text afirmația A, iar din spiritul lui afirmația

non-A. Gândiți-vă că ar veni la noi un hermeneut subtil care ne-ar spune cu toată seriozitatea că doar litera poruncii „Să nu furi“ este să nu furi, spiritul ei constând, de fapt, în a putea să furi. L-am trimite la plimbare ca escroc.

De fapt, analiza logică a disputei „spiritul versus litera Constituției“ e dezarmant de simplă. Toți candidații la preşedinție (cu excepția celui care ocupă acum funcția) sunt de acord că următoarele două afirmații sunt simultan adevărate: (a) preşedintele României are dreptul să desemneze un prim-ministru; (b) preşedintele nu are dreptul să desemneze un prim-ministru, atunci când parlamentarii s-au înțeles între ei să desemneze unul. Potrivit adepților teoriei preşedintelui-notar, afirmația (a) exprimă litera Constituției, în timp ce afirmația (b) i-ar ilustra spiritul. Adepții teoriei preşedintelui-notar nu pot spune că propoziția (a) nu este adevărată, pentru că ea este scrisă în Constituție. Dar afirmă că ea este adevărată simultan cu propoziția (b), ceea ce, logic vorbind, este imposibil. Cele două propoziții sunt simultan adevărate numai dacă propoziția (a) nu este o universală afirmativă, adică dacă ea nu este adevărată în forma ei scrisă în Constituție. De aici rezultă că, pentru adepții teoriei preşedintelui-notar, prerogativa preşedintelui României de a desemna prim-ministrul este valabilă atunci şi numai atunci când parlamentul nu vrea sau nu poate să o îndeplinească în locul său.

Presupoziția acestui raționament este că preşedintele poate fi substituit cu parlamentul, ori de câte ori parlamentul o doreşte. Acest lucru este vădit fals dintr-un motiv juridic şi trebuie să fie neapărat fals dintr-un motiv politic. Motivul politic ține de principiul separației puterilor în stat. Cum ştim, parlamentul este legislativ, preşedintele este executiv. Aşa sunt şi aşa trebuie să rămână. Or, pentru a susține adevărul teoriei preşedintelui-notar, adepții ei sunt nevoiți să încalce principiul separării puterilor. Ei aduc, din motive conjuncturale, pentru a putea deposeda un anumit preşedinte de o prerogativă clar stipulată în Constituție, un leac premodern la o problemă tipic modernă, ceea ce constituie, în teoria politică, un păcat – nesocoteşte condițiile de existență ale decenței politice în lumea modernă. Cât priveşte motivul juridic, el e vădit tocmai de această formulare: „din motive conjuncturale“. E un principiu juridic că

nu se legiferează pentru toți pornind de la starea de excepție a unuia. Or, adepții teoriei preşedintelui-notar vor corectarea literei Constituției prin pretinsul ei spirit dintr-un singur motiv şi într-un singur caz. Cazul este Traian Băsescu, iar motivul este aversiunea față de el. Pentru că detestă un individ, ar fi în stare să abroge o constituție. Motivație jalnică, dacă e să punem în balanță costurile: violarea principiul separației puterilor şi nesocotirea principiului legiferării uniforme.

Mai este un motiv care face de râs teoria preşedintelui-notar. Orice soluție politică, indiferent că este adecvată ori nu, trebuie să fie invariantă la principiul inversării rolurilor. Când soluția e recunoscută ca valabilă indiferent de rolul jucat de cel care o propune, atunci ea are toate şansele să fie dezinteresată. Ca urmare, ea este onestă, dacă satisface principiul, şi este neonestă, dacă îl violează. În cazul nostru, teoria preşedintelui-notar ar trebui să fie susținută de candidații la preşedinție şi în situația în care vor ajunge să ocupe poziția de preşedinte. La fel, interpretarea zisă literală a Constituției ar trebui să fie susținută de actualul preşedinte şi când nu va mai fi preşedinte. Ar mai susține candidații la preşedinție de azi, dacă ar fi preşedinți, că prerogativa numirii prim-ministrului îi aparține de drept parlamentului, şi nu lor? Şi că ei, ca preşedinți, nu sunt decât nişte notari aleşi prin vot universal? Dacă da, înseamnă că sunt oneşti. Dar atunci e de neînțeles de ce se bat cu atâta ferocitate pentru a ocupa o poziție care nu le conferă decât modestul rol de a ratifica pasiv deciziile unui parlament care trebuie mereu consultat, dar care nu e niciodată obligat să se consulte. Din contrastul între ferocitatea cu care se luptă pentru a deveni preşedinți şi teoria limitării rolului preşedintelui actual la statutul de notar rezultă, de fapt, ipocrizia poziției lor.

Dar chiar şi dacă nu ar fi ipocriți, onestitatea lor (prezumtivă) tot nu ar putea face dintr-o teorie falsă una adevărată. Teoria preşedintelui-notar, oricare ar fi intențiile susținătorilor ei, rămâne pur şi simplu o teorie falsă.

(22 octombrie 2009)

78. DORINȚA DE NIMICIRE

La ora la care scriu acest articol, un desant al crescătorilor de animale (circa şase sute de oameni), parte dintr-un grup de agricultori care a demonstrat inițial în fața Ministerului de Finanţe, cerând ca plata subvenției pe cap de animal să se facă nu în două tranşe, ca până acum, ci într-una singură (pe o pancartă scria: „Vrem aceleaşi subvenții ca şi agricultorii din Uniunea Europeană!“), s-a îndreptat spre Palatul Cotroceni, unde demonstranții, agitați şi înfuriați, au rupt cordoanele de securitate ale jandarmilor, în încercarea de a intra cu forța în palat.

Interesantă pentru radiografierea democrației noastre nu este împrejurarea că agricultorii şi-au ieşit din fire, ci reacția „jurnaliştilor“ de la televiziunile zise de ştiri, televiziuni care acționează în acest moment ca nişte instrumente de instigare în masă (vezi campania „Noi vrem respect“, care a fost stindardul altei masive demonstrații sindicaliste, de acum câteva săptămâni; ori tonul de chemare la insurecție împotriva guvernului al Danei Grecu, de la Antena 3). Spre satisfacția nedisimulată a acestor „jurnalişti“, pare că în fine societatea românească s-a pus în mişcare. Mimica fețelor, tonul vocilor lor cheamă la răscoală, cer măsuri imediate (din partea demonstranților, împotriva guvernului), somează la acțiune. Grație trepidației lor, publicul simte că ceainicul stă să dea în clocot. Iar pentru jurnalişti pare că a venit, în fine, momentul recoltei. Ce au semănat cu sârg, de luni de zile, prin televiziuni, începe parcă să se poată culege acum, în stradă. Răscoala.

Privind le televizor mişcarea dezordonată a pâlcurilor de oameni agitați, mă gândeam cu tristețe că „jurnaliştii“, „moderatorii“ şi „analiştii politici“ înregimentați cu fanatism de atâta timp în campania anti-Băsescu, anti-Boc, anti-PDL pot fi de-acum mulțumiți. Poate va curge sânge. Fireşte, nu ei vor fi de vină. Ei au dus lupta cu ajutorul cuvântului, chiar dacă au făcut propagandă. Alții, nu ei, îi vor prelungi acțiunea în stradă, cu bâtele. Dar asta nu mai e treaba lor. Ei, vor spune, nu au făcut decât să-şi exercite dreptul la liberă exprimare.

Există însă o legătură între cuvânt şi bâtă, de care ne aminteşte un citat din *Istoria ieroglifică* a lui Dimitrie Cantemir: „Ce nu să începe cu cuvântul, să sfârşeşte cu bâta“. Aforistic, Cantemir punea degetul pe rană: o societate e respirabilă în funcție de rolul pe care îl joacă în spațiul public

cuvântul. Când cuvântul e folosit ca bâtă, societatea e irespirabilă; când cuvântul e folosit ca loc în care şi cuvântul celuilalt se poate exprima, atunci suntem pe calea cea bună. Noi NU suntem pe calea cea bună. Din unghiul de vedere evocat aici, motivul e simplu: regimul cuvântului. „Jurnaliştii“ de la televiziunile cu rating s-au specializat în folosirea cuvintelor în chip de bâte de crăpat capul, de spart maxilarele, de zdrobit oasele. Urmând standardul fixat cu măiestrie de Cristian Tudor Popescu, bun este jurnalistul care lasă cât mai mult sânge în jur. Interlocutorul trebuie făcut să dispară; cel criticat trebuie făcut una cu pământul; vocea adversarului trebuie nimicită – aceasta este filozofia care domină spațiul nostru public.

Problema cu acest tip de discurs nu este că e hipercritic (nu e; e doar truculent), ci că nu lasă poziției adverse decât o singură opțiune, să dispară. Prin rea-credință, răstălmăcire, intimidare şi violență, acest tip de discurs îi suprimă adversarului însăşi posibilitatea de a avea o voce.

Or, nu aceasta este calea de a ne instala în respirabil, în decență, în progres moral. Aşa nu reuşim decât să ne sinucidem. Principiul societății respirabile, care a permis țărilor occidentale să atingă un înalt grad de decență publică, este complet diferit. El nu spune, ca la noi, „detest ce spui şi am să fac totul ca vocea ta să nu se mai audă“, ci spune: „deşi detest ce spui, am să fac totul ca vocea ta să nu fie suprimată de adversarii ei“. E o tristețe că la noi nu e aşa, dar, deoarece aceste mecanisme nu sunt instituționale, ci sufleteşti, deocamdată nu se poate face nimic. Buna-credință nu se poate decreta. Ba, mai mult, dacă cineva ar fi în poziția de a decreta un asemenea lucru, ar trebui să ne îngrijorăm, căci o astfel de putere trebuie refuzată oricui – nu doar celor rău intenționați, ci şi celor bine intenționați. Oamenii nu pot fi forțați să fie buni, căci sufletele nu se convertesc prin ordonanțe de urgență. Tot ce putem face este să ne străduim să menținem discursul public la un nivel rațional, încercând să izolăm prin rațiune patima celor care caută să ne desființeze prin ură.

În timp ce scriam, evenimentele nu au stat pe loc. Răscoala dorită de „jurnalişti“ se mai amână. Nu ştim cât timp. Agricultorii au renunțat deocamdată la violență, preşedintele le-a vorbit cocoțat între ei, ca la revoluție, printr-o portavoce. Nu le-a promis decât ceea ce ştiau când au

plecat spre Bucureşti: că subvenția se va da în două tranşe. Tot ce se poate face este să fie grăbită tranşa a doua, în loc de februarie viitor, decembrie acum.

Lecția, pentru alți nemulțumiți? Ia mai mult (ori mai repede) cine presează mai convingător. În stradă, victoria aparține celor care inspiră mai mult frică; la televizor, celor care muşcă mai spectaculos din victima rituală; în culise, cui smulge hălci mai mari (în condiții de mai mare impunitate) din bugetul de stat; la putere, cui mituieşte mai mult. Asta e țara noastră. Iar acest lucru va dura atâta timp cât victoria unei părți a societății va însemna cu necesitate înfrângerea altei părți. Cât timp când unul primeşte, altuia i se ia. Cât timp se va merge pe înşelarea, distrugerea şi suprimarea adversarului. Cât timp orice schimb social şi economic va fi gândit ca un joc de sumă nulă, ca acum.

(29 octombrie 2009)

79. ROMÂNIA OTRĂVITĂ

Înainte de 1989, politizarea vieții era extremă: acaparase totul. Asta ne îmbolnăvea, ne deforma, ne mutila. Pe unii îi ucidea. Ideologizarea otrăvise totul. După 1989, marea revelație, pentru noi toți, a fost libertatea. Odată cu libertatea, a venit şi posibilitatea de a avea un spațiu public, deschis tuturor. Până atunci, singurul spațiu public fusese al Partidului, iar *acel* spațiu public era o temniță şi un instrument de ideologizare. Societatea civilă s-a construit cu dificultate, împotriva instituțiilor, care erau controlate de regimul politic, şi prin articularea opoziției față de puterea politică. Mijlocul prin care societatea şi presa şi-au câştigat dreptul de a avea un loc în spațiul public a fost dezbaterea politică. Prin dezbatere politică au fost politicienii aduşi în fața cetățenilor, prin dezbatere politică au ajuns temele importante pentru societate pe agenda politicienilor, prin dezbatere politică s-a creat, în doar câțiva ani după 1989 şi în ciuda controlului politic al regimului Iliescu asupra resurselor de tot soiul, o transparență relativă a deciziei politice. Lumea politică a fost controlată (cât s-a putut) prin aducerea politicii, din culise, în

dezbaterea publică. Democratizarea s-a făcut prin crearea şi cucerirea de către societatea civilă a spațiului public. Eroina acestui proces a fost presa independentă, care în mai puțin de un deceniu a reuşit să elimine din competiție (în ciuda enormei diferențe de resurse) toată presa regimului. În 1990, practic toată presa era controlată de regimul politic; în 2000, aproape nu mai exista presă de partid. În concluzie: dacă *politizarea* a fost instrumentul de spălare pe creier a societății înainte de 1989, *dezbaterea politică* a fost, în anii de după '89, instrumentul prin care societatea s-a emancipat de forța de manipulare a controlului politic.

În ambele cazuri, rolul central este jucat de politic: când este administrat de stat ca instrument de ideologizare, funcționează ca o otravă; când este transformat de societate, prin dezbatere publică, într-un instrument de formatare a lumii politice, funcționează ca un medicament. Pentru a fi medicament, politicul trebuie să asigure libertatea dezbaterii publice; pentru a se transforma în otravă, politicul trebuie să-şi subordoneze cu forța toate aspectele vieții publice şi private. Din punctul de vedere al *cantității* de politic din viețile noastre, există un echilibru între public şi privat, care marchează granița dintre acțiunea sa ca otravă ori ca medicament. Când viețile noastre sunt subordonate scopurilor politicului, politicul acționează distructiv, ca o otravă. Când viețile noastre reprezintă scopul politicului, politicul acționează binefăcător, ca un medicament.

Unde suntem astăzi? Printr-o perversitate, în special a televiziunilor, spațiul public al exprimării a fost integral subordonat politicului. Un politic, la rândul său, nu moderat de echilibrul luărilor de poziție, ci integral subordonat unui unic punct de vedere, punct de vedere care diabolizează şi suprimă tot ce nu îl slujeşte pe el. Societatea nu mai există decât în măsura în care exprimă şi slujeşte acest punct de vedere. Oamenii au valoare numai în măsura în care exprimă şi slujesc acest punct de vedere. *Acest* politic a înlocuit adevărul cu prezența *lui*. Tot ce se abate de la el e batjocorit, exclus, exterminat. Politicul *unora* a acaparat tot ce putea fi expresia politică a *altora*. Spațiul public nu mai este al tuturor, a devenit spațiul personal al celor pe care televiziunile îi agreează, îi sprijină, îi promovează. Pe toți, indiferent de poziția noastră, politicul ne-a

îngenuncheat, după ce mai întâi ne-a colonizat şi subordonat. Noi nu mai suntem noi: suntem ceea ce politicul a făcut şi vrea să facă din noi. Înainte de 1989, fiecare avea un spaţiu al său privat, care era impermeabil la abjecția politică din afară. Eram, aşadar, mai puternici decât ne credeau *ei*. Acum, ne descoperim complet descoperiți: spațiul nostru privat a devenit perfect permeabil la continua injecție de abjecție din lumea politicii. Suntem, altfel spus, mult mai puțin puternici decât ne credem *noi*. Rezultatul este că toți am devenit nişte depresivi paranoici, dresați şi subjugați în continuare de o mână de realizatori de televiziune corupți şi neruşinați, care seară de seară, sub pretextul că ne administrează dezbateri politice, ne induc stări de depresie agresivă.

În descrierea acestei situații de fapt nu am dat nume, pentru că numele au devenit secundare. Nu am numit politicieni sau partide, pentru că şi ei, şi ele au devenit secundare. Evident că procesul care ne-a otrăvit viața se manifestă prin oameni, dar mecanismul este impersonal. Odată instalat în viețile noastre, a şi penetrat țesutul relațiilor sociale, răspândindu-se în el precum viruşii inteligenți care se adaptează atât la rezistența imunitară naturală, cât şi la leacurile pe care unii dintre noi (indiferent de tabără) le mai pot gândi şi aduce. Suntem bolnavi, otrăviți, intoxicați de politică. Suntem în pragul colapsului sufletesc şi social, pentru că ura politică a înfrânt instinctul de conservare. Am prefera să murim cu toții, decât să acceptăm că unii au avut dreptate, iar alții s-au înşelat ori că eroarea aparține, indiferent de crez politic, celor care au împins respingerea adversarului în zona urii.

Aşa încât vă întreb şi pe unii, şi pe alții. Mâine, când sursele (aparente) ale înveninării se vor fi risipit (prin alegeri), cum vom reveni la normalitate? Cum vom elimina politizarea prin ură pe care televiziunile au construit-o cu sârg în timpul din urmă (cu aprobarea vehementă a multora dintre noi)? Cum ne vom mai putea înțelege? Cum ne vom putea ierta? Şi ce urmează? Vom ieşi în stradă să ne luptăm? Ne vom împuşca unii pe alții? Vom vota legi ca să ne punem unii pe alții în lagăre? Vom aproba legi de gazare a adversarilor politici? Vom scoate în afara legii o parte din România (partea pe care o detestăm)? Înainte de a ne administra (sau a vă autoadministra) următoarea doză de ură, respirați adânc şi gândiți-vă.

(5 noiembrie 2009)

80. PUTOAREA DIN SUBTERANELE VIEȚII NOASTRE PUBLICE

Printr-un comunicat remis miercuri agențiilor de presă, în fine, o organizație de presă (Convenția Organizațiilor de Media) a condamnat public comportamentul unor jurnalişti: e vorba de Sorin Roşca Stănescu si de Bogdan Chireac. Foarte frumos: meritau de mult condamnați. Dar nu pentru prestația lor zilnică de agenți de influență deghizați în comentatori răsfățați ai televiziunilor de ştiri au fost ei condamnați, ci pentru faptele care reies din stenograma unei discuții care a avut loc la restaurantul „El Capitan“ din Snagov, în care cei doi au încercat să-l şantajeze pe directorul Agenției Naționale de Integritate (ANI), Cătălin Macovei. Stenograma este cu adevărat cutremurătoare. Patru observații, mi se pare, se impun.

Prima priveşte motivele condamnării. Condamnarea morală a acestor doi jurnalişti nu sancționează prestația lor jurnalistică publică, ci comportamentul lor mafiotic privat. Cu toate acestea, ce sare în ochi zilnic este prestația lor jurnalistică publică, care e un continuu scandal deontologic. Dar, în apatia şi descurajarea generale, cu prestația lor, precum şi cu aceea a unui şir nesfârşit de alți jurnalişti şi moderatori care acționează în presă precum agenții de influență ai unor servicii oculte, ne-am obişnuit. Nimeni nu protestează, numai publicul este şocat. Unde este Agenția de Monitorizare a Presei? Unde este CNA? Unde este Clubul Român de Presă? Dar unde este dovada publică că marii noştri jurnalişti au conştiință şi că le pasă de soarta presei şi de maniera în care fac presă colegii lor, care îi compromit şi pe ei, compromițându-le meseria?

A doua observație priveşte sursa informațiilor. E vorba de a o înregistrare. Înregistrările se fac cu tehnică operativă de supraveghere (am învățat asta la CNSAS). Accentul cade pe cuvântul „supraveghere“. Printre noi, de la un timp, mişună înregistrările. Cine le face? Cu ce autoritate? Şi cu ce drept? Supravegherea a devenit curentă. Oricine are mijloacele de a supraveghea poate supraveghea pe oricine nu are mijloacele de a se apăra. Tot mai mulți oameni, din tot mai multe direcții, sunt din ce în ce mai

supravegheați. Nu există instituții care să ne protejeze de acest abuz. Toate aceste supravegheri sunt, fireşte, ilegale şi toate, când ajung publice, apar nu de dragul adevărului, ci pentru că slujesc interesele cuiva. Adevărul, când apare, apare pentru că îi slujeşte unuia care are nevoie de el pentru ca minciunile lui să poată rămână ascunse. Adevărul şi respectul față de datoria de a informa corect opinia publică au devenit pur instrumentale. Slujesc cuiva, sunt invocate; iar dezvăluirile sunt folosite ca armă de distrugere sau ca instrument de şantaj. Nu slujesc decât cetățenilor, sunt ignorate de toți cei care le-ar putea dezvălui. Aici, cuvântul „toți" se referă la oamenii de presă. În presa noastră, adevărul nu umblă cu capul spart: el nu mai are de mult cap, a rămas doar cu viscerele la atac şi cu funcțiile excretoare la pândă. Din acest motiv, când se întâmplă ca adevărul despre o ticăloşie să apară în piața jurnalistică, adevărul acela nici nu face dreptate şi nici nu ne eliberează de minciună, deoarece el a fost dezvăluit pentru a face jocurile unei altei nedreptăți şi pentru a promova, pe seama adevărului despre un ticălos, perpetuarea minciunilor altui ticălos. La noi, ticăloşii se bat între ei cu bâta adevărurilor despre alții şi cu suprimarea adevărurilor despre ei.

A treia observație se referă la dispretul grosolan față de meseria de jurnalist al oamenilor de presă. La noi, primii care îşi disprețuiesc meseria sunt jurnaliştii. Îi număr pe degetele de la două mâini pe jurnaliştii care suferă pentru că breasla lor este batjocorită. Rapiditatea cu care mediul jurnalistic s-a lăsat corupt este uluitoare. Rezultatul este constituirea unei clase de jurnalişti bogați, cu avere. În aritmetica averilor, e un câştig neglijabil, pentru că e doar individual – dar costul este singurătatea cetățeanului. O pierdere considerabilă, pentru că e a tuturor. În societățile cu instituții imprecise (ca a noastră), singurul aliat natural al cetățeanului este presa. Presa, însă, este la mâna oamenilor de presă care fac averi din traficarea actului jurnalistic, în favoarea puternicilor care plătesc (care, dacă sunt dispuşi să plătească, e foarte probabil pentru că sunt ticăloşi).

În fine, a patra observație se referă la conținutul propriu-zis al stenogramei. Două lucruri sar imediat în ochi: tonul jurnaliştilor şi atitudinea demnitarului. Ambele sunt îngrozitoare, pentru că ambele trădează ceva profund stricat în instituțiile prin care societatea noastră

încearcă să se apere de abuzuri. Presa ar trebui să ne apere de abuzurile tuturor, ANI de minciunile demnitarilor. Or, nici una, nici alta nu ne apară de nimic. Prima e folosită de profesioniştii ei ca o măciucă împotriva duşmanilor şi ca o pâlnie pentru colectarea banilor în conturilor lor din bancă. Cealaltă e pusă de şeful ei la dispoziția puternicilor care par mai promițători. Or, demnitarul care evoluează atât de lamentabil în această stenogramă nu este un demnitar oarecare, este unul pus acolo să conducă agenția care supraveghează integritatea demnitarilor. Paznicul oilor, la noi, este chiar năimitul lupilor. Atitudinea acestui demnitar-cheie în economia sănătății noastre publice este de un îngrozitor servilism în raport cu tonul şi cu propunerile celor doi jurnalişti, care se comportă ca mafioții. Unul dintre ei îl tutuieşte pe şeful ANI cu tonul inconfundabil al prim-secretarilor județeni de pe vremuri: demnitarul nu îl tutuieşte pe jurnalistul prim-secretar, îi vorbeşte respectuos cu dumneavoastră. Ceea ce mi se pare uluitor este că jurnalistul pare a avea o autoritate naturală asupra demnitarului. De unde vine oare acest subteran raport de subordonare? Ți se face frică. În fine, vulgaritatea şi cinismul celor doi jurnalişti sunt stupefiante. Prin ei, presa trăieşte un ceas de înjosire greu de imaginat înaintea acestei stenograme. Totul, prin cei doi jurnalişti, a fost batjocorit: ideea de cetățean, ideea de presă, standardele profesionale, demnitatea serviciului public, decența exprimării. O înfrângere severă pentru noi toți.

(12 noiembrie 2009)

81. CAPTIVI ÎN IREALITATEA IMEDIATĂ

Sufletul suportă cel mai greu starea de confuzie morală. Ca să fie împăcat, trebuie să tranşeze într-un fel sau altul raportul dintre faptele sale şi valorile în care crede: dacă nu reuşeşte să o facă, se „divizează“ şi se instalează în boală. Soluția sa la neputința de a-şi pune de acord faptele cu valorile este „pierderea minților“.

Mintea, la rândul ei, suportă cel mai greu starea de confuzie cognitivă. Ca să se mențină în stare de cunoaştere, mintea trebuie să tranşeze într-un

fel sau altul raportul față de adevăr al puzderiei de informații şi afirmații cu care este continuu bombardată: dacă nu reuşeşte să o facă, intră în confuzie şi îşi pierde capacitatea de orientare. Soluția ei la incapacitatea de a distinge între adevăr şi fals este transformarea realității în fantasmă, iar veritabila orientare printre faptele realității, care este ghidată de adevăr, e înlocuită cu orientarea printre fantasme, care e ghidată de logica autohipnotică a fantasmagoriei. Aşa cum „divizarea“ sufletului e pentru suflet o boală, tot aşa şi transformarea realității comune în fantasmă personală este pentru minte o boală.

Când suntem treji, toți vedem aceeaşi realitate; când dormim, fiecare are visele lui. Ce se întâmplă însă atunci când, treji fiind, fiecare vede altă realitate? Înseamnă că suntem fie la balamuc, fie în România. La noi, societatea s-a fracturat nu după *criterii de clasă* (în acest sens, nu suntem o „societate marxistă“), ci pe *criterii de realitate* (suntem, dacă vreți, o „societate psihiatric-epistemologică“): grupurile care se înfruntă în spațiul public românesc jură pe realități diferite şi trăiesc, de aceea, în lumi incompatibile.

Singura legătură dintre aceste lumi este respingerea mutuală, care e vehementă de ambele părți, dar cu o asimetrie semnificativă. Criteriul este poziția față de Traian Băsescu, iar manifestarea lui publică este ura: ura celor care sunt „anti“ împotriva celor care (mai) îndrăznesc să fie „pro“. Taberele, cum spuneam, sunt inegale: emoțional, pentru că numai tabăra „anti“ urăşte; motivațional, pentru că ura este proactivă, în timp ce rezistența la ea e defensivă. Ceea ce ne antrenează pe toți în aceeaşi realitate, deci, nu este capacitatea noastră de a unifica potrivit unui bine comun lumile incompatibile în care ne-am baricadat – aceasta ar fi varianta în care criteriile de realitate diferite în care ne încredem ar avea o comună măsură. Nu, această comună măsură nu există, cum nu mai există nici un bine comun, care să îi motiveze pe oamenii aflați în dezacord temporar să acționeze în comun. Ceea ce ne antrenează pe toți în aceeaşi realitate-irealitate, în ciuda (ori din cauza) lumilor diferite în care trăim, este fluxul de fantasmagorii pe care ni le furnizează continuu mediile de intoxicare şi dezinformare în masă. În comun mai avem numai ceea ce ne întărâtă unii împotriva altora.

La capătul unui ciclu pseudo-capitalist spoliator, realitatea e sumbră: televiziunile private, azi, joacă exact acelaşi rol nefast pe care l-a jucat televiziunea publică în timpul Revoluției şi pe tot parcursul anului 1990. Atunci, ca şi acum, sarcina cea mai importantă a dezinformării în masă era injectarea populației cu doze letale de fantasme şi fantasmagorii, prin care realitatea *reală* să poată rămâne în mâinile celor care se pregăteau să ne devină stăpâni, iar realitatea *fictivă* să le fie „generos“ lăsată la dispoziție nefericiților care se lăsaseră intoxicați cu ea. Nefericiții, enorm majoritari, trebuiau să voteze; aspiranții la stăpânire, nu doar minoritari, dar şi cu mâinile pătate de sânge, trebuiau să poată prăda *legal* şi să poată acapara *în proprietate* totul. Luptându-se cu morile de vânt din fantasmele cu care fuseseră intoxicați de televiziune, nefericiții i-au votat pe stăpâni. Manevrând cu cinism şi abilitate bogățiile din realitatea imediată, care le fuseseră lăsate din naivitate (şi prostie) la dispoziție, stăpânii care au generat pentru mase realitatea fictivă prin care le-au făcut captive fantasmagoriilor s-au pus pe făcut averi fabuloase. Şi, asemenea oamenilor lui Vadim Tudor invadând culoarele parlamentului în ziua condamnării oficiale a comunismului, stăpânii fantasmelor de intoxicare au luat în stăpânire toate culisele statului român, făcându-se stăpâni pe pârghiile oculte de putere aflate acolo.

Acum, sub ochii noştri, lansându-se în producerea realității fictive cu care au reuşit perfect să-şi asmută concetățenii unii împotriva altora pe tema „Traian Băsescu dictator“, o temă la fel de fictivă ca şi tema „Nu ne vindem țara“ din 1990, noii stăpâni se pregătesc să pecetluiască capitalismul din România cu amprenta alianței pe care deja au verificat-o la suspendarea preşedintelui, care a menținut la putere Guvernul (aparent minoritar) Tăriceanu şi care a făcut să cadă guvernul Boc în plină criză şi într-un moment de fragilitate pentru țară.

Politic, această alianță a stăpânilor este exprimată prin alianța PSD–PNL. Economic, se ilustrează prin clica oamenilor de afaceri care nu pot fi niciodată aduşi în fața justiției, care pot cumpăra orice în țara asta şi de teama cărora tremură toți, pentru că oriunde te-ai întoarce dai de ei sau de oamenii lor. Legal (de fapt i-legal), se exprimă prin magistrații care țin sistemul judiciar la dispoziția infractorilor, făcându-l să funcționeze ca un

sistem notarial de legalizare a fărădelegilor de un anumit calibru.

Fabricanții fantasmelor şi fantasmagoriilor cu care a fost confecționată, în mai puțin de doi ani, irealitatea prin care românii au ajuns să trăiască în realități divergente şi incompatibile, care i-au adus în situația de a se detesta între ei pe teme fictive precum „Traian Băsescu dictator“, formează azi cea mai puternică clică din România. Forța clicii care se luptă prin orice mijloace să obțină de la electoratul român debarcarea lui Traian Băsescu la aceste alegeri e incomparabil mai mare decât forța manipulatorie care a convins electoratul român să îl plebisciteze pe Ion Iliescu la 20 mai 1990. Cu tristețe, putem consemna, la douăzeci de ani de la câştigarea libertății, succesul aceloraşi tehnici de manipulare a societății, prin intoxicarea cu fantasme şi fantasmagorii. Mijlocul, atunci şi acum: televiziunea (de stat atunci, privată acum). Scopul, atunci şi acum: stăpânirea mijloacelor de a legaliza ilegalitățile care produc averi şi aduc putere.

Cui îi place aşa ceva? Cu siguranță, nimănui. Atunci cu atât mai misterioasă este incapacitatea noastră de a ieşi din logica irealității la care ne-a împins intoxicarea cu fantasme şi fantasmagorii.

Dar farmecul discret al democrației este că (uneori) îi taxează pe ticăloşi, atunci când aceştia se aşteaptă mai puțin. Ne amintim cu toții cum a pierdut în 2004 PSD puterea, lăsând clica cu buza umflată…

(19 noiembrie 2009)

82. O ANALIZĂ LOGICĂ A PARANOIEI

Ultimul scandal (doar în ordine cronologică ultimul – vor urma, negreşit, şi altele) face cinste logicii şi dezonorează faptele. Onorează logica, pentru că i se spune pas cu pas. Dezonorează faptele, pentru că le substituie halucinația. Scandalul poartă numele unui expatriat român bine căsătorit în Statele Unite, Victor Găetan, şi al unui fost procuror, dat afară din magistratură printr-o decizie a CSM, Ciprian Nastasiu (grave abateri disciplinare). Dl Găetan este cunoscut şi din alte campanii electorale, cea din 2004, de pildă, când s-a prezentat în chip de consilier al unei candidate

excentrice, dna Lia Roberts, venită din Statele Unite pentru a deveni preşedinte al României. Dl procuror este cunoscut ca anchetator şi, în mod straniu, ca legătură a lui Omar Hayssam.

Unde apare logica? Într-o emisiune a postului de televiziune Realitatea TV din 17 noiembrie 2009, realizatorul, dl Prelipceanu, i-a obiectat dlui Găetan că în carte nu apar concluziile pe care le trage, copios şi insistent, în emisiune. Dvs. citați în carte ordinul dnei Kövesi de a se întrerupe ancheta, spunea dl P (citez din memorie), dar nu spuneți nimic acolo de vreun amestec al preşedintelui Băsescu; or, aici, în emisiune, ne spuneți că dânsul a dat ordinul întreruperii anchetei. Dl Găetan a admis că în carte nu a tras această concluzie, pentru că, a argumentat el, cartea prezintă doar faptele: lasă la latitudinea cititorului să tragă concluzia, care însă ar fi imediată. De ce? Pentru că Traian Băsescu, ştie oricine, „ştie tot şi controlează tot“. Ca atare, tot ce e prezentat în carte e din cauza sa şi s-a produs la instigația sa.

Ce avem aici? O entimemă de figura întâia: premisele reprezintă cartea, cu afirmațiile ei, care pot fi sintetizate astfel: cineva a pus la cale totul; termenul mediu constă în afirmația dată ca fiind sigur adevărată: „Traian Băsescu ştie tot şi controlează tot“; în fine, concluzia este inevitabilă: TB este vinovat de tot. Dezvoltată în silogismul complet, entimema folosită de dl Găetan sună astfel: dacă cineva a pus la cale totul, acela nu putea fi decât un om care ştie şi controlează totul; dar Traian Băsescu ştie şi controlează totul; deci Traian Băsescu este vinovat de totul. Formal, silogismul este valid. Material, poate fi chestionat asupra premisei majore a termenului mediu. Premisa majoră se referă la fapte, care sunt adevărate sau false în funcție de credibilitatea surselor invocate. Sursele sunt de tipul următor: un procuror dat afară din magistratură pentru grave abateri profesionale (decizie a CSM), care, în plus, fusese, în timp ce-l ancheta!, legătura celui anchetat. Straniu şi neclar. Alte surse sunt de felul următor: „irakienii spun că“; „surse americane şi irakiene susțin că“. Pentru mine, unul, prima sursa este viciată, iar celelalte sunt pur şi simplu neverificabile, adică, în esență, pentru a fi crezute, depind de credibilitatea autorului cărții, a dlui Găetan. Acum, sigur că unii ar putea spune că tot ce afirmă dl Găetan este credibil pentru că îl incriminează pe Traian Băsescu.

Pentru unii, acest raționament este irezistibil. Pentru mine, ca vechi şi reacționar „pupin“ (omagiu fostului Dorin Tudoran), raționamentul acesta este pur şi simplu părtinitor: admite credibilitatea sursei pentru că îi adoră afirmațiile. Dar să admitem că eu, „pupinul“, mă înşel şi că toate afirmațiile din carte sunt adevărate. Premisa majoră, deci, este adevărată.

Să analizăm termenul mediu: Traian Băsescu ştie şi controlează totul. Să facem analiza logică a acestei afirmații. A şti şi a controla nu se implică reciproc: poți şti, fără a controla; şi poți controla, fără a şti. A şti înseamnă a avea informații. Informațiile despre orice şi despre tot, pentru un preşedinte, vin de la serviciile secrete. Dacă TB ştie totul, înseamnă că serviciile secrete îl țin la curent cu absolut tot. Să admitem că este aşa. Întrebarea este: controlează TB tot? Răspunsul acceptat ca adevărat în momentul de față, dar în mod patent fals, este „Da!“. Răspunsul rațional, respins azi de toată lumea, este „nu“.

Iată faptele. Dacă TB ar fi controlat justiția, Patriciu ar fi fost condamnat şi arestat; nu a fost: deci TB nu controlează justiția (exemplele pot fi oricât multiplicate: fapt este că justiția îl sfidează pe TB, iar TB nu poate face nimic – poate că nu vrea să facă ceva, dar rezultatul este acelaşi). Dacă TB ar fi controlat presa, nu ar fi fost de luni de zile obiectul unui linşaj de presă (fapt recunoscut de Agenția de Monitorizare a Presei) fără precedent în toată istoria postdecembristă (afirmația mea, pentru care desfid pe oricine să îmi prezinte un contraexemplu); dar TB este ciuca bătăii pentru (aproape) toată presa, deci TB nu o controlează. Dacă TB ar controla parlamentul, atunci parlamentul i-ar face pe plac; nu îi face, dimpotrivă: îl suspendă, îi taie bugetul, îi demite miniştrii, îi trânteşte guvernele şi îi pune bețe în roate ori de câte ori poate; deci TB nu controlează parlamentul. Acelaşi lucru poate fi spus, cu mai multă ori mai moderată îndreptățire, despre toate instituțiile cu prestație publică.

Controlează atunci TB instituțiile cu prestație publică „ascunsă“? Ce putem spune, deci, despre serviciile secrete (care se află sub autoritatea preşedintelui)? Să presupunem, cum fac criticii şi detractorii săi, că TB controlează deplin serviciile secrete. Dacă le controlează, atunci le şi foloseşte. Cum? Ce a reuşit să facă în favoarea sa, admițând că le-a folosit? A reuşit să contracareze linşajul mediatic la care este supus? Nu.

A reuşit să dejoace suspendarea sa? Nu. A reuşit să-şi treacă guvernele? Nu. A reuşit să nu fie batjocorit de parlament cu ocazia discursurilor pe care le-a ținut în fața camerelor reunite? Nu. Concluzia este că nu a reuşit mai nimic. Întrebarea este: de ce nu a reuşit, deşi a avut la dispoziție toate informațiile care i-ar fi permis să schimbe situațiile în favoarea sa? Logic vorbind, mi se pare că nu există decât patru posibilități: (i) nu a reuşit, pentru că nu a încercat; (ii) nu a reuşit, pentru că informațiile furnizate l-au dezinformat ori nu i-au fost de nici un folos; (iii) nu a reuşit, pentru că serviciile nu i-au furnizat informațiile care i-ar fi permis să controleze, cum se pretinde, totul; (iv) nu a reuşit, pentru că a fost incapabil să le folosească. Cazul (i) este al preşedintelui exemplar; cazul (ii) este al politicianului incapabil; cazul (ii) corespunde serviciilor care au trădat, cazul (iii) este fie al serviciilor incompetente, fie al serviciilor exemplare (nu furnizează date dictatorilor), iar cazul (iv) este al preşedintelui inept.

Aceasta este analiza logică. Or, ce spune vulgata antibăsesciană? Spune că TB este autoritar, lipsit de scrupule, anticonstituțional şi dictator. Perfect. Dar dacă acestea sunt lucrurile care i se reproşează, atunci, potrivit analizei logice de mai sus, este evident că reproşurile care i se aduc sunt logic inconsistente şi, factual vorbind, false. Dacă TB ar fi dictator, ar dicta. Cui dictează el, ca preşedinte? Nimănui. Dimpotrivă, este mai tot timpul în situații impuse de alții, cărora e forțat să le facă față, iar de făcut față le face față cu greu. Dictator? Poate pentru paranoici (dacă e vorba de sinceritate); sigur pentru ticăloşi (dacă e vorba de falsificare conştientă). Deci variantele (i), (iii) şi (iv) cad. Într-adevăr, varianta (i) cade, pentru că nici un antibăsescian nu ar admite că TB nu vrea să controleze tot; varianta (iii) cade, pentru că nici un antibăsescian nu ar admite că serviciile sunt exemplare (fiecare antibăsescian respectabil trebuie să se plângă că este urmărit şi vânat); varianta (iv) cade, pentru că nici un antibăsescian nu ar admite că TB este un prost politician – eroismul poziției lor stă sau cade împreună cu afirmația „TB este un monstru de abilitate politică“.

Rămâne varianta că TB este dictator, adică a încercat să controleze tot, dar nu a reuşit pentru că serviciile l-au trădat. Aceasta este singura variantă logică şi factuală pe care un antibăsescian respectabil trebuie să o

accepte. Dar, în acest moment, adevărata discuție, nu mai este apetitul dictatorial al lui TB; ci decizia serviciilor secrete de a se pune împotriva şefului statului şi în slujba antibăsescienilor. Vor accepta antibăsescienii această poziție? Dacă da, atunci sunt logici; dacă nu, atunci sunt inconsistenți, deci ori ticăloşi ori paranoici.

(19 noiembrie 2009, variantă)

83. „PROIECTUL IOHANNIS“ – ŞANTAJUL EMOȚIONAL CU FANTASMA NEAMȚULUI CINSTIT

Nu se terminase încă bine numărătoarea voturilor şi Crin Antonescu a şi anunțat că îl va susține pe Mircea Geoană în turul doi al prezidențialelor, nu doar cedându-i voturile, ci şi făcând campanie alături de el împotriva lui Traian Băsescu. Cu o viteză incredibilă, pe care prudența politică ar fi descurajat-o şi pe care numai situația din culise a putut-o încuraja, declarația de înfrângere a fost transformată de liderul liberal într-o subită declarație de vasalitate. Această declarație a fost imediat decretată de unii jurnalişti ca fiind nu numai politic inteligentă, ci şi moralmente valabilă. E adevărat că acestor jurnalişti le place să adopte siguranța de sine a profeților. Dar chiar şi pentru un profet inspirat, să numească *morală* o cinică punere în aplicare a unui plan care nu are nimic de-a face cu morala, ci se referă numai la arondarea şi arendarea țării între clanuri politice concurente (până la venirea în scenă a lui Dinu Patriciu), e, mi se pare, cam tare. Faptele, totuşi, sunt cu totul limpezi. Sper să fi devenit clare, prin această declarație, şi pentru cei care până acum se prefăceau că nu le văd ori că nu există.

(1) Alianța politică dintre interesele PSD şi interesele PNL nu este nici impusă de împrejurări, nici conjuncturală (cum s-a tot afirmat, în special de către susținătorii naivi ai socialiştilor ori de susținătorii care voiau să se lase înşelați, ai liberalilor). Au existat alternative, atât pentru PNL, cât şi pentru PSD, dar ele au fost refuzate. Nota foarte specială a acestor refuzuri este că ambele s-au manifestat în timpul împărțirii guvernării, ceea ce demonstrează că sursa insatisfacției nu este excluderea de la

putere, ci exercitarea ei în condiții limitate. Altfel spus, obiectivele acestor partide (PSD şi PNL) nu pot fi atinse decât în condiții de partaj cu partide care le acceptă integral agenda, care nu e transparentă. Pentru că PDL nu o acceptă, a fost exclus de ambele partide din formula lor de combinații. Pe de altă parte, alianța celor două partide nu este deloc conjuncturală: ea ține de ceva esențialmente constant în interesele acelor câțiva oameni care hotărăsc soarta partidelor lor. Există deja o istorie care demonstrează acest lucru: alianța PSD–PNL s-a prefigurat subteran în ultimele luni ale anului 2006, s-a ilustrat cu vigoare în acțiunea suspendării preşedintelui, s-a aflat în spatele alungării de la guvernare a PD (de către aliatul său din alegeri, PNL) şi a menținerii PNL la putere ca guvern minoritar (dar controlat în fapt de PSD), s-a manifestat cu forță în moțiunea de cenzură împotriva Guvernului Boc – şi aşa mai departe. O asemenea istorie nu este conjuncturală, ci ține de ceva esențial, care scapă atât doctrinelor profesate public, cât şi convingerilor afirmate de militanți şi confirmate (naiv) de susținători.

(2) Dacă, în ciuda divergențelor doctrinare ireconciliabile, PSD şi PNL au interese de putere comune atât de exclusive, atunci înseamnă că interesele lor reale nu decurg din doctrină, ci din altceva. Dacă vin din altă zonă decât cea declarabilă public, înseamnă că sunt oculte. Iar dacă sunt oculte, atunci ele se leagă de persoane, şi anume de interesele *câtorva* persoane. Evidența spune că forța cu care PSD şi PNL tind să guverneze împreună nu este a principiilor (doctrinare) ori a scrupulelor (etice), ci a intereselor (nude şi inavuabile).

(3) În fața realizării *intereselor* acestei alianțe se află un singur obstacol, obsesiv şi maladiv indicat de către şefii, baronii şi mandarinii celor două partide: ocuparea poziției de preşedinte al țării de către Traian Băsescu.

(4) În lumina rapidității cu care PNL s-a pus la dispoziția PSD, e cu totul limpede că războiul dus de aceste două partide împotriva lui Traian Băsescu nu este motivat de considerente etice (cum s-a tot spus), ci de foarte puternice interese materiale. Dacă aceste considerente ar fi fost etice, alianța dintre PSD şi PNL ar fi avut limite morale; dar aceste limite nu s-au văzut niciodată, dovadă modul în care liderii lor jonglează cu

convingerile electoratelor lor (care, abia ele sunt etice). Cinismul liderilor PNL a fost total: amenințați cu sperietoarea Băsescu, suporterilor liberali li se forțează acum mâna să voteze candidatul PSD. Ceea ce e un şantaj cu frica pentru a înlesni violul. Motivația alianței PSD–PNL *este* materială, deoarece miza ei ține exclusiv de creşterea puterii proprii: alianța nu are un proiect de reformă, are ca proiect luarea în stăpânire a tuturor puterilor în stat, din care îi mai lipseşte încă o piesă (în rest le are, ori le va avea, pe toate) – preşedinția. Miza alianței este controlul absolut asupra puterii.

(5) Alianța PSD–PNL şi-a manipulat militanții şi electoratele. Au jucat pe față cartea doctrinelor (socialistă, respectiv liberală), iar în spate au jucat cartea cumetriei de interese. Autenticii suporteri socialişti ori liberali pot acum constata că au fost manipulați de şefii lor, în care (poate) au crezut. Cinismul cu care PSD şi PNL şi-au folosit electoratele demonstrează că partidele lor nu sunt comunități politice de idei şi convingeri, ci grupuri de interese, care se înțeleg între ele peste capul partidelor, în funcție de persoanele ale căror interese economice şi de putere le servesc.

(6) Tot la fapte trebuie să consemnăm alinierea servilă a tuturor televiziunilor private (care contează) la alianța PSD–PNL, cu tot ce decurge din acest act ca degradare şi îngenunchere a profesiunii de jurnalist. Interesele celor câteva persoane pentru care s-a construit această formidabilă alianță a călcat deja totul în picioare, în materie de morală jurnalistică, şi, când îşi va completa (dacă va putea) dispozitivul de putere prin luarea sub control şi a preşedinției, ne putem aştepta la tot ce e mai rău. Sub zgomotul divertismentului se va instaura liniştea. Iar în spatele liniştii (bine plătite) alianța PSD–PNL va lucra nestânjenită.

Ei bine, cu o neruşinare caracteristică, liderii PSD şi PNL au denumit acest amestec de manipulare, minciună şi interese oculte „proiectul Iohannis“. S-au bazat pe faptul că numai o manipulare grosolană poate încununa manipularea de proporții orchestrată de doi ani de zile sub umbrela campaniei împotriva „dictatorului Băsescu“. Ca să ne distragă atenția de la natura funciarmente netransparentă a alianței PSD–PNL, liderii lor s-au folosit de o foarte populară fantasmă a imaginarului public şi istoric românesc, „cinstea şi temeinicia neamțului“, ca să ne ia definitiv

mințile. Această manipulare le depăşeşte pe toate. Sforarii din spatele alianței vor să-i determine pe alegătorii liberali aruncați de Crin Antonescu în brațele lui Geoană să aibă impresia, când votează Geoană, că votează Iohannis – adică neamțul harnic şi cinstit, care ne va vindeca de netrebnicie şi hoție pe toți, printr-un act magic de substituție. Aşa cum neamțul Carol I a fost omul providențial al modernizării României, tot aşa suntem invitați să credem, prin hipnoză, că şi Iohannis va fi omul providențial al momentului. Doar că prințul Carol nu a venit în țară cu forțele şi interesele pe care le are acum în spate Klaus Iohannis. E adevărat că regele Carol ne-a vertebrat; dar cu Iohannis pe post de umbrelă pentru oamenii aflați în spatele lui riscăm să fim şi devertebrați, şi lăsați în pielea goală. În plus, fiind vorba de nemți, niciodată nu ştii dacă pariind pe Carol I nu te trezeşti cumva cu Carol II…

(26 noiembrie 2009)

84. PE UŞA DIN DOS

Aşa au ieşit din clădirea Operei din Timişoara, ca să evite contactul cu mulțimea care scanda „Jos comuniştii", liderii opoziției anti-Băsescu şi câțiva dintre susținătorii lor: Mircea Geoană, preşedinte PSD şi aspirant la preşedinția României, pe uşa din dos; Crin Antonescu, preşedinte PNL şi fost candidat (căzut) la preşedinția României, pe uşa din dos; Klaus Iohannis, primar respectat al Sibiului şi premier desemnat al alianței anti-Băsescu, pe uşa din dos; Gheorghe Ciuhandu, pentru a treia oară primar al Timişoarei şi susținător al coaliției anti-Băsescu, pe uşa din dos; Radu Sârbu, şeful unei facțiuni din PNȚCD, proaspăt membru al coaliției anti-Băsescu, pe uşa din dos; Mircea Dinescu, respectat fost disident şi fanatic susținător al coaliției anti-Băsescu, pe uşa din dos.

Alianța anti-Băsescu, care a dorit să se legitimeze prin semnarea, la Timişoara, de Ziua Națională, a unui „Parteneriat pentru Timişoara" (gândit însă, explicit, prin *toate* luările de cuvânt ale părtaşilor, ca un parteneriat împotriva lui Băsescu), a părăsit Timişoara pe uşa din dos. Nu e o întâmplare. Când nu e o înfrângere, e o manevră politică. Pe uşa din

dos au ieşit din Opera timişoreană, pe uşa din dos speră să poată ajunge la cârma României. PSD se ascunde, prin trădarea lui Crin Antonescu, în spatele reputației celui mai vechi partid istoric al României, Partidul Național Liberal. Aşa cum şi-a ascuns trecutul comunist şi neocomunist în spatele reputației Partidului Social Democrat din România (istoricul PSDR), partidul lui Ion Iliescu şi-a mascat trecutul tulbure (şi chiar criminal) luând numele respectabil al Partidului Social Democrat, căruia, odată cu numele, i-a luat şi viața – căci partidul decimat, interzis şi arestat de Partidul Comunist Român (din care provin liderii istorici ai FSN-FDSN-PDSR) a fost complet înghițit de urmaşii acestuia. De ce această manevră? Pentru că PSD ar dori să se poată comporta nestânjenit ca PSD (care, prin baronii săi, constituie cel mai perfecționat dispozitiv de pradă din România), dar să fie perceput ca un fel de PNL mai de stânga. După ce s-a deghizat în straiele unui partid social-democrat, înghițind PSDR şi luându-i numele, PSD vrea acum să-şi pună masca unui partid liberal. Fireşte, e o fraudă. După cum tot printr-o fraudă caută Mircea Geoană să se ascundă în spatele reputației lui Klaus Iohannis, cu scopul de a dizolva antipatia față de el în simpatia de care se bucură acesta din urmă – ideea subliminală fiind „Când puneți ştampila de vot pe «Geoană», nu «Geoană» votați, ci Iohannis“.

PSD spune că timişorenii au fost aduşi în fața Operei de PDL şi au fost plătiți cu 500 lei fiecare. Acuzație iute transformată în ştire de televiziunile zise de ştiri, care au transmis până la greață singura scenă de violență petrecută în fața Operei (o îmbrânceală, în prezența jandarmilor). De bani şi complot vorbea şi strămoşul PSD din 1990 (FSN) în privința demonstrației din Piața Universității, pe care o acuza că e finanțată de partidele istorice şi alimentată cu droguri de PNȚ. Minciună imediat transformată în ştire de Televiziunea publică, zisă pe atunci şi „liberă“.

S-a spus, cu superioritate, că numai pegra Timişoarei s-a strâns acolo, în fața Operei. Pegră? Iată ce scrisoare i-a adresat această „pegră“ primarului Timişoarei: „Domnule Primar, suntem consternați de decizia pe care ați luat-o în numele nostru într-un conflict politic, folosind Balconul, P-ța Operei şi Proclamația de la Timişoara, simboluri care aparțin istoriei oraşului nostru. Opțiunea dumneavoastră pentru acest act major, în absența

consultării cetățenilor, este un gest de desconsiderare a celor care v-au ales“. Semnează: Societatea Timişoara şi alte treisprezece asociații civice. Acest scurt şi demn text arată nu doar componența „pegrei“, ci şi motivele care i-au scos pe timişoreni în stradă. „Nu folosiți în luptele voastre politice simbolurile revoluției din Timişoara. Nu ne manipulați memoria şi morții. Nu vă ascundeți obiectivele de putere în spatele respectului pe care şi l-a câştigat, în ochii tuturor, eroismul cetățenilor Timişoarei.“ Cam aşa ar putea fi exprimat sentimentul care i-a adus pe timişoreni în fața Operei, în ziua de 1 Decembrie 2009. Nu banii de la PDL. Nu manevrele lui Traian Băsescu. Ci refuzul de a se lăsa anexați. Timişorenii îşi amintesc bine că descinderea la Timişoara a grupului Geoană–Antonescu–Iohannis a fost precedată de afişarea pe fațada Operei a unui enorm banner cu fotografiile lor (unde, în semn de respect pentru memoria revoluției, afişarea este interzisă), având în stânga, pe fațada hotelului învecinat, un nu mai puțin enorm banner cu următorul text „1989–2009. În Decembrie, o dată la 20 de ani, Timişoara debarcă dictatorul“.[61]

Ca să îi ajute pe timişoreni să scape de „noul dictator“, PSD a organizat un miting electoral, în care simpatizanții săi au fost puşi să defileze cu steaguri roşii. La Timişoara, de ziua națională, în preajma aniversării Revoluției! Nu prea inteligent. În plus, mitingul s-a desfăşurat într-o manieră stranie: liderii politici vorbeau în interiorul Operei, ei între ei, dar ca şi când s-ar fi aflat în fața mulțimii, iar mulțimea stătea afară, uitându-se la ei cum gesticulează pe un enorm ecran de plasmă, instalat în fața intrării Operei. Destul de arogant. Provocatoare, însă, de-a dreptul, a fost ideea de a invoca punctul 8 al Proclamației de la Timişoara, în contextul în care parteneriatul parafat cu acea ocazie implica PSD-ul, cel mai feroce adversar al Proclamației şi denigratorul ei cel mai constant.

Fireşte, purtătorii de cuvânt ai PSD neagă steagurile roşii, neagă indignarea timişorenilor, neagă părăsirea clădirii Operei pe uşa din dos. Ştiu însă sigur că timişorenii care au protestat au fost plătiți, sunt nişte „bătăuşi“ şi sunt „bătăuşii de la PDL“. Nu ne mai mirăm că ceea ce ştie atât de bine purtătorul de cuvânt al campaniei lui Mircea Geoană este şi ceea ce transmit în flux continuu televiziunile, care s-au întrecut în a ne dezinforma, exact la fel cum făcea pe vremuri, cu demonstrația din Piața

Universităţii, Televiziunea Română Liberă. Atunci, pentru TVR-L, era ceaţă şi nu se putea transmite. Acum se face o selecţie atentă a imaginilor, se montează cu tendinţă, se lipeşte o etichetă injurioasă şi rezultă ştirea. Ce au transmis obsesiv televiziunile de ştiri de la Timişoara (pentru televiziunea publică era ceaţă deasă, nu putea transmite decât din studiourile sale) este că demonstraţia a fost violentă (şi plătită) şi că protestele din ţară, de solidarizare cu timişorenii, au avut legătură cu evenimentele de acum douăzeci de ani (nu cu protestele de la Timişoara de acum). Cred că martorii oculari fierb de indignare, aşa cum fierbeam şi noi de indignare când vedeam cum televiziunea zisă liberă deforma ştirile privind demonstraţia din Piaţa Universităţii. Jurnalismul de tip George Marinescu – vă amintiţi? servilul, mincinosul, manipulatorul crainic George Marinescu – revine în forţă. Partizanatul televiziunilor de ştiri ne-a adus înapoi la jurnalismul neruşinat de tip George Marinescu. În 2009, cu proprietari privaţi, am revenit la dezinformarea practicată de Televiziunea Română Liberă, în condiţii de monopol informaţional. Comparaţi informaţiile despre ce s-a întâmplat la Timişoara, date pe bloguri, cu informaţiile date de televiziunile de ştiri. Blogurile au redat fidel; televiziunile au distorsionat. Adevărul a fost silit să se retragă în catacombe. Unde, dacă nu ne opunem valului neruşinat de minciună, va rămâne cine ştie cât timp exilat.

(3 decembrie 2009)

85. DELIRUL GENERALIZAT

În ziua alegerilor, la ora 21.00, candidatul Mircea Geoană strigă „Am învins!“ (şi sare de patru ori în sus, cu mâinile ridicate a victorie). De unde ştie dl Geoană că a învins? De la cifrele exit-poll-ului. Împreună cu echipa, serbează toată noaptea, când la PSD, când la PNL. De ce serbează? De ce se crede învingător? Logica ne-o spune clar: pentru că are încredere în cifrele exit-poll-ului; iar în cifrele exit-poll-ulului nu poţi avea încredere decât dacă ai încredere în faptul că alegerile nu au fost trucate.

A doua zi dimineaţă, primul comunicat oficial al Biroului Electoral

Central îl arată câştigător pe Traian Băsescu. Căutat de jurnalişti, dl Geoană tace. Tace toată ziua. Derută. Ce aşteaptă? Aşteaptă rezultatul final al Biroului Electoral Central. Acesta vine. Verdictul final confirmă verdictul parţial: câştigătorul alegerilor este Traian Băsescu. În acest moment, abia acum, dl Geoană decide că alegerile au fost fraudate. Dă un comunicat, acuză, ameninţă, cere anularea alegerilor. La fel face partenerul său de alegeri, omul care a pus electoratul PNL la dispoziţia PSD, Crin Antonescu. Nici dl Antonescu nu avea vreun dubiu, cu o seară înainte, că Mircea Geoană a câştigat alegerile. Acum e convins că au fost fraudate. Au apărut fapte noi? Nu. La data anunţării verdictului final, militanţii şi observatorii PSD ştiau la fel de multe despre neregulile din timpul alegerilor ca şi la sfârşitul zilei în care au avut loc alegerile. Logica ne spune că nu faptele s-au schimbat, ci raportarea la ele. Or, această raportare apare ca fiind pur utilitaristă şi interesată. E aici o lipsită de scrupule faţă de logică şi fapte, care mi se pare că îl defineşte cel mai bine pe politicianul român. În ochii mei, anume această lipsă de scrupule e sursa defectelor sale cele mai respingătoare.

Din punct de vedere logic, contradicţia dintre exit-poll-ul în baza căruia candidatul Mircea Geoană şi-a clamat victoria şi rezultatul oficial, în baza căruia era declarat învins, admite o soluţie simplă, „exit-poll-ul a fost greşit“, şi alta complicată, cu mai multe variante: „alegerile au fost fraudate“; „BEC a numărat greşit“; „un mare număr de secţii de votare a numărat neglijent“; „voturile anulate au fost greşit anulate“; ş.a.m.d. Diferenţa dintre soluţia simplă şi cea complicată ţine de probabilităţi. Este mult mai probabil ca un exit-poll să fie greşit (în condiţiile în care diferenţa anunţată cădea în marja de eroare şi, deci, putea fi luată fie în favoarea, fie în defavoarea unuia dintre candidaţi), decât ca un complot (fraudarea alegerilor) să izbutească. Realizarea complotului implică un mare număr de persoane, care nu poate decât să lase în urmă un mare număr de semne compromiţătoare. Or, nici o crimă nu este perfectă, iar între crimele colective, cele româneşti sunt cele mai imperfecte. Prin urmare, probabilitatea de a izbuti o fraudă de proporţiile inversării alegerilor este foarte redusă (ceea ce nu înseamnă că investigarea acuzaţiilor de fraudă nu trebuie făcută).

De ce atunci dnii Geoană şi Antonescu au ales explicaţia cea mai puţin probabilă? Din mai multe motive. Întâi de toate, pentru că ei, ca mai toţi politicienii noştri, au o deplină încredere în lipsa de credibilitate a instituţiilor. Oricâte dezminţiri şi infirmări vor produce instituţiile abilitate, ei oricum vor putea clama că frauda a existat. Căci ei nu pot pierde: numai ticăloşia altora i-a pierdut. În al doilea rând, fiindcă frauda, pentru dnii Geoană şi Antonescu, este un pretext. Învingători, puţin le-ar fi păsat de fraudă (dacă ar fi existat); învinşi, îngrijorarea faţă de fraudă (ca principiu) le smulge strigăte de război civil (situaţie simetrică în 2004: acuzaţiile de fraudare aduse de echipa D.A. guvernului PSD au fost bune până la confirmarea victoriei; după victorie, au fost *complet* date uitării: aceeaşi raportare utilitaristă şi pur interesată la fapte şi logică). În al treilea rând, pentru că aproape toţi oamenii politici români nu dau doi bani pe principii. Toţi le invocă, când le sunt de folos; toţi le calcă în picioare, fără scrupule, dacă nu le sunt de folos. Ei nu slujesc, prin serviciu public, principiile: ei se slujesc de ele, fără nici un fel de scrupule.

Dacă înţelegem că acest temperament moral este şi al societăţii, nu doar al politicienilor, avem atunci aici o explicaţie a sentimentului endemic de frustrare care ne caracterizează. Pentru că nimeni nu ia în serios (adică independent de interesele proprii) principiile, fiecare se aşteaptă de la celălalt la ce e mai rău. Există la noi un consens instantaneu al neîncrederii şi o dificultate infinită de a construi încrederea.

În politică, instrumentalizarea tuturor principiilor (e bun ce îmi foloseşte; e rău ce mă dezavantajează) are efecte dezgustătoare. Politicienii noştri spun vrute şi nevrute, în funcţie de interes. Tot ce spun e instrumental. Tot ce fac e conjunctural. Sunt la fel de elocvenţi minţind ca şi spunând adevărul. Dar ce spun eu – „adevărul“? Adevărul, pentru ei, nu există. Nu îl pot distinge epistemologic de fals, pentru că adevărul, pentru ei, este numai ceea ce le foloseşte, ceea ce îi face să dobândească sau conserve un avantaj, o poziţie, puterea. Exact ca şi în cazul dlui Geoană: exit-poll-ul era adevărat, pentru că îl dădea învingător; ar fi fost corecte şi alegerile, dacă rezultatul final l-ar fi scos învingător. Nici o atenţie faţă de fapte, nici o grijă faţă de adevăr. Cu aceeaşi convingere, Crin Antonescu a demonstrat, de-a lungul timpului, şi că Geoană este un politician de nimic,

şi că este o datorie morală să fie votat de toţi românii. Nici Geoană, nici Antonescu nu au vreo convingere de natură intelectuală ori morală. Au un singur simţ, al puterii proprii. Ce le poate da putere este bun şi moral. Ce îi poate conduce la ea este principial şi adevărat.

Această simplificare a echipamentului senzorial şi cognitiv este întâlnită în lumea oamenilor numai uneori – la monştri. În lumea prădătorilor este obligatorie şi necesară. La scară evolutivă, prădătorii au fost echipaţi de natură cu acest tip de distorsionare instrumentală a lumii. Pentru crocodili nu există adevăr: există numai căi de a înghiţi prada. Toată lumea este percepută de prădători în funcţie de capacitatea lor de a o transforma în pradă. Ei nu pot vedea lumea în chip dezinteresat. Pentru prădători, adevărul nu poate exista decât sub formă de instrument: e adevărat tot ce transformă lumea în pradă; e fals tot ce împiedică acest proces. E motivul pentru care animalele de pradă nu pot cunoaşte nici binele, nici frumosul, nici adevărul: viaţa lor e captivă într-o unică logică – a prădării. Este modalitatea practică prin care se manifestă în lume urâciunea pustiirii. Răul este un animal de pradă.

La fel sunt şi oamenii noştri politici. S-au specializat în dobândirea puterii şi, asemenea prădătorilor, au devenit captivi în logica transformării lumii în pradă. Nu există adevăr, nu există bine. Există numai instrumente de captare a puterii. Tot ce poate transforma lumea în bun de putere este, pentru politicienii noştri, adevărat. Restul e apă de ploaie. Asta îi face pe oamenii noştri politici hâzi şi dezgustători. Şi tot asta ne face pe noi sceptici, pesimişti şi dezabuzaţi. Ingrediente cu care nu se prea poate menţine o democraţie, mai ales când e animată de politicieni care spun totul şi contrariul lui cu aceeaşi convingere, cu aceeaşi exaltare, cu aceeaşi sinceritate. Adică, faţă de noi, cu acelaşi dispreţ.

(10 decembrie 2009)

Note

53. Poziţia lui Popper rezumată mai jos este exprimată în cărţile: Karl Popper, *La télévision: un danger pour la démocratie*, Anatolia Editions, Bibliothèques 10/18, 1994, pp. 23–25; Karl R. Popper, *Lecţia acestui secol*, trad. Cristian Preda, Nemira, 1998, pp. 52–55. Pentru o critică nimicitoare a televiziunii, mult mai radicală decât cea a lui Popper, vezi Giovanni Sartori, *Homo videns: imbecilizarea prin televiziune şi post-gândirea*, trad. Mihai Elin, Humanitas, Bucureşti,

2008 (ediția italiană: *Homo videns: Televisione e post-pensiero*, Sagittari Laterza, Roma, 1997).

54. „Dezaprob ceea ce spui, dar voi apăra cu prețul vieții mele dreptul tău de a o face“.

55. *A Book of French Quotations with English Translations*, Doubleday, New York, 1963/1965.

56. „Detest ceea ce scrieți, dar mi-aş da viața ca să puteți continua să scrieți“.

57. În *Saturday Review*, numărul din 11 mai 1935.

58. „Monsieur l'abbé, je déteste ce que vous écrivez, mais je donnerai ma vie pour que vous puissiez continuer à écrire“.

59. O scrisoare a lui Voltaire din 6 februaie 1770 către François-Louis-Henri Leriche, care nu era abate!

60. Am luat aceste informații (pe cele pe care le-am citat le-am şi verificat) de pe site-ul „Quote Investigator“ (https://quoteinvestigator.com), la pagina „I Disapprove of What You Say, But I Will Defend to the Death Your Right to Say It“ (https://quoteinvestigator.com/2015/06/01/defend-say/#return-note-11320-11). Vezi şi http://www.quotationspage.com/quote/331.html.

61. În urma protestelor timişorenilor, bannerul de pe hotel a fost retras, iar cel de pe Operă mutat pe hotel; vezi http://mafiadintimisoara.wordpress.com /2009/11/29/sacrilegiu/.

86. BILANȚ 2009

I. *Succesul mediatic al coaliției anti-Băsescu*

Anul 2009 nu a fost unul banal. A fost ceea ce un proverb chinez numeşte un „an interesant“ (unul de care numai duşmanilor le-ai dori să aibă parte). A fost un an de război total, care ne-a divizat profund şi în care tot ce e mai rău şi mai urât din (aproape) fiecare dintre noi a ieşit în mod trufaş la iveală. Anul 2009, prin evenimentele sale, a marcat profund echilibrul vieții politice româneşti şi, retrospectiv, va fi privit ca un an *politic* hotărâtor, în care nu oamenii politici, ci presa şi oamenii de afaceri (din spatele ei) au jucat rolul central, restul societății şi al lumii politice găsindu-se constant la remorca ei, fie în calitate de victimă, fie în calitate de părtaş. Să încercăm un bilanț al acestor evenimente.

Cel mai important eveniment politic al anului 2009 a fost, fără îndoială, succesul mediatic fără precedent al coaliției anti-Băsescu, o coaliție care s-a putut prezenta pe sine, până la testul democratic al alegerilor (care a spulberat-o), ca fiind universală. Aşa cum voia Carl Schmitt când vorbea de „politic“, societatea românească s-a structurat politic în două categorii etanşe, categoria de duşman şi categoria de prieten, pe un unic criteriu – „chestiunea Băsescu“. Orice subiect de dezbatere publică a fost redus la poziția sau opoziția față de Traian Băsescu. Forța mediatică a coaliției anti-Băsescu a reuşit să inducă în opinia publică ideea că a fi anti-Băsescu este sinonim cu a fi rațional, democrat şi progresist. În aceste condiții, cei care s-au pronunțat fie în favoarea lui Traian Băsescu, fie împotriva demonizării sale au fost stigmatizați aşa cum erau stigmatizați pe vremuri duşmanii poporului. Singurul argument al luptei politice a devenit, în mod inevitabil, ura – ura împotriva lui Traian Băsescu. Cu ajutorul televiziunilor zise de ştiri, împărțirea societății în duşmani şi prieteni s-a transformat într-un război total, care a lăsat urme mai adânci decât ne dăm acum seama, în relaxarea de după alegeri, şi care nu s-a încheiat prin rezultatul de la urne.

Cea mai remarcabilă performanță a coaliției anti-Băsescu a fost izolarea

mediatică (aproape) deplină a preşedintelui. De partea sa a fost electoratul care l-a votat şi care, înaintea votului, era invizibil. Public, a fost susținut de o televiziune (B1), un săptămânal (*22*) şi o mână de intelectuali. Între foarte puținele cotidiene care nu l-au atacat în mod obsesiv, *Evenimentul zilei* a fost stigmatizat de „colegii“ de breaslă ca fiind „oficiosul“, iar jurnaliştii săi, oameni integri şi cu adevărat neutri (dovadă diversitatea de poziții susținute), au fost batjocoriți în fel şi chip. Împotriva lui Traian Băsescu s-a mobilizat tot restul presei (în corul urii intrând şi presa culturală – prestația jalnică a *Observatorului cultural* rămânând de referință). În 2009, am fost martorii unei noutăți absolute: dacă între anii 1990 şi 1996 sau între anii 2000 şi 2004 televiziunea publică transmitea numai ce spunea şeful statului, în 2009, televiziunea publică nu a transmis nimic din ce declara şeful statului. În 2009, România a devenit primul stat din Uniunea Europeană în care comunicatele şefului statului sunt ignorate de televiziunea publică, sunt fățiş răstălmăcite şi batjocorite de televiziunile private, iar preşedintele are acces nedistorsionat numai la o televiziune de tabloid (OTV) şi la una lipsită de audiență (B1). Măsura aberației în care societatea românească a fost împinsă de logica coalizării anti-Băsescu a fost dată de faptul că această situație li s-a părut normală tuturor celor care, urându-l pe Băsescu, au considerat că a fi neutru înseamnă a face tocmai acest lucru, a-l urî, iar a refuza să-l urăşti înseamnă, fără echivoc, a-l linguşi, a-l „pupa în fund“ (de unde transformarea în declasați moral a „intelectualilor lui Băsescu“).

Al doilea eveniment major al anului 2009 a fost implicarea în viața politică a celor mai puternici oameni de afaceri. Implicarea lor nu a mai fost discretă ori ocultă, cum se obişnuia până acum, ci fățişă şi agresivă. Din culise, au trecut în prim-plan. Noutatea suplimentară este că aceşti oameni de afaceri, care controlează cu toții importante şi influente mijloace de presă, au ținut să se manifeste public ca patroni ai marilor manevre politice. Dan Voiculescu a ținut să găzduiască şi patroneze „proiectul Iohannis“, Sorin Ovidiu Vântu a ținut să-şi afirme autoritatea asupra lui Mircea Geoană, chemându-l la el în noaptea dinaintea înfruntării finale dintre candidați, iar Dinu Patriciu a ținut să revendice paternitatea filmulețului falsificat, după cum a ținut să afirme foarte

apăsat, în repetate rânduri, cum anume trebuie şi cum anume nu trebuie să se comporte partidul pe care îl comandă (PNL). Toți, în aceste alegeri prezidențiale, au ținut să-şi afirme public controlul asupra politicii româneşti.

Sensul acestei noutăți ar putea fi acela că lumea politică a devenit atât de dependentă de instrumentele mediatice de facere şi desfacere a imaginii publice, încât ea nu mai evoluează numai sub constrângerea ciclurilor electorale, cum este normal, ci, în primul rând, sub autoritatea marilor afaceri şi a patronilor trusturilor de presă. Intervenția oligarhilor în campania electorală a transmis opiniei publice mesajul că ei, oamenii de afaceri, revendică de acum încolo un loc central în lumea politică. Noutatea fenomenului la care mă refer este că aceşti oameni de afaceri refuză să devină politicieni pentru a-şi atinge scopurile (ca până acum), sustrăgându-se astfel constrângerilor de control electoral, sub care stau toți oamenii politici într-o democrație. Ei vor să aibă fructele politicii, fără responsabilitățile – şi servituțile – ei. Ei vor să-i aibă pe politicieni în slujba lor, fără a fi şi ei în slujba cuiva (a electoratului, de pildă). Rămâne faimoasă trufaşa vorbă a lui Dinu Patriciu, care pretindea să-l poată avea pe prim-ministru la cafea, în fiecare dimineață, în casa lui, ori îndemnul cinic al lui Sorin Ovidiu Vântu, care le cerea cetățenilor români să-şi întărească statul, dacă vor să nu mai sufere de pe urma oligarhilor.

Semnificația acestor evoluții este că oamenii de afaceri cu cea mai mare putere mediatică şi financiară şi-au propus să controleze în mod autoritar statul, menținându-se însă în afara mecanismelor sale de control şi moderare. Ei vor să se folosească de stat din afară, ca şi cum nu i-ar fi cetățeni, ci stăpâni, iar poziția lor privilegiată le-ar permite în mod „legal" să îl transcendă. Noutatea acestui fenomen e frapantă.

(31 decembrie 2009)

II. *Afirmarea oligarhilor ca stat al statului. Coruperea presei din interior*

Încheiam, săptămâna trecută, prima parte a bilanțului anului politic 2009 cu o constatare: oamenii de afaceri care s-au afirmat în ultimii ani (mai precis de la suspendarea preşedintelui, din mai 2007) ca mari jucători în

lumea politicii n-au mai făcut-o, cum o făceau în mod tradițional, corupând statul, ci încercând să şi-l subordoneze. Nu dinăuntru, pentru că au refuzat să mai asume posturi publice care implicau responsabilități ori concurență, ci din afară. Într-adevăr, aceşti oameni de afaceri au ajuns să aibă o enormă putere politică fără să joace jocul pe care actorii politici, într-un regim democratic, sunt obligați să îl joace. Pentru că nu candidează, ei nu depind de electorat. Pentru că nu guvernează direct, nu sunt responsabili față de legi, morală ori angajamente. Pentru că sunt patroni de presă, nu se simt responsabili față de opinia publică. Pentru că nu pot fi condamnați, deşi au fost de multe ori inculpați, nu se simt responsabili față de justiție. Pentru că îşi obțin resursele fie forțând legile, fie modificându-le, fie beneficiind de aranjamente privilegiate cu statul, ei, deşi se recomandă ca oameni de afaceri, nu se simt de fapt responsabili nici față de regulile economiei de piață, pe care le distorsionează prin relația lor vicioasă cu legea ori cu statul. Prin capacitatea lor de a influența guvernul, prin controlul pe care au dovedit că îl pot exercita asupra unui partid politic ori asupra unei majorități parlamentare, aceşti oameni de afaceri au arătat statului şi cetățenilor români că ei se pot sustrage oricărui control public. După ce au ilustrat copios iresponsabilitatea lor morală, aceştia şi-au dobândit şi consolidat în statul român, care este o republică, un statut pe care numai monarhii îl au, într-o monarhie: iresponsabilitatea juridică şi constituțională. În ambele sensuri, moral şi juridic, oamenii de afaceri care în 2009 au jucat un rol politic major şi-au dovedit, ostentativ față de legi şi derogativ față de morală, i-responsabilitatea.

Oamenii de afaceri români care s-au hotărât să devină oligarhi au făcut acest pas (separându-se astfel de lumea celorlalți oameni de afaceri) pentru a putea domina politica fără a se supune regulilor şi responsabilităților ei. Nu doar setea de putere (deşi şi ea), nu doar lăcomia de bani uşori (deşi şi ea), nu doar dorința de a scăpa indemni justiției (deşi, fireşte, şi ea), ci, în primul rând, dorința de a putea întreprinde orice fără a trebui să se supună vreunei responsabilități oarecare. Pe scurt, a fi monarh, dar fără servituțile monarhiei.

Oligarhul român a încetat să mai fie un simplu de om de afaceri în două etape: în prima etapă, atunci când a încercat să facă bani mai mulți decât

colegii săi, *simplii* oameni de afaceri, folosindu-se de o relație privilegiată *stabilă* cu statul. În a doua etapă, atunci când a încercat să se sustragă responsabilităților care decurg din faptul de a fi cetățean şi om de afaceri direct prin controlul statului. Ceea ce i-a calificat pe câțiva oameni de afaceri români avizi de putere şi bani să devină oligarhi în toată puterea cuvântului a fost o lovitură de geniu: exercitarea unui control asupra statului, lipsit de responsabilități, prin controlarea opiniei publice. Cum opinia publică, în societățile postmoderne, se formează aproape în exclusivitate la televizor, ideea a fost de a controla din interior toată presa de mare audiență. Acest obiectiv nu putea fi atins fără cartelarea câtorva oligarhi puternici (scuzați pleonasmul!). La noi, inovația este dublă: oligarhii posedă toate televiziunile de rating; oligarhii sunt cartelați.

Teza mea este că, trecând prin etapa a doua, oligarhii români au încetat de fapt să mai fie *doar* oligarhi – deoarece şi oligarhii evoluează pe o piață concurențială şi sub anumite constrângeri statale ori cezarice (vezi Rusia). Ei aspiră, prin cartelare, să formeze o cupolă a oligarhilor care să joace față de statul pe care doresc să îl controleze rolul unui adevărat stat suprapus. Dominându-ne statul, oligarhii noştri vor să-şi constituie nu un stat în stat, ci să se constituie într-un stat al statului.

O altă noutate este că, în 2009, fenomenul major de corupție nu a mai fost corupția statului, ca în trecut, ci corupția în presă. Iar corupția nu s-a făcut prin presiuni cu amănuntul, ca pe vremea guvernării Năstase, ci prin cumpărare cu ridicata. Jurnaliştii-vedetă au fost cumpărați nu pe subiecte, ci cu contractul, oferindu-li-se salarii pe care, în Occident, un jurnalist cu prestația lor nu l-ar fi putut în nici un caz spera. Ca un mijloc de corupție, în presă s-a ajuns să se câştige mai bine decât în multinaționalele cu profit. În acest mod, „marii“ jurnalişti au făcut exact jocul oligarhilor cartelați, fără să aibă (deloc) conştiința încărcată. În fond, dacă toată lumea „bună“ o face, de ce să te ruşinezi că o faci şi tu? În acest mod, corupția presei a fost perfectă. Prin coruperea vârfurilor presei, a fost corupt întreg mediul presei şi, odată cu el, s-a degradat media prestației jurnalistului standard. Ca urmare, standardele actului jurnalistic s-au prăbuşit. Prin partizanat, măsluirea informațiilor, ton insalubru şi abandonul oricărui criteriu moral, o mână de jurnalişti corupți, care

câştigă pe oră mai mult decât un antreprenor cinstit într-o zi, a reuşit să distrugă în mai puţin de doi ani credibilitatea întregii prese din România.

Astfel că, după ce a reuşit performanţa de a transforma cel mai util şi rapid mijloc de informare în masă, televiziunea de ştiri, într-un perfid mijloc de dezinformare în masă, cartelului oligarhilor i-a mai reuşit o distorsiune majoră în rolul tradiţional democratic al presei: din aliatul cel mai de nădejde al cetăţeanului, atunci când e vorba de supravegheat lumea politicii, presa noastră a devenit cel mai redutabil instrument de compromitere şi distrugere a adversarilor politici. Cum se ştie, de dragul libertăţii de exprimare, într-un stat democratic, presa se bucură de privilegiul de a fi singura putere necontrolată de o alta. Ea nu poate fi controlată decât din interior, de ea însăşi, sau de opinia publică, prin rating ori tiraj. Ei bine, şi acest lucru a fost speculat în folosul lor de către cartelul oligarhilor: căci, interiorul presei fiind controlat de ei, iar pierderile fiind suportate din motive politice tot de ei, presa a putut fi sustrasă, astfel, oricărui control cetăţenesc. Rezultatul este că cetăţeanul nu poate nimic în faţa presei, în timp ce presa poate face orice din orice cetăţean, fără vreo responsabilitate şi în dispreţul oricărei sancţiuni legale. Alături de prăbuşirea credibilităţii presei, anul 2009 a înregistrat şi neputinţa CNA de a echilibra distorsiunile şi falsurile introduse cu intenţie în emisiunile televiziunilor zise de ştiri. Sancţiunile şi amenzile nu au folosit la nimic: s-a dovedit că în televiziunile cartelizate de oligarhi adevărul şi morala nu valorează în ochii jurnaliştilor lor nimic, voinţa patronilor cumpărând şi răscumpărând tot.

(7 ianuarie 2010)

III. *Consolidarea Noii Alianţe*

Coruperea din interior a presei a fost al treilea eveniment major al anului 2009, după succesul coaliţiei mediatice anti-Băsescu şi după fenomenul cartelării oligarhilor în vederea dominării statului – nu din interior, după metoda tradiţională, ci făcând totul pentru a se sustrage cadrului oferit de el, în tentativa de a se impune lumii politice şi justiţiei nu atât ca un stat în stat (metoda tradiţională), cât mai degrabă ca un *stat peste stat* ori, mai

bine, ca un *stat al statului*. E limpede ca aceste trei evenimente fac sistem: fără cartelarea oligarhilor şi în absenţa coruperii din interior a presei, formidabilul succes mediatic al coaliţiei anti-Băsescu nu ar fi fost cu putinţă. Pe de altă parte, între cele trei evenimente există o deosebire importantă: coruperea din interior a presei şi cartelarea oligarhilor sunt fenomene de sistem; coaliţia anti-Băsescu este conjuncturală. Ceea ce înseamnă că transformarea presei în instrument al oligarhilor cu consimţământul cointeresat al jurnaliştilor şi cartelarea oligarhilor în vederea subordonării statului şi sustragerii oricărui control public vor continua să existe şi în absenţa ţintei „Băsescu". Ţinta „Băsescu" i-a coagulat, pentru că erijarea lui Traian Băsescu în adversar al „sistemului ticăloşit", din care provenea, reprezenta o anomalie care trebuia curmată; iar acţiunea sa împotriva lor le-a justificat acestora nu doar ura, ci şi construcţia cartelului, şi opţiunea pentru a acţiona prin coruperea din interior a presei, şi ideea mobilizării publice a urii, şi iniţiativele mai puţin vizibile legate de introducerea aceluiaşi tip de corupţie ca în presă şi în justiţie (un fenomen care, dacă nu va fi ferm contracarat prin numirea ori alegerea unor magistraţi necorupţi în poziţii cheie, va deveni cu siguranţă evenimentul major al anului 2010).

Din punct de vedere politic, reacţia oligarhilor la ameninţarea „Băsescu" a fost inteligentă şi eficace. În cultura politică a răului, cartelul a inovat şi a creat precedenţă. Victimele sunt, în mod previzibil, trei. (a) Presa, care, în ansamblul ei, va suferi tratamentul pe care l-au suferit deja instrumentele de presă cele mai uzate şi compromise (*Ziua*, *Gardianul*, *Cotidianul* etc.), călcarea în picioare şi, după stoarcerea ultimului dram de credibilitate, aruncarea la coş. (b) Lumea politicii, a cărei maturizare prin competiţie democratică a fost blocată indefinit de acţiunea conjugată a oligarhilor care posedă partide (ori a baronilor care federează partide) şi a presei cartelate, care face selecţia politicienilor apţi să apară pe sticlă în funcţie de conformismul acestora şi de cotizaţia de consultanţă virată în cont. (c) Relaţia normală dintre instituţii, care rămâne blocată în aranjamentele para- ori non-constituţionale, aranjamente care inhibă orice evoluţie spre o societate decentă.

Ca mecanism de apărare faţă de încercările de a reforma sistemul,

cartelarea va supraviețui eventualei destrămări a actualului triumvirat. Ea constituie o reacție de sistem şi trebuie înțeleasă dincolo de persoane. Ca reacție de sistem, ea este mai nocivă pentru statul de drept decât oricare dintre ilegalitățile ori abuzurile comise de fiecare dintre oligarhi în parte şi, odată pusă în mişcare, îşi va putea schimba compoziția, dar îşi va păstra dispozitivele de putere. Dovadă că, deşi înfrântă în alegeri, coaliția anti-Băsescu continuă atât mediatic, cât şi politic. Continuarea ei mediatică implică menținerea aranjamentului patronal care a condus la coruperea din interior a presei. Continuarea ei politică implică menținerea şi consolidarea alianței dintre partidele prin care se exprimă dispozitivul *politic* de putere al cartelului de oligarhi: PSD+PC şi PNL.[62]

Consolidarea alianței dintre PSD+PC şi PNL reprezintă al patrulea eveniment major al anului 2009. Noutatea acestei alianțe, care şi-a arătat şi înainte de 2009 roadele (majoritatea ascunsă a Guvernului Tăriceanu II, nucleul dur al suspendării preşedintelui etc.), este că funcționează transversal. Când unul dintre partidele acestei alianțe este la guvernare, celălalt îl sprijină din opoziție. Când ambele sunt în opoziție, diferențele de opțiuni ideologice ori economice dispar, lăsând în loc o remarcabilă eficacitate de asediu. Deşi totul le desparte (ideologie, tradiție, trecut, afilieri, opțiuni economice, electorate etc.), PSD+PC şi PNL acționează şi reacționează disciplinat, într-o țară în care indisciplina este endemică. Dacă alianța acestor partide e atât de strânsă politic, este, fireşte, pentru că e sudată de interese economice cel puțin la fel de puternice. Acesta e motivul clasic. Mai există însă un motiv, care conferă şi noutatea alianței PSD+PC şi PNL: cartelarea oligarhilor. Alianța poate fi puternică în pofida transversalității sale multiple pentru că ea reflectă, la nivel politic, cartelarea oligarhilor comuni. Ceea ce vedem, aşadar, nu este o alianță politică clasică, ci ectoplasma politică a unui cartel oligarhic. De aici forța, elasticitatea, duritatea. Prin unitatea cartelului, alianța e ținută laolaltă de existența unui adversar comun, pe care interesele politice şi economice îl identifică ca duşman, iar presa cartelată îl construieşte ca duşman al tuturor. Presa e instrumentul prin care politicienii alianței disciplinează spațiul public şi mijlocul prin care sunt, la rândul lor, disciplinați. O soluție perfectă, deşi monstruoasă, care funcționează fără

fisură, deşi e contra naturii.

Aceasta este veritabila moştenire a anului 2009.

(14 ianuarie 2010)

87. JUSTIȚIA DE LA NOI (NU A NOASTRĂ)

„Din perspectiva unui om simplu, eu, în România, nu aş vrea să am un proces“ – aceste cuvinte aparțin unui judecător român, cu grad de Curte de Apel, care este şi preşedintele Uniunii Naționale a Judecătorilor din România. Dacă un judecător, şi responsabil, şi cu responsabilități, poate distinge între un „om simplu“ şi un om din sistem atunci când vorbeşte de actul de justiție, înseamnă că justiția română este un eşec.

Orice om simplu care a avut de-a face cu justiția română ştie pe pielea lui trei lucruri: că procesele costă prea mult, că durează disproporționat de mult şi că rezultatele lor sunt nesigure. Asta înseamnă că justiția e scumpă, indiferent de rezultat; că durează mult şi când durează puțin; iar când se ajunge la o decizie definitivă, aceasta se aplică imediat numai când e în defavoarea cetățeanului şi se aplică dilatat ori aleatoriu când e în favoarea lui – definitiv înseamnă, în sistemul nostru judiciar, fie indefinit, fie slab definit, fie în orice fel definit.

Sistemul de justiție al unei țări este promisiunea că atunci când va fi nedreptățit cel mai neajutorat dintre cetățeni există pentru el o cale de a-şi face dreptate, care să nu fie arbitrară şi care să nu poată fi nesocotită de cei care l-au nedreptățit. Justiția se asociază în mod natural cu accesibilitatea actului de justiție, cu generalitatea soluțiilor date, cu durabilitatea şi cu recunoaşterea lor socială. Fără posibilitatea de a recurge la ea, justiția e inaccesibilă; fără soluții generale, e inutilizabilă; fără soluții durabile, e inutilă; iar fără recunoaşterea soluțiilor ei, e de prisos.

Prin faptul că este şi inaccesibilă, şi inutilizabilă, justiția la care avem acces în statul ai cărui cetățeni suntem funcționează ca un *sistem legal de inechitate*. O justiție care fie nu produce dreptate, fie o produce fără să o aplice, fie o distribuie aleatoriu, fie o acordă după criteriul puterii este o justiție de castă, care, în mod paradoxal, funcționează după modelul

justiției de clasă. Justiția de clasă, după cum se ştie, folosea tribunale extraordinare, pe care constituțiile democratice le interzic (inclusiv a noastră). Fireşte, la noi nu există tribunale extraordinare. Dar când justiția nu se aplică la fel în toate tribunalele care o administrează, comportamentul fiecărui tribunal obişnuit, față de legea ordinară, tinde să semene cu unul de tribunal extraordinar. Efectul asupra cetățenilor este demoralizant, căci principiul democrației constă în uniformitatea drepturilor şi inexistența privilegiilor, iar cetățenii se aşteaptă ca diferența de statut social să nu creeze, în justiție, o diferență de statut legal. Din păcate, în mod inevitabil, justiția care funcționează ca o justiție de castă creează privilegii şi administrează inegalități.

Ceea ce vreau să spun este că o justiție care funcționează ca un sistem legal de administrare a inechității (indiferent că distribuirea inechității e *interesată* ori *aleatorie*) seamănă mult mai mult cu justiția comunistă decât cu democrația, chiar dacă nimic din ideologia comunistă nu colorează injustiția. Nedreptatea este de acelaşi tip, chiar dacă sistemul instituțional al nedreptății diferă.

Aceasta este teoria. Fireşte, nu este în întregime aşa şi nici nu se întâmplă aşa întotdeauna. Dar în sistemele complexe regula oferă doar *cadrul* identității sistemului, *definiția* sa fiind furnizată de excepțiile specifice. Or, specificul justiției noastre constă în faptul că fiecare tribunal ordinar se comportă, prin lipsa de uniformitate a soluțiilor, ca un tribunal extraordinar, ceea ce face, cum am spus, ca justiția românească să funcționeze ca un sistem *legal* de administrare a inechității.

Cazurile nu sunt toate dramatice, dar toate sunt, pentru timpul şi buzunarul cetățeanului, usturătoare. În ce mă priveşte, aproape toate contactele mele cu justiția, atunci când am solicitat o reparație legală, au fost eşecuri costisitoare. Exemplul cel mai grăitor mi-a fost oferit de următoarea experiență. În anul 2001, deputatul PRM Daniela Buruiană a afirmat despre Andrei Pleşu, Mircea Dinescu şi despre mine că am vândut în Germania dosare de la CNSAS şi că suntem agenți ai unor servicii de informații ostile României. Ambele afirmații sunt demonstrabil false, constituind, deci, infracțiunea de calomnie. Ca să evităm riscul de a fi blocați de refuzul ridicării imunității parlamentare, am dat-o în judecată în

civil. Un generos prieten avocat a acceptat să ne susțină cazul în justiție. Am plătit 10% din daunele cerute. Au urmat opt ani de judecată bezmetică şi dezordonată, în care banii se cheltuiau, iar reparația morală era tot mai îndepărtată. Într-o speță simplă, în totalul dispreț al bunului-simț şi al ideii de justiție, s-a intrat într-un ciclu infernal: ni se dădea dreptate în primele două instanțe, eram retrimişi la fond de către Curtea de Apel. Acest ciclu s-a repetat de trei ori în opt ani. În tot acest timp, injuriile la adresa noastră ale dnei deputat PRM, care îndeplinea şi funcțiile de vicepreşedinte al Comisiilor de control parlamentar asupra SRI şi SIE (alternativ), continuau nestingherite. În cele din urmă, dna deputat nu a mai fost deputat şi nici vicepreşedinte al Comisiilor de control parlamentar asupra SRI şi SIE nu a mai fost. Tot atunci, coincidență!, a pierdut şi procesul. Ca urmare, instanța a fixat o despăgubire. Definitivă. Au trecut de atunci un an şi încă o jumătate. Sentința, deşi obligatorie, nu a fost executată. Noi, cei care am fost calomniați, am rămas şi cu banii luați, şi cu nervii tocați, şi cu imaginea terfelită, şi cu timpul furat. Iar calomniatorul, cu ajutorul justiției, a triumfat. Toate declarațiile sale au primit o largă publicitate din partea presei. Anunțul nostru că justiția ne-a dat dreptate (e drept, după opt ani…) a trecut neobservat.

Aşa se face dreptate în România.

Deci teoria care spune că „În România, nu există justiție; iar când există, e inaccesibilă; dacă totuşi e accesibilă, e inutilizabilă; iar când e utilizabilă, e inutilă; în fine, când nu e inutilă, e neputincioasă“, din păcate, se aplică.

(28 ianuarie 2010)

88. IARNA NETREBNICIEI NOASTRE

Un vers celebru din *Richard al III-lea* de Shakespeare (făcut şi mai faimos de titlul unui roman al lui John Steinbeck, *The Winter of Our Discontent*) clamează: „Now is the winter of our discontent made summer by this sun of York“ – „Azi iarna vrajbei noastre s-a schimbat, prin soarele lui York, în plină vară“. Datorită sonorității contagioase a cuvintelor „iarna vrajbei

noastre“, această frază ne vine deseori pe buze, când e vorba de o ceartă. Dar nu o folosim în sensul propriu, căci o reducem la conflict, în timp ce la Shakespeare accentul cade pe depăşirea lui. Nouă ne îngheață vorba pe buze, pentru că dintre noi nu se iveşte niciodată un York care să schimbe iarna (nemulțumirii) în vară (a mulțumirii). Cum ni s-a spus (ca să ne ducem la plimbare), şi am făcut haz de asta, „iarna nu-i ca vara“…

În fiecare iarnă, noi recădem automat în vrajbă unii cu alții şi redescoperim pe pielea noastră, a câta oară, că vrajba este *la propriu* o iarnă. Două lucruri ni se întâmplă mereu: vine înghețul, iar înghețul ne distruge drumurile; vine zăpada, iar zăpada le blochează. Poate că asta li se întâmplă, mereu, şi altora. Dar nouă ni se întâmplă într-un fel care combină, spre paguba noastră vertiginoasă, neajunsul obiectiv cu netrebnicia subiectivă. De pildă, ca să scăpăm de zăpadă, avem trei soluții la îndemână: plugurile, pentru a degaja străzile; chimicalele, pentru a împiedica formarea gheții; deszăpezirea, pentru a înlătura nămeții. Prin felul brutal şi neglijent în care sunt puse la lucru plugurile, se obține, dincolo de eliberarea arterelor principale, următorul brelan de efecte: se ciobeşte asfaltul şi se zdrelesc marcajele în relief; se blochează trotuarele, parcările şi stațiile de autobuz; se astupă (ori îngustează dramatic) intrările în străzile mici. Efecte neintenționate, desigur, dar durabile şi care creează probleme mai costisitoare şi mai greu de rezolvat, decât cele care au cauzat intervenția inițială. La fel, chimicalele cu care sunt stropite drumurile îşi ating scopul de a împiedica formarea gheții; dar reuşesc şi să corodeze asfaltul, contribuind, alături de ciclul infernal îngheț-fisură-dezgheț-fisură, la distrugerea lui.

Deszăpezirea, aşa cum o practicăm noi, constituie însă cea mai sugestivă piesă la dosarul specificului nostru național. Spre deosebire de efectele secundare ale felului în care folosim plugul ori chimicalele, care vin doar din neglijență ori incompetență, cele antrenate de deszăpezire provin din abisalitățile firii noastre. Practicată fie cu lopata individuală, fie cu scuipătorul motorizat, deszăpezirea *noastră* se face potrivit principiului: muntele de zăpadă se mută de pe locul *meu* şi se pune pe locul *tău*. Astfel, curățenia noastră se face mereu în detrimentul altuia, şi pe seama lui. De pildă, în parcările de bloc, cel care îşi deszăpezeşte

maşina aruncă zăpada în jurul maşinii vecinului. Cel care curăță zăpada de pe trotuarul din fața casei lui o împinge pe trotuarul din dreptul vecinului. Iar când curățirea e simultană, ambii vecini aruncă zăpada în drum. Curtea se curăță prin invadarea trotuarului, trotuarul se curăță prin invadarea străzii, strada mai mare se curăță prin invadarea străzii mai mici, parcarea de stradă se degajează prin blocarea trotuarului, trotuarul se degajează prin blocarea parcării, trecerea A se eliberează prin astuparea trecerii B, primul venit îl blochează pe următorul, iar ultimul îi împroşcă pe toți. Şi aşa mai departe. Din acest motiv, în toate oraşele unde *s-a întreprins ceva împotriva înzăpezirii* se pot vedea, pe toate arterele, munți uriaşi de zăpadă (înghețată) care fie blochează ceva, fie astupă ceva, fie împiedică ceva. Deszăpezirea unora s-a făcut prin înzăpezirea altora, potrivit principiului, care la noi e specific național, al descurcăreților care îi încurcă pe toți.

Principiul e mereu acelaşi: câştigă cine loveşte primul, pierde cine nu a înşelat deja pe cineva. Premisa acestui tip de acțiune nu este sentimentul încrederii, ci presentimentul înşelăciunii: se bazează nu pe identificarea unor legături, ci pe dibuirea *urgentă* a mijlocului prin care să poți înşela *primul* pe oricine, ştiind că *toți* vor încerca să te înşele, cu prima ocazie. Toată strădania noastră, atunci când ne hotărâm să punem ordine în lucrurile publice (prin curățenie, prin deszăpezire etc.), pare să nu fie niciodată îndreptată spre cooperarea cu semenii noştri, ci numai spre identificarea rapidă a celui care poate fi imediat tras în piept, fără riscuri prea mari. Acțiunea noastră socială funcționează ca un joc de sumă nulă: când cineva câştigă, altcineva, cu necesitate, trebuie să piardă.

Ați recunoscut, fireşte, modelul acestui comportament: e principiul „dă-te tu, ca să stau eu“ (formulat de Cezar Petrescu în romanul *Întunecare*). Instinctiv, atunci când vrem să întreprindem ceva în spațiul public, recurgem la acest principiu. De aceea nu progresăm. Încă nu am descoperit beneficiile cooperării. Am rămas blocați în paradigma improductivă a concurenței de sumă nulă.

(11 februarie 2010)

89. INSTITUȚIA INADECVĂRII LA OBIECT

În anii care au urmat Revoluției din 1989, eram sigur că răspunsul la problemele noastre este unul singur şi că acesta este sigur: crearea de instituții noi. Tuturor lipsurilor şi neajunsurilor noastre, credeam, li se poate da un răspuns adecvat şi complet în termeni instituționali. Ceea ce trebuia noi să facem era să creăm instituții eficiente, imparțiale, aflate sub autoritatea legii şi sub controlul cetățeanului. A ne despărți de statul comunist însemna două lucruri: a-i combate ideologia (inclusiv a-i condamna criminalii) şi a-i schimba instituțiile, cu unele liberale. Cum? Părea simplu: în privința ideologiei, condamnând, moral, intelectual şi penal comunismul; în privința reformei statului, imaginând şi scriind legi inteligente. Cum instituțiile care ne interesau pe noi nu trebuiau inventate, pentru că deja existau în Occident (unde funcționau foarte bine), nouă ne revenea sarcina de a le copia şi adapta (inteligent). În Occident lipseau numai instituțiile legate de condamnarea şi memoria comunismului, dar şi acestea puteau fi adaptate după cele privind condamnarea şi memoria Holocaustului. Totul putea fi, la rigoare, copiat. Aveam pe cine copia (Occidentul, pentru noi un model tradițional), ştiam încotro ne îndreptăm (Uniunea Europeană şi NATO): era, prin urmare, simplu. Ca să progresăm, trebuia să facem instituții noi, de la zero.

Cu abateri nesemnificative, aşa s-au şi petrecut lucrurile la noi. În douăzeci de ani, țara s-a umplut de instituii noi, create prin legi noi. Fireşte, legile noi au fost imaginate de oameni vechi şi au fost făcute să funcționeze tot de oameni vechi, ceea ce era inevitabil: prăbuşirea unui regim face caduce nişte instituții, nu antrenează schimbarea în masă a oamenilor. Instituțiile pot fi schimbate peste noapte; oamenii, nu. Se schimbă aspirațiile şi se reorientează oportunismele, fondul însă – „celula“ cum spunea Titu Maiorescu – , rămâne neschimbat.

Acest fond („celula“) a constituit şi limita teoriei în care crezusem la începutul anilor ‚90. Tranziția ne-a făcut să descoperim două lucruri: în ordinea teoriei, că instituțiile nu pot fi reduse la reguli de comportament, deoarece comportamentele instituționale sunt determinate de comportamentele culturale, iar ceea ce produce o instituție depinde de

ceea ce o reproduce, iar cele două lucruri, deşi nu sunt complet independente, nu sunt identice. În ordine practică, ne-a arătat că durata tranziției e determinată de decalajul dintre comportamentele sociale (induse prin tradiții care sunt incontrolabile, pentru că nu sunt codificabile) şi comportamentele instituționale (induse prin reguli care pot fi controlate, pentru că sunt codificate voluntar). Lungimea tranziției demonstrează că instinctele noastre sociale sunt slab influențate de regulile de comportament impuse prin reguli ori legi şi că, instinctiv, noi nu suntem moralmente solidari cu legile noastre. Reglementările şi îndemnurile legale sunt de multe ori contrazise de comportamentele sociale. Țara legală, asupra căreia putem acționa prin legi, nu este aceeaşi cu țara socială, pe care nu o putem schimba prin legi.

Prin urmare, la noi, nici schimbarea, nici rezistența la schimbare nu au fost în vreun fel speciale. Specială a fost, însă, lipsa de solidaritate a „celulei“ față de schimbarea instituțională. În comportamentul ei instituțional, „celula“ noastră e revoluționară când trebuie să fie conservatoare şi conservatoare când trebuie să fie revoluționară – în ambele cazuri pe chestiuni care nu sunt la obiect. E, vai, originală. Noi, când trebuie să funcționăm uniform, facem ce facem şi ne inventăm o regulă individuală; dimpotrivă, când trebuie să fim inventivi, ne agățăm de regulile ştiute. Ținem la schimbare, când ar trebui să păstrăm regula; şi ne pasă numai de noi, când ar trebui să ne mobilizăm solidar. Încurcăm categoriile, din două motive: pentru că suntem capricioşi şi pentru că suntem lipsiți de rigoare. Dar dintr-un unic motiv nu tragem consecințele acestui mod de a nu fi la obiect, de a nu fi „în cestiune“, de a divaga în răspăr cu faptele: deşi suntem sentimentali (tot în contratimp şi, cumva, fără a fi la obiect), nu dăm doi bani pe soarta, strădaniile şi părerile aproapelui nostru. Nici când suntem în regulă, nu suntem cu adevărat „în cestiune“. Şi reciproc. Ca individualişti, nu suntem suficient de individuali pentru a fi cu adevărat autonomi. Dar, ca indivizi, suntem îndeajuns de individualişti pentru a fi impredictibili şi asociali.

Aceste observații nu țin de vreo teorie etnopsihologică: ele descriu un comportament deopotrivă individualist şi asocial de care ne ciocnim la tot pasul şi care nu este numai al altora, acei „unii“ de care ne separăm, ci

este al nostru, al tuturor. Felul asocial şi impredictibil în care conducem când suntem şoferi este numai un exemplu. Regula, însă, şi adevărata noastră problemă, este lipsa de respect (adică de solidaritate morală) faţă de *toate* instituțiile pe care ni le facem singuri. Nu suntem moralmente solidari cu ceea ce ne poate salva şi suntem fascinaţi de tot ceea ce ne destramă.

Singura instituție națională care pare a funcționa perfect este instituția inadecvării la obiect. Nu suntem, cum reproşa Maiorescu, „în cestiune“.

(18 februarie 2010)

90. PSD, RADIOGRAFIA TUTUROR PARTIDELOR

Gândindu-mă care dintre lucrurile petrecute la congresul PSD a fost mai important, mi-am dat seama că nu e uşor de ales. A fost, oare, mai important consensul împotriva lui Mircea Geoană sau alegerea lui Victor Ponta? Jocul de alianțe al baronilor sau vitalitatea politică a lui Ion Iliescu? Absența totală a dezbaterii politice sau prezența halucinantă a vrăjitoarelor la intrarea în sala de congres? Contrastul dintre ceea ce afişa fiecare din candidați la suprafață şi ceea ce transpărea, în atitudinea lor, din raporturile de forță stabilite în culise? Să nu vi se pară frivol: în desfăşurarea alegerilor PSD, absența dezbaterii politice şi prezența vrăjitoarelor face sistem.

Într-un sens, tot congresul PSD a fost o farsă. Din punct de vedere democratic, democratice nu au fost decât introducerea votului în urnă şi numărătoarea voturilor: tot restul, adică dezbaterea, pledoariile şi formarea liberă a opiniilor, a fost decis şi stabilit în culise. Cine crede că democrația înseamnă doar numărarea voturilor se înşală. Unde nu există opinii libere nu există democrație, chiar dacă sunt alegeri. Or, alegerile din PSD ne-au reamintit în registru grotesc că democrația presupune, ca un dat prealabil, libertatea: libertatea dezbaterii, care presupune libertatea *de* conştiință, care, la rândul ei, presupune libertatea *față de* interese. Mulți caricaturişti au reprezentat congresul PSD ca o competiție între sforari şi o înfruntare între marionete. Ideea de marionetă invalidează ideea de

libertate: a alege între o marionetă şi alta, prin votul unor grupuri care se raportează unele la altele prin mecanismele sforarului tras pe sfoară NU înseamnă democrație. Seamănă doar cu democrația, aşa cum viața noastră politică seamănă doar cu o viață politică normală.

În alt sens, congresul PSD nu a fost doar o farsă, a fost şi o ilustrare pe viu a ceea ce suntem fiecare dintre noi şi putem realiza toți împreună, ca societate. Poate nu toți semănăm cu baronii lor: dar toți ne lăsăm angrenați în jocuri oarbe, de sumă nulă, cu rezultate de care ştim dinainte că sunt proaste pentru toți, lucru pe care îl acceptăm numai şi numai pentru că sunt proaste *şi* pentru cei pe care îi detestăm. Cooperarea în vederea răului ne iese perfect; competiția în jurul binelui, nici când încercăm. De ce? Răspunsul teologic e simplu – pentru că ura depăşeşte, la noi, compasiunea – şi ne biruie răutatea. Răspunsul sociologic e complicat – în esență, ar fi acela că instituțiile depind de oameni, iar oamenii nu dau doi bani pe instituții.

Ca regulă generală, noi credem că soluția la problemele noastre stă în câştigarea de drepturi. E fals. Obținerea unui drept, la noi, înseamnă cel mai adesea dobândirea unui acces privilegiat la o resursă a statului. Ceea ce seamănă mai mult cu dobândirea unui privilegiu egoist, chiar dacă subiectul privilegiului este un grup social, nu doar un individ. Obținerea unui drept, de aceea, nu este o soluție: în condițiile noastre, constituie mai degrabă o agravare a problemei. Soluția valabilă nu poate fi decât dobândirea unei *situații de drept*, pentru un bine comun.

Marea miză a luptei din PSD era cine va ajunge să decidă administrarea privilegiilor în interiorul partidului. Era o luptă între oameni care se comportau ca nişte mari feudali medievali pe pământurile lor. Competitorii nu se gândeau nici o clipă că puterea lor, în partid, nu poate fi decât democratică şi că puterea democratică nu are decât o singură justificare, serviciul ei public. Toți acei feudali trufaşi, riguros toți, sunt fie aleşi, fie numiți pe o durată limitată în anumite (înalte) servicii publice. Or, toți se comportă ca şi când ar aparține nobilimii ereditare (înainte ca Revoluția Franceză să le fi decapitat, împreună cu capetele, privilegiile). Îşi imaginează cineva PSD fără ubicuitatea intrigantă a unui X, excentricitățile la limita penalului ale unui Y, autoritarismul unui Z ori

grosolănia mafiotă a unui ZZ? Nu dau nume, nu pentru că aceşti oameni sunt uşor de recunoscut după atribute (sunt!), ci pentru că atitudinea lor este generală şi fiecare om de partid aspiră să devină un astfel de om de aparat: numele, prin urmare, nu adaugă nimic la profilul personajului, care este o funcție în cadrul modului de a se organiza al elitelor de pradă. Atributele pot fi schimbat între X, Y, Z şi ZZ, dar ceea ce rămâne neschimbat este conştiința apartenenței la o castă a stăpânilor de partid, un soi de noblețe ereditară în PSD. Lozinca „Sunt mândru că sunt pesedist“, atât de agitată la congres, înseamnă, de fapt: „Aspir să intru în casta ereditară a partidului“. Prin fixitatea şi reproductibilitatea lor ca baroni, aproape că am putea spune că aceşti oameni sunt *funcții de putere*, indefinit reproductibile în cadrul tipului de partid care este PSD (sau PNL sau PDL sau etc.). Ideea că aceşti oameni sunt, etimologic vorbind, „miniştri“, adică servitori în serviciu public (fie ca parlamentari, fie ca primari, fie ca şefi de partid, fie ca şefi de consilii județene etc.), nici nu le trece prin minte.

Concluzia mea este că, prin modul în care s-au desfăşurat, alegerile din PSD au furnizat o radiografie ştiințifică a sistemului de partide din România, arătând că ele funcționează ca nişte instrumente de exersare a puterii, nu ca instrumente de servire a bunului public. În curând, vom revedea aceleaşi scene la PNL, cu alte marionete la post, în luptă feroce pentru aceleaşi posturi (în sistemul de partide). PDL urmează şi el. Prin perfecțiunea radiografiei pe care singur şi-a făcut-o, PSD a reuşit să demaşte toate partidele din România.

PS. Într-un text intitulat „Unde am ajuns?“, Dan Perjovschi scria că s-a hotărât să plece din societatea civilă, deoarece legăturile dintre oameni sunt complet viciate şi orice acțiune civică a ajuns să semene mai mult cu o luptă între clici, decât cu o competiție care are drept scop realizarea binelui. Mă voi întoarce în societatea civilă, spunea el, „după ce ne depunem toți declarațiile de interese“. Ca de obicei, Perjo a țintit bine.

(25 februarie 2010)

91. AUTOPORTRET DE NAȚIUNE SUB FORMĂ DE

GROAPĂ

Deşi iarna a trecut, problema gropilor ne îngroapă. Din două motive: pentru că gropile sunt tot aici; şi pentru că motivul apariţiei lor nu va dispărea odată cu astuparea lor (dacă şi când se va produce). Scriu acest articol în încercarea de a reflecta la responsabilităţi şi la modul în care le identificăm. M-am săturat să aud că „s-a întâmplat“, vreau să ştiu din cauza cui s-a întâmplat.

Întrebat de presă de ce avem gropi, ministrul Berceanu a indicat trei cauze şi trei vinovăţii, cu ponderile lor. (i) 40% din vină ar reveni legislaţiei, care obligă achizitorul bugetar la contractarea celor mai ieftine lucrări: „Se pun cele mai ieftine mixturi asfaltice. Fiind cele mai ieftine, se ştie că sunt de cea mai de slabă calitate. Am vrut să fac altfel, dar nu s-a putut“ (Berceanu). (ii) 20% din vină ar ţine de furtul din mixtură: stricând compoziţia mixturii, calitatea asfaltului scade, uneori dramatic. (iii) În fine, restul de 40% din vină cade în sarcina supraîncărcării camioanelor (vara, sub presiunea greutăţii, mixtura se deformează plastic şi se vălureşte; iarna, supra-apăsarea produce microfisuri, pe care alternanţa îngheţ-dezgheţ le lărgeşte până devin gropi, care, la rândul lor, sunt continuu lărgite prin trecerea maşinilor).

Primul vinovat ar fi legislaţia. Obiecţia imediată este următoarea: e adevărat, contractantul bugetar este obligat să accepte oferta cea mai ieftină, dar el are libertatea de a redacta un caiet de sarcini cu specificări de calitate înalte (măcar normale). Legea nu te obligă să iei ce este mai ieftin, ci ceea ce este mai ieftin la calitatea pe care singur ai specificat-o. Dacă achizitorul nu a făcut *bine* specificările, *el* este vinovat în primul rând, *înaintea* legislaţiei. A verificat cineva din presă specificările de calitate din caietele de sarcini? Dacă da, nu ni s-a spus; dacă nu, plutim în vag. Aceasta este prima observaţie. A doua este că serviciul achiziţionat trebuie să fie protejat printr-o perioadă de garanţie, specificată în contract. Dacă ministerul sau primăriile responsabile de asfaltări nu au prevăzut garanţie când au contractat lucrările, e grav. Dacă au prevăzut garanţie, dar nu au uzat de dreptul conferit de ea pentru a reclama calitatea scăzută a lucrărilor, e la fel de grav. În ambele cazuri, două explicaţii: incompetenţă

şi/sau corupție. Responsabilitatea, dacă asfaltatorul a înşelat fără să fie tras de mânecă, este a achizitorului.

Concluzia acestei analize este că simplul enunț „legislația e de vină“ nu e suficient. Legea achizițiilor publice nu te obligă să lucrezi cu cei mai proşti asfaltatori, iar dacă totuşi ai avut ghinion să fii obligat să lucrezi cu ei îi poți oricând obliga la reparații, prin contract. Ca regulă generală, dacă achizitorul şi-a făcut bine lecțiile (caiet de sarcini, contract asigurator) şi este de bună-credință (adică urmăreşte respectarea riguroasă a clauzelor contractuale), atunci asfaltatorul nu poate scăpa (prea uşor) de responsabilitatea *materială* a lucrului făcut de mântuială. Există, prin urmare, o modalitate relativ simplă de a stabili vinovățiile concrete: evaluarea caietului de sarcini; evaluarea contractului; evaluarea clauzei de garanție. Deci vina nu este atât a legislației, cât a achizitorului.

Al doilea vinovat ar fi furtul. Furtul este un delict, nu e un fenomen al naturii, ca înghețul ori dezghețul. El nu poate fi invocat pentru a înțelege apariția gropilor, ci numai pentru a acuza neglijența celor care supraveghează lucrările. La incompetența tradusă prin lipsă de calitate trebuie să adăugăm în chip agravant neglijența tradusă prin furt. Recunoaşterea furtului poate fi în chip moral invocată numai în justiție, pentru a cere măsuri împotriva asfaltatorului care s-a angajat să facă un asfalt de calitate, a fost plătit să îl facă, iar el s-a dovedit incapabil să-şi supravegheze lucrătorii. Responsabil, dacă nu s-au luat măsuri împotriva asfaltatorului care a trişat mixtura, este achizitorul public.

A treia vinovăție este pusă de ministru în sarcina lăcomiei transportatorilor, care supraîncarcă maşinile, ca să sporească fără costuri suplimentare profitul. Problema reală, aici, nu este atât lăcomia, cât decizia de a încălca legea. Legea spune că, la gabaritul X, e permisă o încărcare de până la greutatea Y. Dacă supraîncărcarea poate fi invocată ca o cauză a distrugerii pretimpurii a drumurilor, este pentru că şi ea, ca şi furtul din mixtură, este endemică: e practicată, adică, de aproape toți. Asta înseamnă că, pentru mulți dintre noi, una dintre opțiunile cele mai probabile, atunci când avem de rezolvat o problemă, este încălcarea legii. Nu este însă singurul aspect. Soluția de a obține o creştere a profitului prin supraîncărcare trădează şi mentalitatea de a pune pe umerii altuia costurile

unei acțiuni din care tu obții numai beneficii. Putem extrage de aici o concluzie generală. Exploatarea sălbatică a bunurilor publice de către (unii) cetățeni ține de două cauze: (a) prima opțiune a multora dintre noi, atunci când avem de rezolvat ceva, este încălcarea regulii/legii; (b) tendința noastră de a pune în cârca altora costurile acțiunilor al căror unic beneficiar suntem doar noi.

Să nu ne plângem, aşadar, de gropi ca de un fenomen al naturii. Responsabilii există, dar nici achizitorii publici, nici presa nu îi confruntă nici *legal*, nici *moral* cu responsabilitățile lor. Marele lor alibi este nepăsarea noastră şi confuzia între fapt şi fantasmă în căutarea adevărului. Iar când toate acestea sunt spuse, ridicăm din umeri. Ce să facem, suntem relativişti: ne acomodăm uşor cu responsabilitățile confuze şi ne epuizăm sapient în sudalme uimitor de precise…

(4 martie 2010)

92. REQUIEM PENTRU ULTIMUL PARTID ISTORIC

Congresul PNL a confirmat instalarea temeinică *şi* a acestui partid în logica partidului-politic-românesc-care-mimează-democrația-occidentală. În mod grotesc, prefăcându-se că sunt democrați şi că vor să cunoască voința partidului, câțiva puternici lideri liberali au organizat un congres cu unicul scop de a se descotorosi de adversarii din conducere şi de a se realege fără concurenți. Liberalii au organizat alegeri prefăcându-se că aleg, s-au perindat pe la tribună prefăcându-se că dezbat, au depus candidaturi prefăcându-se că le iau în serios. Pe scurt, liberalii s-au prefăcut că sunt liberali. Scopul congresului a fost întărirea puterii unui singur om. Câştigătorul ştia că va câştiga. În mod cinic, acesta a şi dat procentul cu care va fi ales, o zi înaintea congresului. Aşa farsă nu s-a pomenit nici la PSD.

Felul în care Crin Antonescu şi-a organizat concentrarea puterii în mâinile sale se află în strident contrast cu discursul său public. De ani de zile, Crin Antonescu critică pătimaş „dictatura lui Traian Băsescu“. O denunță ca iminentă de doi ani şi o proclamă ca realizată de unul. A

câştigat şefia partidului în 2009 pe o platformă anti-Băsescu. Şi-a făcut campania prezidențială pe o platformă anti-Băsescu. Tot pe o platformă anti-Băsescu a impus la alegerile din PNL metoda listei. Metoda listei este ce poate fi mai neliberal. Ea spune, în principiu, următorul lucru: „Dacă mă votați, mă votați cu tot ce vreau eu, fără să ştiți dinainte ce vreau; iar dacă nu mă votați, tot mă votați, pentru că adversarii mei fie nu vor putea depune liste, fie nu vor întruni numărul necesar de voturi". Nici democratic nu sună prea bine inovația prin care Crin Antonescu şi-a eliminat toți adversarii şi, în acelaşi timp, a obținut un control absolut asupra partidului. Din punctul de vedere al puterii sale, desigur, manevra a fost foarte isteață: nici un lider liberal nu a avut asupra partidului controlul pe care îl are acum Crin Antonescu. În acest moment, PNL nu are un preşedinte ales, are un preşedinte absolut.

Din punctul de vedere al pretențiilor sale liberale şi democratice, însă, manevra a fost un autodenunț: ea l-a demascat pe Crin Antonescu drept ceea ce criticii săi au spus dintotdeauna că este – un demagog superficial, un politician lipsit de principii, ghidat numai de simțul puterii personale şi complet ignorant în teorie liberală. Ca şi când nu ar fi dobândit în partidul său o putere de care Traian Băsescu, probabil, nu s-a bucurat niciodată în al său, Crin Antonescu continuă să denunțe metodele dictatoriale ale acestuia şi nu osteneşte să se propună pe sine ca model de lider democratic. La fel de demagogic în ce spune, ca şi în ce face, liderul maxim liberal nu e tulburat de contradicția în care s-a pus: el colindă în continuare televiziunile cu vestea că dictatura lui Băsescu e intolerabilă şi că trăim ca în Belarus. Ce ar mai putea urma? Fie dezastrul, cu Băsescu; fie salvarea, dacă îl sprijinim necondiționat pe Crin. Acum, că şi-a făcut mâna pe partid, Antonescu poate trece liniştit şi la țară. Ideea de bază este să îl votăm: dar nu oricum, ci necondiționat; şi nu doar necondiționat, ci în alb. Adică pe listă. Cam aşa arată spiritul democratic al lui Crin Antonescu, ca opus spiritului dictatorial al lui Traian Băsescu.

Caracterul de farsă demagogică a congresului PNL depăşeşte însă cu mult problema persoanei lui Crin Antonescu. Drama este a Partidului Național Liberal. Miracolul românesc, după 1989, nu a fost venirea la putere a societății civile, cum s-a întâmplat în celelalte țări ex-comuniste.

Nu avea de unde, pentru că societate civilă românească, pur şi simplu, nu exista. Miracolul a constat din renaşterea partidelor istorice, fenomen unic în toată Europa centrală şi de est. Partidul Național Țărănesc, Partidul Național Liberal şi Partidul Social Democrat din România au renăscut din propria lor cenuşă (adică din sutele de ani de puşcărie îndurate de membrii lor în perioada comunistă). Contra-miracolul a constat în convertirea lor, în mai puțin de un deceniu, la logica partidului-politic-românesc-de-extracție-comunistă-care-mimează-democrația-occidentală. Partidul Social Democrat din România a dispărut primul, vândut de liderul său fostului partid comunist, care voia nu să se convertească la social-democrație, ci să se ascundă în spatele numelui unui adevărat partid social-democrat. Apoi, la zece ani de la renaştere, a dispărut din viața politică şi Partidul Național Țărănesc, prin alegeri.

Singurul supraviețuitor al dezastrului CDR din 2000 a fost Partidul Național Liberal. Prin construcția politică a Alianței Dreptate şi Adevăr, în 2004, păruse că PNL a reuşit să convertească aşchiile desprinse din FSN la stilul de a face politică al unui partid istoric. Într-adevăr, Partidul Democrat, probabil sub influența lui Traian Băsescu, a evoluat spre dreapta, tinzând cu timpul să ocupe poziția pe care o ocupase în anii ,90 PNL. În mod straniu, odată ajuns la guvernare, PNL a avut o evoluție inversă. Sub şefia lui Călin Popescu-Tăriceanu, dar ca urmare, probabil, a identificării partidului cu interesele lui Dinu Patriciu, PNL a ajuns să semene tot mai mult cu PSD, făcând lucruri pe care partidele de extracție comunistă le fac şi pe care nici măcar PSD nu le făcuse (de pildă, epurarea foştilor lideri ai partidului; eliminarea facțiunilor; reducerea conducerii la un nucleu dur de lideri obedienți față de Marele Sponsor). PNL a guvernat cu sprijinul PSD, l-a suspendat pe preşedinte împreună cu PSD, a făcut campania electorală împreună cu PSD, a sprijinit candidatul PSD la preşedinție, nu admite să guverneze decât cu PSD. S-ar părea că visul PNL este să devină un PSD mai de salon: un PSD al oamenilor mai drăguți, mai manierați, mai cultivați, mai călduți.

Soarta partidelor istorice, după renaşterea lor neaşteptată, a fost tristă. Dacă PNȚ a dispărut prin alegeri, iar PSDR s-a dizolvat în PSD prin trădare, PNL tinde să se dizolve în PSD prin emulație, leadership similar

şi convergență de interese. Altfel spus, partidele istorice mor acum, definitiv, de moartea a doua. Ce destin! Destinul lor, orice am crede despre ele, e deja parte din trupul cu care ne-am făcut istoria. Singurul pe care îl avem şi cel cu care, oricum ar fi, va trebui să o străbatem.

(13 martie 2010)

93. PE UMERII CUI STĂ SALVAREA

Societățile sunt organisme complexe, care asigură supraviețuirea comunităților pe care le conțin prin adoptarea unor strategii deopotrivă imprevizibile şi impredictibile. Pentru supraviețuirea pe timp de război, a rămas faimoasă vorba lui Winston Churchill, care era un cuvânt de omagiu şi de adâncă recunoştință: „Niciodată atât de mulți nu au datorat atât de mult, atâtor de puțini“ – se referea la piloții care au câştigat bătălia pentru Anglia. Atunci o mână de oameni a dejucat planurile naziste de a face posibilă invadarea Marii Britanii prin ocuparea spațiului ei aerian.

Această vorbă – „Niciodată atât de mulți nu au datorat atât de mult, atâtor de puțini“ – reprezintă cea mai bună formulare a principiului de care vreau să vorbesc în acest articol. Acest principiu spune că societățile care reuşesc să supraviețuiască în istorie sunt numai acelea care au putut dezvolta, întreține şi diversifica în sânul lor segmente sociale capabile să facă față unei game foarte variate de provocări, pericole, catastrofe etc. Nimeni, nici cei mai buni strategi militari, nu ar fi putut bănui că soarta Angliei şi, de fapt, a întregii lumi libere, va depinde timp de mai multe luni de o singură armă, aviația. Salvarea a stat pe umerii câtorva mii de oameni, şi numai ai lor. Dacă societatea engleză nu ar fi dispus la momentul potrivit de un segment profesional capabil să preia toată greutatea războiului, totul ar fi fost pierdut (sau ar fi putut fi salvat într-o cu totul altă manieră, cu costuri diferite, cu siguranță mult mai mari).

Ideea este că supraviețuiesc timp îndelungat numai societățile care dispun în orice moment de numeroase şi variate resurse de salvare. Problema este că, aşa cum provocările ori catastrofele nu pot fi prezise, nici tipul de resursă de salvare de care va fi nevoie la un moment dat nu

poate fi prezis. Din acest motiv, o societate inteligentă va încuraja dezvoltarea tuturor formelor imaginabile de resurse: nu se ştie niciodată care anume va servi, în ceasul rău, drept singura resursă disponibilă de salvare. Dimpotrivă, societățile inepte îşi amputează singure bogăția naturală de resurse interne de supraviețuire, se simplifică la formule monolitice, în numele cine ştie cărui ideal degenerat.

În *Istoria românilor*, Vlad Georgescu făcea observația că România a căzut atât de jos în timpul dictaturii comuniste deoarece tocmai atunci, *prima oară în istoria ei*, societatea românească s-a trezit complet lipsită de personalitățile capabile să facă față provocărilor care, finalmente, ne-au aruncat la coada lumii civilizate. Între resursele disponibile în societate nu s-a găsit nici una capabilă să ne salveze. Cum s-a ajuns la aşa ceva? Simplu: comuniştii au exterminat vechea elită intelectuală şi au distrus sistematic şansele formării uneia noi. Societatea a fost pusă la teasc, până n-a mai rămas din ea decât borhotul. N-a putut ieşi de aici, ani de-a rândul, decât un singur vin: poşirca lichelelor de partid şi de stat, care ne-a nenorocit durabil (şi încă o mai face).

În libertate, după 1990, societatea românească s-a îmbogățit enorm în posibilități de supraviețuire. În 1989, am fost salvați de o mână de oameni, de toată mâna – un adevărat extract concentrat de societate românească: fără curajul şi jertfa lor, am fi rămas şi dezonorați, şi înrobiți. Apoi, în anii ’90, ne-am salvat prin câteva sute de reprezentanți ai societății civile de prin toată țara şi prin câteva ziare libere: fără lupta lor împotriva regimului Iliescu am fi fost azi, singuri, în afara Europei. Apoi alții şi alții, mai puțini ori mai numeroşi, niciodată toți ori cu toții, au preluat sarcina salvării noastre, a tuturor. România s-a salvat prin faptul că au existat mereu segmente sociale ori profesionale vii şi dinamice, care au preluat, pentru durate de timp variabile, sarcina menținerii societății româneşti în stare de funcționare.

Nu am mai fost confruntați cu catastrofe, slavă Domnului. Dar, de un timp, am ajuns într-un punct critic. Acest punct critic se numeşte: statul falimentar şi caracatița mafiilor care îi controlează resursele. Mafia este politică, este mediatică; atinge justiția, străbate lumea afacerilor; deține organe de presă, închiriază jurnalişti; poate face legi ori le poate nesocoti,

cu legea în mână; mobilizează de partea ei partide; este capabilă să suspende preşedinți ori să scoată în afara legii instituții; cu ajutorul excepției de neconstituționalitate poate anula orice inițiativă de stăvilire a corupției; poate face ca de corupție să se ocupe chiar corupții. Cazul Cătălin Voicu rezumă perfect criza prin care trecem.

După părerea mea, pentru România, criza în care suntem instalați de peste un deceniu este o criză ajunsă la metastază: fie scăpăm de ea, fie scapă ea de noi. Parte din catastrofă este că, în acest moment, presa nu mai constituie o resursă de salvare – cu concursul jurnaliştilor de talent, a fost anihilată. Singura resursă de salvare disponibilă este acea parte din corpul magistraților ce se opune deschis sistemului mafiotic care a metastazat deja părți însemnate din justiție. În acest moment, lupta pentru salvarea tuturor este dusă de foarte puțini, reprezentați acum de Uniunea Națională a Judecătorilor din România. Cu ei se joacă, împotriva restului sistemului, principiul atât de emoționant formulat de Churchill prin cuvintele – „Niciodată atât de mulți nu au datorat atât de mult, atâtor de puțini“. Dacă, dar numai dacă vor reuşi…

(22 aprilie 2010)

94. FĂRĂDELEGILE COMISE CU LEGEA

Timp de douăzeci de ani, fărădelegea s-a făcut la noi prin încălcarea legii, ceea ce, călcătorilor de lege, le-a creat o mulțime de probleme: orice ar fi făcut, se aflau mereu în ofsaid, căci, odată legea încălcată, călcarea ei nu mai putea fi ascunsă. Ca atare, făptaşii trebuiau să mituiască continuu, în dreapta şi-n stânga, iar anii până la prescrierea faptei erau numărați cu anxietate, zi cu zi. Pentru ei, ideal ar fi fost ca legea să poată fi călcată fără posibilitatea de a se constata încălcarea. Ori, măcar, fără posibilitatea de a o reclama. În crearea acestui aranjament ideal, un ajutor neaşteptat a venit din partea parlamentului, atunci când îndârjirea a 322 de parlamentari le-a arătat tuturor infractorilor că se poate suspenda chiar şi un preşedinte fără a avea nici cea mai mică urmă de temei legal. În acea zi, pe piața fărădelegilor din România a apărut un nou mecanism de comitere şi dosire

a fărădelegii: legalizarea ei. Se legalizează fărădelegea, apoi se comite legal. De ce să rişti să ajungi în fața legii pentru un delict, când poți să scoți în afara legii însăşi penalizarea delictului? De ce să stai sub amenințarea unei legi normale, când ai puterea de a face una strâmbă, care nu-ți mai penalizează delictele?

Omul care intenționează să încalce legea, dacă se întâmplă să fie şi puternic, are prin urmare la dispoziție două soluții: fie legalizarea delictului, fie scoaterea în afara legii a instituției chemată să îl sancționeze. Folosirea legislativului pentru a vota legi strâmbe ori excepții avantajoase (dar vicioase) s-a dovedit, pentru infractorii noştri puternici, irezistibilă. Iar când s-a văzut ce influență politică enormă a căpătat Curtea Constituțională (ca urmare a conflictului permanent dintre guvern şi preşedinție), ideea de a scoate în afara legii instituții întregi, invocând excepția de neconstituționalitate, nu a mai apărut atât de scandaloasă, cum ar fi apărut acum zece sau cincisprezece ani.

Pe scurt, în ultimii ani, de la fărădelegea prin încălcarea legii s-a trecut la fărădelegea prin înlăturarea legii. Am păşit într-o nouă etapă. L-a deranjat pe Dan Voiculescu CNSAS? Toată instituția a fost scoasă în afara legii. I-au deranjat pe judecătorii Curții Constituționale investigațiile Agenției Naționale de Integritate? ANI e scoasă în afara legii. Vor câțiva înalți funcționari să obțină o pensionare *extrem* de favorabilă, care să îi privească *numai* pe ei? Se votează în parlament un amendament la o lege. Vor parlamentarii sau magistrații privilegii? Şi le votează singuri, în virtutea dreptului care le-a fost acordat de lege. Doar că legea le conferea dreptul de a legifera pentru alții în vederea realizării binelui comun, în timp ce ei s-au folosit de acest drept ca să legifereze excepții în folosul lor propriu. Legea le conferea un drept, care instituia o obligație, iar ei au uzat de el ca de o şansă, care le oferea un privilegiu.

Fireşte, nu oricine poate vota legi ori dispune de deciziile Curții Constituționale în interes propriu. Ca să faci asta, nu e suficient să intenționezi să încalci legea (condiție necesară pentru a deveni un infractor), trebuie să deții şi o poziție de privilegiu (în sensul definit mai sus). Această deosebire face ca făptaşii români de azi să se împartă în mod spontan în două categorii: cei care, din lipsă de influență, se resemnează să

comită fărădelegi în stil vechi (adică prin simpla încălcare a legii); şi cei care, pentru că au influență şi putere, îşi pot pune fărădelegile la adăpostul dezincriminării delictului (adică printr-o vicioasă distorsionare a înseşi ideii de drept pozitiv). Cum spunea Ceauşescu (pe urmele lui Engels), s-a trecut la o „nouă calitate“ – în cazul nostru „noua calitate“ constă în trecerea de la fărădelegea făcută împotriva legii, la fărădelegea făcută chiar cu legea.

Ca să se ajungă aici, nu doar făptaşii au trebuit să inoveze, a trebuit şi conştiința publică să accepte. Din punctul meu de vedere, gravitatea nu ține atât de inventivitatea infractorilor (care, într-o lume a scelerateței, e normală), cât de pasivitatea opiniei publice, care s-a resemnat să accepte.[63]

Această resemnare e prevestitoare de lucruri (şi mai) rele. Ca de multe ori în ultima vreme, mă întreb: cine mai rămâne să apere spațiul public de creşterea spectaculoasă a neruşinării, după ce televiziunile ne-au trădat, iar opinia publică nu mai distinge inacceptabilul de acceptabil, ocupată cum e cu ura dirijată prin televiziunile de ştiri?

(29 aprilie 2010)

95. ZGOMOTUL ŞI FURIA

Cu toată agitația reducerilor, a inepțiilor de comunicare ale guvernului şi mobilizarea în vederea producerii unor mari mişcări de stradă, televiziunile zise de ştiri au putut savura zilele acestea primele efecte victorioase ale unui nou şi foarte sofisticat procedeu de dezinformare în masă, pe care îl exersează de mai mult timp: blocarea minților oamenilor într-o buclă emoțională obsesională. Numesc acest blocaj „închiderea minții“. Închiderea minții înseamnă captivitatea inteligenței într-o cuşcă a obsesiilor şi certitudinilor obsesionale, cu un înalt potențial emoțional. Înseamnă îngenuncherea discernământului individual şi zăvorârea lui în blocul prejudecăților (auto)induse. Înseamnă blocarea capacității naturale a minții de a primi informații noi şi intrarea capacității de a le prelucra independent într-o stare de captivitate (auto)dirijată. Înseamnă aducerea sensibilității individuale la o stare de dependență psihologică acută față de

nişte scheme stereotipe de reacție. Înseamnă incapacitatea de a se raporta critic la informațiile care contrazic ori infirmă convingerile în numele cărora a fost instaurată blocarea, convingeri care joacă rolul unui filtru de identificare gregară. Închiderea minții înseamnă autoblocarea inteligenței în peştera obscură a unor stereotipuri de reacție care îngustează sensibilitatea, deteriorează discernământul şi induc o psihologie a iritării, instabilității şi recriminării, aflată sub presiunea obsesiilor conspiraționiste şi a complexului cetății asediate.

Ei bine, munca tenace de luni de zile a televiziunilor zise de ştiri a dat roade: oriunde ne uităm putem constata efectele comportamentale ale închiderii minții publicului. Succesul de masă al procedeului nu poate fi evaluat prin instrumente statistice curente, cum ar fi examinarea ratingului anumitor emisiuni ori măsurarea audienței generale a posturilor. Evaluarea corectă trebuie să vizeze testarea opiniei publice. Opinia publică este mai vastă decât audiența şi are o importanță politică infinit mai mare. De fapt, relevanță politică are *numai* opinia publică, nu ratingul şi nici audiența. Or, ceea ce am putut constata în ultimul timp, stând de vorbă cu tot felul de oameni (şi de toată mâna), este că dezinformările şi manipulările programatice practicate de luni de zile de televiziunile de ştiri au reuşit să închidă etanş mintea publicului larg. Informațiile alternative sunt respinse cu furie, abaterile de la linia de gândire standard a (de)formatorilor de opinie de la televiziuni sunt sancționate sub stigmatul nimicitor de „propagandă portocalie", iar încercarea de a gândi pe cont propriu (adică în afara liniei de partid a televiziunilor) este taxată ca orbire şi incapacitate de a vedea realitatea.

Ceea ce este real, adevărul însuşi, pentru această nouă opinie publică politică, este fixat de linia de gândire a televiziunilor de ştiri. Prin mecanismele misterioase de formare a opiniei publice, dezinformările şi manipulările acestora au trecut de la publicul telespectator la publicul larg. Din dezinformat, publicul telespectator a devenit ascultător şi, în cele din urmă, prin aservire, supus. Mintea lui a intrat în captivitate. El nu mai poate distinge între adevăr şi fals, bine şi rău, *decât* în termenii impuşi de manipulatorii care conduc talk-show-uri la televiziunile de ştiri. Drept urmare, acțiunile sale vor fi cele induse, sugerate, propuse de marii

manipulatori care suflă replici şi (dez)informații în urechile moderatorilor talk-show-urile de audiență maximă. Fenomenul de captivitate care nu a putut fi realizat înaintea alegerilor a fost, în fine, realizat acum. Publicul e copt pentru a gândi la comandă şi a acționa la termen. Ce se va face cu el, depinde numai de agenda şi de planurile marilor manipulatori.

La închiderea minții publicului s-a putut ajunge, *fără să ne dăm seama ce se întâmplă cu noi*, prin proliferarea zgomotului de toate felurile: informaţional, intelectual, sufletesc, *fizic*. Prin isterizare, mobilizare, captivitate în formule sufleteşti inferioare. Să ne amintim că pregătirea publicului pentru trimiterea la moarte a lui Socrate s-a făcut (şi) prin zgomot: Platon notează că, atunci când Socrate vorbea, acuzatorii săi „făceau zgomote“. Zgomotul de care vorbesc este, fireşte, fizic, dar acționează asupra sufletului precum o categorie morală negativă. Cum funcționează, deci, zgomotul?

(1) Zgomotul face imposibil consensul asupra faptelor. Scopul este ca nimeni să nu mai fie capabil să decidă asupra unui punct de vedere prin invocarea unui fapt acceptat de toată lumea. Trebuie ca nimeni să nu poată recurge în mod independent la fapte. Trebuie ca faptele să nu poată constitui o referință obiectivă a discuției. Trebuie ca faptele să nu mai aibă prestigiul de fapt. Zgomotul aduce cu sine degradarea faptelor nude.

(2) Zgomotul transformă toate judecățile în păreri şi face imposibilă aducerea judecății competente în discuția publică. Prin zgomot, părerea specialiştilor este adusă la acelaşi nivel de (in)competență cu părerea oricui. Obiectivitatea spațiului public se bazează în mod esențial pe posibilitatea de a distinge între judecăți întemeiate şi opinii neîntemeiate. Or, când toate opiniile sunt făcute să apară ca fiind la fel de importante, toate devin, inevitabil, la fel de neimportante. Prin reducerea tuturor judecăților la păreri, zgomotul aduce cu sine degradarea spațiului public şi, cum existența democrației este strâns legată de existența spațiului public, de posibilitatea formării libere a unor opinii bine întemeiate, zgomotul creează premisele surpării democrației.

(3) Zgomotul confundă laolaltă faptele cu interpretările şi expertiza cu opiniile. El aduce cu sine degradarea ideii de expertiză şi devalorizarea noțiunii de argument valabil.

(4) Pe de altă parte, zgomotul te identifică strâns cu opiniile tale, în aşa fel încât să nu te mai poți raporta critic la ele. Cu cât sunt mai sectare, cu atât identificarea cu ele este mai nucleară. Ceea ce antrenează inevitabil degradarea ideii de (auto)critică.

(5) În fine, zgomotul întreține nervozitatea consumatorului de mass-media.

Unde ne va duce tot acest zgomot? Evident, la escaladarea furiei. Zgomotul şi furia. Apoi nebunia. Toate acestea pentru ca profiturile televiziunilor de ştiri să crească, patronii lor să prospere, iar mercenarilor care ne ard la foc mic să le crească lefurile.

(20 mai 2010)

96. ALUNECAREA SPRE VIOLENȚĂ

Sunt îngrozit de alunecarea spre violență o societății noastre. Încet, cu voia majorității frustrate, care atât aşteaptă, să se lasă instigată, şi a minorității care ațâță cu cinism jarul, ne îndreptăm inexorabil spre zona în care nimeni nu va mai putea controla nimic. Puțin contează că ațâțătorii vor deveni imediat victime: răul făcut nu e răscumpărat de retribuția aplicată câtorva lichele. De răul care se face acum sufletelor noastre vom suferi ani de zile, deoarece infecția cu ură nu se vindecă decât ori prin căință, ori prin iubire. Or, resursele noastre de căință sunt chiar mai mici decât resursele noastre de iubire. Iar semenii noştri, în aşteptarea băii de violență, sorb şi absorb hipnotizați numai informațiile care le justifică setea de ea. Suntem deja instalați într-un cerc vicios: cei care întrețin şi susțin violența îi neagă existența; cei care avertizează împotriva ei sunt indicați drept propagatori ai ei; adepții violenței se înmulțesc pe măsură ce denunțătorii ei devin mai timorați; cu timpul, se impune un unic discurs: cel al urii, singurul declarat ca normal; iar între timp violența dospeşte; tot mai mulți oameni sunt convertiți la explicațiile simple, bazate pe identificarea țapului ispăşitor. În mod previzibil, se intră incontrolabil în logica ucenicului vrăjitor, care declanşează totul şi nu mai controlează nimic.

În acest mod, violența a devenit mediul aspirațional pe care îl respirăm. Pe nesimțite şi crezându-ne mereu buni, foarte buni, întotdeauna mai buni decât alții. Alibiul care ne-o face şi invizibilă, şi dezirabilă este sentimentul triumfător că avem dreptate. *Noi*. Iar *ceilalți* sunt nişte nemernici, nişte năpârci ticăloase, nişte viermi. Pe certitudinea dreptății *noastre* împotriva *lor* am ajuns să facem din spațiul public un eşafodaj al violenței, căruia puțin îi lipseşte să se transforme într-un eşafod pur şi simplu. Pentru cine? Pentru vinovați! Care vinovați? Nu e limpede? Vinovații sunt zilnic livrați publicului avid de certitudini prin intermediul televiziunilor zise de ştiri. Tonul lor s-a *agravat* continuu în ultimele luni: de la acuzator a trecut la necruțător; de la intransigent a trecut la inchizitorial; iar de la nemilos a trecut la insolent. Această evoluție nu semnifică doar abandonarea normelor adresării civilizate; transmite publicului, subliminal, sugestia că se poate trece *fără sancțiuni* de la nesocotirea politeții la adoptarea brutalității. Ideea aruncată publicului este următoarea: „Iată că noi, televiziunile *adevărului*, am făcut pentru voi primul pas: v-am demonstrat că, în dialogul cu năpârcile şi cu nemernicii, se pot abandona fără urmări legale normele adresării civilizate; acum e rândul vostru să faceți următorul pas, să transformați brutalitatea *noastră* verbală în brutalizarea *lor* fizică. Se poate, pentru că avem dreptate să-i urâm. Încă un mic efort şi scăpăm *fizic* de ei".

Credeți că exagerez? Vă invit să constatați procesul prin care dezbaterea politică a fost pas cu pas redusă la o singură dimensiune: un rechizitoriu din ce în ce mai vehement îndreptat împotriva unui singur grup politic. Nu susțin că analiza acțiunii sale politice nu trebuie întreprinsă. Nici măcar nu spun că, dacă ar fi făcută, nu ar duce la un asemenea rezultat. Ceea ce susțin este că nu se face analiză, ci se confecționează vrăjitoare în vederea arderii lor pe rug. Răul nu stă în faptul că se vorbeşte despre acțiunile sale, ci faptul că se instigă împotriva lui prin mijloacele clasice ale stigmatizării şi desemnării ca victimă rituală. Tehnica este diabolizarea („Sunt mai răi decât hienele!"), limbajul este demascarea („Din cauza lor nu avem ce mânca!"), iar soluția este eliminarea („Dacă scăpăm de ei, scăpăm de toate problemele noastre!"). Aşa cum chiaburii erau denunțați pe vremea tribunalelor poporului ca întruchipând lăcomia şi erau livrați

furiei populare ca singură cauză a foametei şi sărăciei, aşa şi acest grup este acum denunțat ca fiind, prin lăcomia şi neruşinarea lui animalică, la originea reducerilor salariale. Acest grup politic este constant indicat ca fiind unica sursă a problemelor noastre, inclusiv a tăierilor salariale. Denunțarea lui a ieşit de mult din zona rațională a căutării cauzelor, a intrat în zona religioasă a desemnării țapului ispăşitor. Referitor la acest grup politic, epitomizat prin preşedinte şi prin intelectualii lui, publicul e zilnic bombardat cu câteva propoziții simple, care nu sunt niciodată analizate, ci sunt mereu reluate, ca un soi de mantre cu valoare autohipnotică. Or, saturarea dezbaterii publice cu produsele toxice ale acestui mecanism specific producerii sociale a fanatismului constituie, tehnic vorbind, semnul cel mai îngrijorător al gradului de violență potențială la care a ajuns societatea noastră. Am putut fi aduşi în pragul recurgerii la violență, cum suntem acum, prin intoxicarea controlată a minților noastre cu o ură legitimă, o ură justificată, o ură dreaptă – asta ne spun televiziunile, ziarele, oamenii politici, vecinii, că trebuie să punem capăt laşității şi să trecem la fapte: să-i eliminăm, să-i distrugem pe cei care ne-au distrus.

Ura oamenilor vine din frica pe care marii manipulatori le-au indus-o: la început, ura a fost frică; apoi frica a devenit ură. Azi totul e ură. Iar prima violență constă în a refuza să-i recunoşti existența. Confiscați hipnotic în propriul lor sentiment de dreptate şi îndreptățire, cei mai mulți nici nu o mai văd: majoritatea pare interesată numai să câştige dreptul de a declanşa ea prima violența. Ce mi se pare grav este că oamenii care vorbesc în spațiul public acceptă violența, dacă este îndreptată împotriva cui trebuie, şi instigă la escaladarea ei, dacă astfel îşi pot atinge scopurile. Toate virtuțile publice au devenit instrumentale: sunt bune, dacă îmi folosesc; sunt rele, dacă nu îmi slujesc la nimic.

(3 iunie 2010)

97. CURTEA CONSTITUȚIONALĂ

I. *Ieşirea conflictelor politice din culise*

Alegerile de la Curtea Constituțională au ținut întreaga națiune în priză. Parlamentarii au votat până noaptea târziu şi, sub obiectivele lipsite de obiectivitate ale camerelor de luat vederi ale televiziunilor care se prefac că ne furnizează ştiri, s-au încăierat între ei în direct. Au făcut lucruri incredibile: unii parlamentari i-au împiedicat pe alții să voteze, făcând zid viu în jurul tribunei cu urnele de vot, iar în cele din urmă cei mai energici au tăiat firele de la microfoane, ca să nu mai poată vorbi nimeni. Or, parlamentarii nu se dau în spectacol decât atunci când ceva le scapă de sub control, iar miza este foarte mare. Ceea ce înseamnă următorul lucru: Curtea Constituțională a devenit o miză încă mai mare decât aducerea în captivitate politică a opiniei publice, obiectiv care a ocupat până acum tot timpul parlamentarilor astuțioşi, împreună cu televiziunile aflate în slujba partidelor pe care le promovează.

Cred că nimeni nu îşi mai aminteşte cum decurgeau numirile la Curtea Constituțională acum cinci, zece sau cincisprezece ani. Emoția era nulă, pentru că miza era mică: în ciuda puterii *potențiale* enorme a Curții Constituționale, puterea ei reală era redusă, şi asta deoarece mecanismul puterii funcționa ca uns. Curtea Constituțională nu era chemată să tranşeze nimic, pentru că toate înțelegerile politice între puteri se făceau în spatele uşilor închise, prin consens. Puterile, chiar şi când se aflau în conflict major, dispuneau de un arbitru, care nu era Curtea Constituțională. Ipoteza mea este că acest arbitru *de facto* era chiar unul dintre actorii politici, dar unul care avea asupra tuturor celorlalți un ascendent moral şi politic enorm. Toate conflictele se rezolvau în culise, prin şi sub autoritatea sa. Evident, acest aranjament era para-constituțional. Or tocmai capacitatea culiselor de a rezolva departe de ochii publicului conflictele dintre puteri le permitea judecătorilor de la Curtea Constituțională să doarmă liniştiți, într-un peisaj constituțional bucolic. Învestiți cu un mandat de inamovibilitate de nouă ani, judecătorii de la Curtea Constituțională se mulțumeau să arbitreze aparențele.

Situația s-a schimbat radical atunci când puterile în stat nu şi-au mai putut rezolva conflictele în culise. Prima expresie a existenței unui conflict irezolvabil între puteri, deja declanşat cu ferocitate în culisele puterii, a fost suspendarea preşedintelui. Conflictul nu era de natură

ideologică, fireşte, dovadă că alianța care a manevrat suspendarea preşedintelui a tăiat în două coaliția aflată la guvernare. Acest conflict a scos la iveală rolul politic major jucat de acele personaje care, în toiul conflictului, au primit numele de „moguli“ sau „oligarhi“ şi a adus în prim-plan Curtea Constituțională. Aparent, Curtea Constituțională era chemată să lămurească mecanismele de împărțire a puterii pe care Constituția le lăsase neclare. În fapt, Curtea Constituțională era chemată să le creeze.

Constituția din 1992 lăsase neclare mecanismele de împărțire a puterii între puterile din stat pentru că fusese gândită din perspectiva existenței unui consens asupra arbitrului, care, cum am sugerat mai sus, nu era nici Constituția, nici existența unui corp de reguli nescrise, nici principiul abținerii de la conflict: era posibilitatea existenței unui arbitru recunoscut de toți – un *pater familias* al sistemului politic. Pentru oamenii de atunci, acest rol era jucat, în mod evident, de Ion Iliescu. Mai târziu, Emil Constantinescu a încercat să joace acelaşi rol: dovada că a reuşit este că aproape toate conflictele de putere majore din timpul administrației sale au fost rezolvate în culise (chiar şi dificila schimbare a prim-ministrului Vasile). Opinia publică a aflat de aceste conflicte numai sub formă distorsionată, în aşa fel încât să nu poată înțelege nici despre ce este vorba, nici care e cu adevărat miza. Faptul că pentru rezolvarea acestor conflicte era posibilă găsirea unui arbitru se datora existenței unui consens fundamental, realizat imediat după Revoluție, între grupurile de interese majore care îşi împărțeau avuția țării. Acest consens a durat timp de cincisprezece ani şi a fost distrus de Traian Băsescu. Existența consensului delimitează epoca Iliescu de epoca Băsescu (Constantinescu fiind un episod al epocii Iliescu). Din punct de vedere constituțional, consensul a făcut conflictele constituționale inexistente, iar activitatea CCR nulă. Dispariția consensului, marcată prin coalizarea împotriva lui Traian Băsescu a tuturor celor care au avut de pierdut prin sfărâmarea lui, a făcut imposibilă găsirea unui nou arbitru recunoscut de toți. Acesta este momentul în care rolul pe care în epoca Iliescu îl jucase arbitrul consensual este preluat de Curtea Constituțională.

Odată ieşiți din epoca în care conflictele de putere majore au putut fi

arbitrate şi rezolvate prin aranjamente de culise complet invizibile, am intrat fără să ştim prea bine ce ni se întâmplă în epoca înfruntării lor directe, în spaţiul public. Noua realitate ne-a descumpănit, cu atât mai mult cu cât din noul aranjament de instrumentare publică a conflictelor subterane făceau parte şi televiziunile, şi o parte a presei scrise. Devenind vizibile, conflictele aveau nevoie de autoritatea unui arbitru care, măcar aparent, trebuia să fie situată deasupra jocurilor politice. Judecătorii bucolici de la Curtea Constituțională păreau alegerea naturală: simbolic, reprezentau Constituția; legal, posedau autoritatea; politic, erau manevrabili (deoarece toți fuseseră numiți după criterii politice). Mai rămânea, ca necunoscută, conştiința lor – dar la noi conştiința nu a fost niciodată o problemă. Erau, prin urmare, alegerea ideală. Prin voința actorilor politici aflați în conflict, instanța de arbitraj care înainte fusese asigurată de figura cheie a unui *pater familias* al sistemului politic devine acum Curtea Constituțională. Din acel moment, lupta politică s-a mutat în interiorul Curții Constituționale şi, în mod previzibil, acolo va rămâne până la schimbarea Constituției sau refacerea consensului.

Să nu ne arătăm, prin urmare, surprinşi: rolul lui de *pater familias* al sistemului politic jucat de Ion Iliescu până în 2005 l-a luat acum arbitrajul politic al Curții Constituționale. Curtea Constituțională a devenit singurul arbitru recunoscut al situațiilor politice nearbitrabile. Cum le arbitrează şi cum influențează deciziile sale în mod decisiv societatea noastră, voi încerca să analizez săptămâna viitoare.

(17 iunie 2010)

II. *Monopolul politico-juridic*

Spuneam săptămâna trecută că singurul arbitru recunoscut al situațiilor politice nearbitrabile a devenit Curtea Constituțională. S-a ajuns la această situație prin forța lucrurilor, dată de incapacitatea Constituției din 1992 de a furniza mecanisme clare de tranşare a conflictelor între puterile constituite, dar şi prin decizia actorilor combatanți, care s-au dovedit incapabili de a-şi gestiona conflictele, nesocotind, pe de o parte, criteriile moderației şi regula practică a abținerii de la escaladarea conflictului

(ceea ce Edmund Burke numea *equality of restraint*) şi, pe de altă parte, prin constatarea faptului că nu mai e posibilă realizarea unui consens asupra arbitrului din spatele uşilor închise, pe care să-l accepte toți (consens de care am vorbit săptămâna trecută). Pentru că au dorit escaladarea conflictului şi pentru că au vrut să triumfe fără rest asupra adversarului (două trăsături detestabile), actorii combatanți şi-au pus toată puterea practică şi toată nădejdea politică în mâinile Curții Constituționale. Rezultatul este intrarea în lumea politicii a caracterului discreționar şi non-negociabil al deciziilor Curții. Dacă actorii politici au vrut să manipuleze Curtea în folosul lor partizan, au reuşit, însă doar parțial. Ceea ce au reuşit integral este să găsească lumii politice un stăpân: unul redutabil, care deşi poate fi influențat (prin politizarea Curții), nu poate fi contrazis (deciziile Curții Constituționale fiind definitive în sens absolut).

Curtea Constituțională a înțeles perfect şi ocazia oferită, şi noua putere conferită. Şi a dovedit în scurt timp că îndrăzneşte în forță acolo unde alte puteri constituționale s-au mulțumit să intervină timid. Nu doar că a arbitrat între preşedinte şi premier, nu doar că a decis care abuz parlamentar e „constituțional“ şi care nu, mai mult, Curtea Constituțională a îndrăznit să desființeze instituții, ceea ce reprezintă o noutate absolută. Şi nu orice fel de instituții, ci instituții ale statului care gestionau, în beneficiul celor fără de putere (societatea), controlul averilor demnitarilor şi memoria fărădelegilor fostei Securități. ANI şi CNSAS sunt două dintre victimele Curții Constituționale, de care toată lumea avea nevoie şi pe care, totuşi, nimeni nu le-a plâns. Faptul că parlamentul a acceptat, preşedintele a înghițit, societatea a tăcut, iar guvernul s-a acomodat dovedeşte că nici o putere nu contestă în acest moment noul rol *politic* discreționar asumat de Curtea Constituțională. Teza mea este următoarea: fireşte, accept pentru Curtea Constituțională rolul de cenzor al constituționalității legilor; dar mi se pare un abuz extinderea atribuțiilor sale la cvasitotalitatea conflictelor politice, precum şi la hotărârea drepturilor salariale ale anumitor categorii (privilegiate).

Desființarea ANI prin decizia Curții Constituționale a fost un scandal. Societatea s-a pliat, pentru că noi toți trăim sub psihoza necesității de a

accepta fără crâcnire toate decretele Curţii. Scandalul desfiinţării ANI a fost imediat transformat de parlamentari într-un abuz calificat, prin modificarea legii de funcţionare a Agenţiei în aşa fel încât eventualele minciuni ale demnitarilor privitoare la averile lor să nu mai poată fi nici demascate, nici penalizate. Ucigând o instituţie care funcţiona exclusiv în beneficiul societăţii, Curtea Constituţională a arătat că agenda sa diferă de a acesteia. Căci nimic din arbitrarea unui conflict cu miză constituţională nu s-a aflat la originea desfiinţării ANI: singurul scop a fost protejarea *legală* a posibilelor abuzuri ale demnitarilor.

Că argumentul invocat de Curte în sprijinul deciziei de a desfiinţa CNSAS după opt ani de funcţionare legală (!) era la fel de fals ca argumentul desfiinţării ANI rezultă imediat din examinarea sumară a deciziilor sale anterioare, care, toate, au respins excepţia de neconstituţionalitate ridicată de diverşi împotriva Legii 187/1999, în baza căreia fusese înfiinţat şi funcţiona CNSAS. Este vorba de opt decizii,[64] care pot fi rezumate în esenţă prin următoarea frază desprinsă din Decizia 218 din 2007: „Legea nr. 187/1999 NU instituie […] vreo formă de răspundere juridică“. Or, opt luni mai târziu, la 30.01.2008, *aceeaşi Curte*, cu aceeaşi componenţă, afirmă în decizia Nr. 51 (prin care desfiinţa CNSAS), ca răspuns la excepţia invocată de Dan Voiculescu, că „legea [nr. 187/1999] creează premisele unei forme de răspundere morală şi juridică colectivă“. În opt luni interpretarea asupra aceleiaşi legi se modifică de la afirmaţie la negaţie; constantă rămâne puterea deciziei, care e absolută. Frapantă mi se pare contrazicerea Curţii în două decizii succesive, fapt care sugerează caracterul juridic incontrolabil al acţiunii sale. Dacă ne uităm la provenienţa şi funcţia persoanelor care au atacat legea deconspirării, obţinem următorul tablou: magistraţii Secţiilor Unite ale Curţii Supreme de Justiţie (prin votul unanim al celor 47 de membri prezenţi, din totalul de 60 membri ai CSJ), şase foşti ofiţeri de securitate (dintre care unul fusese şef SIPA, Ministerul Justiţiei) şi un fost informator. Ne putem astfel face o idee asupra zonei sociale şi profesionale căreia Curtea Constituţională îi oferă protecţia sa abuzivă.

Concluzia mea este că mulţumită impreciziilor constituţiei şi lipsei de măsură (şi de caracter) a luptei dintre politicieni, societatea noastră s-a

trezit pe cap cu o instanță politico-juridică deopotrivă infailibilă, incontrolabilă şi arbitrară. Uneori, această instanță discreționară decide corect (există numeroase exemple); alteori, în directă contrazicere cu alte decizii ale sale, decide nu doar strâmb, ci şi strigător la cer de strâmb (desființarea ANI). Dincolo de erori, însă, rămâne o chestiune de principiu: asumarea de către Curtea Constituțională a unui rol politic în zone care trebuie să rămână politice sau doar profesionale (cum ar fi salarizarea anumitor categorii privilegiate).

(24 iunie 2010)

98. EXERCIȚIU DE CLARIFICARE ÎN DOUĂ PĂRȚI

I. *Tabloul general*

E tot mai limpede. Vârfurile clasei politice au făcut o alianță nescrisă cu patronii-actori politici ai mediilor de informare în masă pentru a-şi camufla activitățile. Această alianță a transformat mediile de informare în medii de dezinformare. Trei sunt lucrurile de camuflat prin campaniile lor de dezinformare: privilegiile clasei politice, privilegiile de afaceri ale proprietarilor, manipularea politică a opiniei publice.

Privilegiile clasei politice constau în: (a) iresponsabilitate, (b) servicii plătite de la buget şi (c) posibilitatea de a face în mod legal trafic de influență (de unde beneficiile pe care numai procuratura le-ar putea evalua, dacă sistemul care le permite anumitor slujbaşi la stat să devină codoşi „legali“ ar fi abolit). Să le iau pe rând.

(a) Iresponsabilitatea se referă la faptul că membrii clasei politice nu sunt responsabili față de nimeni, cu excepția şefilor lor de partid. Cât timp şefii îi vor aşa şi atâta vreme cât anume pentru asta sunt selectați de partid, ei aşa vor rămâne. Electoratul nu îi poate trage la răspundere, justiția se fereşte să îi atace. Reformarea lor revine la reformarea şefilor de partid, dar aceştia funcționează după modelul marilor capi ai mafiei, care gestionează echilibre fragile între grupuri de interese rivale, potrivit principiului „cine aduce mai mult rămâne mai mult“. Deci nu se va schimba nimic.

(b) Serviciile plătite de la buget se referă la pachetul de privilegii care însoţeşte, legal ori para-legal, apartenenţa la clasa politică. Valoarea acestor servicii nu trebuie exagerată, dar, în contextul unei societăţi care nu mai este de penurie dar nici nu a devenit una a afluenţei, cum e a noastră, existenţa lor întăreşte conştiinţa excepţiei. Posesorii pachetului de privilegii sunt confirmaţi în poziţia lor excepţională, atât faţă de stat, care îi întreţine pe gratis, cât şi faţă de legi, care, în privinţa lor, fac mereu o excepţie.

(c) Cel mai important privilegiu al clasei politice constă în posibilitatea de a face în mod legal trafic de influenţă. Accentul, aici, cade pe legal, iar noutatea constă în existenţa unui mecanism de producere şi reproducere a clientelei de partid, care practică exacţiunea şi concusiunea în mod (aproape) legal. La noi, clasa politică s-a instituţionalizat simultan cu mecanismul producerii clientelei politice, care este baza privilegiului economic. Ca în democraţie, partidele ajung în parlament prin alegeri. Dar, ca în plutocraţie, fac bani prin alocarea preferenţială a fondurilor şi prin acordarea posibilităţii de a intra cu statul în raporturi de afaceri private privilegiate. În acelaşi timp, îşi asigură impunitatea prin votarea unei legislaţii care îi privilegiază pe ei, îi scuteşte pe clienţi de responsabilitate legală şi le permite să beneficieze primii (adică înaintea altora) ori exclusiv (adică numai şi numai ei) de toate avantajele conjuncturii economice sau politice. Partidele creează clientelă la adăpostul jocului democratic şi sunt întreţinute prin clientelă sub camuflajul economiei de piaţă liberă. Marea victorie împotriva democraţiei realizată de sistemul de partide din România a fost punerea la punct a mecanismelor de producere şi reproducere a clientelei politice.

Dacă am înţeles acest lucru, atunci devine limpede de ce privilegiile clasei politice pot supravieţui, într-o democraţie electorală, numai prin asigurarea unor masive privilegii de afaceri pentru proprietarii de mass-media.

Raţionamentul e simplu: pentru ca privilegiile clasei politice să fie sustrase ochiului public, trebuie ca mass-media să accepte acest lucru; în mod normal, aşa ceva nu se poate petrece; ca să se petreacă, trebuie instalată anormalitatea chiar în sânul democraţiei – lucru deja realizat prin

această alianță nescrisă, încheiată de vârfurile clasei politice cu patronii-actori politici ai mediilor de informare în masă. În acest mod, mare parte din presă şi din jurnaliştii de impact au intrat de bunăvoie (adică pe bani mulți) în jocul clientelei politice, ca actori politici (fără însă a avea vreo responsabilitate politică) şi ca lobbişti economico-politici (fără însă a o declara public ori a se supune legal unei atari recunoaşteri). Într-o spirală a neruşinării, necinstea a fost stimulată prin arghirofilie, iar arghirofilia scuzată prin necinste.

Ca să înțelegem cât de ridicată este miza menținerii acestei alianțe, să ne gândim o clipă la două stări de lucruri: cota de piață a necinstei continuă să fie foarte ridicată, în condițiile în care cei care fac coadă la uşile patronilor pentru a-şi oferi lipsa de scrupule sunt foarte numeroşi. Or, dacă marii manipulatori de pe ecrane rămân bine cotați în ciuda abundenței înlocuitorilor potențiali, atunci înseamnă că interesele patronilor sunt uriaşe, iar alianța dintre clasa politică şi proprietarii de mass-media trebuie menținută cu orice preț. Atât pentru că este rentabilă, cât şi pentru că impunitatea nu este perpetuă, ea trebuie menținută printr-o continuă manipulare politică a opiniei publice. Ca să nu le vedem aranjamentele, e nevoie de zgomot. De cât mai mult şi mai susținut zgomot. De zgomot se ocupă mass-media; de producerea banilor şi reproducerea privilegiilor se ocupă alianța dintre clasa politică şi lumea afacerilor. Dar fără sprijinul televiziunilor zise de ştiri publicul nu ar fi (şi nici nu ar putea fi) atât de intoxicat.

II. *După zgomot, furia. Şi, în final, ura*

Televiziunile zise de ştiri au putut savura zilele acestea roadele publice ale unui nou procedeu de dezinformare în masă: închiderea minții publicului. Închiderea minții înseamnă captivitatea inteligenței, incapacitatea ei de a mai ieşi din peştera judecăților gata făcute. Înseamnă îngenuncherea discernământului individual şi zăvorârea lui în blocul unor pre-judecăți induse. Înseamnă blocarea capacității naturale a minții de a primi informații noi şi intrarea capacității de a le prelucra independent într-o stare de captivitate dirijată. Înseamnă aducerea sensibilității individuale la o stare de dependență psihologică acută față de nişte scheme stereotipe de

reacție. Înseamnă incapacitatea totală de a se raporta critic la informațiile care contrazic ori infirmă convingerile în numele cărora a fost instaurată blocarea, convingeri care joacă rolul unui filtru de identificare gregară. Închiderea minții înseamnă autoblocarea inteligenței în peştera obscură a unor stereotipuri de reacție care îngustează sensibilitatea, deteriorează discernământul şi induc o stare psihologică marcată de obsesia conspirației şi de complexul cetății asediate.

Ei bine, munca tenace de luni de zile a televiziunilor zise de ştiri a dat roade: oriunde ne uităm în jur putem constata, la oamenii cu care interacționăm, efectele comportamentale de închidere a minții publicului spectator. Succesul de masă al procedeului nu poate fi evaluat prin instrumente statistice, cum ar fi examinarea ratingului emisiunilor ori a audienței generale a posturilor. Evaluarea corectă trebuie să vizeze testarea opiniei publice. Opinia publică este mai vastă decât audiența şi are o importanță politică infinit mai mare. De fapt, relevanță politică are numai opinia publică, nu ratingul şi nici audiența. Or, ceea ce am putut constata în ultimul timp, stând de vorbă cu tot felul de oameni (şi de toată mâna), este că dezinformările şi manipulările programatice practicate de luni de zile de televiziunile de ştiri au reuşit să închidă etanş mintea publicului larg. Prin mecanismele misterioase de formare a opiniei publice, dezinformările şi manipulările au trecut de la publicul telespectator la publicul larg. Din dezinformat, publicul telespectator a devenit ascultător şi, în cele din urmă, obedient. Mintea lui a intrat în captivitate. El nu mai poate distinge între adevăr şi fals, bine şi rău, frumos şi urât decât în termenii impuşi de manipulatorii care conduc talk-show-uri la televiziunile zise de ştiri.

Copacii te împiedică să vezi pădurea. Pe noi, zgomotul mediatic ne împiedică să vedem raportul corect dintre lucruri. Ce ne vine zilnic din televizoare este zgomotul clasei politice. Nu viața politică, nu dezbaterea politică, ci zgomotul, exclusiv zgomotul vieții politice. Odată acest lucru înțeles, putem trece la exercițiul de clarificare.

Cum funcționează zgomotul? Zgomotul atacă discernământul opiniei publice şi viciază buna funcționare a presei, potrivit scopului ei, care este corecta informare a publicului. Atacul şi vicierea se prezintă în cinci

feluri: (1) ca degradare a faptelor nude (prin înlocuirea faptelor cu opiniile), (2) ca degradare a judecăților (prin înlocuirea lor cu părerile); (3) ca degradare a spațiului public (prin aducerea opiniei publice la starea de captivitate), (4) ca degradare a ideii de expertiză (prin anularea oricărui simț critic şi autocritic), (5) ca degradare psihică a consumatorului de zgomot .

(1) Zgomotul face imposibil consensul asupra faptelor. Scopul este ca nimeni să nu mai fie capabil să decidă asupra unui punct de vedere prin invocarea unui fapt acceptat de toată lumea. Trebuie ca nimeni să nu poată recurge în mod independent la fapte. Trebuie ca faptele să nu poată constitui o referință obiectivă a discuției. Trebuie ca faptele să nu mai aibă prestigiul de fapt. Trebuie ca vechiul adagiu latin *Contra factum non est argumentum* să nu mai aibă nici o valoare. Trebuie ca, tocmai, împotriva faptelor să poată fi oricând adus câte un argument. Trebuie ca opiniile să poată bate faptele. În cele din urmă, trebuie să pară că faptele sunt mai nesigure decât opiniile, pentru ca opiniile cele mai difuzate şi mai des repetate să pară că sunt ceea ce englezii numeau în epoca de aur a jurnalismului de informație *hard facts*. Zgomotul neagă noțiunea de *hard fact* şi induce publicului ideea că opiniile corecte sunt mai importante decât faptele. Iar chestiunea „opiniei cele mai corecte“ se tranşează prin forța celui care are mai multe mijloace la dispoziție pentru a produce, direcționa şi întreține zgomotul.

(2) Zgomotul transformă toate judecățile în păreri şi, după ce a instaurat supremația părerilor asupra judecăților, le face acestora din urmă, formarea, imposibilă. Filozofia s-a străduit dintotdeauna să distingă între judecăți şi păreri. Iată definiția dată de Kant: „Părerea este considerarea a ceva ca adevărat, având conştiința că această considerare este insuficientă atât subiectiv, cât şi obiectiv“. Obiectiv, pentru că faptele avute la dispoziție nu sunt considerate suficiente; subiectiv, pentru că încrederea în opinia formulată este modestă. O părere subiectiv suficientă şi obiectiv insuficientă este credința; la polul opus, după Kant, este ştiința, reprezentată prin păreri şi obiectiv, şi subiectiv suficiente. Părerile care au uzurpat judecățile sunt şi obiectiv, şi subiectiv insuficiente: obiectiv, pentru că deja au divorțat de fapte, potrivit punctului (1); subiectiv, pentru

că nu sunt consecințe ale raționamentelor, ci urmări ale suspendării lor. Ceea ce le face persuasive în afara şi uneori împotriva standardelor de plauzibilitate este tocmai zgomotul. Zgomotul face părerile implauzibile mai persuasive decât judecățile care le-ar putea infirma, dacă zgomotul nu le-ar face, formarea, imposibilă.

(3) Existența democrației este strâns legată de existența unui spațiu public, în care să existe posibilitatea formării libere a unei opinii publice. Obiectivitatea spațiului public se bazează în mod esențial atât pe posibilitatea de a distinge între judecăți întemeiate şi opinii neîntemeiate, cât şi pe posibilitatea comparării intersubiective a acestor judecăți. Realitatea obiectivă este cuplajul între mințile care reuşesc să pună în contact general judecățile individuale. Expresia acestei realități obiective este, între altele, opinia publică. Opinia publică nu constă în însumarea tuturor judecăților individuale, ci este rezultatul confruntării şi comparării acestora, în totalitatea felurilor permise de interacțiunea dintre membrii unei comunități. Fără realitate obiectivă, nu există bine comun; fără opinie publică, binele comun este irealizabil. Zgomotul de presă, prin faptul că desființează faptele (1) şi anulează formarea judecăților (2), alterează până la imposibilitate schimbul intersubiectiv de opinii, care din acest motiv nu se mai pot evalua mutual, şi, astfel, nu se mai pot nici integra intersubiectiv: rămâne ca posibilitate numai înfruntarea lor oarbă, agresivă, bezmetică, în absența oricărei posibilități de arbitraj (prin fapte comun recunoscute ca valabile ori prin supunerea la judecăți admise în comun ca adevărate). Or, oarbe, agresive şi bezmetice sunt toate discuțiile publice care au loc la noi. Presa de zgomot ne-a adus la situația de nu mai putea forma între noi o opinie publică şi astfel ne-a redus la furie ca unic mijloc general de comunicare.

(4) Zgomotul de presă are drept consecință degradarea ideii de critică, de autocritică şi, în mod inevitabil, a ideii de expertiză. Explicația acestui efect constă în indistincția de raționament la care condamnă psihicul uman livrarea informațiilor în context de vacarm sau sub formă de zgomot. Ca reacție de apărare, vacarmul psihic îl face pe om să se identifice cât mai strâns cu opiniile tale, în aşa fel încât zgomotul să nu ți le mai poată smulge; dar în acest mod, lipind opinia de om, capacitatea acestuia de a se

mai raporta critic la opiniile sale se reduce până la dispariție. Vacarmul psihic face imposibilă polifonia minții, iar mintea nu mai poate dezvolta o gândire liberă de pre-judecăți, deoarece e obligată, de tropismele psihice induse de zgomotul de fond al informației, să rămână lipită de ele. Omul nu se mai poate raporta critic nici la fapte, nici la judecăți şi nici măcar la sine însuşi. Prin lipirea indistinctă a gândirii de judecățile-gata-făcute livrate sub formă (sau în condiții) de zgomot, omul nu mai poate dispune liber, adică critic, nici de informații şi nici de sine. Nici o expertiză, nici o critică nu mai sunt cu putință. Astfel, degradarea posibilității evaluării critice devine completă: zgomotul nu doar că a triumfat asupra faptelor (1), asupra judecăților (2) şi a posibilității de a avea o opinie publică (3), el a reuşit să anuleze însăşi posibilitatea omului de a se privi pe sine şi de a se autoevalua (4). După ce a eşuat în capacitatea ei de a evalua faptele, expertiza eşuează în capacitatea ei de a se evalua critic.

(5) După ce a confundat laolaltă faptele cu interpretările, expertiza cu opiniile şi a substituit judecăților părerea, zgomotul produce prăbuşirea în paranoia preventivă şi isterie omniscientă a consumatorului de mass-media. În mod tipic, zgomotul agresiv din mass-media lasă orice societate amputată de principalele resurse individuale care fac posibilă discuția rațională. Oamenii Antenei 3 (de pildă) au fost scoşi din circuitul civil al dialogului şi livrați circuitului infernal al urii. Prin saturarea cu zgomot, oamenii se pătrund de vibrația aparent eliberatoare a furiei. Zgomotul aduce furia. Iar furia descoperă că se poate legitima numai dacă urăşte. Ura este urmarea furiei pe care zgomotul de presă l-a sădit în mințile celor cărora faptele le-au fost interzise, judecățile invalidate, opinia publică inaccesibilă, iar spiritul critic imposibil. Cu mințile astfel sucite, pentru ei toți (şi pentru cine ştie cât timp) nu poate începe decât epoca urii.

(iunie 2010)

Note

62. Această observație nu încearcă să îi scutească pe oligarhii din alte partide de judecata morală îndreptată împotriva oligarhilor, constată doar neapartenența lor, în această etapă politică, la actualul cartel oligarhic, care domină autoritar tot peisajul.

63. Acceptarea morală a principiului legalizării fărădelegii pentru oligarhi a fost uşurată, după părerea mea, prin generalizarea procedeului de a obține pentru anumite categorii sociale, prin

presiuni şi ameninţări, privilegii salariale. Evident, nu toate categoriile salariale au forţa socială necesară exercitării eficace de presiuni (uneori violente) asupra guvernului. Dar toate categoriile salariale, chiar şi cele care nu au această forţă, l-au acceptat, în ciuda faptului că toată lumea ştie că beneficiile unei categorii se obţin pe seama prejudiciilor aduse altora (căci, în cazul bugetului, avem întotdeauna de-a face cu un joc de sumă nulă). În mod straniu, însă, toţi au acceptat procedeul luării de la unii pentru a da la alţii, deşi e limpede că legalitatea acestor aranjamente între guvern şi sindicate este o consecinţă a forţei şi a puterii de a şantaja cu întrebuinţarea forţei – un caz în care dreptul este în mod clar consecinţa forţei, cu circumstanţa agravantă că dreptate poate avea numai cel care dovedeşte că posedă o forţă mai mare. În cele din urmă, popularitatea de care se bucură procedeul obţinerii de privilegii salariale prin exercitarea forţei a făcut acceptabil şi principiul legalizării fărădelegii, care e valabil numai pentru cei puternici şi foarte puternici. Se formează astfel o complicitate între cei puternici şi cei slabi, bazată pe acceptarea ideii că obţinerea de privilegii de la stat (pe seama altora) e legitimă: cei puternici revendicând privilegiul de a încălca în mod legal legea, şi a devaliza astfel legal bugetul, cei slabi pretinzând privilegiul de a fi ei anume excepţiile salariale acceptate de stat, fireşte, în detrimentul altora.

64. Nr. 203/29.11.1999, Nr. 162/22.03.2005, Nr. 443/15.09.2005, Nr. 465/20.09.2005, Nr. 793/09.11.2006, Nr. 218/13.03.2007, Nr. 550/07.06.2007.

NOTĂ ASUPRA EDIȚIEI

Textele cuprinse în acest volum au fost scrise într-o perioadă de timp care acoperă mai mult de un deceniu. Prefața a fost scrisă, cu intermitențe, între 2012, când am demisionat de la conducerea Institutului Cultural Român în semn de protest față de subordonarea lui politică, şi 2018, când am conceput ideea unui volum cu titlul *Anii urii* (pe care, deşi l-am anunțat în 2018, îl public abia acum). Capitolul I este format din prelucrarea interviului acordat Ramonei Ursu în mai 2018, pentru săptămânalul *Newsweek*. Capitolele II şi III sunt alcătuite din articolele publicate săptămânal în cotidianul *Evenimentul zilei* între decembrie 2006 şi iunie 2010. Cele mai multe articole au fost republicate aşa cum au apărut inițial, câteva au suferit unele îndreptări stilistice, iar altele apar aici în varianta lor lungă, la care a trebuit să renunț atunci pentru că depăşea dimensiunile rubricii; în fine, articolele 52 (VI), 74, 82 şi 98 sunt inedite: ele au fost scrise odată cu articolele lângă care le public acum, dar atunci, din motive de spațiu, au fost lăsate pe dinafară. Sensul nici unuia dintre articolele republicate aici nu a fost modificat: ca atare, toate stau, în felul şi după posibilitățile lor, martor pentru epoca în care a apărut între noi ura.

În iulie 2010 am încetat să mai public în presa de actualitate, iar în august 2012 m-am retras din viața publică. Drept urmare, acesta este ultimul meu volum de comentariu politic. Am scris comentarii politice săptămânale din 1994 până în 2004 pentru *Deutsche Welle* şi din 1998 tot până în 2004 pentru Europa Liberă; în tot acest timp, scriam săptămânal comentariu politic pentru revista *22* şi, ocazional, pentru alte câteva publicații; apoi am scris comentariu politic săptămânal, din 2006 până în 2010, pentru *Evenimentul zilei*,[65] unde mi s-a oferit[66] o rubrică permanentă (articolul meu apărea joia). Singurul an parțial neacoperit de comentariu politic săptămânal a fost anul 2004. Retrospectiv, aş putea spune că între 1994 şi 2010, cu mici întreruperi, am ținut un soi de cronică săptămânală a vieții

noastre publice. În anii care au urmat retragerii mele, am nutrit o vreme gândul de a publica în ordine cronologică toate aceste articole, sub titlul *La pas cu impasul*. Ar fi ieşit patru volume groase. *Anii urii* ar fi fost al patrulea.

Note

65. În epoca în care ziarul era condus de Răzvan Ionescu şi număra, între jurnaliştii care îl făceau, nume remarcabile, între care îi amintesc pe Grigore Cartianu, Ioana Lupea, Horia Ghibuțiu, Mircea Marian, Emilian Isailă, Călin Hera, Vlad Macovei.

66. Alături de Mircea Mihăieş, Vladimir Tismăneanu, Mircea Cărtărescu, Sorin Ioniță, Rodica Culcer, Radu Paraschivescu, Christian Mititelu, Nicolae Manolescu, Dan C. Mihăilescu, Răzvan Exarhu şi Dragoş Bucurenci.

ANII URII

HORIA-ROMAN PATAPIEVICI

ebook HUMANITAS